Feyza Hepçilingirler

Zesto Psomi

KIRMIZIKEDİ

Feyza Hepçilingirler

Ayvalık'ta doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Ayvalık'ta, liseyi İzmir Kız Lisesinde okudu. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunu ve İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. İzmir Kemalpaşa ve İzmir Karataş liselerinde edebiyat öğretmeni. Dokuz Eylül Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Galatasaray Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Yıldız Teknik Üniversitesinden emekli oldu. Bir oğlu, bir kızı, iki torunu var.

Kültür Bakanlığının açtığı Çocuk Yapıtları Yarışmasında "Yanlışlıklar" adlı oyunuyla Başarı Ödülü. Akademi Kitabevi Yarışmasında "Sabah Yolcuları" adlı dosyasıyla Öykü Birincilik Ödülü kazandı. *Eski Bir Balerin* adlı kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanını, "Potluğu Gidermek" adlı öyküsüyle Yunus Nadi Armağanı Öykü İkincilik Ödülünü, "Ne Güzel Ölmüştüm" adlı öyküsüyle Borski Grümen (Balkan Yazarlar Karşılaşması) Ödülünü, *Savrulmalar* adlı öykü kitabıyla da Sedat Simavi Edebiyat Ödülünü kazandı. 201 l'de "10 Yılın Enİyi Çocuk Tiyatro Oyunu" ödülünü kazandığı Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneğinin 2014'te de *Türkü Çocuk* ile Yılın Çocuk Romanı Jüri Özel Ödülü'nü aldı. 2014'te TÜYAP İzmir Kitap Fuarı Onur Yazan seçildi, 2016'da "edebiyat" alanında Troya Kültür Sanat Ödülüne layık görüldü. Öyküleri Fransızca, Almanca. İngilizce, Sırp-Hırvatça ve Slovenceye çevrildi. Öykülerinden bir seçki Almanya'da *Die Hochzeitsnacht* adıyla kitaplaştı. *Kırmızı Karanfil Ne Renk Solar?* adlı romanı Milet Publishing tarafından *As The Red Carnation Fades* adıyla İngilizce yayımlandı. Türkçenin yanlış ve kötü kullanımını eleştirdiği *Türkçe "Off"* adlı kitabıyla büyük ilgi uyandırdı. Bu kitap üst üste baskılar yaptı. *Cumhuriyet* gazetesinin *Kitap* ekinde "Türkçe Günlükleri" adlı köşede 9 yıl yazdı. Çeşitli yayın organlarında yazmayı sürdürüyor.

Kırmızı Kedi Yayınevi: 1718
Türk Edebiyatı: 247

Zcsto Psomi (Sıcak Ekmek)
Feyza Hepçilingirler

© Feyza Hepçilingirler, 2023
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2023

Yayan Yönetmeni: Enis Batur

Editör Çağlayan Çevik
Son Okuma: Ayten Koçal
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Senem Yıldırım

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Ekim 2023, İstanbul
İkinci Basım: Şubat 2024, İstanbul
ISBN: 978-625-418-253-2
Kırmızı Kedi Sertifika No: 40620

Baskı: Yaz Basım Etiket ve Ambalaj Tic. Ltd. Şti.
Kurtköy Mah. Ankara Cad. Yelken Plaza No: 289/21
Pendik/İSTANBUL
T: 0216 706 80 60 Sertifika No: 53624

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedi.com / wwTV.kirmizikedi.com
facebook.com: kirmizikediyayinevi / twitter.com: krmzkedikitap
instagram: kirmizikediyayinevi
Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsüyü 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Feyza Hepçilingirler

ZESTO PSOMİ

(SICAK EKMEK)

ROMAN

KIRMIZIKEDİ

Barış sımsıkı kenetlenmiş elleridir insanların
sıcacık bir ekmektir o, masası üstünde dünyanın.
Barış, bir annenin gülümseyişinden başka bir şey değildir.

Yannis Ritsos
(1909-1990)

BİRİNCİ BÖLÜM

Kızarmış Hamur Kokusu

Denizden gelen rüzgârın çarptıkça bıraktığı tuzdan lekelenmiş camlarm arkasında gürültüyle yağan bir yağmur ve uğultulu bir fırtına vardı. Fırtınayla sağa sola savrulan yağmur, küçük gemici kahvesindeki tütünlü, adaçaylı, anasonlu nefeslerin buharıyla terlemiş camlarmda yol yol izler bırakırken kapı açılmadıkça soğuğunu ve gürültüsünü duyurmuyordu içeriye. Kapının her açılışında denizin uzattığı bir kırbaç, kahvenin ortasında bütün haşmetiyle şaklıyor, içerinin esrikleştirici kokusuyla uykuya geçmek üzere olanların kimini yalnızca irkiltiyor, kimini yerinden sıçratıyordu. Daldıkları uzak denizlere ilişkin buğulu hayallerden silkinerek uyananlar, hâlâ Pire limanındaki bu unutulmuş kahvede olduklarım fark ettiklerinde yeniden o uzak hayallere dalmak için acele ediyorlardı. Yüzlerine yedikleri şamarla canlandıklarından, yeniden hayale dalmaları ancak içeri girenin yerleşip oturması ve kapının hiç açılmamış gibi olmasıyla mümkün olabiliyordu. Az sonra nefesler yeniden burada günün ağarmasını ya da akşamın çökmesini bekleyen pek çok çarkçı, kamarot, tayfa, yağcı gibi gemiciye, denizciye, balıkçıya hizmet vermiş bu

dökük, pis kahveyi ısıtmaya başlıyor, dışarıdaki fırtına unutulur gibi oluyordu.

Şafak sökmek üzereydi ama fırtına ve yağmurun dineceği yoktu. İki yılı aşkın bir zamandır memleketinden uzaklarda olan Haşan, Girit'e dönmek için böyle bir havayı seçmişti işte. “Seçme" sayılmazdı pek. Bir gece önce kafalar iyice dumanlandığında bir vatan hasreti çöreklenmişti bağrına. Son zamanlarda duyduğu kötü haberler yüzünden orada bıraktıklarını merak ediyordu. Kimseye haber vermeden kaçar gibi ayrıldığı için dönmeye pek yüzü yoktu. Bu yüzden erteleyip duruyordu gidişini ama dün gece ne olduysa birden kararını verdi. Girit'e giden ilk gemiye binecekti. Hemen ertesi gün bir gemi olduğunu öğrenince de kararı kesinleşiverdi. Girit'e gidip gitmeme konusunda birkaç ay değil, bir gün, hatta yarım saat önce bile kararsızken birden coşmuş, mümkün olsa hemen o an Resmo'da, evinde olmak istemişti. Onda bu kadar özlem uyandıran şeyin ne olduğunu anlayamamış, zaten bunu anlamaya da çalışmamıştı. Duyduğu her kötü haberle depreşen özleminin sonunda dayanılmaz olduğunu sanmıştı. Oysa onu hemen karar vermeye zorlayan, sadece bir kokuydu.

Selanik'ten gelen bir geminin boşaltılmasmda çalışmış, paralarını alır almaz her gece gittikleri meyhaneye gitmişlerdi. Haşan evini, Gülfidan'ı, Hüsnü'yü, annesiyle babasmı merak ediyordu etmesine; yine de akimda, kalkıp Girit e gitmek yoktu; hatta doğruyu söylemek gerekirse bu, aklınm ucundan bile geçmiyordu. Aylardan beri Atina'da olmasma rağmen, gecelerden birinde ansızm bastıran bu endişe, bu merak ve özleme bir anlam veremedi. Girit özlemi, genzini yakacak kadar somutlaşmış, evinin kokusu burnunun direğini sızlatmaya başlamıştı. Gözlerini kapasa mutfaktan yükselen yemeklerin, tavandan sarkan iplere dizilmiş ayvalarm, narların kokusunu

duyabileceğini; ellerini uzun podyasının[1] eteğine kurulayarak mutfak kapısının önünde dikilen annesini görebileceğini düşünüyordu. Küçük Gülfidan, fırından yeni çıkmış böreğin kokusunu içine çekerek hırsızlık yapmaya hazırlanan kedi gibi tepsinin etrafında dolanıyor, Kadinine'ye bir parçacık börek için ağzını şapırdatarak yalvanyordu şimdi. Sanki az sonra annesinin okşayan sesi ile çağrılarak yemek masasına oturulacaktı, Hüsnü'nün lavtası ile şenlenecek gecenin açılışım masanın etrafına toplanarak yapacaklardı.

Onu bu kadar kışkırtan şeyin özlem falan değil, aşçının tavasmdan yükselen bir çeşit kızarmış hamur kokusu olduğunu hiç anlamadı. Asıl özlediği şeyin annesi değil de annesinin “samsades”leri[2] olduğunu o anda biri söylemeye kalksa Haşan, büyük ihtimalle bir yumruk çakardı adamm çenesine ama ne yazık ki farkında olmadığı gerçek buydu. Annesi, içlerine taze lor ya da iri cevizler koyarak sardığı yufkaları zeytinyağmda kızartır, içlerine iyice çekmeleri için, yağdan çıkarır çıkarmaz önceden hazırladığı şuruba salardı. Aşçının bu gece yapmaya çalıştığı da bu tadıydı. Hasan'ın burnunun direğini sızlatarak evini ne kadar özlediğini anlamasını sağlayan da yufkalarm zeytinyağmda kızarırken çıkardığı ve aslında meyhaneyi ince bir sis tabakası halinde kaplayan dumandan başka bir şey değildi. Memleketinden uzaktaki herkesin yüreciğine sıla özlemini düşürecek bu keskin kızartma kokusunun, en az samsades kadar Giritli olan Hasarida derin özlemler uyandırması doğaldı. Girit e, Giritin Resmo'suna gitmeye karar verirken kendine de içten içe orada uzun süre kalmayacağı sözünü vermekteydi. Neler olup bittiğini kendi gözleriyle görmek, ailesinden

1 *(Yun.)* Bir çeşit önlük.

2 *(Yun.)* Samsa tatlısı: İçine ceviz, badem, fındık vb. konup rulo veya muska haline getirilen yufkanın kızartılması ile hazırlanan şerbetli tatlı.

herkesin sağ ve esen olduğunu öğrenmek istiyordu. Duyduklarından ne kadarının gerçek, ne kadarının yalan olduğunu anlayıp geri dönecekti. Kesinlikle temelli bir gidiş olmayacaktı onunki. Hayatı boyunca Resmo'da kalıp babasının sabunhanesinde kostik kokuları içinde veya çiftlikte hayvan güderek, tarla sürerek, sebze yetiştirerek, hıyarların gece boyunca toprağın üstünde kırt kırt sesleri çıkarıp büyüdüklerini duyarak mutlu olacak bir insan olmadığım neyse ki daha yolun başında anlamıştı. Babasmın sözüne uyup çoluk çocuğa karışmadan uyandığı, sabunculuğun da, çiftçiliğin de, inşaatçılığın da ona göre işler olmadığını zamanında anladığı için şanslıydı. Resmo'da yerleşik bir hayata geçmek için hazır değildi, belki de hiçbir zaman hazır olmayacaktı. Bu kararım söylemeden evi terk edip çıktığı için kendisini suçlu hissediyor, biraz da bu yüzden, gidip evdekilerle yüzleşmek, neden habersizce kaçıp gittiğinin hesabını vermek ve bu sefer vedalaşarak ayrılmak istiyordu. Kaçar gibi değil, uğurlanarak, ardından sular dökülerek yolcu edilmeliydi bir dahaki sefere. Kadinine'yle helalleşmeliydi. Böyle derdi büyükannesine ve evde galiba en çok onu severdi. Onun "eşeti nefçim"[1] deyip hakkım helal edişini, alkışım vermesini isterdi. O zaman daha güvende hissederdi kendini. Kadinine'nin "nefçi"si onu her yerde kazadan beladan korur, bahtım açık, yolunu aydınlık ederdi. Hele Haşan gibi buna yürekten inanan bir insanın önünde kimse dikilemezdi. Bir an bile inançlarından kuşku duymazdı Haşan. Yürekten söylenmiş bir iyi dileğin insanı kötülüklerden koruyabileceğine inamrdı, defalarca denemişti bunu. Camndan, cammn içinden bir iyi dilekte bulunmuşsa aile büyüklerinden biri, o söz insamn önünde yürür, daha o geçmeden çapraşık yolların tümünü açardı. Hele

1 *(YUH.)* "Eşeti nefçi": "Alkışım olsun, dualarım seninle" anlamında söylenen bir teşekkür ve iyi dilek sözü.

Kadinine'nin uğuruna iyice inanırdı Haşan. Bedduasına da. Onun yürekten ettiği bir bedduayı kaldıran kimseyi tanımıyordu. Birini Allah'a havale etti mi, o kişi iflah olmazdı artık.

Ayrıca Resmo'dan vedalaşıp helalleşmeden ayrılmasından sonra bir daha ne zaman döneceği belli olmadığı gibi, bir dahaki dönüşünde Kadinine'yle Kerim Dayı'yı hayatta bulup bulmayacağı da belli değildi. Onları, dünya gözüyle son kez görmeye gidiyordu. Yoksa daha gezilecek koskoca bir dünya varken, anasının dizinin dibinden ayrılamayan yeniyetmeler gibi evinin yolunu tutmazdı. Bir de bu asılsız olduğunu umduğu söylentiler olmasa. Yalnız Resmo'da değil, Hanya'da ve Kandiye'de de çok büyük olaylar yaşanıyormuş. Ailesinin bir zamanlar yaşadığı ve akima geldikçe annesinin gözyaşlarma engel olamadan anlattığı olayları hatırlatıyordu söylenenler. Müslüman köylerini basıp köylülerin bütün varlığım talan edip canlarına kasteden Rum çetecilerden kaçmak için hayvanları, evi, koca çiftliği nasıl yok pahasma elden çıkardıklarım, ellerine geçen parayla Resmo'da başlarım sokacakları evi güçlükle aldıklarım ağlamadan anlatamazdı annesi. Şimdi yine benzer şeylerin yaşanmakta olduğuna inanmak istemiyordu Haşan. Bütün kalbiyle hem duyduklarının gerçek olmadığma hem de dün akşam aniden verdiği kararın doğru bir karar olduğuna inandırmaya çalışıyordu kendini. Her şerde bir hayır vardır, diye düşünmeye, duyduğu ürkütücü şeylerin onda memlekete gitme isteği uyandırmasının hayır olduğuna inanmaya, bunu yaparken de evdekilerden herhangi birinin başına bir şey gelmesi olasılığım aklından uzak tutmaya çalışıyordu. Çünkü içinden bir ses, baba evinde kötü bir şey olmuş olabileceğini, ona da gecenin bir vakti malum olduğu için Girit'e gitme sevdasına kapıldığım söyleyip duruyordu. Keşke Resmo'da kalıp bütün hayatım orada sürdürebilecek yaradılışta olsaydı. O zaman

ailesinden kaçar gibi uzaklaşmaz, doğup büyüdüğü topraklarda kalırdı. Ama ne babasının yamaçta kuru bir toprak parçasıyken tohumu gübresi, sebzesi fidanıyla sıfırdan var ettiği çiftlikte, ne iki oğluna istikbal sağlasın diye kurduğunu söylediği sabunhanede ne de ağabeyi Hüsnü gibi inşaatlarda çalışma isteği duyuyordu içinde. Onun gözü uzaklardaydı, uzak ülkelerde, uzak denizlerde. Yalnız Ege değil, daha uzak, daha büyük denizlerde. Han hamam, tarla tapan sahibi bir adamın kızıyla evlenip Resmo'da demirleyip kalmaktansa beş parasız bir denizci olmayı, Selanik-İstanbul, İstanbul-Odesa, İzmir-Pire, Pire-Napoli arasmda sefer yapan bir gemide gerekirse çımacı olarak çalışmayı bin kat tercih ederdi. Burada Nikos ufak tefek işler ayarlıyordu ona. Ama bu işler, onun aklından büyük denizleri, uzak limanlan silmeye yetmiyordu. Her yeni işte büyük seferlere, aylarca, yıllarca sürecek büyük maceralara özlemi kabanyordu. Rüyalarmdaki gibi bir gemide çalışma şansı elde etse gittiği her yeni yerde yeni işler arama zahmetinden kurtulmuş olurdu. Hem dünyayı dolaşır hem de bunu ayrıca çalışmak zorunda kalmadan, ekmek parası kazandığı işini yaparak sürdürme olanağma kavuşmuş olurdu.

Aylardır limandaki hanlard an birinde kalıyordu. Birkaç hafta bile değil, birkaç günlüğüne uğradığı Pire'den bir türlü ayrılamamasınm arkasında bir sebep aramamıştı; hele Girit'e giden en kısa yolun buradan başladığım akima bile getirmemişti. Sürekli ertelenen bir istekti Girit[7]e gitmek. Meğer kader ağlarım örüyormuş. Meğer doğduğu topraklara bir veda ziyareti yapmak için oyalamp duruyormuş burada. Belki kader Nikos'u da o yüzden çıkarmıştı karşısına.

Şafakla hareket edebileceklerini söylemişti kaptan. Kaptamn söylemediği bir şey vardı ki onu da başka yollardan öğrenmişti Haşan. Girif e gidecek çok önemli biri, hatırlı bir müşterisi

vardı geminin. Onu almadan hareket etmezdi. Allah vere de kuşluğa kadar bekletmeseydi onları o hatırlı müşteri. Haşan'ın, Nikos gelinceye kadar, şafak sökünceye, hatta kampana sesi duyuluncaya kadar zamanı vardı. îç donlarını, fanilalannı tıkıştırdığı büyük deri torbadan başka eşyası bulunmadığına göre, torbasını kapar, bir koşuda gemide alırdı soluğu. Nikos zaten yanında götüreceklerini alıp gelmiş olacağına göre, gemi halat çözerken kalksalar bile rahatça yetişebilirlerdi. Bu hesaba göre Haşan birkaç saat kestirebilirdi şurada. Ama gel gör ki ne Haşan'ın gitme kararını kendisine makul gösterme, kafasının içinde bu gidişe akla yakın nedenler bulma çabası fırsat veriyordu o tatlı şekerlemeye ne de havanın azıcık da olsa düzelip düzelmediğine bakmak üzere dışarı çıkanlar ya da öğreneceklerini ancak sıçan gibi ıslandıktan sonra öğrenebilenlerden dönüp gelenler rahat bırakıyordu insanı. Cam kapının her açılışında içeriye dolan yağmur uğultusu ve soğuk yetmezmiş gibi, birbirini tanıyan buralı balıkçıların, gemicilerin, denizcilerin atışmalan, gevezelikleri insana uykuya geçecek kadar bir uyuşukluk zamanı bırakmıyordu. Kapıdan her gireni adıyla seslenerek karşılıyordu balıkçılar, havayı, denizi, rüzgârı, yağmuru tekrar tekrar soruyor; birinden değişik bir cevap alsalar diplere çekilmiş balıklar bu cevapla onların ağma girmeye can atar hale gelecekmiş gibi heyecana kapılıyorlardı. Zaten bildikleri cevaplarm bu sefer değişmiş olabileceği umudu içinde, her yeni gelenle yeni baştan aynı muhabbeti koyultuyorlardı. İçlerinden yalnızca iki kişi, sakalları ağarmış, buradakilerin en yaşlılarından ikisi, havanın denize açılacak kadar düzelmesinden umudu kesip evine gitmişti. Ötekiler, kapıdan kim girse, “Kırıldı mı soğuk?”, “Duruldu mu yağmur?”, “Birazcık olsun bir düzelme yok mu?” diye sormaktan bıkmıyor; beklentilerinin gerçekleşmesi yolundaki en küçük ışığı, sordukları kişilerden

Önce kendilerinin göreceğini hesaba katmadan, her yeni gelen aracılığıyla Allah'tan bir haber bekliyorlardı. Hava sakinleşmezse balıkçılar kadar gemiciler de etkileneceğine göre, Girit'e gidecek gemi de iptal edebilirdi seferini.

Dün akşam Girit'e dönmeye kesin kararlıydı Haşan, belki üst üste devirdiği çam kokulu retsina[1] şarabının etkisiydi; belki iki yıldır bastırmaya çalıştığı özlem, kalbinin içinde bir yarık bulup usulca sızmış, burnunun direğini sızlatmıştı. Evinden başka yerde yemediği tatlının kendisine tatlı bir oyun oynadığını aklının ucundan bile geçirmemişti.

Garson, "Çeçelerden olan hanginizse ustam bunu ona gönderdi" diye tepeleme doldurulmuş, üstünden kıvamlı şerbeti yol yol akmaya devam edem samsa tabağını masaya koyunca ocağm başındaki Aşçı Yanaki'ye bakmıştı Haşan. Giritliler k'leri ç diye söyledikleri için Çeçeler deniyordu burada Giritlilere. Haşan da o Çeçelerden biriydi. Yanaki bol tarçınlı, lorlu kaliçunyalardan[2] yaptığında ya da Girit mutfağından herhangi bir yemek pişirdiğinde böyle diyerek onu kızdıracağını sanır, sık sık yapardı bu şakayı. Ama bu sefer ne kızacak ne gülecek hali vardı Hasan'm.

Burnu hasretle sızlayınca memleketini aylardır nasıl da merak ettiğine ve evinde bıraktıklarım ne çok özlediğine karar vermiş ve Nikos'a sormuştu:

"Niko mu, var mı yarm Girit'e gidecek kimse?"

Nikos bilirdi; bütün ömrü, gecesi gündüzü limanda geçiyordu çünkü.

"Kaptan Kosta gidiyor şafakla. Haftalardan beri ilk sefer olacak bu Girit'e. Hayır olsun, nedir? Özledin mi vatanını?"

---

1 Yunanistan'ın geleneksel ve en tanınmış beyaz şarabı. Adını şaraba eklenen reçineden *(Yun.* "retsini") alır.

2 *(Yun.)* Kaliçunya: Girit'te mizithra da denen lor peyniriyle yapılan, tatlısı da tuzlusu da olan bir hamur işi.

Haşan samsa kokusuyla özlemi arasındaki ilişkiyi fark etmese de o anda hissettiği şeyin ne olduğunu iyi biliyordu. Şarabm etkisiyle yuvalarına çekilmiş küçük kuşlan andıran gözleriyle, ağzını açmadan yanıtladı bu soruyu. Söylenenlerin ne kadarı doğru, merak ediyordu ve ayıp değildi ya, özlemişti işte. Çok lafa gerek yoktu. Vurup kapıyı çıktığında sonbaharda dönmek kararmdayken iki uzun kış geçinnişti memleketinden uzakta ve hiç bilmediği, tanımadığı diyarlarda.

Selanik'e gitmişti önce; orada fazla oyalanmadan İstanbul'a geçmişti. İstanbul, tahmininden fazla alıkoydu onu. Büyüktü, çekiciydi, merak uyandırıcıydı. Keşfedilen her yeni yer, başka bir yerin kapışım aralıyordu İstanbul'da. İnsan tam, "İşte bu kadar! Yeterince keşfettim burayı; artık sonuna geldim!" dediği anda, o zamana dek varlığından bile haberli olmadığı bambaş-ka bir serüvenin hemen yam başmda akıp durmakta olduğunu fark ediyordu. Yepyeni yerler, hiç geçmediği sokaklar, tanıma-dığı, varlığını bile bilmediği bambaşka yaşamlar... Defalarca yarımdan yöresinden geçtiği halde o zamana dek nasıl olup da fark etmediğine şaşarak yeni bir keşif serüvenine kapılmış buluyordu kendini. O yeni yeri keşfetme süresince yaşanan heyecan, yerini aym sıcaklıkta bir başka heyecana bıraktığında bitebiliyordu ancak. İstanbul'da yaşanan zamanm her am bir öncekinden ya da bir sonrakinden farklıydı. Hasan'm iki gur-bet yılmın çoğunu orada geçirmesinin sebebi buydu aslmda. Hayatındaki her değişiklik, yeni bir yaşam enerjisi veriyordu ona. Hayat bir yerde akışkanlığım kaybedip olağanlığa, dura-ğanlığa dönüştü mü oradan kaçmak, yeni heyecanlar aramak üzere yollara dökülmek, Hasan'm yaşama ilkesi olmuştu son iki yıldır. Ömür kısaydı; onu bir yere çivilenip kalarak, hep aym hayatı sürdürerek geçirmek, başka koşullarda pekâlâ en güzel biçimde değerlendirilebilecek yaşama olanağım, savurganca

harcamak demekti. Geçen zamanın bir daha asla geri gelmediğini çok erken yaşta kavramıştı Haşan.

Kapalıçarşı'da hamallık yaptı aylarca. Pek çok kişinin bu parlak ela gözlü, kıvırcık saçlı, kumral, yakışıklı delikanlıyı hamallığa yakıştıramadığı bakışlanndan belli oluyordu, bazıları da inanmazlıkla soruyorlardı: "Sen mi taşıyacaksın? Hamal sen misin?" Türkçe bilmediği için HasanTn daha iyi bir iş bulması zordu. Derken, Pera'da kürk işi yapan bir Kritikos[1] sahip çıktı ona: Yannis. Yannis'in iyiliğini sırtı teneşire gelse unutmaz. Çekti aldı onu Kapalıçarşı'nın, müşterilere görünmeyen mezbeleliğini yurt tutmuş hamail annm arasından. Önce denedi: Para unuttu bankonun üstünde, Hasan'ın eli kayacak mı diye baktı. Bir ödemeyi onunla gönderdi, bir Osmanlı altını fazla koydu keseye, sayacak mı, bakacak mı, fazla olduğunu görüp cebe atacak mı diye denedi. Bu sınavların hepsinden alnınm akıyla çılanca Haşan, yalnız dükkânının değil evinin kapılarını da sonuna kadar açtı; hemen hemen her cumartesi evinde yemeğe davet etti onu. Eğer kızıyla evlenmesini teklif etmeseydi belki de çakılıp kalacaktı Haşan orada. İyi ki o teklifi yaptı Yannis Usta, Haşan bu sayede anladı memleketinde kaçtığı şeye burada yakalanmak üzere olduğunu.

Ömrünün Resmo'da, paralı bir kayınbabanın tarla ve çiftlik işlerinde ya da çarşı içinde açılacak bir dükkânda, babasınm sabunhanesinde; tarlanın, çiftliğin harcamalarına göz atarken, dükkânm hesap defterlerini kontrol ederken geçmesine ramak kalmıştı. Oradan kuyruğu kurtarıp İstanbul'da kapana kısılmak var mıydı? Niye Girit'ten palas pandıras kaçmıştı? Evlendirilerek oraya hapsedilmek üzere olduğunun paniğini iliklerine kadar yaşadığından... Öyleyse İstanbul'da aynı tuzağa niye düşsündü? Oysa kaçıp denizlere açılmadan bir zaman

1 *{Yun.)* Giritli.

önce, evlenmeyi kendisi istemişti. Kim akima koymuşsa ancak evlenerek mutlu olabileceğini düşündüğünden evlilik hesapları yapmaya başlamış, hatta Hüsnü ile birlikte okul inşaatında çalışarak kazandığı parayı bu iş için bir yün yastığın içine saklamıştı. Sonra bir gün, ne olduysa, ne olduysa olur mu, bal gibi biliyor ne olduğunu, o yastıktan çıkardı parayı ve evdekilere selamım göndererek sadece Hüsnü'ye, “Ben gidiyorum” dedi ve evden de, adadan da ayrıldı.

Düğününden sonra bir daha görmediği Karanfilaki İsmail'le karşılaşmıştı o gün. Yarunda kaim burnunda karısı vardı. İsmail aradan geçen bir-bir buçuk yıl içinde en az on yaş almış, resmen yaşlanmıştı. Kafasındaki rengi atmış kırmızı fes bir yana kaymış, saçı sakalı uzamış, üstünde eski bir palto, ayağında çamur içindeki sarı sahtiyan çizmeler... Karısı desen ondan beter durumda. Giydiği manto üstünden dökülüyor. Sökük eteğinin altından astarın bir ucu sarkmakta. Haşan, “Ne oldu? Nedir bu halin?” deyince, “Hadi sen git, dediklerimi unutma” diye önden gönderdi karışım. Haşan'a yaslandı bir an. Haşan tutmasa düşecekti. Orfanos'un kahveye doğru yürürlerken karısını büyük dayısma para istemeye gönderdiğini söyledi. Ama olan biteni ayrmtısıyla anlatmak için kahveye kadar gitmeyi bekledi, orada anlattı neler yaşadığmı. Kayınpederi, “Ben biricik kızımı yammda isterim” deyip ayn ev kurmalarına izin vermemiş. Yani Karanfilaki, içgüveysi girmiş karısının ailesine. Başlarda iyiymiş kaympeder, o zamanlar “Asıl babamı şimdi buldum ben” diye bile düşünürmüş İsmailcik. Ama soma, “Benim adama ihtiyacım varken senin ne işin var el kapılarmda” deyip önce işinden koparmış damadını. Başına ne geleceğini anlamamış İsmail. “Benim için fark eden bir şey olmaz. Başka yerde çalışacağıma onun yanında çalışırım, yevmiyemi başkasından alacağıma ondan alırım” deyip kabul etmiş. Ama işler onun

sandığı gibi gitmemiş. “İnsan kendi işinden yevmiye mi alır?” deyip para vermeyi kesmiş kayınpeder. Çok geçmemiş, sadece bir-iki ay sonra, “Boğazınızı ben doyuruyorum. Sözümden çıkmayacaksınız” demelere başlamış. Bıçak kemiğe dayamncaya kadar katlanmış İsmail. Hemen pes etmemiş. Ama hayatın öyle gitmeyeceği kafasına dank etmiş sonunda. Evliliğine, karısına, doğacak yavrusuna sahip çıkması gerektiğini kavrayınca harekete geçmiş. Karısından düğünde takılan altınları istediği gün de kıyamet kopmuş. Niyeti takıları bozdurup içinde çoluk çocuğuyla mutlu bir hayat sürdüreceği bir yuva kurmakmış. Kayınpederin takılara el koyduğunu o zaman öğrenmiş. “Düğününüzü kim yaptı? Kim karşıladı bütün masrafları? Üstelik bunca zamandır ekmeğimi yediniz. Utanmıyor musunuz takılan geri istemeye?” deyip bunları kapının önüne beş parasız koyuvermiş. İsmail'i dinledikçe içi üşüdü Haşan'ın. İsmail'in anlattıklarını gözünde canlandırdıkça geleceğini gösteren bir rüyayı uyanıkken seyretmiş gibi oldu. Annesinin onu evlendirmeyi düşündüğü Şükriye'nin babası Kazancı da İsmail'in kaynatasının yaptıklarını aynen yapacak tıynette bir adamdı. O anda kararını verdi. Ne evlilik ne çoluk çocuk sahibi olmak ne de kaynata-kaynana kahrı çekmek ona göre işlerdi. Çekip gidecekti buralardan. Bu sığ sularda boğulmayacak, derin denizlere açılacaktı.

Denizin uğultusunun, yağmurun sesinin ve havanın ayazının içeri dolmasıyla yine kapının açıldığım anladı Haşan. Oturduğu yerden başım hafifçe yana çevirdiğinde kapıdan gireni gördü.

“Nerdesin vre Niko?” dedi.

Daha birkaç saat önce ayrıldıkları halde bütün gece bu salaş kahvede bekletilmiş kadar sitem doluydu sesi. “Hem annenle vedalaş hem biraz uyu, dinlen. Gelirken bir çift de yedek yün

çorap getirirsin bana” diyerek kendisi göndermemiş gibi onu evine, burada bir an bile uyuyamamış olmanın acısını ondan çıkarmaya hazırlanıyordu.

Nikos yanındaki iskemleye çökerken, “Nerede kaldın?” dedi tekrar.

Duymazdan geldi Nikos.

“Çoraplar burada” dedi. Keçi kılından örülmüş bir yelek çıkardı çorapları getirdiği bohçadan.

“Bunu da verdi anam. Denizde üşütüp hasta olmayasın diye” dedi.

Bir peşkire sarılmış ev ekmeğiyle keçi peynirini, iki avuç da siyah zeytini görünce gözleri dolar gibi oldu Hasan'ın.

“Yol uzun” dedi Nikos, Hasan'm gözlerinden fışkıran teşekkürlerin hepsine cevapmış gibi. “Hem uzun hem de deniz işte... Bilirsin.”

“Ne dedi annen? Sordun mu annene? Söyledin mi?” dedi Haşan heyecan içinde.

Nedense “Neyi?” diye sormasını bekledi Nikos'un. Çünkü o kadar uzak, o kadar rüyada yaşar gibiydi ki gitmeden önce konuştuklarının tümünü unutmuştu sanki. Ama sormadı Nikos.

“Söylemedim” dedi.

Dün gece Nikos'un da kendisiyle birlikte Girit'e gelmesi için çok ısrar etmişti Haşan. Nikos da “Anneme damşmadan olmaz” deyip kurtulmuştu ısrardan. Başkasının ağzmdan dökülecek olsa Hasan'm dalga geçebileceği sözlerdi bunlar ama annesinin Nikos'tan başka kimsesinin olmadığını bildiği için, dalga geçmek bir yana, anlayışla karşıladı bunu. Gitsin danışsındı annesine. Onu, bir tek oğlunun yalnız bırakmasından daha çok üzecek hiçbir şey yoktu. Yoksa havalar iyice bahara dönünceye kadar ciddi bir iş olmayacağı belliydi. Kışın büyük bir iş çıkmadıkça gemiler limandan ayrılmaz, yabancı gemi de

pek gelmezdi. Nikos'la annesi arasındaki anlaşmayı öğrenmişti Haşan. Annesinin, limanda çalışmasına razı gelirken denize açılmayacağına yemin ettirdiğini, Nikos'un da yeminini tuttuğunu çok iyi biliyordu. Limanda çalışıyor ama denize açılmıyordu. Başta Kaptan Kosta olmak üzere denizcilerin yazışmalarını takip ediyor, defterlerini işliyor, yük ayarlamalarına, fiyat ve ücret listelerini tutmaya yardıma oluyordu. “Denize çıkmayan denizci mi olur?” deyip onunla dalga geçmeye yeltenen komi ve garsonların başta Haşan olmak üzere ailesinin yaşadığı trajediyi bilen yağcılar ya da lostromolar tarafından azarlandığının farkında değildi. Haşan'ın tayfa olarak çalıştığı Grimaldi de dahil Nikos'un defterlerini tuttuğu üç geminin güverte zabitleri ya da kaptanlarıyla annesinin gidip bizzat konuştuğunu da bilmiyordu. Hasan'm sefere çıktığı zamanlarda bir mahzunluk çökerdi Nikos'un üzerine ama ne olursa olsun sözüne sadık biri olarak kalmanın gururuyla o mahzunluğu alt etmeyi başarırdı.

Havanın düzeleceği zamana kadar yapacağı çok iş vardı Nikos'un. Kaptanlar seyir defterine kimseyi dokundurtmazlardı ama telsiz zabitlerinin aceleyle tuttukları notların da temize geçirilmesi gerekirdi. Hasan'la gitmek yerine Pire'de kalıp beklettiği işleri bitirmesi, eksik hesaplan tamamlaması, üç geminin de sefer hazırlıklannı sona erdirmesi daha akıllıca olurdu. Haşan Girifte bir ay bile kalmayacağını söyleyip duruyordu ama memleket toprağının nasıl eli kolu bağlayın olduğunu bilmese de kolayca tahmin edebilirdi Nikos. Bir ay diye gidersin ve dönemezsin. Tam o sırada bir şey olur, biri ölür, biri gelir, öteki hastalanır; kesilir yolun. Hem deniz, karada yapılmış hesaplann tümünü bozmaya bayılır.

Kocasıyla iki oğlunu denize gömen anaağına sırf keyif için, kışın ortasında Girife gitmek istediğini söyleyemedi Nikos.

Gerçi ettiği yeminle ilgisi yoktu, iş için, ekmek için denize açılmayacağı sözünü vermişti, bir daha gemiye binmeyeceği sözünü değil; yine de anacığına kıyamadı.

Haşan da anladı, üstelemedi. O şimdi gidip gitmemekte yeniden kararsız kalmıştı. Kaptan Kosta'ya herhangi bir söz verilmemişti, kaparo falan da. Cayma ihtimali bir tarafta bütün çekiciliği ile duruyordu. Öbür tarafta da Müslümanlara yapılan zulüm söylentilerinin ürkütücülüğü ve hasret. Varsa bir zulüm, soydaşlarının Müslümanlara yaptıklarını kendi gözleriyle görsündü Nikos. Her yere götürmek, her şeyi anlatmak, herkesi tanıtmak istiyordu arkadaşma. İki yıldan fazladır görmediği ailesi, kardeşleri, ana-baba, dayı, büyükanne (onun deyişiyle "kadinine"), komşular, bir yıl önce evlenmeyi düşündüğü Kazancı'nın kızı Şükriye, yan komşu Resmiye Hanım'ın kızı Elfiye, sonra güzeller güzeli Rum kızları vardı. Ne annesi ne babası kabul ederdi Rum gelini ama aşk gelirse bütün hesaplar tersine dönebilirdi. Hem yalnız giderse orada çakılıp kalma ihtimali yüksekti. Arkadaşını biraz da kendisine dönüş bileti olsun diye yanmda götürdüğünü belki kendisine bile itiraf edemiyordu ama gidişinin Girit'e yapılmış bir gezi gibi olması için birlikte gitmeleri şartta. Yoksa "Haşan geri dönmüş" denirdi. İki güne kalmaz hiç gitmemiş gibi olur; çıkmak için o kadar uğraştığı kuyuya yeniden düşmesi önlenemezdi. Hem bu sefer kolayca kaçamazdı da. Ailesi göz açtırmazdı ona bir daha. Üstelik Nikos'a Girit'in başka türlü bir yer olduğundan o kadar çok söz etmişti ki... O kadar ballandıra ballandıra anlatmış, o kadar methetmiş, övdüğü yerleri gösterme hevesine o kadar kapılmış olmasaydı şimdi onun gelmeyeceğini anladığmda hayal kırıklığı bu kadar fazla olmayacakta. "Geldiğinde göstereceğim sana" diye o kadar çok şey anlattı ki tek başına gitmek anlamım kaybetti birden. Sanki Girit'e, Resmo'ya gitmek istemesinin

nedeni, oranın buralardan çok daha güzel olduğunu Nikos'a göstermekti. Kendisi zaten biliyor. Yalnız Resmo'yu değil, Hanya'yı da, Kandiye'yi de; Yerapetre'ye ve Aya Nikola'ya gitmişliği de vardı. Oralara da götürürdü Nikos'u, bütün Girit'i gezdirirdi. Arkadaştan öte kardeş gibi benimsediği kişiydi Nikos. Hana yerleşmeden önce birkaç hafta Nikosların evinde kalmıştı. O nasıl hiç düşünmeden evinin kapısını açmışsa Hasan'a, Haşan da ailesinden ayırmadığını kanıtlayacak, herkesle tanıştıracaktı onu. Bütün erkekleri denizci olan bir ailenin son şanssız erkeği olarak ömrünü Pire'de geçirecekse de Pire'nin dışma hiç çıkmamış biri olarak geçirmesine kendi çapmda engel olacaktı; gönlü buna razı olmuyordu çünkü.

Şimdi gitmek anlamını yitirmiş gibi oldu. Tekrar baktı Nikos'a. O, annesinin verdiği azıkları Haşan'ın torbasma yerleştirmekle meşguldü. Dün akşamki kadar ani bir karar değişikliğiyle eğilip Nikos'un yerleştirdiklerini birer birer torbadan çıkarmaya başladı. Şaşkınlıkla bakakaldı Nikos.

“Vazgeçtim” dedi Haşan. “Gitmeyeceğim.”

“Benim yüzümden?”

“Yok” dedi Haşan ama bu ‘cyok”un yeterince ikna edici olmadığının kendisi de farkındaydı.

Sen Ananı Güçsüz mü Sandın?

Akşama doğru Girit'e gitmek üzere limandan ayrılan vapurdan Hasan'la Nikos birlikte el sallıyorlardı Nikos'un annesi Sofiya Hanım'a.

Haşan o gelmezse gitmeyeceğini söyleyinceye kadar Nikos, Haşan'm davetinden annesine söz etmemişti. Oğlunun kalbini kırmamak için izin verse bile içinden rıza göstermeyeceğini adı gibi bildiğini sanıyordu çünkü. Çok istediğini düşünüp "Peki" diyecekti belki ama kendisini yapayalnız bırakıp gittiği için affetmeyecekti oğlunu.

Gün ağarmca Nikos işçi ve yük hesaplarını tuttuğu gemilerin defterlerini almak için eve gittiğinde annesinin, "Haşan davet etmedi mi seni Girit'e?" sorusuyla karşılaştı.

Hasan'ın gitmekten vazgeçtiğini söylemeden önce, "Etti" dedi Nikos. "Neden sordun?"

"Bildiğim, Müslümanlar altta kalmayı sevmezler. Sen onu evinde ağırladığma göre o da seni davet etmiştir memleketine."

"Etti" dedi tekrar Nikos ama annesinin bu biliciliği karşısında nutku tutuldu. Kaçıncıydı bu! Olan biteni, yaşanırken kendisi de oradaymış gibi bildiğine, dahası Nikos'un akimdan ya da kalbinden geçenleri gözlerine bakar bakmaz anladığına

kaç kez tanık olmuştu. Bir azize gibiydi annesi; her şeyi bilirdi, olanı biteni de, aklından geçeni de.

Annesinin gözünün içine bakarak yanıt beklediğini görünce açıklamak zorunda kaldı. Haşan'ın davetini niye reddettiğini, onu bu kış gününde yapayalnız bırakmayı kendine yedirememediği için, evin tek erkeği olarak annesinden sorumlu olduğunun bilincinde olduğu için gitmeyi düşünmediğini anlatmaya çalıştı.

Annesinin, kendisi öne sürülerek yapılan fedakârlığı kabul etmeyeceği aklının ucundan bile geçmemişti.

Sözlerinin sonunu beklemeden "Ben burada güvendeyim" diye susturdu onu annesi. Bu kara oğlanın onun için daha fazla fedakârlık yapmasına tahammül edemezdi. "Kocam ve iki oğlum ölmüş olabilir ama unutma ki ben de yerden bitmedim; bir ailenin kızı idim, annem de babam da hayattadır. Eğer çok sevdiğin Hasan'la Girit'e gitmek istiyorsan gidebilirsin ama gitmek istemiyorsan beni bahane etme. Gerçek düşüncen ne ise onu söyle. Ben dün doğurduğum oğlumun gözetimi olmadan yaşayamayacaksam öleyim daha iyi."

Nikos neye uğradığım bilemedi. Takdir edilmeyi beklerken azarlanmak şaşkınlığa uğratmıştı onu. Söylediklerini dinlemek yerine içinden geçenleri okuduğunu, aslında Hasan'la Girit'e gitmek için can attığım anladığı için annesinin böyle davrandığım ne o gün fark etti ne de daha sonra. Zaten erkekler, kadınlann bu önsezilerini anlamak için kafa yormak yerine, anlaşılmaz olduklarım söyleyip işin içinden çıkmayı pek severler. Bu kadın anneleri bile olsa yüksek sezgisel güce sahip olduğunu kabul etmek yerine ona bir çeşit esrarengizlik atfetmeyi daha kolay benimserler. Belki de tanrıçaların erkekler üzerindeki lanetidir bu. Yüzyıllar soma bile, bu lanetin etkisiz kaldığı hiçbir erkeğin bulunmaması lanetin ne kadar güçlü olduğuna kamt sayılır.

Kocası, oğullarının büyüğüyle ilk kez denize çıkmak istediğinde, olacakları adeta önceden kestirmiş, o sefere çıkılmasını önlemek için elinden geleni yapmıştı Sofiya. Sözünü geçiremediği gibi, oğlunu yanına almasını da önleyememişti. Kara haberi aldığında taş kesildi. Ağlamadı, bağırmadı, zaten biliyor ve bekliyormuş gibi, metanetle karşıladı ölülerini. Cenazelerini tek damla gözyaşı dökmeden toprağa verdi.

O günden sonra hayatı gibi elbiseleri de karardı Sofiya'nm. Bir daha kimse onun renkli bir şey giydiğini görmedi. Hiç ağlamadı, bağırmadı ama gülmedi de. Gür, kumral saçlarının kapkara örtüler alfanda solup ağardığını ne gören ne de fark eden oldu.

Yorgaki diye sevdiği ortanca oğlunun denizci olmak istediğini duyduğunda isyan etti. Büyük günah olduğunu bildiği halde "Kendimi öldürürüm" diye gözdağı bile verdi ama yine olmadı; ona da söz geçiremedi. Son gün, o fırtınalı, boranlı havada denize açılacaklarını duyunca bir dizlerine kapanmadığı kaldı. Yıllardır tuttuğu gözyaşlan sel oldu aktı, yine de dinletemedi kendini. O kapıyı vurup çıktığı andan itibaren ölümüne ağlamaya başladı Sofiya ana. Biliyordu. O karanlık gecenin oğlunu geri vermeyeceğini biliyordu ama elinden hiçbir şey gelmemişti yine.

En son Nikos, limanda iş bulduğu müjdesiyle eve geldiğinde yalvar yakar oldu. "Yapma Niko'm" dedi. "Babanı ve iki ağabeyini alan denize kendini de kurban mı etmek istiyorsun? Yapma!"

Ne zaman ki Nikos, denizci olsa da karada kalacağına, denize hiç açılmayacağına henüz doğmamış oğullan üzerine yemin etti, ancak o zaman razı oldu canının son parçasının da denizci olmasma. Nikos da annesine verdiği sözü son ana kadar tuttu. Denize açılmayan bir denizci oldu. Doğrusu Haşan, kendisiyle birlikte Girit'e gelmesini istediğinde annesine verdiği sözü

aklına getirmeden “Olur” demişti ama sonra hatırladı ve kendinden utandı. Ya annesi Girit'e gitmeyi “denize açılmak” diye algılar (ki öyle değil miydi aslmda?) ve verdiği sözü tutmamakla suçlarsa onu? Üstelik kadınm tek oğlu olarak onu yapayalnız bırakıp gitmeye ne hakkı vardı? Bu yüzden Haşan'm teklifini annesine söylemeye bile gerek duymadan kafasında çoktan geri çevirmişken karşılaştığı beklenmedik izin müjdesiyle şaşırdı kaldı.

Bu sert ama olumlu tepkiyi almca, istemediği iznin kendiliğinden verildiğini anlamadı önce. Sonra anlamanın sevinciyle bir şeyler geveledi. Gemici defterlerini önce her zaman durduklan rafa yerleştirdi, sonra gitti aldı oradan. Defterler elinde, ne yapacağını bilemeden odanm içinde volta attı bir süre. Derken gözü, az önce mutfak masasının üzerine bıraktığı çıkma takıldı ve birden kafasma dank etti. Haşan gitmekten vazgeçtiğine göre annesinden çıkan iznin ne hükmü vardı artık?

“Hadi, hazırlansana...” dedi annesi. “Ne bekliyorsun?”

Oğlunda hiçbir hareketlenme olmadığını görünce, “Ne oldu?” dedi. “İstemiyor musun gitmeyi yoksa?”

“Ben istiyorum ama artık çok geç. Haşan gitmekten vazgeçti.”

“Vaz mı geçti?”

Nikos başını sallamakla yetindi.

“Söyledin mi ona onunla gitmeyeceğini?”

Yine başını salladı Nikos.

“Eh be oğlum, sen gitmiyorsun diye vazgeçmiş. Anlamadın mı? Sen hazırlanmana bak. Haşan seni yanında görünce çok sevinecek.”

Doğduğundan beri yaşadığı bu topraklardan hiç ayrılmamıştı Nikos. Haşan ona gezip gördüğü yerleri anlattıkça içi gitmiş ama kendisinin böyle bir şansı olmayacağını önceden

kabullenmenin mahzunluğuyla boynunu büküp kalmıştı. Annesine verdiği sözle kendi kendini mahkûm etmişti bu tutsaklığa. Kimseye kızmaya hakkı yoktu. On dokuz yaşında, zıplan gibi bir delikanlıydı. Dünyanın her yerinde ekmeğini çıkarırdı ama annesi hayatta olduğu müddetçe Pire limanından öteye geçemeyecekti.

"Ver o defterleri bana" dedi Sofiya. Nikos'un elinde gezdirdiği defterleri aldı, mutfak masasındaki çıkının yanına koydu. "Giderken bunları alır, sahiplerine teslim edersin. Sen dönünceye kadar kendi defterlerini kendileri tutsunlar."

Çıkım açmadan önce yüklükten küçük tahta valizi çıkardı. Doğurduğu oğlana yük olacak bir kadın değildi. Güçlü kuvvetli bir anaydı.

"Topla eşyalarım, yerleştir şuna" diye emrini verdi, yolluk hazırlamaya koyuldu. Soması çorap söküğü gibi geldi. Evlenip çoluk çocuğa karışmadan önce sıkışıp kaldığı hayattan biraz uzaklaşması, dünyayı görmesi iyi olacaktı. Nikos'u limanla ev arasındaki küçücük dünyaya hapseden oydu. Kendisi yüzünden gençliğinin en güzel yıllarım koca karınlı gemilerin, paslı zincirlerin, ziftli tahtalann, kömürün, isin, pisliğin içinde, sarhoş ve küfürbaz gemicilerin arasında geçirmemeliydi Nikos. Senin yüzünden gençliğim ziyan oldu, derse? İşte Haşan! Nikos ile aym yaştaydı ama ne Selanik ne Atina ne İstanbul kalmıştı görmediği. Nikos ise hep burada, annesinin dizinin dibinde... Hak mıydı bu? Dönüp annesini suçlarsa söyleyecek sözü var mıydı Sofiya'nın? Babasının ve kardeşlerinin ölümünden o sorumlu değildi ama bütün yük onun omuzlarına kalmıştı; o da of demeden çekiyordu bu yükü. Hem Sofiya bugün varsa yarm yoktu. Onun yüzünden oğlu hep mahrumiyet içinde mi yaşasındı?

Lalangita bile kızarttı Sofiya. Oğlu gibi Haşan da seviyordu bu yağlı hamuru. Biraz daha keçi peyniri kattı azık torbasma.

Kim bilir kaç gün sürerdi yolculuk. Acıkmasmdı delikanlılar. Kara ekmeğe ve siyah zeytine takviye yaptı; yanlarına biraz da yeşil zeytin ekledi. Hatta oğlunu evlerinde misafir edecek Müslüman aile için, sandıktan denkleştirdikleriyle bir hediye bohçası bile hazırladı.

Yolculuk için hazırlıkları bitirdiklerinde Tanrı'nın bir lütfuyla karşılaştılar. Yağmur dindi, ortalık aydınlandı, güneş açtı. Böylece doya doya koklaşıp vedalaşabildi Nikos annesiyle.

Gittiği yerde nelerle karşılaşacağını biliyormuş gibi, “Bu garip ananı buralarda unutma” dedi Sofiya.

Nikos yaşaran gözlerini annesinden gizlemeyi başaramadı.

Ay Işığındaki Gölge Kadın

Kaptan Kosta beklediği yük gelmediği için seferini ertelemek zorunda kalınca o sabah Girit'e gitmek üzere tüm hazırlığını tamamlamış olan San Marko'ya başvurdular. Güverte lostromosu ihtiyaç halinde tayfaya yardıma olmaları koşuluyla para ödemelerine gerek olmadan gelebileceklerini söyleyince ikiletmeden gemiye kapağı attılar. Ancak birkaç saat içinde demir alacağı söylenen gemi kalkış için belirlenen saat geldiği halde kalkmaymca gitmelerinin önüne geçmeye çalışan ilahi bir güç varmış gibi geldi onlara. Bir ara ikisi de ciddi ciddi endişelendi. Hava düzelmişti, deniz sakindi, geminin asıl yükü buğdaydı, hem buğday çuvalları hem de ambarda kalan boş yerlere pamuk balyalarıyla kömür torbalan firesiz yüklenmişti. Öyleyse? Demir almamak için ne gibi bir sebep olabilirdi? Girit'e gitmeleri yüce bir güç tarafından önlenmeye çalışılıyor olabilir miydi? Yolculuğun önüne durmadan engeller çıkması bir işaret miydi? Uğursuzluk getirecek bir yolculuk mu olacaktı bu? Yine de vazgeçmeyi akıllarına getirmeden sabırla beklediler. Aynı gün içinde ama sabah kalkması gerekirken akşama doğru demir alabildi gemi. Kulaktan kulağa yayılan bir söylentiye göre, gizli bazı yolcuları vardı geminin, gecikmenin sebebi de bu yolcuların beklenmesiydi. İkisi de merak etmedi bu

hantal şilebe binmek için bütün yüküyle, zabitanı, tayfası, bütün mürettebatıyla koca gemiyi bekleten gizli ve herhalde önemli yolcuların kimler olabileceğini. Hasan'ın gece geç vakit üst güvertede gördüğü esrarengiz gölgeye kadar.

Alışık olduklan gibi erkenden yatmışlardı. Yatar yatmaz da uyudular. Ayakyoluna gitmek için uyanıncaya kadar Haşan da Nikos gibi deliksiz bir uykuya dalmıştı ama kalkıp ihtiyacını giderdikten sonra uykuya bir türlü teslim edemedi kendini. Gözkapaklannın altında evi, ailesi, Resmo'da bıraktıkları vardı sanki. Gözlerini kapatır kapatmaz onlar çıkıyordu sahneye. Gülfidan okula gitme telaşı içinde ya kitabını bulamıyor ya defterini anyor, evin içinde bîr aşağı bir yukarı koşturuyordu. Kadinine her iş için kullandığı uzun kara podyasma kümesten aldığı yumurtalan, bahçeden topladığı biberi, domatesi, ocağa atılmak üzere iki üç tane kalın odunu doldurmuş olarak mutfağa yürüyordu. Hüsnü ya ocağın başında lavtasını tıngırdatıyor ya da Kerim Dayı ile madinada[1] yarıştırıyordu. Sonra Kerim Dayı'nın belki de ölmüş olabileceği geliyordu aklına. Öyle ya, iki yılda kim bilir neler olmuştu; bıraktığı gibi duracak değildi arkasında kalanlar.

Uyku tutmaymca kalktı. Dışarısı gecenin geç bir saati olmasma rağmen çok karanlık değildi. Ay ışığı sakin denizin üstüne gümüşten bir çizgi çekmişti. Koca gemi sakin denizin üstünde sarsıla inleye kayıp gitmekteydi. Motorların gürültüsü bile gecenin sükûnetine gölge düşüremiyordu. Hava soğuktu ama rüzgâr yoktu. Haşan da kalın paltosunu atmıştı omuzlarına. Üşümüyordu. Sakin denize, denizi yaran şiş karınlı geminin iki yana savurduğu yorgan kalınlığındaki kaba dalgalara dalgın dalgın bakıyordu. Paltosunun omzundan sarkan yakasım siper edip bir sigara yaktı. Başını kaldırdığmda

1 *(Yun.)* Girit manisi.

ise tuhaf bir şey oldu. Üst güvertede bir kadın gölgesi peyda olmuştu. Bu saatte gerçek olamayacak bir görüntüydü. Ay ışığının dış hatlarını belirginleştirdiği gölge kadına benziyordu ama bu, orada bir kuyrukluyıldız görmek kadar imkânsız geldi Hasan'a. Kadınsız geçen aylarının kendisine kurduğu bir tuzak olmalıydı. Yoksa hâlâ uyuyor ve uykusunda kalkıp dolaştığım, üst güvertede bir kadına rastladığını mı görüyordu? Rüyaların ne oyunlar oynadığını bilmez değildi. Yeni bir rüya, yeni bir oyun olabilir miydi bu da? Gözlerini kadın gölgesinden alıp kalın yorganı dalgalara çevirdi ve tekrar üst güverteye baktığında kadın artık orada değildi. Belki de hiç orada olmamıştı. Ne bir gölge gördüğünden ne de o gölgenin bir kadına ait olduğundan emin olabilirdi artık. Şimdi yeniden yatağına dönüp ya uykuya ya da yaklaştıkça özlemini arttıracak olan sıla düşüncelerine dalmaya çalışmaktan başka yapacak şey kalmamıştı.

Ertesi sabah Nikos'a gördüğü gölge kadından söz etmeyi bir an akimdan geçirdiyse de hemen vazgeçti. Kendisi bile emin olamıyordu titrek bir ay ışığmda gördüğünün bir kadm mı yoksa bir rüya mı olduğundan. Nikos'a neyi söyleyecekti?

Limanda bütün havadisleri Haşan taşırdı Nikos'a. Bu sefer tersi oldu. Öğleye doğru, “Ne öğrendim biliyor musun?” diye heyecan içinde geldi Nikos. “Kalkışı niye geciktirmişler, kimi beklemişler, hepsini öğrendim.”

“Neymiş? Niyeymiş?” diye sordu Haşan. Ama Nikos hemen söylemek niyetinde değildi, bilgisinin tadını çıkaracaktı. Haşan'ın böyle gönülsüzce sormasına cevap vermedi. Yürüdü gitti.

“Hey! Söylesene” diye arkasından seslendi Haşan ama istifini bile bozmadı Nikos, “Boş ver” anlamında elini sallamakla yetindi, başını çevirip bakmadı bile.

Haşan arkadaşının öğrendiği o büyük sırrı söylemeden duramayacağına emindi. Israr etme gereği duymamasının nedeni buydu. Gerçekten de Nikos az sonra, “Bir İtalyan subayı,” diye arkadaşının kulağına fısıldıyordu öğrendiklerini. “Hani Kaptan Kosta'nın götüreceği özel müşteriler var ya, onlar bu gemideymiş. Gizli görevle gidiyorlarmış Resmo'ya. Dikkat çekmemek için kızıyla yolculuk yapan bir baba görüntüsü içindeymiş adam ama aslında ikisi de ajanmış.”

¨"Yanında kızı mı varmış?” diye heyecan içinde sordu Haşan.

“Kızı mı, kansı mı, sevgilisi mi, kimse bilmiyor. Genç ve güzel bir kadın varmış yanında.”

Hasan'ın bakışlarının kaba dalgalan takip ederek dalıp gittiğini görünce, “Ne oldu?” diye kıkırdadı Nikos. “Kızı olduğunu duyunca tazı gibi kulakların dikildi.”

“Yok be oğlum, dün gece gördüm o kızı ben.”

“Atma!” dedi Nikos. “Nereden göreceksin. Kız daha kamarasından çıkmamış ki...”

“Çıktı” dedi Haşan. “Dün gece çıktı.”

İçine bir serinlik, bir ferahlık yayıldı. Hayal değildi, rüya değildi, dün gece gördüğü o İtalyan subayının kızıydı.

Nikos ayrıntı bekliyordu. Gemide olduğunu nereden biliyordu? Nerede görmüştü İtalyan subayının kızını?

Konuşursa bir büyüyü bozacakmış gibi geldi Hasan'a. Sabah Nikos'un ona yaptığı hareketin aynısını yaptı. “Boş ver” anlamında elini salladı ve yürüyüp gitti.

O gün, bütün gün kızı gündüz gözüyle görmek sevdasıyla dolaşmadığı, bakmadığı yer kalmadı ama yoktu kız. Demek geceleri çıkıp dolaşıyor, deyip gece boyunca rahat bir uyku çekemedi. “Ya şimdi çıkmışsa! Ya şimdi üst güvertede durmuş aya bakmaktaysa” diye sayısız kez çıktı yatağmdan, buz gibi havada dolaşıp durdu.

İkinci gün hava bozdu. Haşan da kızı görmekten umudunu kesmişti. Demek çıkmayacaktı kamarasından. Nerede kalıyorlardı acaba? Üst güvertede topu topu üç ya da dört kamara vardı. Onlardan birinde kalıyor olmalıydılar ama acaba hangisinde?

Aslında bir yolcu gemisi değil, bir yük gemisiydi San Marko. Yolcu olarak sadece kaptanın tanıdığı, hısımı, akrabası birkaç kişi olabilirdi gemide. O kadar hatırlı ise bu subayla kızı ya da karısı, artık her kimse neden lüks bir yolcu gemisiyle değil de kuru yük gemisiyle seyahat ediyorlardı. Subayın gizli görevinin ne olduğunu tahmin etmediği gibi, ajan olup olmadığını da merak etmiyordu Haşan. Babası her ne nedenle gidiyor olursa olsun bu gemi güzel bir kıza uygun yer değildi.

“Güzel olduğunu da nereden çıkardın? Kızı olup olmadığından bile emin değilken...” deyip kendi kendine güldü. “Uzun zaman yalnız kalınca hayal gücü daha bir kuvvetleniyor demek” diye düşündü. En son Atina'da bir sevgili edinmişti: İyonna. Başta bilmiyordu, evli olduğunu öğrenince kocasından gizli buluşup koklaşmak ağır geldi Haşan'a, uzaklaştı.

Üst güvertede bir aşağı bir yukarı volta atarken kamaraların birinden bardak ve tabaklarla dolu bir tepsiyle çıkan komiyi görünce arkasından yetişti. “Yardım edeyim” deyip aldı elinden tepsiyi. Komi ufak tefek bir çocuktu zaten. Pek memnun kaldı bu yardım teklifinden. Mutfağa doğru yollandılar. Oltayı doğru yere attığım düşündü Haşan. Yine de emin olmak istedi.

“İyi mi subayla kızı? Keyifleri yerinde mi?”

“İyiler abi” dedi komi. “Adam bir şeyler yazıyordu. Kız ise istirahat halinde.”

“Kız... Şeydi adı...” dedi Haşan. “Neydi?”

Komi cin gibiydi. Göz kırptı.

“Öğreneyim mi abi?”

“Öğren” dedi Haşan. O da göz kırptı. Cebini şıngırdattı. “Drahmiler hazır.”

Pek umudu yoktu Hasan'ın. Oğlan ilgisini fark etmiş, eğlenmişti onunla ya da başından savmıştı. Sandığı gibi olmadı. Akşama doğru çıktı geldi komi. “Eğil, kulağına söyleyeceğim” anlamında işaret edip kulağıma fısıldadı kızın adını: “Serafina.”

Haşan doğrulurken, “Güzel mi?” dedi.

“Çok” dedi çocuk. Koşarak uzaklaştı. Haşan cebindekileri avcuna alıp şıngırdatınca dönüp elindekileri tazı gibi kaptı, kaçtı.

“Ne oluyor?” dedi kendi kendine Haşan. “Masallardaki gibi görmeden âşık mı oluyorum? Ne oluyor?”

O saatten sonra kızı görmek için elinden geleni yapmaktan geri durmadı. Ve sonunda gördü. Dördüncü günün sonuydu. Hasan'ın neredeyse gözünü ayırmadan baktığı kapı aralandı. Önce eflatun rengindeki bir etek ucu göründü açılan kapıdan. Kız, dışarı çıkıp çıkmamakta tereddüt ediyor gibiydi. Eteğin ucundaki kalın ve yüksekçe topuk zeminle buluşunca Haşan hızla başmı önüne eğip oradan uzaklaşmaya çalıştı. Kızın odasından çıkışını bekliyormuş gibi görünmek istemiyordu. “Bakar mısınız?” diyen sese dönünce duyduğuna inanamadı. Kız gerçekten ona sesleniyordu.

“Efendim” dedi.

“Daha çok var mı? Ne zaman varacağız Girit'e?”

Haşan dönüp ona doğru yürüyünce yüzünde nasıl bir şaşkınlık görmüşse, “Ah, pardon, siz bu gemide çalışmıyor musunuz yoksa? Ben öyle sordum ama...” dedi.

Ne diyeceğini bilemeden “Sayılır” dedi Haşan. Az sonra kendisini toparlayıp, “Bu gemide çalışmıyorum ama ben de denizciyim” diye ekledi.

“Peki, biliyor musunuz? Ne kadar yolumuz kaldı? Kaç gün sürüyor yolculuk? Ne kadar daha gideceğiz böyle sallana sarsıla?”

Bilmiyordu Haşan. Herhangi bir tahmini de yoktu. İlk defa doğrudan doğruya kızın yüzüne baktı.

“Sanırım yarın varırız” deyip ekledi: “Umanm.”

Parlak kahverengi gözlerine bakamadı Haşan ama omuzlarmdan aşağı uzanan koyu kestane rengi saçlarının ölgün ikindi güneşi altmda bile pırıl pırıl parlamasından gözünü alamadı.

Bu arada kız elini uzatmış, “Ben Serafina” diye adını söylüyordu.

Biliyorum dememek için kendini zor tuttu Haşan. O da kendini tanıtanca, “Aa, Türk'sünüz” diye küçük, sevimli bir çığlık attı Serafina. “Merhaba” dedi Türkçe.

Haşan'ın soru tonlamasıyla hayret ve sevinç içinde, “Türkçe biliyorsunuz” diye sormasına, “Pek fazla değil” dedi. “İstanbul'da Türk arkadaşlarım oldu.”

“İstanbul?” diye sordu yeniden Haşan.

Kızın Elenika denen kibar Yunancasının yanında kendi Giritçesinin kaba düşeceğinden çekiniyor, kısa cümlelerle konuşmaya çalışıyordu. Kızın Türkçeyi de ondan iyi biliyor olması hiç uzak ihtimal değildi.

“Babam konsolostur, İstanbul'da bulunduk” dedi Türkçeyi nereden, nasıl öğrendiğine açıklık getirmeye çalışırken.

Konsolos! Subay değilmiş demek. Nikos'un aktardığı bilgi yanlışmış. Babam, dedi. Kızı mı, değil mi kuşkulanna da yer kalmadı. Neden böyle salaş bir şileple yolculuk ettikleri kalmışta bir tek açıklanması gereken konu olarak. Bunu da Haşan, üstüne aniden gelen cesaretle soruverdi.

Haşan'ın “Neden bu gemi?” sorusunu, “Babamın geçen hafta göreve başlaması gerekiyordu. Geçen hafta gitmiş olmalıydık ama hava bir türlü düzelmeyince...” diye cevapladı Serafina.

Fırtınayı bilmez miydi Haşan? Kendisi de fırtınanın dinmesini o denizci kahvesinde sabahlara kadar beklememiş miydi?

Gizli görev falan da yalanmış. Onu da birileri uydurmuş demek. Yalnızca belli bir tarihte adada olmaları gerektiği için bu gemiyle gitmek zorunda kalmışlar.

Birlikte kaptan köşküne doğru yürüdüklerini o zaman fark etti Haşan.

"Bir telgraf çektirmek için kaptanla görüşecekti babam" dedi Serafina açıklama olarak.

Nikos'la onun gemideki varlıklarından kaptanın haberdar olup olmadığım bile bilmiyordu Haşan. Belki de güverte lostromosu kaptana sormadan "Binin" demişti onlara. Kaptana görünmeden alelacele veda edip ayrıldı Serafina'nın yanından.

Serafina'mn ise bu Türk gencinin "Ben gemi çalışanı değilim, sizin gibi yolcuyum" demeyip sorularım yamtlaması; bir de utangaçlık derecesindeki çekingenliği ilgisini çekmişti. Çok temiz bir yüzü vardı. Ayna gibi değil, cam gibi; içini gösteren, içinin temizliğini yansıtan bir yüz; hem de çok güzel. Kumral kıvır kıvır saçlar, ışık saçan ela gözlerle bebekliğinin de aym böyle olduğunu düşündürecek kadar güzel; hani "bebek yüzlü" denenlerinki gibi. Hem gitmekte olduğu, babasımn görev süresince yaşayacakları Giritlin insanları hakkında fikir veriyordu Haşan ona, hem de çok sevdiği, ne yazık ki annesinin hastalığının ağırlaşması yüzünden doyamadan terk etmek zorunda kaldıkları İstanbul'u hatırlatıyordu. Sadece Müslüman Türklerde bulunan ve kendini ön plana çıkarmayı ayıp sayan bir gelenekten geldiğini gösteren emareler bulmuştu onda. Üstünde, babasının yeni görev yeri hakkında fikir edinmek için getirttiği dergilerdeki "Giritli köylü" fotoğraflarımn benzeri bir kıyafet vardı. Hasan'm pantolondan çok şalvara benzeyen bol giysisine "vrakia" dendiği yazıyordu dergide. Siyah gömlek,

lacivert yelek, başında uzun süredir kalıp yüzü görmemiş, şekli yamulmuş ve kafaya alelacele geçirildiği belli, vişneçürüğü fes, rengi hafif solmuş kırmızı kuşak... Dergideki fotoğrafta bu giysiler tanıtılıyor; o kuşağm içine sokulmuş bir de hançerleri olduğundan söz ediliyordu. HasanTn kuşağının içinde de hançer olup olmadığım bilmiyordu Serafina, öyle bir şey görmemişti. Onu dergiyi karıştırırken gören babasınm söyledikleri de akimdaydı: “Hançer mançer... Onlara çok itibar etme. Ada Rumlannm ve Yunanlılarm yorumundan ibarettir çoğu. Son zamanlarda Türkleri adadan tamamen kovmak isteyen bir anlayış gelişti. O yüzden Türkleri vahşi, barbar göstermek istiyorlar. Bence Türkler hançer veya benzeri bir silah taşıyorlarsa kendilerini korumak için taşıyorlardır.”

Haşan tipik Giritli köylü giyim kuşamı içindeydi ama sadece görünüşü öyleydi; Serafina'nın, hiç de muhatabı olmadığı sorularma verdiği nazik cevaplarla, belki kendisinde bulunduğunu kendisinin de bilmediği bir yönünü, ölçülü davranışlarına yansıyan terbiyesiyle İstanbul beyefendisi dediklerinin bir temsilcisi olduğunu gösteriyordu.

Manila'm, Marulaça'm

“Beni bırakıp gider misin sen?” diye soran Eleni'nin yüzüne şaşkınlıkla baktı Hüsnü.

“O nasıl söz öyle Manila'm! Sen cehennemde olsan ben yine senin yanındayım. Seni bırakıp nasıl giderim?”

Neden böyle sorduğunu biliyordu Eleni'nin. Ortalıkta dolaşan birtakım laflardan Hüsnü'nün de haberi olmuştu ama o, gerçek olabileceğine ihtimal vermediği için söylentileri hep duymazdan gelmişti şimdiye kadar. Gelen muhacirleri onlarm evlerine yerleştirmek için Müslümanları adadan göndereceklerine ilişkin sözlerdi ortalıkta dolaşanlar. Kimse göndermese de yıllardan beri süren bir göç vardı ve zaten Müslümanlar gün günden azalıyordu. Zaman zaman yükselen saldırılara, talana daha fazla katlanamayan aileler yıllardan beri Libya'ya, Mısır'a, Anadolu'ya, herhangi bir Osmanlı toprağına gönüllü olarak göçüp durmuşlardı. İsteğiyle gitmek başkaydı, zorla gönderilmek başka? Adada hâkimiyet Yunan'a geçtikten sonra artan zulümden kaçmak isteyenler hep oluyordu ama doğduklarından beri iç içe yaşayan halklardan birinin ötekini istememesi yine de anlamsız geliyordu Hüsnü'ye. Hem buralarda doğup büyüdüklerine, adayı düşmandan korumak için gerektiğinde birlikte savaşacaklarına göre, bir kısım ahalinin koskoca

memleketi kendi mülkü sayıp ötekileri kapı dışarı etme hakkını büyük devletler bahşederler miydi Yunan'a? Karışmazlar, bu isteği Yunan'ın kursağında bırakmazlar mıydı? Böyle bir baskın anakaradan, Yunanistan'dan geleceğini düşünüyordu Hüsnü. Kol kola girip kasap havası oynayanlann, hora tepenlerin, tekkelerde birlikte esrar çekenlerin, kahvehanelerde karşılıklı madinadesler söyleyip atışanlarm birbirlerine böyle düşmanca davranabileceklerine ihtimal vermiyordu. Evet, baskınlar oluyor, yol kesiliyor, haraç almıyor, tarlalarda yangınlar çıkınlıyordu ama hep dışarıdan gelen çeteler yapıyordu bunlan. Yerli halkın kim Müslüman'dır, camiye gider, kim Hıristiyan'dır kiliseye gider diye takip ettiği yoktu ki... Herkes dininde serbestti. Şimdi siz Müslüman'sınız, öyleyse gidin, denmesi kadar anlamsız bir şey olabilir miydi? Şimdiye kadar olmuş mu öyle bir şey? İnsanlar yaşadıkları yerden zorla koparılıp başka yere sürülmüş mü? Bilmiyor ki! Belki de olmuştur. Ama böyle bir şeyin kendi başlarına gelebileceğine inanmıyor. Onu da tam bilmiyor: İnanmıyor mu, yoksa inanmak mı istemiyor? Ya olursa? Eleni'nin sorduğu duruma gelirler mi?

Eleni'den ayrılma düşüncesi içini üşüttü Hüsnü'nün. Yok, olmaz öyle şey! İki dünya bir araya gelse ayrılmaz Eleni'den. Onu bırakıp bir meçhule gitmek, ölüme gitmek demek Hüsnü'nün nazarmda.

Sevdiğine baktı. Üstündeki koyu yeşil mantoyla bahar gibiydi Eleni. Mantonun açık önünden, içindeki minik beyaz çiçekli pembe elbisesi görünüyordu. Lüleler halinde kıvrılmış açık kumral saçları gevşekçe bağlanmış eşarbın altından fışkırmış, omuzlarına dökülmüştü. Yeşil-ela gözleri gölgelenmiş, yanakları ve burnunun ucu soğuktan kızarmıştı. Bu güzellikten ayrılmayacaktı, hayır! Yaşanacaksa da burada, ölünecekse de burada. Doğduğu topraklardan kimse koparamayacaktı onu.

“Söylentidir onlar Marulaça'm” dedi. Zaman zaman “Elenicik” anlamında “Lenio” da derdi sevgilisine ama Eleni'nin bu hitaptan çok, kendisine “Marula” ya da Marulaça” diye seslenilmesinden hoşlandığını gözledikten sonra hep böyle demeye başlamıştı. Eleni'yi korkularından, kuşkularından kurtarmak için. “Aslı yoktur” diye ekledi. “Düşünsene, burada ne kadar Müslüman var. Hepimizi mi gönderecekler? Ne gemi alır bizi ne şilep. Keçileri gönderdikleri gibi mi yapacaklar? Keçiler gibi bizi de ambarlara doldurup mu yollayacaklar?”

Eleni'yi güldürmeye çalışıyordu. Söyledikleri Hüsnü'ye komik gelmişti ama Eleni'nin gözlerinde hüzün, akmaya hazır gözyaşları olarak tomurcuklanmaya başlamıştı. Evde konuşulanları anlatmayacaktı Hüsnü'ye, hayır! Annesinin nasıl bir öfkeyle, “Gidecekler. Hepsi gidecek. Gölgeleri bile kalmayacak buralarda” dediğini söylemeyecekti.

Sevgilisinin dalıp gittiğini görünce, “Biliyorum bizimki büyük bir kumar” dedi Hüsnü yine konuyu geçiştirmek, sevgilisini güldürmek ümidiyle. Eleni'nin neşesinin kaçmasına, yüzünün asılmasına asla tahammül edemezdi. Fıkralar anlatır, şarkı söyler, komik madinadesleri ardı ardına sıralar, taklitler yapar, onu güldürmeyi başarırdı. “Bizimki kadar büyük bir kumara Dandolos bile kalkışmazdı.”

“O da kim?” diye sordu Eleni.

“Amerika'da yaşayan bir Resmolu. Bizim patron tanıyor ailesini, çocukluğunu biliyor. Onun söylediğine göre dedesi çok zenginmiş, okusun diye onu Amerika'ya göndermiş. Orada kumara başlamış. Nikolas Dandolos...”

“Neden?” diye sordu Eleni. “Madem ailesi zengin, parası var, niye kumara dadanmış?”

Gitme, gönderilme, kaçma, ayrılma konulanndan sevgilisini şimdilik uzaklaştırmayı başardığmı düşünerek sevindi Hüsnü.

“Vardır bir sebebi. Bilemem ki. Belki ailesinin gönderdiği para az gelmiştir, belki buradayken de vardı öyle bir alışkanlığı, özgürlüğüne kavuşunca ortaya çıkmıştır, kim bilir neden!”

“Bizimle ne alakası var?”

“Alakası? O da kumarbaz, biz de. Zor kazanılacak bir kumara girdik ama göreceksin, kazanacağız.”

“Kumar diyorsun. Kumar değil, aşktır bizimki.”

“Aşktır da Manila'm seni bana vermezler. Vermeyeceklerini bile bile sevmek kumar değil mi?”

“Vermezlerse kaçarız” deyip güldü Eleni.

“Sahi, kaçar mısm bana?”

“Deli! Tabii kaçarım.”

Sımsıkı sarılıp öpmemek için kendisini zor tuttu Hüsnü. “Manila'm” dedi tekrar. Sudanlı bir denizciden öğrenmişti marulanın doğurganlık sembolü bir ağaç olduğunu. Afrika'da yetişen, her derde deva bir evlilik ağacıymış. Marulaça'm derdi eskiden. Saçlarının iri dalgasını marula benzettiğinden. Marulayı öğrendikten sonra hitabını hafifçe değiştirdi. Eleni'nin avcundaki elinin parmaklarım birleştirip dudaklarına götürdü, parmak uçlarını teker teker öptü.

Her zaman dolaştıkları yerlerdeydiler. Ailelerinin hele günün bu saatinde bulunmayacağım bildikleri yerler... Hüsnü, Amerikan icadı bir şey göstermek istiyordu Eleni'ye. Kerim Dayı'mn oturduğu yerden icat edileceğini haber verdiği bir şey... Onun herkesi şaşırtan kehanetlerinden birinin gerçekleşmiş halini vitrinde görünce gözlerine inanamamıştı. Türk mahallesinin bittiği yerden başlayan büyük caddedeki Kosmos mağazasmda gördüğü günden beri evlerinin başköşesine yerleştirip bir sürü hayal kurmuştu. Şimdilik gördüğü şeyi Eleni'sine hediye edecek kadar parası yoksa da hayalini paylaşabilirdi sevdiğiyle. Ama kararlıydı, çok para biriktirip alacaktı

onu. Kendilerini onun başında haber dinlerken, söylenen şarkılara eşlik ederken düşledikçe içi genişliyor, büyüyor, yüreği ağzından çıkacakmış gibi oluyordu. Hissettiklerini sevdiğine anlatabilseydi... Ama onun yamnda dili lal... Eleni de Hüsnü gibi gelecek hayalleri kuruyor mu diye merak ediyordu. Evlerini dayayıp döşüyor, radyoyu başköşeye yerleştiriyor, kendisini de Hüsnü'nün kollarında hayal ediyor muydu acaba?

Eleni'nin de hayalleri vardı ama ya gerçekleşmezse diye kurmaya korktuğu hayallerdi çoğu. O da birlikte bir yuva kurmayı, Hüsnü'yle çoluk çocuk sahibi bir aile olmayı ne zaman hayal etmeye kalksa annesinin gölgesi düşüyordu hayallerinin üstüne, tamamlanamadan yıkıp döküyordu tüm hayallerini. Hüsnü'yle birlikte görüldükleri ilk günden beri, ne zaman sokağa çıkmak istese annesi “Yine o Türk'le buluşmaya gidiyorsun, değil mi?” diye engel olmaya çalışıyor, babasıyla korkutuyordu Eleni'yi. “Babana söyleyeceğim” diyordu. “Baban değil onunla buluşmak, sokağa çıkmanı bile yasaklayacak.” Ama Eleni, Türk düşmanı olanın babası değil annesi olduğunu gayet iyi biliyordu. Babasının ağzından Türklerle ilgili tek bir kötü söz duymamıştı şimdiye kadar. Onlarla iş yapıyordu, onlardan hep iyi bahsediyordu. Annesi ise “Ne zaman defolup gidecekler?” diye adeta gün saymaktaydı. Yolda, çarşıda, pazarda Türk komşularma rast geldiklerinde kendisi kafasını çevirip görmezden gelirken kızının güler yüz göstermesine, selamlaşmasına, hatta bazen hatır sormasına kızıp söyleniyor, “Yüz verme şunlara” diyordu. “Sen böyle yüz verdikçe kendilerini bizimle eşit saymaya kalkıyorlar.” Oysa Hüsnü zaten öyle olduğunu söylüyordu. Adanın Rumlara ait olduğu kadar Türklere de ait olduğunu, “Senin gibi ben de burada doğdum; senin annen baban gibi benimkiler de burada doğdular ve hepimiz bu adada birlikte yaşayacağız; öldüğümüzde de burada gömüleceğiz” diyordu. Annesinden

çokça duyduğu iddiayı dile getirip, “Ada bizimmiş, siz gelip işgal etmişsiniz” dediğinde şiddetle reddediyordu Hüsnü. Bu bilgiden çok emindi; her şeyleri bilen Kerim Dayı'sından öğrenmişti çünkü. Onun söylediği tek şey bile yalan ya da yanlış çıkmamıştı şimdiye kadar. O yüzden kuşkuya yer bırakmayan bir bilgi olarak Türklerin Giritli Kumlardan değil Venediklilerden aldığını göğsünü gere gere anlatıyordu. Üstelik yirmi dört yıl süren çok zorlu bir savaşla fethedilmişti Girit. Kerim Dayı'nın söylediğine göre, Venedik Cumhuriyeti'nin müttefikleri arasında Malta Şövalyeleri, Fransa Krallığı, hatta Papalık Cumhuriyeti bile vardı ama Rumlar ve Yunanlılar yoktu. Eleni ise Hüsnü'den öğrendiklerini annesine anlatmaya kalktığında annesi dinlemiyor, dinlemediği gibi, huysuzlanıyor, olmadık laflar ediyordu.

Genellikle Megali Porta[1] kemerinin altında buluşurlardı. Buradan Çmar'a inen ana cadde, civar köylerden gelenlerin doldurduğu bir pazaryeri gibiydi. Her zaman çok kalabalıktı. Ellerinde eğri değnekleriyle köylüler, bellerinde dizlerine inen uzun önlükleriyle pazarcılar, inatçı katırları, yorgun eşekleriyle sakallı, kara vrakalı[2], çizmeli iriyarı adamlar yüksek sesle, kavga eder gibi pazarlık ederlerdi. Ziraat aletlerinin yanı sıra pirinç, şeker, tütün, bal, peynir, ceviz de satılırdı, iplik, şal, pamuklu dokumalar da. Agoradaki Rum ve Türk pazarcıların arasında hiçbir ayrım yoktu. Yürümek, gezinmek için seçilecek bir yer değildi aslında. Bir sıra evle denizden ayrılan Çar Caddesi'nde yürümek bu kalabalık caddede yürümekten daha akıllıca olurdu. Gerçi Çar Caddesi de o kadar dardı ki dükkân sahipleri dükkânlarının önünde otururken seslerini bile yükseltmeden karşı komşuları ile sohbet edebilirlerdi. Dükkânların

1 *(Yun.)* Büyük kapı.
2 Kıbrıs ve Girit halkının giydiği bir şalvar türü.

içi de bir o kadar dardı. Yere dört kişi uzansa bacakları dışarda kalırdı.

Hüsnü'nün bütün amacı, kalabalıktan sıyrılıp sevgilisine Kosmos'un vitrinindeki radyoyu göstermek, hayallerine Eleni'yi ortak etmekti. Sakız tipi küçük bir ev... Çok sağlam yapılmış; çünkü kendi elleriyle yapacaktı oturacakları evi. önünde küçük bir bahçe. Mutlaka gölgesi giriş kapısmın önüne düşen bir asma olacaktı önünde. Kokulu çiçekleri severdi Hüsnü. Yasemin ve hanımeli de dikecekti bahçenin bir köşesine. Yaz akşamüstlerinde asmanın altında oturup kahvesini yudumlarken yaseminin ve hanımelinin kokusunu derin derin içine çekecekti.

Radyoyu gördükten sonra Fortezza'ya, kale içine çevirdiler yollarını ama oraya kadar yürümediler, şadırvanın oradan döndüler. Bugün acelesi vardı Eleni'nin. Annesi, evden çıkarken resmen sorguya çekmişti onu. Geç kalmamalı, annesini kuşkulandırmamalıydı. İbrişim almak için çarşıya ineceğini söylemişti annesine. Kasnaktaki nakışını göstermiş, "Bak, kuşun kanatlanndan birini işledim, ötekine ibrişimim yetmedi" demişti. Buluşmayı geldikleri yollardan dönerek hızlıca sonlandırmak zorundaydılar. Pek konuşamadan, buluşmanın tadını çıkaramadan ayrıldılar. Sevgilisini uğurladığı noktada kaldı Hüsnü. Eleni köşeyi dönüp gözden kaybolunca kadar arkasmdan baktı. Sonra geri döndü, aynı yolu yalnız yürüdü. Şadırvana ulaştığında yeşil zemin üzerine altın yaldızlı kitabeye dalıp gitti bir süre. Kitabedeki Kuran'dan alınma süslü yazılara baktı, bütün bunlar buraların atalarına ait olduğunu göstermiyor muydu? Her şey bu kadar ortadayken nasıl oluyor da birileri çıkıp adada Türklerin hiçbir haklarının bulunmadığını iddia edebiliyor, bununla da yetinmeyip yaşama haklarını ellerinden almaya kalkıyordu?

Endişelenmekte haklı mıydı Eleni? Gerçekten de onlan buradan koparıp atmak gibi büyük bir plan var mıydı? Bilmiyordu. Aslmda hiçbir şey bilmiyordu. Onlarla ilgili bütün planlar onların çok uzağında ve onlardan gizli olarak yapılmaktaydı. Haklarında verilmiş ya da verilecek olan karardan onlara "Haydi!" deninceye kadar kimsenin haberi olmayacaktı.

Az önce sevgilisine söyledikleri geldi akima. Her günkünden daha endişeli görmüştü Eleni'yi bugün. Üstündeki üzüntü bulutunu parçalamak, onu azıcık olsun neşelendirmek için komiklikler yapmaya, onu güldürmeye çalışmışta. "Keçiler gibi" demişti. "Keçiler gibi, gemilere yükleyip mi gönderecekler bizi?" Öyle ya, adadan gönderilmenin deniz dışında bir yolu yoktu. "Keçi miyiz biz Eleni?" demişti. Ama keçi benzetmesi bile Eleni'nin üstünde istediği etkiyi uyandıramamış, güldürmemişti Eleni'yi. "Değilsiniz" deyip burukça gülümsemekle yetinmişti.

Keçilerin taşınmasına birkaç kere denk gelmişti Hüsnü. Gemilere gerçekten de anlattığı gibi yüklendiklerini görmüştü. Binmemekte direnirdi keçiler, inatçı mahluklardı. Oğlaklar elden ele aktarılarak yüklenirken keçiler sürüler halinde iterek, kovalanarak, sürüklenerek bindirilirdi şileplere. Pis kokulu tekeleri ise sabun çuvalı gibi kucaklayıp bindirmekten başka çare yoktu.

Kendilerini böyle zorla gemilere bindirilen keçilere benzetmek gülünç olduğu kadar acıklıydı, hatta gülünçten çok acıklıydı. Bir yumru geldi boğazına, tam ademelmasınm altına oturdu. Bir an nefes almakta zorlandı Hüsnü. Sonra da "Hadi canım" dedi. "Hiç olur mu öyle şey! Gözümle görsem yine inanmam."

Çepeçevre kahvehanelerin bulunduğu dört yol ağzına çıktı. Meydan, yani Çınar buradan başlıyordu. Ama eve gitmek

istemedi. Giyorgos Usta'ya uğramayı düşündü bir an. Çocukluğu o saatçi dükkânında geçmişti. Saatçiliği de öğrenmişti öğrenmesine ama tek gözüne taktığı büyüteçle önüne eğilip tahta bir iskemlenin üstünde iki büklüm saatler geçirmek, ömrünü böylece tüketmek sıklaydı. Haşan gibi denizlere açılma sevdasıyla evini terk edip gidecek değildi ama açık havada yapılacak bir iş çok daha fazla ilgisini çekerdi. Bu işle de babası sayesinde tanıştı. Rum çetelerin harap ettiği çiftlik evini yeniden adam etmek isteğiyle ondan yardım isteyince tanıştı taşla, tuğlayla, harçla... Önceden var olmayan bir şeyi sıfırdan yapmak, hem de insanlann sığmağı olacak bir mekânı yoktan var etmek, örerek, çatarak ortaya çıkarmak büyüleyici bir işti. Duvar örmeyi, çata çatmayı çok sevdi. Giyorgos Usta'dan izin isterken bu duygularını tam anlatamadı ama ustası zaten anlamışta saatçilik işinde gönülsüz olduğunu. Yine de o dükkânda geçirdiği çocukluk yıllarma hiç aamadı Hüsnü. Saatçiliği meslek olarak benimseyememişti ama saatçilik kadar önemsediği bir başka ustalığı edinmesine aracı olduğu için minnet doluydu ustasma. Daha sonra lavtaya kendi kendine geçmişti ama “Bu ayn bir dildir. Bunu öğren, gittiğin her yere götürebileceğin kasvet dağıtan bir anahtar olsun elinde” diyerek lira çalmayı öğretmişti ustası.

Son anda yeniden fikir değiştirdi. Epey uzun zaman olmuştu ustasını ziyaret etmeyeli. Sitem ederse bugün de, yarm da söyleyecek sözü yoktu Hüsnü'nün. Gidip şu muhteşem radyoyu yeniden görmek için yönünü değiştirdi, çarşı yoluna girdi.

Masal Seven Gelinlik Kız

Torunlarının çok zaman “yaya”, kimi zaman “kandi” diye seslendiği ama herkesin kendisinden Kadinine diye söz ettiği ihtiyar, Hamide Hanım'ın annesiydi ve evde onun kadar, hatta ondan fazla söz sahibiydi. Yaşlıydı ama sağlıklıydı, eli ayağı tutuyordu. Boş durduğunu gören olmamıştı şimdiye kadar. Mutfakta değilse tezgâhının başında yaygılar, örtüler dokuyor; orada yoksa bahçede, ya tavukları yemliyor ya yumurtalarını topluyor ya da elinde çapasıyla sebze fidanlarının toprağını kabartıyor olurdu. Yapacak başka hiçbir iş bulamazsa kirmanını alır, bir köşede daha sonra örmek ya da dokumak için yün eğirmeye başlardı. Hasılı evin temel direklerinden biriydi. Seksenine merdiven dayamış olmasına karşm akli melekelerinde en küçük bir kayıp yoktu. Zaman zaman ağrılarından şikâyet etse de sadece kendi işini görmekle yetinmez, ev işlerinden bir bölümünü, mesela yemek işini çok zaman tek başına üstlenirdi. Son zamanlarda suyunu ya da tuzunu iyi ayarlayamadığı yemekler çoğalmıştı ama mutfaktaki otoritesini kimseyle paylaşmaya niyeti yoktu. Yalnız mutfaktaki değil, evdeki işlerin çoğunu da o yönetirdi; evdeki düzenin tıkır tıkır işlemesinin gizli

yöneticisiydi. Evin içinde görünmez bir el gibi her şeyi idare eder, her şeyi yoluna koyardı.

Bir ihtiyar daha vardı evde: Kerim Dayı. Kadinine'yle yaşıt bir kardeş çocuğuydu. Hanya'da yaşıyordu aslında. Çok sevdiği karısını kaybettikten sonra Hanya'da barınamamış, bütün akrabaları aralarında sözleşmişler gibi, ardı ardına ölünce yapayalnız kalmıştı. Ne çocuğu ne torunu vardı. Geldiğinde misafirdi ama zaman içinde ailenin büyükbabası olarak evin demirbaşlanndan biri sayıldı. Kimse varlığını yadırgamıyordu artık, o da ocağın yanındaki eski koltukta kitabını okur, zaman zaman sohbete katılır; keyfi olduğunda bir masalla, bir madinada ile ortamı şenlendirirdi. Delikanlılar ve Gülfidan dahil, aile içinde en tahsilli kişi oydu. Papaz okulunda okumuş, rüştiye bitirmişti. Fransızca bilir, Fransızca romanlar okurdu. Okuduğu romanlan anlattığı olurdu akşam yemeğinden sonraki kahve muhabbeti sırasında ama genellikle ailenin masalcı dedesiydi. Çok masal, çok mani bilirdi. Ama denk düşmedikçe anlatmaz, söz sırası ona gelmedikçe ya da kendisine bir şey sorulmadıkça konuşmaz, varlığını adeta unuttururdu. Geleceğe ilişkin inanılmaz öngörüleri vardı ve zaman zaman bunları paylaşırdı evin sakinleriyle. Bu öngörülerle aileyi bazen şaşırtır, bazen de güldürürdü. Saygı gördüğü bu evde kerametli bir adam olduğuna inanılır, evin uğuru sayılırdı.

Akşam yemeği yenip sofra kaldırılınca her gece tören gibi yaşanan mutlu anlar başlardı. Kadinine kendi kahve takımını alır, tek kişilik sade kahve cezvesini kışın mangalın bir ucuna sürerdi. Yaz bahar aylarında ise kamineto alırdı mangalın yerini. O küçük ispirto ocağı da zarflı fincanın, el değirmeninin, kahvenin kavrulduğu bakır sahanın yanında, küçük kahve sandığında oradan oraya taşınır dururdu. Evin öteki sakinlerine kahve ikramı Gülfidan'ın göreviydi ama o, mangala sürülen

kahvenin kabarmasını bekleyecek kadar sabırlı olmadıkından ocağın kenarına çektiği közlerin üzerinde pişirirdi kahveyi. Henüz kahve içecek yaşa gelmediği için kahveleri dağıttıktan sonra kimsenin vermediği, kendi kendine edindiği ikinci görevi başlardı: Evin en kıymetli eşyası gramofonun kapağını açıp kolunu çevirmeye başlamak ve en sevdiği plaklardan birini koyup herkesi dinlemeye davet etmek. Okul yerine Terzi Fehime Hanım'ın yanma çırak olarak gidip gelmeye başladığı günlerde babasmm teselli armağanıydı gramofon. Okul arkadaşlarından ayrılmasının acısını hafifletsin diye hediye edilmişti ama gündüz çalmasına izin yoktu. Zaten terzi çırağı olarak gündüzlerini Fehime Hanımlarda geçirdiğinden gündüzleri vakti de yoktu. Kahveler içilirken gramofon dinlemek törensel bir hal almıştı evde ve Gülfidan'ın her gece bu görevini yapmasını herkes bekler olmuştu. Gül fidan gramofonu açmamışsa başka bir planın peşinde demekti. Ya Hüsnü abisine bir şeyler çaldırmak ya da Kerim Dayı'ya mani söyletmek veya masal anlattırmak.

Bu gece sırayı masala getirmiş olmalıydı, kahveleri dağıtırken bir yandan da dedeye masal vaktinin geldiğini hatırlatmaya çalışıyor, yanından her geçişinde eğilip kulağma bir şeyler söylüyordu.

GülfidanTa Kerim Dayı'nın fısır fısır konuştuklarını görünce önce annesi tarafından, “Masal diye ısrar etme. Bebek misin sen? Masal dinleme yaşın geçmedi mi?” diye uyarıldı. Sonra Hüsnü, kardeşini, “Rahat bıraksana adamı” diye uyardı. “Anlatmak istiyorsa anlatır zaten. İstemiyorsa zorlama.”

Gülfidan ise masalı belirlemişti bile.

“Haydi dede. Şeker Kaynana masalım anlat bir daha, haydi” diye kulağının dibinde vızıldayıp duruyordu.

Gönülsüz değildi Kerim Dayı. “Tamam, anlatıyorum” deyince yalmz Gülfidan değil, evin tüm ahalisi masal dinleme

pozisyonuna geçti. Kahve fincanları şöyle bir çevrilip son yudumlar içildi. Derin bir soluk alınıp sırtlar yastıklara yaslandı, masalın ilk cümleleri beklenmeye başlandı.

“Vakti zamanında genç bir gelin, bilmem ki neden, 'Bütün arkadaşlarımın kaynanası var, benim niye yok' diye dertlenirmiş. Kocası bir duymuş aldırmamış, iki duymuş aldırmamış, sonunda dayanamamış. 'Ben sana bir kaynana yapayım ama nasıl yapayım?' diye karısına danışmış. 'Orasını bilmem' demiş karısı. 'Ya kilden ya şekerden bir kaynana yap, şöyle ocağımın üstüne koyayım, her gün konuşayım onunla, her gün dertleşeyim.' Adamcağız ne yapsm, işi gücü bıraktı ve şekerden bir kaynana yaptı, karışma hediye etti. Kadm onu ocağın üstüne koydu. Her gün konuşurdu onunla. 'Günaydın hanım kaynana. İyi günler hanım kaynana. Bugün ne pişirelim hanım kaynana?' Çok sevinçliydi. Ama ne oldu? Aradan geçti bir zaman, kadın ne pişirse şap gibi tuzlu. Az tuz koyar gene tuzlu. Hiç tuz koymaz gene tuzlu. Kadm dedi, 'Bu işin içinde bir iş var. Bu gece yatmayacağım, oturup bekleyeceğim. Bakayım ben uyurken kim gelir, yemeğimin içine tuz katar?' Bir gece uyumadı, bekledi. Kör karanlık gece oldu, in cin uyurken şeker kaynana ocağın üstünden indi, tuz fıçısından bir avuç tuz aldı, yemeğin içine boca etti. Sonra çıktı yine, ocağın üstündeki yerine kuruldu. Kadm bunu görünce durur mu? Aldı şekerden kaynanayı, ayaklarının altında ezdi, parçaladı, bin parçaya böldü.”

İlk kahkahayı Hüseyin Efendi attı. O ilk kez dinliyordu bu masalı.

“İyi ki anacığım hayatta değil. Bunu duysa kahrından ölürdü” dedi.

Hüsnü kafasında müstakbel kaynanası Anastasya Hamm'm gölgesi dolaşırken, “İyi kaynana yok mudur yani dede?” diye sordu.

Kerim Dayı sakin sakin cevap verdi:

“Olmaz olur mu? Ne kadar yeşil kısrak varsa o kadar, ne kadar mavi karga varsa o kadar iyi kaynana vardır.”

Herkes kendince yorumlar yaptı masala. Az sonra erkekler hafiften hareketlendi. Kahveler gibi masal da bittiğine göre Orfanos'un oraya bir uğrama zamanı gelmiş demekti. Hüseyin Efendi ve Hüsnü, Gülfidan ile annesini evdeki iki ihtiyarla baş başa bırakıp kahveye çıktılar.

Hüsnü'nün lirasım ya da lavtasını eline almadığı zamanlarda akşamlar genel olarak böyle yaşanıyordu. Haşan varken ev çok daha neşeli bir yerdi. Haşan hayat doluydu, eğlenceliydi ama Hüsnü de aslında hiç böyle değildi. Keyfi yerindeyse neşeye boğardı herkesi. Son zamanlarda bir sessizlik çökmüştü üstüne. Ne lirayı ne lavtayı eline almak istiyor; bir iç hesaplaşma içindeymiş gibi davranıyordu. Hamide Hanım'ın “İyice içine kapandı bu çocuk” diye dertlenmesi boşuna değildi. Eskiden lavtasını tıngırdatmaya başladığında ortamı neşeye boğan Hüsnü gitmiş, yerine uykudaymış gibi yaşayan, söyleneni ilk duyuşta algılamayan, hatta çoğu zaman duymayan, dalgın bir adam gelmişti. Hamide Hanım büyük oğlunun bu haline dertleniyordu ama onu içine düştüğü bu bataklıktan kurtaracak bir çare de bulamıyordu.

Okuldan çekip aldıklarından beri evdeydi Gülfidan. Annesi ve özellikle Kadinine onu mutfağa sokmaz, mutfak işlerine karışmasına izin vermezdi. Kullanma suyunu bahçedeki kuyudan su çektikleri tulumbadan sağlıyorlardı ama içme suyunu mahalle çeşmesinden taşımak Gülfidan'ın göreviydi. O çeşmenin başı Gülfidan'ın sosyalleşme yeriydi. Mahallede, ayrılmak zorunda kaldığı okulda, şehirde neler olup bittiğini orada mahalle arkadaşlarından öğrenirdi. Büyükannenin çok işi varsa tavukları yemlemek de ona düşerdi. Ama çoğu zaman eline bir

kumaş parçası tutuşturulup, “Sen otur, çeyizini işle” denir; bahçeye bakan pencerenin önüne oturtulurdu. Annesi her ne kadar kızına durmaksızın çeyiz işletiyorsa da bu kadar küçükken evlenmesine asla razı değildi.

On beşine basmak üzereydi ama daha on dördündeydi Gülfidan. İlk mektepten sonra rüştiyeye bir süre devam etmişti. Bir gün babası, memelerinin görünür duruma geldiğini fark edince, “Bu kadar yeter! Artık okula gitmeyecek” deyip yoldan çevirmişti onu. Okul o gün bitti. Bir gün içinde gelinlik kız oldu Gülfidan. Annesi hemen her gün, “İşle, dik, ör” emirleriyle eline bir şeyler tutuşturdu. Öte yandan okulu bıraktığı duyulur duyulmaz eve dünürcüler gelip gitmeye başladı. Gelenler çoğalınca Gülfidancık da kendini gelinlik kız gibi hisseder oldu. Hele son zamanlarda Yusuf Ağa diye biri üst üste o kadar çok görücü, araa gönderdi ki eve... Hamide Hanım kaç kez gelenleri kapıdan kibarca geri çevirmişse de ısrarm ardı arkası kesilmedi. Yusuf Ağa kırk yaşına merdiven dayamış bir adamdı. Zengindi. Zeytinlikleri ve bir de yağhanesi vardı. Evlenmiş, çocuk sahibi olmuş ama karısını ve oğlunu İspanyol gribi salgınında kaybetmişti. O günden beri bekârdı. Babasıyla iş ilişkileri vardı ve Hüseyin Efendi'nin saygısını, sevgisini kazanmış bir adamdı. Annesi karşı çıkmasa Hüseyin Efendi kızını kendisinden yirmi beş yaş büyük bu adama vermekte hiç tereddüt etmeyecekti. Erkeğin on yaşa kadar, hatta on beş, yirmi yaş kadar bile büyük olması doğal karşılanan bir durumdu ama daha fazlası... Hüseyin Efendi ile Hamide Hanım arasında da bir o kadar yaş vardı. Yusuf Ağa'nın kızından çok büyük olması önemli bir durum sayılmazdı Hüseyin Efendi'ye göre. Yaş farkının çok olması, kızma iyi bakılacağının garantisi gibi geliyordu ona.

Hamide Hanım, “Ben kızımı babası yaşındaki adama dünyada vermem” diye diretmese Gülfidan çoktan bu yaşlı

zenginin karısı olurdu. Babası ne zaman, “Yusuf Ağa çok iyi bir insan. îyi bakar kızıma. Ondan iyisini mi bulacağız?” dese karısı karşı durdu. Sonunda kararı Gülfidan'a bırakmaya karar verdiler. Pek alışıldık bir durum değildi ama ne düşündüyse Hüseyin Efendi de razı olunca kan-koca bu konuda anlaşmayı başardı. Aralarmda sözler verildi, alındı. Eğer Gülfidan kabul ederse Hamide Hanım engellemeye kalkmayacaktı ama kabul etmezse de babası herhangi bir zorlamada bulunmayacaktı.

Kendisi de çocuk yaşta gelin edilmişti. Kızının aynı kaderi yaşamasını istemiyor ve bu evliliği önlemek için elinden geleni yapıyordu. Okula devam etmesini sağlamak için gösterdiği çaba boşa gitmiş, onca dil dökmesine karşın kocasını razı etmeyi başaramamışta. Ama bu sefer kararlıydı. Gülfidan “He” demediği sürece bu izdivacın olmasına asla izin vermeyecekti. Gülfidan'ın “He” demeyeceğinden de adı kadar emindi. Değil Yusuf Ağa, peri padişahının oğlu gelse kızını çocuk yaşta gelin etmeyecekti. İçinden antlar yeminler ederken direnmesinin uzun sürmeyeceğini, kısa bir süre sonra teslim olmak zorunda kalacağını akima bile getirmiyordu.

Erkeklerin kahveden dönmesini beklemeden yattılar. Hamide Hanım, Kadinine ile Kerim Dayı'nm ocağın karşısında uyuklamakta olduklarını görünce onları odalanna gönderdi. O da onlarla çıkıp yaşlıları yataklarma yatırdıktan sonra döndü geldi. Gülfidan *Erotokritos'u* okuyordu yine. Ne buluyorsa bir türlü elinden bırakmıyordu, kutsal kitabı gibi benimsemişti bu kitabı. Kızacak gibi oldu ama evlenip gidebileceğini düşününce vazgeçti kızmaktan. Kızıyla ilgili evlilik düşüncesi akima düştüğünde hayalinde kurbanlık koyuna dönüyordu Gülfidan. Kızını bu küçücük yaşmda kurban etmemek için elinden ne gelebileceğini düşünüyor ama esaslı bir çare bulamıyordu. Sonunda, “Ben 14'ümde evlendim. Kaderinde varsa o da anası

gibi erkenden kocaya varacak. Yapacak bir şey yok” diyeceğini bilmiyordu henüz. Onu kurtarma konusunda henüz ümidini kesmemişti.

“Hadi bakalım, sen de yatağına” deyince Gülfidan kitabım elinden bırakmadan, “Lambalardan birini alırım ama” dedi. Annesinin izin vermesini beklemeden karşılıklı iki duvarda yanan gaz lambalanndan birini askısından çıkardı ve lambayla birlikte yürüdü gitti.

Bir Girit destanıydı *Erotokritos*. Hamide de okumuştu ve okuyup bitirdikten sonra bırakmıştı elinden kitabı. Gülfidan gibi ezberlemeye kalkmamıştı. Aslında destanın büyük bölümü şimdiden ezberindeydi Gülfidan'ın. Bu istekli okuma sürerse kısa zaman sonra tamamım ezberleyeceğine hiç kuşku yoktu.

Kocasıyla oğlu geldiğinde yatmış ama henüz uyumamıştı Hamide Hanım. Kızı aklından çıkmıyor, çocuk yaşta evlendirilmesine engel olacak bir çare düşünüp duruyordu. Hüseyin Efendi karışım uyuyor sandığı için sessiz hareket ediyordu. Girit kösteğinin ucundaki saati yeleğinin cebinden çıkarıp kehribar ağızlığının, gümüş tabakasımn yamna özenle yerleştirdi. Kırmızı Trablus kuşağım çözdü, yakasız, beyaz uzun kollu gömleğini ve şalvarım çıkardı. Ayak bileğinden bağlı iç donunun ve yün fanilasının üstüne gecelik entarisini giyerken Hamide'nin uyanık olduğunu fark etti.

“Kötü şeyler oluyor Hamide” dedi. “Kahvede kötü şeyler konuşuluyor.”

“Ne gibi kötü şeyler? Ne olabilir ki kötü? Yaşadıklarımızdan daha kötü ne olabilir?”

“Bilmem. Ama kahvede konuşanlar olayların çok fena olduğunu söylediler hep. Resmo boşalıyor. Girit boşalıyor. Müslümanlar zulümden kaçıyor.”

“Rumlar azmışlar mı gene?” diye sordu Hamide. Uzun süredir böyle şeyler duymuyorlardı. Duymayınca bütün olaylar bitti sanmışlar meğer. Siyasi gelişmelerin yalnızca onlara yansıyan yanını yaşıyorlardı. Hükümet, devlet işleri onlann çok uzağında olup bitiyordu. Öğrenme olanakları zaten yoktu. Resmo'da, Kandiye'de Girit'te, dünyada neler olup bittiğinin sadece kulaklarına geldiği kadarını biliyorlardı. Hamide gibi Hüseyin Efendi'nin de Osmanlıca okuma yazması yoktu. Hanya'da basılan *İstikbal* gazetesi kıraathaneye geldiğinde birileri okur da anlatırsa bir şeyler öğrenebiliyordu, yoksa dünyadan haberleri olmuyordu. Olaylann ucu onlara değince yapmalan gereken şeyi yapıyorlar, kaçabildikleri kadar kaçıyorlardı. Bütün düzeni bozup, varı yoğu satarak şehre gelmenin zorluğunu yaşamışlardı zaten. Tekrar benzer şeyler mi yaşanacakta? Köydeki yaşamlarını bırakıp Resmo'nun içine taşınmalarının üstünden ne kadar zaman geçti ki...

Korkunç günlerdi. Rum çeteleri köyleri basıyor, paraya ve para edecek eşyaya el koyuyor; evleri, ahırlan, tarlada henüz hasadı yapılmamış ürünleri bile ateşe veriyorlardı. Kendi başlarına gelmeden şehrin içine kaçmayı başarmışlardı o zaman. Bunlan düşününce aklına Kirye Kipriyanu geldi Hamide'nin. Korku içinde yaşanan o gecelerden birinde kapının şiddetle dövüldüğünü duyunca ödleri kopmuştu. Tanıdık bir ses, “Benim Hüseyin Ağa” diye seslenince sesinden tanıyıp kapıyı açtılar. Rum çetelerinin ertesi akşam köylerini basacağım öğrenmiş, onlara ve yakın komşularına haber vermeye gelmişti Kipriyanu Efendi. Sağlam yerden duymuştu. “Şayet uygun görürseniz paranızı ve değerli eşyalarınızı verin, Resmo'ya götüreyim. Cuma günü gelir alırsınız” dedi. Hüseyin Ağa hemen akrabalara ve yakınlara haber saldı. Kipriyanu Efendi tan ağarmadan bir heybe dolusu altın, para ve değerli eşyayla Resmo'ya doğru

yola çıkmıştı bile. Onlar da köyün arkasındaki dağa tırmandılar, kayalıkların ardına saklandılar. Gerçekten de ertesi gece köy kalabalık bir eşkıya güruhu tarafından basıldı. Evlerde değerli eşyadan köşe bucakta kalan ne buldularsa alıp götürdüler. Cuma sabahını sabırsızlıkla bekleyen köylüler, cuma sabahı şafak sökmeden Resmo'daki pazara gidiyorlarmış gibi kafile halinde yola çıktılar. Kirye Kipriyanu onları evinin avlusuna almış, kahvaltı ikram etmiş o sabah. Sonra da heybeden çıkardığı her şeyi "Bu kimin? Bu kimin?" diyerek sahiplerine teslim etmiş. Düğünde takılan altınları çetenin elinden bu sayede kurtardılar. Daha sonra da civar köylerde baskınlar, talanlar kesilmedi. Olanları duydukça ortalığın durulmayacağı, yapacak bir şey olmadığı kafalarına dank etti. Her şeyi öylece bırakıp kaçmak zorunda kaldılar. Buradaki düzen kolay mı kuruldu? Terk etmek zorunda kaldıkları köylerine iki sene sonra dönünce ne buldular? Harap edilmiş bir köy, yıkılmış ahırlar, yakılmış damlar, ev olarak da sadece dört duvar... Rum çeteler zeytin ağaçlarım bile insan boyu yüksekliğe kadar kesmişlerdi. O zeytinlerin kendini toparlaması, yeniden zeytin vermeye başlaması yıllar aldı. Ancak o zaman Hüseyin Ağa oradaki evi hale yola soktu, damı onardı, bahçeyi mevsim sebzeleri dikerek değerlendirdi, eski mekânlarını canlandırmayı başardı.

Göçmek, yeni bir yaşam kurmak yine de şimdiye göre daha kolaydı o zaman. Ne oğlanlar ne de Gülfidan doğmuştu. Yeni evlenmişlerdi. Düğünün üstünden yıl değil, birkaç ay geçmişti henüz. Resmo'ya göçmeleri çok zor olmadı. Taşınamaz eşyalarım yok pahasına elden çıkardılar, ağılı dağıtıp hayvanları sattılar; çiftliği, evi birkaç gün içinde boşalttılar. Çok sevdiği çiftlikten neredeyse karısı kadar sevdiği, alnında yıldızı andıran beyaz leke bulunduğu için "asterato" denen atını alıp çıktı Hüseyin Ağa. Hem buradaki düzeni kurmak için uğraştılar

hem de yıllar sonra çiftliği eski haline getirmek, oraya yeniden hayat vermek için.

Bir daha böyle şeyler yaşamaktan korkuyor Hamide Hanım. O zaman gençtiler, çocukların hiçbiri olmadığı için onlann sorumluluğu yoktu üzerlerinde. Başlarını alıp Resmo'ya göçmeyi göze almışlardı. Şimdi kaçıp nereye sığınacaklar? O zaman kurtulduklarını sandıklan bütün belalann yeniden başlayacağına inanmak istemiyor. Kocasının anlatacaklannı dinlemek niyetinde değil. O günleri kafasından silip atmak, beyninden kazıyıp çıkarmak için az mı uğraştı?

Daha öncesi de vardı. Gencecik bir kızken, daha evlenmeden de böyle korkunç şeyler geçmişti başlanndan. O zaman yaşananları konuşmak değil, hatırlamak bile istemiyor. Rum çetelerinin yine öyle bir çıldırma dönemiydi. Genç kadınlan dağa kaldırıyorlar, çocukları acımasızca öldürüyorlardı. Evini, parasını, karısını, kızını, hayvanını, ürününü gönül rızasıyla teslim etmeyen olursa anında canını alıyor; insanıyla, hayvanıyla, eşyasıyla birlikte köyleri ateşe veriyorlardı.

O zaman da babasının dostu Barbaki Efendi sayesinde canım ve namusunu kurtarmıştı. Civarda böyle şeyler çok duyuluyordu. Kızım fidye almak için kaçırma planları yapan Rumları babasına haber vermişti Barbaki Efendi. Çeteler veya onlara özenip kendilerine çete süsü veren birileri olduğunu öğrenmişti. Duyduğuna göre bunlar Hamide'yi kaçırma planlan yapmaktaydılar. Kızım kaçırıp babasından fidye isteyeceklerdi. Dostluk bugünler içindir, diye düşünüp koşa koşa gelip haber vermişti. Haber vermekle kalmadı, Hamide'yi öyle bir badireye düşmekten nasıl kurtaracağım da planladı. Topal bir adamım gönderecekti. Yamnda yaşlı bir kadınla birlikte topal adam Hamidelere gelecekti. Hamide ile kadın yer değiştirecekti. Hamide yaşlı kadının kılığına girip topal adamla birlikte evden

uzaklaştıktan sonra kadın da çıkıp gidecekti. Plan buydu ve tıkır tıkır işledi. Ertesi gün Barbaki Efendi topal adamını, bir eşek ve başı örtülü bir kadınla Hamidelerin evine gönderdi. Kadımn giysilerini Hamide'ye giydirdiler, başını kadının örtüsüyle örttüler. Aynı topal adam aynı eşeği çekerek Hamide'yi Barbakilerin köyüne götürdü. Birkaç gün o köyde kaldı Hamide, ortalık sükûnete erince babası gidip oradan aldı onu.

Yine öyle şeyler mi olacaktı? Zihninden geçenleri okumuş gibi:

“O zamandan daha fena. Daha fena” dedi Hüseyin Efendi.

“Daha fena ne olabilir?” dedi kendi kendine konuşur gibi Hamide.

“Anadolu'dan kaçan Rumlar geliyormuş. Onları bizim evlerimize yerleştirmek için bizi göndereceklermiş buradan. Kahvede böyle konuşuyorlar.”

“Biz kim? Kim gönderecek bizi?” Sesini yükseltmişti bu sefer.

“Biz işte: Müslümanlar... Bizi atacaklarmış Girit'ten.”

“Nereye atacaklar? Bizim de vatanımız değil mi burası? Nereye gideceğiz? Burada doğup büyümedik mi? Başka yurdumuz mu var? Neler çektik, neler yaşadık? Gitseydik o zaman giderdik” dedi ve söylentilere kulak asmamaya yeniden karar verdi. Olacak şey değildi. Bir komşunun ötekine, “Git buradan. Seni istemiyoruz” demesi çok saçmaydı. Sadece saçma değil, gülünç de geliyordu ona. Kendisini Vasililerin kapısını çalıp az önce düşündüklerini söylerken, “Gidin buradan. Sizi istemiyoruz” derken düşündü; gülmeye başladı.

“Ne gülüyorsun?” dedi kocası.

“Haydi vre Hüseyin Efendi. Hiç olur mu öyle şey? Ne işkence ne eziyet yaptılarsa hepsini çektik. Tam şimdi ortalık durulduu, biraz rahata erdik, olacak şey midir? Onlar kadar bizim de

değil midir burası? Kim kimi kovacak? Köyden kovdular, şehre geldik. Daha nereye kovacaklar? Aslı astan yoktur bunların. Hepsi boş laf. Sakın canını sıkmayasın.”

Karısının böyle avunmaya çalışmasını anlayışla karşıladı Hüseyin Efendi. Resmo'ya taşındıkları zamanı düşündü. Bütün evden, koca çiftlikten bir at arabasına yüklenecek kadar eşyayı alabilmişlerdi ancak. Düğünde takılan altınlan Kirye Kipriyanu sayesinde kurtarmasalardı Resmo'da bir hayatı da zor kurarlardı ya... Her köşesine bir kümes, bir ahır, bir ağıl yaptıklan koca çiftliği öylece bırakıp çıkmak kolay bir şey miydi? Komşu çiftlikler boşalmaya başlayınca onlar da kümeslerdeki, ağıllardaki hayvanları satmışlardı. Hayvanlar satılıp taştan ve tahtadan ibaret soğuk binalar, kuru duvarlar, kapanması gerekmeyen kapılar kalınca o koca çiftliğin de anlamı kalmamıştı.

Dedikleri gibi olursa bu sefer daha zor. O zaman hiç olmazsa bildikleri bir yerdi Resmo, buraya geldiler. Şimdi? Bir bilinmeze mi yollayacaklar onları?

Karısının öğütlediği gibi, canım sıkmadığı için değil, onu telaşlandıracak başka haberler vermek istemediği için daha fazla konuşmadı Hüseyin Efendi. Ama eskileri düşünmekten de kendini alamadı. Hamide'nin yeniyetme bir kız çocuğuyken çeteler tarafından kaçırılma tehlikesi yaşadığı zamanlarda eli iş tutan, yetişkin bir delikanlıydı o. Köylerinde Türklerden çok Rum vardı ve Rumlar iyi insanlardı. Aralannda kız alıp vermezlerdi ama husumet çıktığı da olmazdı. Aç kaldıkları zaman civar köyleri basan orman çeteleri olduğunu duyarlardı. Ne bulurlarsa çaldıklarım, kendi gönlüyle vermeye razı olmayam dövmekten, yaralamaktan geri durmadıklarım bilenler, duyanlar hep anlatırlardı ama onlarm köyü hiç basılmadı, mallarma el koyan olmadı. Lalaki adındaki zengin Rum'un sayesinde. Duyarlardı, Lalaki çetelerin köyü basmak üzere hareketlendiklerini haber

aldığında ekmek ve erzak tedarikini köyün ileri gelenlerinden toplar, gerisini kendisi tamamlar, onlara gönderirmiş. Çetelerin köye girmesini böylece önlermiş. Yaşadıkları yerlerde beş parasız kalanlar, evleri ateşe verilip ürünleri yağmalananlar onların köyüne sığınırdı. O insancıkların halini bugün bile hatırlıyor Hüseyin Efendi. Ama kötü bir rüya gibi hatırlıyor, bir daha görülmesinden korkulan kâbus gibi...

Duasını okuyup bitirdi, lambayı üfleyip yatağına girdi.

Manoli ve Yelkenli Gemiler

“Sen yelkenli gemilere yetişmedin evlat” diyen boğuk sese döndü Haşan. Üstünde lekeli, kirli bir işçi tulumu olan, saçı sakalı birbirine karışmış, çukura kaçmış gözleri cam bilyeler gibi parlayan bir adamdan gelmişti ses. Yere öylece atılı yan boş bit pamuk hararının üstüne bağdaş kurup oturmuş yaşsız bir adamdı. Belki ihtiyardı, belki de ayağa kalkıp silkinse yirmi beş yaşmda bir delikanlı olacaktı.

“Selam dayı” dedi Haşan. “Dayf’yı biraz tereddütlü söylemişti ama herhangi bir tepki göstermedi adam. Çevrede oturabileceği bir şey arandı; iskemle, kanepe, şilte, çuval, başka bir pamuk hararı ama hiçbir şey bulamaymca abdesthanede hacet giderir gibi çömeldi.

Serafina'dan, onu babasınm yanma uğurlayarak, kaptan köşkünün kapısında ayrılınca iki yanmdan halatla bağlanmış tahta basamaklı kılavuz merdivenin yanmdan alt güverteye inmiş, geminin burnuna doğru yürümüştü. İki yana martı kanatlı ak dalgalar yayarak ilerleyen gemi değil de kendisiymiş gibi, hafif bir baş dönmesiyle dalgın dalgm sulara bakarak Serafina'yı düşünmüştü. Bu güzel İtalyan kızı hiç tanımadığı erkeklere kendisine verdiği gibi selam verip konuşuyor muydu? İlk kez

gördüğü Hasan'a gösterdiği yakınlığı herkese gösteriyor muydu? Hasan'a bir ayrıcalık mı tanımıştı? Eğer öyleyse Hasan'da ne bulmuştu da bu kadar sıcak davranmıştı? Tanımadığı bütün erkeklerle böyle rahat sohbet edebiliyorsa... îyonna ile de böyle tanıştığı aklına gelince iliklerine kadar titredi. Ya yalan söylemişse Serafina? Ya birlikte yolculuk ettiği adam babası değil de... îyonna da Atina'da çarşıda dolaşırken bir dükkânın yerini sormak bahanesiyle yanına gelmişti. Bir daha da gitmedi. Evli olduğunu öğrenip bütün ilişkisini kesene kadar akla karayı seçmişti Haşan. “Ben senden ayrılmam. Ölürüm. Kendimi öldürürüm” deyip durmuştu. “Kocam ama sevmiyorum onu ben. Seni seviyorum” derken sonralan “Seni öldürürüm” diye HasanT tehdit etmelere bile kalktı. “Ya Serafina da îyonna gibi...” diye kafasından geçen kuşku dolu bin bir düşünceyle boğuşurken yarımda çömeldiği ihtiyarı görmeden buraya kadar gelmişmiş meğer. Seslenmese belki de varlığını fark etmeden yanından geçip gidecekmiş.

İhtiyarm sesi, başka bir perdeyi aralamış gibi oldu kafasında. Bir yandan selam verip sohbeti nasıl sürdüreceğini düşünürken aklından böyle fesatlıklar geçtiği için kendini ayıpladı. Babasmdan başka tanıdığının olmadığı bir gemide, daracık bir kamaranın içinde, belki babasıyla bile doğru dürüst konuşmadan kaç gün geçirmişti kızcağız. Zaten kamarasından çıktığı anda üstü başı is olacak bu kömür ve buğday yüklü şilepte konuşacak başka kimi bulabilirdi ki?

Sesine döndüğü ihtiyarın belli ki Serafina'dan daha baskın bir konuşma arzusu vardı. Kendini tanıtır tanıtmaz, denizden, gemilerden ve kendisinden söz etmeye başladı. Adı Manoli'ydi. Ömrünü denizlerde geçirmişti. Bunları söylerken gurur doluydu. Yıllarca Paussen gemisinde baş süvari olarak çalışmıştı. Haşan Paussen'i biliyor muydu?

Bilmiyordu. Bu geminin adını ilk kez duyuyordu.

Ayıplar gibi, “Bilmezsin” dedi Manoli. “Nereden bileceksin? Sen daha dünkü çocuksun.”

Kendisini aşağılanmış hissetti Haşan. O dediği gemiyi bilmiyor olabilirdi ama o da denizciydi. Kendisinin de denizci olduğunu söylerken bununla gurur duyduğunu sesine yansıtmaya özen gösterdi. Ancak Manoli, Paussen'den önceki şilep maceralarmı, Batı Avrupa'dan Amerika'nın doğu kıyısındaki limanlara, Hamburg'dan, Bremen'den, Antwerpen'den Baltık limanlarına, İzlanda'ya, Batı Afrika'ya yaptığı seferleri anlatmaya başlaymca pes etti. Kendisinin gerçekten de henüz hiçbir şey görmediğine, Manoli'nin yanında miço bile sayılamayacağma ikna oldu. Onun denizcilik hayatı Yunanistan anakarasma geldikten sonra başlamıştı. İstanbul'dayken denize karşıdan ve özlemle bakabilmişti sadece. Manoli ise uzun yıllarını denizle iç içe geçirmişti. Güney Asya'dan çay, Avustralya'dan yün ve buğday getirdiklerini, giderken de oralara işlenmiş ürünler taşıdıklarını anlatırken coşku doluydu. Bu coşkudan, yaşadıklarını anlatmaktan aldığı zevk kadar, çevresinde bütün bunları dinletebileceği çok fazla insan bulamadığı da anlaşılıyordu.

Sözü yeniden yelkenli gemilere getirdi. Haşan yelkenlilerle tek bir sefer yapmış olsaydı hayatı boyunca unutamayacağı bir zevki tatmış olacaktı. Buharlılarda denizin ve yolculuğun eski tadı yoktu. Bu şimdiki yolculuklar insanın ruhuna işlemiyordu. Aslan sırtı gibi kabarmış denizde yelkenler rüzgârla doldukça göğüs kafesinin genişlediğini duyardı insan. İhtiyar Manoli anlattıkça coşuyor, coştukça daha da heyecanla anlatıyordu.

Yelkenlerini şişirmiş bir geminin tereyağını yaran bıçak gibi kayarak ilerleyişini görmek kadar insanın ruhuna huzur ve dinginlik veren, ömrüne ömür katan başka bir manzara olmadığını söylerken, “Böyle bir anı yaşamışlar arasından denize

âşık olmayan bir kişi bile çıkmaz" deyip ekliyordu: "Bu güzelliği yaşamamış olan da kendini yaşamış saymasın."

Manoli'yi dinledikçe içindeki deniz sevgisinin dalga dalga kabardığım duyuyor, denizin üstünde değilmiş de bir hangarda kapalı kalmış gibi içi deniz özlemiyle doluyor; denizden uzak geçen önceki yıllan için pişmanlığa benzer duygular hissediyordu Haşan. Yaşlı denizciyi dinlemeye öylesine dalmıştı ki arkasından yaklaşan adımların sesini duymadı.

"Gittiğini sanmıştım" diyen sese dönüp karşısında Serafina'yı görünce bir kuş göğüs kafesine sıkışmış, orada çırpmmaya başlamış gibi oldu.

"Manoli'yi dinliyordum" dedi, göğsündeki çırpmmayı sesine yansıtmamaya çalışarak. "Öyle güzel şeyleri, öyle tatlı anlatıyor ki..."

Serafina da selamladı Manoli'yi. Serafina'run ve konsolos babasının gemideki varlığından haberi vardı Manoli'nin.

"Geç kalmışsınız, öyle duydum" dedi. "Ama iyi ki o şatafatlı yolcu gemilerinden birine binmediniz. Gemi dediğin yeni bir aile gibi olmalı. Aile gibi kucaklamak. Karada bırakılan konforun sallantılı bir benzerini sunacaksa denizde olmanın ne hükmü kalır? Bu hantal şilepte koltuklar, kanepeler, yolcu salonları, yemek salonlan yoktur ama denizin ruhu vardır. Hakiki deniz yolculuğu ya bunlarla ya da bunlardan daha iyisi yelkenli gemilerle yapılır ama geciktirir elbette. Yerine senin istediğin zamanda değil, kendi zamanında vanr. Yüklüdür, ağırdır, yavaş ilerler."

Babası kaptanm yanına telgraf çekmek için gitmişti ve gecikmelerini bildiren telgrafı çekmişti. Bunu Haşan'dan çok, Manoli'ye söylüyor; ona beklediği bir haberi veriyormuş gibi geldi Hasan'a. "Geç gidiyor olmamız artık sorun değil" dedi. Manoli de zaten böyle olacağım daha önce söylemiş ve

şimdi haklı çıkıyormuş gibi kafasını salladı, önceden tanıştıkları belliydi; yine de Serafina hakkında bilmediği şeyler vardı Manoli'nin ve çok meraklıydı; bütün öğrenmek istediklerini zamanının gelmesini beklemeden, bir şeylerin arkasına gizlemeye kalkmadan açık açık sormaktan çekinmiyordu. Hasan'ın çok işine geldi bu durum. Öğrenmek isteyip de asla soramayacağı şeyleri Manoli sayesinde çabucak öğrendi.

Annesi birkaç ay önce verem yüzünden ölmüştü Serafina'nın. Kendisi de etkilenmişti elbette ama babası yıkılmıştı. Girit'teki bu göreve biraz kendini ve acısını unutmak için talip olmuştu. Onun da babacığından başka kimsesi yoktu. Zaten olsa da babasım bu acılı döneminde yalnız bırakacak değildi.

Sohbetin bir yerinde Manoli onlara bakıp, “Siz ikiniz ne kadar yakışıyorsunuz birbirinize...” deyince Hasan'ın yalnız yüzü değil, kulakları bile kızardı.

Yakışırlar mıydı gerçekten? Serafina gibi bir kız Hasan'ı kendisine denk olarak görebilir miydi?

Manoli: “Şimdi benim biraz kestirmem lazım” deyip oturduğu hararın üstünden doğruluncaya kadar konuştular. Daha doğrusu Manoli konuştu, onlar dinlediler. Yelkenli gemilerin güzelliğini bir de Serafina'ya anlattı. Eğilip eliyle ziftli tahtalarına vurduğu gemi için, “Bu sağlamdır, güvenlidir, belirlediği rotada şaşmadan ilerler ama şu var ki hiçbir sürprize açık değildir. Bizim yelkenliler ise denizin elinde oyuncak gibidir” dediğinde Haşan bu lafları az önce zaten dinlediği için şaşırmadı ama Serafina irkildi. Bir açıklama beklentisiyle önce Haşan'a, sonra Manoli'ye baktı.

“Ama bu, korkulacak bir şey! İyi bir şey değil ki...” diyecek oldu.

“Yanılıyorsun güzel kızım” deyip susturdu onu Manoli. “Yelkeni de olan buharlı gemiler bile sırf buharlı olanlardan

iyidir. Buharlı gemi sağa sola sapmaz, rotasında ilerler ve yükünü, yolcusunu güven içinde vasıl eder varacağı limana. Evet ama hiçbir zaman sürpriz barındırmaz. Oysa bir yelkenlide dalgalanıl elinde oyuncak olursunuz."

Dalgalanıl elinde oyuncak olmak... Serafina bu sözleri duyunca onun tepkisini ölçmek için Hasan'a baktı. Övülerek, özenilerek anlatılan bu muydu yani? Kim isterdi dalgaların elinde oyuncak olmayı? Haşan bir dudak büküşle hiçbir cevabı olmadığım bildirirken bakışlanyla da bu sorunun muhatabını işaret etti. Manoli de görmüştü Serafina'nın şaşkınlıkla büyümüş gözlerini.

"Öyle..." dedi bir derviş tavrıyla. "Hazzın bedeli önceden ödenmeli. Bedeli ödenmemiş hazzm kıymeti bilinmez. O dalgalara karşı verilen hayatta kalma mücadelesi var ya... Bedel olarak ödenen odur işte. O mücadeleden başarıyla çıktığınız zaman duyduğunuz haz var ya, o hazzm tarifi mümkün değildir."

Gençleri baş başa bırakıp uyumaya gittiğinde Serafina ile Haşan ne kadar sersemlemiş olduklarım şaşkınlık içinde fark ettiler.

"Tuhaf adam" dedi Serafina. "Kendine özgü bir felsefesi var."

Serafina'nın yorumunu kendince destekleyerek "Pek kimseye benzemiyor" dedikten sonra şimdiye kadar denizi çok seven pek çok kişiyle karşılaştığım ama hiçbirinden bu kadar etkilenmediğini belirtmekle yetindi Haşan.

Serafina da biraz uzanmak istiyordu. Ertesi sabah, Resmo'yu birlikte selamlamak için gündoğumunda üst güvertede buluşmak üzere sözleşip ayrıldılar.

Bir Bohça Altın

“O zaman yapılacak bir şey yok” dedi Hüseyin Efendi.

“Nasıl yani? Verecek misin kızı o ihtiyar adama?”

“İhtiyar adam... İhtiyar mı diyorsun sen Yusuf Ağa'ya?”

“Değil midir? İhtiyar tabii. Sen söyle, kaç yaşındadır?”

“Bilmem yaşını. Nereden bileceğim? Benim bildiğim, iyi adamdır, namusludur, başına bir şanssızlık gelmiş. Karısını ve yavrusunu kaybetmiş ama yıllardır onların yasını tutar. Daha yetmedi mi? Evlensin yeniden, bir yuva kursun. Hakkıdır onun da...”

“Sen hep onun gözünden bakarsın. Ne biçim babasm? Biraz da kızınm gözünden baksana. On beşine yeni girecek, daha on dördündedir. Günah değil mi babası yaşında bir adamm koynuna sokmak onu?”

“Babası yaşında?” deyip bir kahkaha attı Hüseyin Efendi. “Seni benim koynuma verdiklerinde kaç yaşındaydm?”

Bu soruya hemen cevap vermedi Hamide. Bir durdu. Mahzunlaştı.

“Onun yaşındaydım” dedi.

Kocasınm, “Pişman mısın hatuncuk?” sorusunu yanıtsız bıraktı. Pişman mıydı? Bunu kendi kendisine sorup yanıtlaması gerekirdi önce. Hiç sormuş muydu şimdiye kadar? Düşündü,

çok gerilerde kalmış bir yüz belirip çıkıverdi anıların arasından. Korktu Hamide. Unutmak için onca yıl uğraştığı, suyun dibine ittiği, orada kalması için var gücüyle bastırdığı anıların, üstlerindeki ağırlık kalkar kalkmaz suyun yüzüne çıkan zeytinyağı kabarcıkları gibi birer birer fırlayıp çıkmasından ödü patladı.

Aceleyle, “Hayır” dedi.

Kendine dönmenin hiç sırası değildi. Biricik kızı Gülfidan vardı şimdi. Kaderinin kendisi gibi olmaması için sonuna kadar direnmesi gereken gözbebeği. Keşke açmasaydı kapıyı o iki çöpçatan kadına. Koltuklarının alfandaki küçük bohçayı görmüştü görmesine ama burada otururken işleyecekleri nakış, örecekleri dantel olduğunu düşünmüş, aklına başka bir şey getirmemişti. Onun ikram hazırlamak için mutfağa gitmesini fırsat bilip sedirin üzerinde açıvereceklermiş meğer.

Terziden erken dönmüştü o gün Gülfidan. Hiç mi hiç sevmemişti dikiş işini ama evden çıkması için fırsat olarak gördüğünden sevinçle koşuyordu her gün Fehime HanımTn evine. Zenginlerin ağır kostüm provalarım bazen o hatırlı müşterilerin evlerine gidip yapardı Fehime Hamm. Öğle yemeği için ayrılırken Gülfidan'a yemekten sonra gelmemesini, Kiriyakoslara provaya gideceğini söyleyince sevinçten uçmuştu Gülfidan. Hemen eve dönmedi. Yemek bekleyebilirdi. Nasıl olsa annesi onun erkenden eve döneceğini bilmiyordu. Okuldan alındığından beri mahalledeki arkadaşları dışında kimseyi görmemişti. Çarşıya gitse birkaç arkadaşıyla karşılaşabileceğini düşünüp heyecanlandı. Nasıl olsa herkes onun terzide olduğunu biliyordu bu saatte. Annesiyle çarşıya indiklerinde “kafena” dedikleri kahvehanelerin önünden geçmemek için annesi yolu uzatır, yan sokaklardan dolaşfanrdı GülfidanT. Zeko oradaysa HasanT sormak için ya da herhangi bir bahane aramadan koşarak yanlarına gelir, çığlıklar atarak herkesi

onlara baktırırdı. Orfanos'un kahvehanesinin önüne atılmış iskemlelerde yaz kış birileri otururdu, yoldan geçen kadınlar onların bakışları altında ister istemez geçit töreni yapar gibi yürümek zorunda kalırlardı. Hüsnü Ağabeyi aldırmazdı ama Haşan Ağabeyi Gülfidan'ın da okula gelip giderken o sokaktan geçmesini yasaklamıştı. Yasağı umursamadan kahvelerin önünden geçip gitti Gülfidan ama Kosmos mağazası karşıdan görününce durakladı. Vitrinine bakanlardan ikisini tanıyordu. Annesi durup dururken üzülmüyormuş demek. Hüsnü Ağabeyi ve yanında Eleni. “Gözün aydın” dedi içinden annesine Gülfidan. “Anastasya Hanım'la dünür oluyorsun.” Onlara görünmek istemezdi doğrusu. Zaten kimse yoktu çarşıda. Bu saatte bütün arkadaşlarınm okulda olacağını hesaba katması gerekirdi. Uzaklaşmadan dönüp tekrar baktı ağabeyi ile müstakbel yengesine. El eleydiler. Birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. “Ne güzel” dedi. Onun da böyle çok seveceği, âşık olacağı biri çıkacak mıydı karşısına?

Arkadaşlarından hiçbirini göremeden dönüp geldiğinde Haa Ömerana'nın Selime'yi, yanında başka bir kadınla birlikte evde buldu. Hiç sevmezdi bu kadını. El el kızarmış geniş yanaklarından mı, gülünce yılışan altın dişlerinden mi, yoksa Pareşço'nun domuzlarına benzeyen burnundan mı olduğunu kestiremez ama sevmezdi. Yanına tanımadığı bir kadını daha katmış gelmiş. Annesi ortalarda yoktu. Bahçeye bakan pencerenin yanındaki sedirde fısır fısır konuşuyorlardı. Gülfidan'ı görünce kestiler sözlerini. Hacı Ömerena ilgiyle, yarımdaki merakla süzdü Gülfidan'ı. Annesi mutfaktan başını uzatınca sormasını beklemeden “Provaya gitti” dedi Gülfidan, Fehime Hanım'ı kastederek. Sonra hemen yukan kaçmaya çalıştı. Ömerana'nın seslenmesini duymamış gibi yaptı ama annesinin sesiyle duraladı. “Gel, karnını doyur” dedi annesi. Gülfidan

omuz silkti. Geri dönmeye niyeti yoktu, hele Selime'nin yüzüne yayılan sahte gülümseyişi gördükten sonra.

“Ela’’[1] diyerek sedire elini vurup yamna çağırıyordu onu Selime, öteki kadın da Gülfidan'a bakıp yavan yavan gülümsüyordu.

“Ne istiyorsunuz?” dedi Gülfidan saygısızlık ettiği için annesinden azar yemeyi göze alarak.

Gülümsemelerini bozmadılar. Sesini olabildiğince yumuşatarak ve alçaltarak, “Ela” dedi yeniden Selime. Yanını gösterdi. Annesi mutfağa dönmüştü. Gülfidan bir şey demedi. Soran gözlerle Selime'nin yüzüne bakarken sedirde gösterdiği yere oturdu. Fazla bekletmedi Ömerena.

“Evlendirelim seni, ister misin?”

Gülfidan çok şaşırdı. Gözünün önüne az önce Kosmos'un önünde gördüğü ağabeyi ile Eleni geldi, gülümsedi. Sonra okul yolunda peşine düşen birkaç sivilceli oğlanın yüzü belirdi hayalinde; dilinin ucuna geliveren soruyu sormadan edemedi:

“Kiminle?”

Önerinin hemen geri çevrilmemesi iki kadını da umutlandırmıştı. Ömerena altın dişlerini göstere göstere “Ben sana dememiş miydim?” der gibi yanındaki kadma bakarak elinin altında duran bohçayı işaret etti. Öteki de bakışlanyla hak verirken saten üzerine ipek işlemeli minik bohçayı uzattı.

“Şimdi sana bir şey göstereceğim” dedi Ömerena. Bohçanın düğümünü çözerken gözlerini Gülfidan'dan ayırmıyor, bohçadakilerin Gülfidan'ın yüzüne düşüreceği izi kaçırmak istemiyordu. Düğüm çözülünce parlak sarı bir ışıltı kendisine bakan yüzleri gölgede bırakarak ortalığa saçılıverdi. Gülfidan kutsal bir ışık tarafmdan çekiliyormuş gibi, gözlerini o olağanüstü parıltıdan ayırmadan elini ürkekçe uzattı. Ömerena o ürkek

1 (Yun.) “Gel.”

çocuk elini aldı, altınların içine daldırdı. Göksel ışıltıya altının baştan çıkarıcı sesi de eklenince büyü tamamlandı, ömerena, Gülfidan'm elini altınların içinde dolaştırmasına yardıma olarak kalın, uzun bir zinciri çekti yığından. İri zeytin çekirdeği biçiminde yirmi beş-otuz altın damlayla ağırlaşmış zinciri boynuna geçirip iki kere doladı. Gülfidan'ın ince bedeninin yarıya yakın bölümü altın ışıltısıyla kaplanmıştı şimdi ve bohçadaki parıltı sanki hiç azalmamıştı.

Bu altınların neden kendisine gösterildiğini pek merak etmedi Gülfidan. Bakışlarım Ömerena'nm yüzüne kaldırdığında bu parlak oyuncakların kendisinde kalıp kalmayacağım öğrenmek istiyordu sadece.

“Damat gönderdi” dedi Ömerena. “Sana gönderdi.”

Tuzağın en etkili yerindeydi ve en vurucu cümleyi sona saklamıştı.

“İstemezsen bunları başka kıza götüreceğiz.”

İki elini birden daldırdı bohçadaki yığma Gülfidan. Altın bilezikleri, yüzükleri, küpeleri avuçladı. Ellerini dolaştırdıkça şıngırdadı altın yığım.

“İsterim” dedi Gülfidan. “İsterim. Bunların hepsi benim mi şimdi?”

“Hayır” dedi Selime. “Şimdi değil. Eğer Yusuf Ağa'yla evlenmeyi kabul edersen senin olacak. Bunların hepsi. Hem daha başkaları da var.”

Şaka gibi geldi Gülfidan'a. Çocukluğunda oynadığı oyunların heyecanma kapılarak “Kabul ediyorum. Kabul ediyorum” diye ellerini çırpmaya başladı.

Annesi elinde kahve tepsisiyle o sırada mutfaktan çıktı.

“Ne oluyor?” dedi.

“Kabul etti” dedi Ömerena. Sevincini bastırmaya çalışıyordu ama yüzünde güller açıyordu. “Söz vermiştin” diye hemen

hatırlatmaya girişti. “Söz namustur, bilirsin. Sözünden caymaya kalkmayacaksın herhalde, değil mi?”

Gerçekten de son gelişlerinde onların önünü kesmek için, “Babası da, ben de karan Gülfidan'a bıraktık. O kabul ederse tamamdır” demek gafletinde bulunmuştu Hamide Hanım.

öteki çöpçatan, Selime'den daha az konuşan, her söze karışmayan, içten pazarlıklı olan (adı Sakize'ydi) dudak bükmüş, hatta “Böyle mühim bir karar küçücük çocuğa bırakılır mı? Çok tuhaf!” diye Hamide'yi ayıplamaya kalkmıştı o zaman.

O da kendini tutamamış, ateş püskürmüştü. Misafir olduklannı falan unutup, “Siz kızımı razı etmek için kaç para aldınız Yusuf Ağa'dan?” diye üstlerine yürümüştü. “Hele fiyatınızı söyleyin de fazlasını verip kurtarayım kızımı elinizden.”

“Aaa! O ne biçim laf! Yuva kurmak sevaptır ayol. Biz sevabına gelip gidiyoruz” diye Selime lafa kanşmış, ortalığı sakinleştirmeye çalışmıştı da pes etmemişti Hamide.

“Gerçek söylüyorum” demişti. “Ne isterseniz veririm. Yeter ki kızımın yakasından düşün.”

“Yok yani, ben kötü niyetle demedim” diye geveleyen öteki kadına da kötü kötü bakarak:

“Bir de küçücük çocuk demez misin?” demişti. “O küçücük çocuğu kandırmak için haftalardır evimin yolunu düz eden siz değil misiniz? Daha dün okulda olan çocuğu yaşlı başlı adama gelin etmeye kalkmak tuhaf değil de kaderiyle ilgili kararı ona bırakmak mı tuhaf?”

Ama bu sefer durum farklıydı. Elinde sakız macunu tepsisiyle mutfaktan çıkarken gördüğü manzara karşısında neye uğradığını şaşırdı, dondu kaldı Hamide Hanım. Kızı, önünde bir torba pirinç varmış gibi elini altınların araşma daldırıp daldırıp çıkanyor, boynuna dolanan zincirin sadece altm bir kordon olduğunu sanıyor, onu ölene kadar köle yapacak bir esaret zinciri

olduğunun farkına varmıyordu. Yepyeni oyuncaklara kavuşmuş bir çocuk sevinciyle karıştırdığı yığından aldığı küpeleri eşleştirmeye çalışıyor, incecik parmaklarına geçirdiği yüzükleri halka gibi çevirip duruyordu.

Sendeledi Hamide. Bütün vücudu titremeye, tepsinin üstündeki macun takımı şıngırdamaya başladı. Elinden düşürmemek için aceleyle yemek masasının üzerine bıraktı tepsiyi.

“Siz ne yapıyorsunuz orada?” diye haykırdı. “Kızımı onlarla kandırmaya utanmıyor musunuz?”

Bir hışımla altın bohçasma uzandı. Kızının boynundaki esaret zincirini koparırcasına çıkardı, öteki altınlan da topladı, bohçayı düğümledi, ellerine verdi kadınların.

“Gidin evimden” dedi. “Hemen şimdi gidin. Bir daha da salon gelmeyin. Kapım size kapalıdır. Bunu böyle bilin.”

Ömerena Selime bohçayı alıp ayağa kalkarken Sakize:

“Olmaz öyle” dedi. “Söz ağızdan bir kere çıkar. Ne dedin sen? Kararı kızım verecek dedin mi, demedin mi? Kızın kararını verdi işte.”

Selime oturdu tekrar kalktığı yere.

“Öyle ya Hamide Hanım. Unuttun mu verdiğin sözü?” diye sordu.

Doğruydu. Haklıydı kadınlar. İçine boylu boyunca düşeceği tuzağı bizzat o, kendi elleriyle hazırlamıştı. Kararı Gülfidan'a bıraktıklarım kadınlara söyleyecek ne vardı? Gülfidan'ı kolayca kandırabileceklerini neden hesaba katmamıştı?

O gün bu iki kadım Yusuf Ağa'dan para almakla suçlayıp kapı dışarı ettiğinde meseleyi kapattığım, artık bir daha aym nedenle evine gelmeyeceklerini sanmıştı. Ne aptalmış! Bugün karşısmda gördüğünde de kırgınlığı gidermek, barışmak için geldiklerini sandı. Bu yüzden içeri aldı. Yoksa yüz geri edip

kovardı onları kapısından. Nasıl da aldanmıştı! Meğer kızını altınlarla avlamaya gelmişler.

“Ne yaptın be Gülfidan?” dedi kızma dönüp.

Annesinin neden bu kadar ağlamaklı olduğunu hemen anlayamadı Gülfidan. Bir torba altın annesinin haberi olmadan mı önüne serilmişti? Önce annesine sormamış mıydı bu kadınlar? Annesi ne zaman kızıp öfkelense, “Evlenme yaşm geldi, sen hâlâ...” diye söylenmiyor muydu zaten?

“Sen biliyorsun sandım” dedi Gülfidan suçluluk duygusu içinde. “Senin haberin yok muydu?”

Kızının saflığına, temizliğine içi acıdı annesinin. Ona bir şey demedi, kadınlara döndü.

“Oyununuzu oynadınız. Hadi gidin artık” dedi.

Selime, ayağa kalkarken, “Söz ağızdan bir kere çıkar Hamide Hanım” dedi. “Siz, "Kızımız karar verecek' dediniz bir kere.”

Verecek cevabı yoktu Hamide'nin. Artık gitmeleri gerektiğini anlatmak için kapıya yöneldi. Onlar da yürüdüler arkasından. Bir an önce gitsinler diye kapıyı açıp kenara çekildi. Yüzlerini daha fazla görmek istemiyordu.

“Böyle hileyle kızımın aklım çeleceğinizi nereden bileyim” dedi Hamide. “Yaptığınızı babasma bir anlatayım hele. Hem ağabeyi var. O da bilsin nasıl bir tuzak kurduğunuzu.”

Yine de sessizce çekip gitmediler. Sakize kapıdan çıkarken bile gözdağı vermeyi sürdürdü.

“Sözünden dönmek sizin gibi bir aileye yakışmaz. Kocam çarşı içine çıkamaz duruma getirmek, şerefini iki paralık etmek istemiyorsan sakın ola ki verdiğin sözden caymayasın.”

Günlerce ne yapacağım, bu işten nasıl kurtulacağım düşündü Hamide. Hüseyin Efendi'ye nasıl söyleyeceğini kestiremiyordu. Söylese, kocasmın “Söz namustur” deyip anında evlilik hazırlığma başlayacağım biliyordu. İçinden bir ses,

“Belki” diyordu. “Belki bu süre içinde düşünmüş taşınmış, Yusuf Ağa'nın kızına hiç de uygun olmadığını anlamıştır. Belki kararını değiştirmiştir.” Ama başka bir ses ötekini hemen bastırıyordu. Kocasının ne diyeceğini, hangi kelimelerle hangi cümleleri kuracağını adı gibi biliyordu. Kadınların Gülfidan[7]! kandırmak için nasıl bir hileye başvurduklarını, Gülfidan'ın başını altının ışıltısıyla döndürüp nasıl kandırdıklarını anlatacaktı. Bu kadar kalleşçe bir oyuna gelmemek için çare düşünmesini isteyecekti kocasından. Onun hemen olumlu bir yanıt vermemesi için nasıl davranacağını, söze nasıl başlayacağını, en etkili lafların neler olacağım, cümlelerini kafasında döndüre döndüre kurgulamaya çalışmış; bir tiyatro oyuncusu gibi rolünü ezber etmişti. Ah, Haşan burada olsaydı. O izin vermezdi kız kardeşinin bu hilebaz kadınların kurdukları tuzağa düşmesine, düşmüşse de bir tuzağın ömür boyu sürecek esiri olmasına asla izin vermezdi.

Sonrasında kocasına söylemek yerine ertelemek daha kolayına geldi Hamide Hanım'ın. Bir yanı “Ne acelesi var, nasıl olsa söyleyeceksin” diyor, öbür yanı o iki şirret kadının bugün yarın “Verdiğiniz sözü tutun” diye kapıya dayanacağını hatırlatıyordu.

Gülfidan ise altınları da, kadınlara verdiği sözü de çoktan unutmuş görünüyordu. Hatırlatıp kızın huzurunu kaçırmak da hiç içinden gelmiyordu annesinin.

Söylemeye cesaret edebildiğinde olmasından en çok korktuğu şey oldu. Konuşturmadı bile onu Hüseyin Efendi. Kadınların Gülfidan'a evet dedirttiğini söyler söylemez “Hayırlısı böyleymiş demek” deyip, hatta sevindi.

Ama kadınlar... Ama hile... Kandırdılar...

Söylemeyi düşündüğü bütün laflar içinde kaldı Hamide'nin, boğazında düğümlendi, ağzından dökülemedi.

“Madem böyle konuştuk, böyle olacak” diye kestirip attı Hüseyin Efendi.

Hamide'nin beti benzi attı. En yakınındaki sandalyeye bırakıverdi bedenini. Mutfaktan çıkmadan önce karışım teselli etmek için:

“Boşuna endişe ediyorsun. Çok iyi insandır Yusuf Ağa” dedi. “Göreceksin kızımızı mutlu edecek.”

Kızlarını mutlu edip etmeyeceği sonraki işti. Onu düşünmüyordu ki Hamide. Kızına kıyamıyordu. Henüz çocukken evlilik gibi ağır bir yükün altma girmesini istemiyordu. Ne aceleleri vardı sanki? Niye en iyi kısmeti Yusuf Ağa olacaktı ki? Daha kim bilir kimler çalacakta kapılarını.

Haşan... En akıllı çocuğu olarak Haşan bir hal çaresi bulabilir miydi acaba? Nasıl da özlemişti Hasan'ını. Burnunda tütmüştü. Özlem gerçekten de burnunun direğini sızlatır mıydı insanın? Sızlatılmış.

Evde Bir Şenlik Havası

Elinde şarap şişesi, Orfanos'un kahvenin önünde yalınayak oynuyor Zeko. Giritlilerin ağzında “kafene” şeklini almış olan Türk kahvehanelerinden iki tane var Resmo'da. Biri limanda, tersanenin yanında, bir kapısı karaya, öteki denize bakan, enlemesine mahalleyi kaplayacak büyüklükte; öteki Türk mahallesiyle Rum mahallesinin sınırında, yani Çınar'da bulunan ve daha küçük olan. Orfanos'un kafenesi orası. Bu saatlerde tenha. Alacakaranlıkta dolmaya başlıyor, karanlık basınca tavana asılı büyük petrol lambası yakılıyor; dört beş tane de fitilli fener yarımca aydınlanıyor içerisi. Kalabalık akşam namazından sonra son haddini buluyor. O saatlerde kahveci elindeki ibrikle nereye yetişeceğini bilemiyor.

Şehrin dışındaki tarlalannda, çiftliklerinde işlerini erken bitirip gelmiş olanlar, kopillerden birinin nargilelerini hazırlayıp getirmesini beklemekte. Yorgunluklar ancak, tömbekinin üzerine kor gibi yanan kömür bırakıldığında atılmaya başlanacak. O zaman marpuç nargilenin boynuna dolanacak, kehribar uç ağza götürülecek, huzurlu bir uyuşukluğa dalınacak. “Nakilci” denen hikâye anlatıcıları hemen her akşam uğruyor kafeneye. O zaman uykuya yenik düşmek üzere olan gözler aralanıyor, nakilcinin hikâyesi dinleniyor. İki ünlü nakilci var. Biri

Harhalidakis. O ciddi hikâyeler anlatıyor, yaşanmış olaylara yer veriyor hikâyelerinde. Gözleri daha bir keyifle parlatacak olan hikâyeler ise onun anlattığı tarihi olanlar değil, şakası bol, zaman zaman şarkı söyler gibi anlatılan “edepsiziko” dedikleri hikâyeler, onlardan da beter, “arsıziko” dedikleri yakışıksız nakiller... Bir şey öğretecek şeyler değildi onlar; olsa olsa eve mutlu gitmekte küçük de olsa bir katkı sağlarlardı.

Zeko her iki mahallenin ortak delisi. Kahvede nargile fokurdatanlar, çay, kahve içenler, tarçm, sumata, adaçayı yudumlayanlar Zeko'ya alışık. Onlar pek dönüp bakmazken sokaktan geçenlerin ilgisini çekiyor; zaten Zeko da onları gözlüyor. Yolun başında biri göründü mü kaldırıyor kollarım, başlıyor oynamaya. Kahvedekiler alışık. Her gün bu kahvenin önünde Zeko. O gün de öğleden hemen sonra gelmiş, yoruldukça kahvenin mermer basamaklarının yarımdaki girintiye kıvrılıp azıcık kestiriyor, gücünü topladığı anda yeniden fırlıyor ayağa. Hiç ara vermemiş gibi, kaldığı yerden sürdürüyor tutturduğu ya da uydurduğu türküyü. Zeybetiko oynadığını sanıyor ama aslında oyununun bir adı yok. Bir yandan kafasma dikiyor şişeyi, bir yandan kollarım iki yana açıp uçak taklidi yapan bir çocuk gibi dönüp dumyor kendi küçük dairesinin içinde. Önce o gördü Hasan'ı. Aym mahallenin çocuklanydılar. Zeko Haşan'a hayran; Haşan Zeko'ya kol kanat gerendi. Mahallenin öteki çocukları Zeko'yu hırpalamaya kalktıklarmda karşılarında Hasan'ı buldular hep. Bu yüzden de Zeko'nun başkahramanıydı Haşan. Onun meşin torbasını omzuna vurmuş, yanındaki arkadaşıyla adadan dün ayrılmış gibi, kaygısızca geri döndüğünü görünce sevincinden ne yapacağım şaşırdı.

“He... he... hey t...” diye topaç gibi, patlamak üzere olan fişek gibi dönmeye başladı bulunduğu yerde.

Kahvedekiler, durup dururken ne oldu bu deliye diye baktıklarında gördüler.

“Afto denine ogios tu Hüseyin Efendi?”[1] dedi Marangoz Hristo.

“Haşan” dedi birileri. Başka birileri lakabını söyledi: *“Kabadais.”*

Kabadayı Haşan... Adadan ayrılmadan hemen önce birkaç kavgaya karıştığı için, aklı kıt Zeko'yu hırpalamaya kalkardan her seferinde bir güzel patakladığı, özellikle de elinde çift ağızh bir kamayla kahveye dalıp sağa sola saldıran sarhoş Rum'u bir daha böyle şeyler yapamayacak duruma getirdiği için böyle kalmıştı adı. Yok, ondan öncesi de vardı. Daha çocukken, Rumlar takmışlardı ona kabadayı adını. Babasının yıllar sonra dönüp yeniden adam etmeye çalışacağı köydeki evin bahçesinde çalışıyordu. Çalışmak da denmezdi ya... Babasının gözüne girmek için onun yarım bıraktığı sebze diplerini çapalama işini tamamlamaya, biber fidanlarının toprağını kabartmaya uğraşıyordu. Babası tırmığın kırılan sapını tamir ettirmek için atıyla yakınlardaki başka bir köye gitmişti. Yoldan geçen bir grup Rum delikanlı onu toy görüp, “Hey delikanlı, bilmiyor musun ki pazar günü kutsaldır, bugün çalışılmaz” diyerek maraza çıkarmaya kalkınca Haşan oradaki dirgeni kapıp üstlerine yürümüştü. Köyün kahvesinde olayı anlattıklarında kimileri bacak kadar çocuğun onları korkutup kaçırmasına kahkahalarla gülmüş, kimileri de “Vay, kabadayı” diye birbirine anlatmış olayı. Giritliler birilerine lakap yakıştırmaya bayılırlardı; Hasan'a yakışanı da böylece bulunmuş oldu. Delikanlılığında da sonraki olaylarla iyice pekişti, Haşan kurtulmaya çalıştıkça yapıştı kaldı adına kabadayılık. İki yıldan fazladır görmedikleri halde, gördükleri ilk anda adıyla birlikte hatırlanan yine Haşan'ın çoktan unuttuğu lakabı oldu.

1 *(Yun.)* “Hüseyin Efendinin oğlu değil mi bu?”

Kahvedekilere selam verip geçmek olmazdı. Bir şey içme tekliflerini geri çevirdi ama o sırada orada oturanlardan adını bildiğt unuttuğu hemen herkesin hatırım sordu. Arkadaşı Nikos'u tanıştırdı hemşerilerine.

Onun kahvede bu kadarcık oyalanması bile eve haber uçmasma yetti. Kahveden aynlıp beş altı adım atmamışlardı ki Gülfidan evlerinin bulunduğu sokağın köşesini dönüverdi. Ağabeyinin geldiğini öğrenince ev terlikleriyle fırlayıp çıkmıştı evden. Koşarak geliyordu ama ağabeyinin yanındaki yabancıyı görünce duraladı. Koşması kesildi, yürümeye başladı. Hasan'ın yamna vardığında ise bastırdığı coşkuyu ağabeyi yeniden alevlendirdi. Sımsıkı sarıldı kardeşine. Onu belinden kavradığı gibi kaldırdı. Ayaklan yerden kesilince kendi etrafında bir tur attınp yerine bıraktı tekrar. Nikos'la tanıştırdıktan sonra hep birlikte eve yürüdüler. Annesi de kapıda karşıladı Hasan'ı. Boynuna sarıldı. “Hayırsız”, “Vefasız” diye azıcık sitem ettiyse de Nikos'la birlikte nerdeyse arkalanndan iterek bahçeye soktu onlan.

Bahçe kapısından hayata açılan ana giriş kapısına kadar bir yol halinde Malta taşı döşeliydi. Sol tarafta çatıyla kapatılmış bölmede yemliği, yalağı, saman yığınları ve üzerine basılıp ata binilen taşı ile küçük bir ahır vardı. Onun yanından keçilerinin ağılı, tavuklannın kümesi ile Kadinine'nin egemenlik alanı başlıyordu.

Annesinin çamaşır gününe denk gelmişlerdi. Hayattaki düzenekten çamaşır sepetleri, bakır leğenler, çamaşır yığınlarından hemen anlaşılıyordu bu. Bir köşesinde elenmiş küle basılı çamaşırlarıyla “boğada” küfesi, odun ocağının üzerinde çamaşır kazanı, “ğurna”[1] dedikleri ahşap çamaşır teknesi, içinde

1 *(Yun.)* Giritlilerin çamaşır teknesine verdikleri ad.

“plistra”sıyla[1] kendisine sürtüle sürtüle temizlenecek çamaşırları beklemekteydi. Leğenlerin birinde ıslak çamaşırlar duruyordu. Annesinin bütün mahallede gıptayla seyredilen beyaz çamaşırlarının göz alıcı parlaklığı bu yöntemle bir de tabii dozunda kullanılan çivitle sağlanıyordu. Nikos şaşırmadı. Onun annesi de böyle yıkardı çamaşın. Bu iş için kullanılan küfeye bir kat çamaşır, bir kat ocaktan alınıp elenmiş kül sıralanır, beyaz çamaşırlann en iyi bu yöntemle ağartılacağı düşünülerek üzerine yeniden su dökülür, yeniden bastınlır, külün temizleyici olarak etkili olması böylece sağlanırdı. Bu uzun işlem yüzünden bir günde bitmez, günlerce sürerdi çamaşır yıkama serüveni.

Onlar bahçe kapısından girip eve ulaşıncaya kadar bütün mahalle öğrenmişti Hasan'ın geri döndüğünü. Hasan'la Nikos'un hemen arkasından Elfiye girdi bahçe kapısından. Hasan'la burun buruna gelince şaşırmış gibi yapmayı ihmal etmedi.

“Aaa, Haşan Abi” dedi. “Ben Gülfidan'dan nakış örneği almaya gelmiştim. Sen mi geldin? Yeni mi geldin? Bu abi kim? Neyin oluyor? Niye seninle birlikte geldi?”

“Bir sus kız” dedi Haşan. “Büyümüşsün diyecektim ama çenen senden daha hızlı büyümüş. Bir dur, bir nefes al. Evet, bu Nikos. Arkadaşım. Pire'den birlikte geldik, birlikte döneceğiz.”

Cümlenin son tarafına takıldı Elfiye. “Dönecek misin? Temelli gelmedin mi? Neden döneceksin? Ne iş tuttun? Buradan daha mı güzel oralar? Onun için mi döneceksin?”

Haşan söz saldınsına uğramış gibi hissetti kendini. Daha anacığına yeni ulaşmış, boynuna sarılmış ama kokusunu içine doğru dürüst çekememişken bütün bu sorulara cevap verecek gücü bulamadı.

“Gülfidan” diye seslendi evin ana giriş kapışma henüz ulaşmış olan kardeşine. “Arkadaşın örnek istemeye gelmiş. Bir bakı ver.”

---

1 *{Yun.)* Çamaşırın üstüne sürtüldüğü tahta.

Gülfidan şaşkınlıkla, “örnek mi? Ne örneği?” diye geri döndü.

Elfiye aceleyle cevap yetiştirmeye çalışta:

“Hani sen masa örtüsüne yapacaktan, dal böyle, çiçekleri de var, köşesine hani...”

“Gel gel” dedi Gülfidan. Ne masa örtüsü vardı ortada ne kenan ne köşesi... İnandırıcı bir neden bulmaya çalışan Elfiyecik vardı sadece. Haşan'a çocukluğundan beri yanıktı. Geldiğini öğrenir öğrenmez ayağına terliği zor geçirmiş, sokağa atmıştı kendini.

Ardından annesi Resmiye Hanım sökün etti.

“Aderfd” diye girdi içeri. “Gözün aydın. Hasretine kavuştun. Haşan gelmiş. Gördüm kapının önünden geçerken. Yağız bir delikanlı olmuş maşallah.”

Kavuşamamışta ki henüz Hamide Hanım hasretine. Analı kızlı iki aceleci komşu oğluna kavuşmasının önüne engel gibi dikilmişti. Yine de teşekkür etti hatarnaz komşusuna. Avlunun bir köşesine kurulu çamaşır düzeneğini bozmaya girişti. Çamaşır beklemek zorundaydı bu durumda. Kazanının altındaki yarı yanmış odunlan az sonra içerideki ocağa taşırdı ama şimdilik birbirinden ayırdı. Kazanı indirdi ocaktan. Kazandaki sıcak suyu boğada küfesine döküp elindeki sopayla güzelce bastırdı, ayakaltandan kenara çekti küfeyi. Ancak kabamdı. Basılı olarak ne kadar uzun kalırsa o kadar beyazlardı çamaşırlar. Beyazlamasa da hepsi birden çürüse bile umurunda olmazdı zaten. İki yıldır görmediği oğlu gelmişse çamaşınn lafı mı olurdu? Resmiye Hanım'ı içeri davet etti.

Kapılar çokça açılıp kapandığı için içerisi soğumaya yüz tutmuştur diye en kalınlarından birkaç zeytin odunu da aldı içeri girerken. Korları mangala aktarıp ocağın külünü kovaya boşalttı, canlandırdı ateşi.

1 *(Yun.)* “Kardeş.”

Resmiye Hanım, kızı kadar konuşkan değildi.

“Gözün aydın” dedi tekrar. “Gurbet yaramış. Tam bir delikanlı olmuş Hasan'ın.”

“Bir kahve içersin” dedi Hamide Hanım, kahveyi dolaptan alıp cezveyi mangala sürmeye hazırlanırken.

“*Ohi*[1] dedi Resmiye Hanım. “Gördüm ne kadar işin var. Ben gözaydma geldim, oturmayacağım. Senin kim bilir neler vardır oğlunla konuşacağın, oğluna anlatacağın. O yanındaki delikanlı kimmiş? Söyledi mi onu?”

“Söylemedi” dedi Hamide Hanım. Daha doğru dürüst sanlamamıştı bile oğluna. “Besbelli arkadaşı. Başka kim olacak?”

Ayaklandı Resmiye Hanım. “Elfiye” diye yukan seslendi, kızma. İki kız hemen yukan çıkıp odaya kapanmışlardı. “Hadi kızım, oyalanma. Ben gidiyorum, sen de gel.”

Elfiye gelmedi ama. Haşan hakkında bilgi alması gerekiyordu. Ne kadar kalacak? Nişanı, sözü, bir takıntısı olmuş mu oralarda? Gönlü kaymış mı birilerine? Gittiği gibi mi gelmiş, bekâr olarak ve hâlâ âşık olunabilecek bir delikanlı olarak?

Bilmiyordu ki Gülfidan. Yarım yamalak bir kucaklaşmışlardı, hepsi o kadardı. Konuşmuş muydu sanki ağabeyiyle? Keyfi, sıhhati nasıldır, nicedir, gönlü birilerine akmış mıdır, yoksa Elfiye'yi mi beklemektedir; sormuş muydu ki!

Nikos ile Haşan, bahçede güneşlenmekte olan Kerim Dayı ile Kadinine'nin yanından onlara iki çift laf etmeden geçmemiş, yanlarında dikilmiş konuşuyorlardı. Anlaşılan evin yaşlıları kış güneşini bulmuşken kaçırmak istememişti. Haşan da onları arkadaşına tanıştırmak için durumun gayet uygun olduğunu düşünmüştü. Bahçede iki nar, bir ayva ağacı vardı. Helamn arkasında kalan kocaman bir dut ağacı bahçenin o yanını gölgesi altına almıştı, genç bir asma da evin önünü gölgelendiriyordu.

1 *{Yun.)* “Hayır.”

Yan taraftaki kümesin kapıları açık bırakıldığından birkaç tavuk serbestçe dolaşmaktaydı Kadinine'nin sevgili keçilerinin damının önünde.

“Kaçikalann nasıl?” diye laf attı Haşan. “Tavuklarm azalmış görünüyor. Horozun nasıl? Hani şu kendini bir matah sayan boru sesli horozun...”

“Lord'u diyorsun” dedi Kadinine. “Daha yakışıklısı var şimdi. Kont.”

Tavuklannın da adları vardı Kadinine'nin, keçilerinin de. Adlanyla severdi onlan. Bahçede serbestçe dolaşan, eşinip duran tavuklar, bahçenin güneş alan yanında, Kadinine'nin gözü gibi baktığı kış sebzelerine yaklaşır gibi olduklarında Kadinine elindeki uzun sopayla kışkışlıyordu onlan.

Resmiye Hanım delikanlıları bahçede ihtiyarlarla konuşurken buldu. Kerim Dayı, ne anlaüyorduysa, Resmiye'yi görünce kesmedi:

“Öyle işte” diye sürdürdü sözünü. “Her şey ama her şey kendi zıddına dönüşür. Bak, misal: Sabun neden yapılır? Zeytinyağından. Diyelim yemeğin yağı döküldü üstüne, mintanın kirlendi. O zeytinyağmı neyle temizlersin? Sabunla değil mi? Haydi cevap ver bakalım. Zeytinyağı kirleten midir, temizleyen mi?”

Konuşmayı bölmemek için az dikilip bekledi Resmiye Hanım ama Kerim Dayı'nın yeni bir konu açmasma fırsat vermemek için acele etmesi gerektiğinin de farkındaydı. “Hoş gelmişsin oğlum, hoşluk getirmişsin” deyip sordu hatırını Hasan'ın. Nikos'a da selamını verdi ve veda edip çıktı. Konuğunu geçirmek üzere kapıda bekleyen Hamide Hanım, onlara seslenmeden içeri girmedi.

“Hadi gelin artık” dedi. “Yol yorgunusunuz, hem hava da soğuk, üşütüp hasta olmayasınız.”

“Yok, anacığım” diye rahatlatmaya çalıştı annesini Haşan. “Güneş sımsıcak ısıtıyor insanı. Hem ben boncuklarımı çok özlemişim. Onlarla hasret giderdik biraz.”

Bunları derken bir yandan da arkadaşına işaret etti içeri girmek için.

Genç adamların sesleri içeriden duyulmaya başlar başlamaz Eltiye ile Gülfidan uçarak aşağıya indiler.

Elfiye az önceki gevezelikleri için mahcup duruyordu biraz. Bu sefer Haşan takıldı ona.

“Amma da büyümüşsün kız. Çocuk bırakmıştım seni, genç kız olmuşsun.”

Yanakları pembeleşti Eltiye'nin. Deminki çalçene kız çocuğu gitmiş, yerine utangaç bir genç kız gelmişti. Öğrenmek için çıldırdığı soruların hiçbirini soramadı. Evlenmiş bile olabilirdi Haşan oralarda. Belki çocuğu bile olmuştu. Karısı da ardından gelecekti belki de. Aklını kurcalayan soruların tümünü içine gömüp vedalaşmak zorunda kaldı. Daha fazla oyalanması yakışık almazdı.

O kapıyı çekip gidince ardından annesine gülümsedi Haşan.

“Güzel kız olmuş” dedi Elfiye için.

Beklediği bir haberi almış gibi anlamlı anlamlı gülümsedi Hamide Hanım.

“Beğendin mi?”

Bu sorunun ve gülümseyişin ne anlama geldiğini biliyordu Haşan. Annesinin iki oğlu için de tek derdi, iyi bir aile kızı ile onları baş göz etmekti. Elfiye de güzel kız olmuştu Allah için. Bukle bukle sarı saçlarıyla, çakır gözleriyle taş bebek gibiydi. Huyunu suyunu da biliyorlardı hem. Kapı bir komşusunun kızıydı, eline doğmuştu. Aile gibiydiler Resmiye Hanım'la. Uzaktan akrabalıkları da vardı. Gülfidan'la ikiz gibi, aym bahçelerde, aynı sofalarda düşe kalka büyümüştü Eltiye.

Aralarında ay farkı vardı sadece. Hasan'ın onunla evlenmesi pek mutlu ederdi Hamide Hanım'ı. Başı bir güzel bağlanmış olurdu, öyle kolay kolay kaçıp gidemezdi bir daha.

Annesinin sorusuna cevap vermedi Haşan. Annesinin aklından geçenleri tahmin ettiği için aklı Serafina'ya gitti. Rıhtımdaki görüntüsü bir saat önceden değil, yıllar öncesinden geliyormuş gibi canlandı gözünde. Kabarık etekli uzun giysisiyle, geniş kenarlı tüllü şapkasıyla gemiden inmekten çok, bir rüyadan süzülüp çıkmış gibi ayakta dikilmiş beklerken bırakmıştı onu Haşan. Baktığı yerde, iki adam ellerini birbirinin avcunda unutup o sırada iskeleye yanaşmak için manevra yapan Libya gemisine bakıyordu. Biri San Marko'nun adını bilmediği kaptanı, öteki de Serafina'nın ilk ve son kez kaptan köşkünde kaptanla konuşurken gördüğü babasıydı. Konsolos olduğunun bilinmese de kolayca tahmin edilebileceğini düşünmüştü Haşan onu gördüğünde. Son derece asil bir duruşu vardı. Annesinin ikinci defa seslenmesiyle kendine geldi. O ayakta dikilip kalınca Nikos da yerinden kımıldamamış, onu bekliyordu.

“Hadi” dedi Hamide Hanım. “Buz gibi oldu içerisi.”

Kapıda durmuş, oğluyla arkadaşının içeri girmesini bekliyordu. Hasan'ın içinden hemen o anda, Serafina'yı son olarak gördüğü yere, kendisini orada bekliyormuş gibi rıhtıma koşmak geçti. Gerçi onları kaybetmeyecekti. Nereye yerleşeceklerini değilse de yerleşinceye kadar nerede konaklayacaklarını öğrenmişti. Yeniden görüşme sözünü de almıştı Serafina'dan. Telaş etmesine gerek yoktu ama yüreğinde duyduğu bu çarpıntının onu heyecanlandırması doğrusu çok hoş bir duyguydu. Aşk böyle geliyorsa insana gelsindi. Hakkında doğru dürüst bir şey bilmediği, dahası onun kendisine karşı ne hissettiğini öğrenemediği bu yabancı kadına âşık mı oluyordu? Yoksa çoktan olmuştu da yeni mi fark ediyordu? Eve sığamadığını da bu

sırada fark etti. Dışanda olmak, Serafina ile aynı havayı solumak istiyordu.

“Babam ne zaman gelir?” dedi. “Biz dükkâna gitsek mi onu görmeye? Başkasından öğrenmesin geldiğimi.”

“Çoktan öğrenmiştir” dedi Hamide Hanım. “Ama git istersen. Öyle habersiz çekip gidince çok yaraladın onu. Git, bir elini öp, gönlünü al.”

“Çok mu kızgın bana?”

“Aylarca söylendi durdu arkandan. Habersiz gittin, kaçar gibi gittin diye. Babalığına hakaret etmişsin gibi geldi ona. Ama seni karşısında görünce bütün kızgınlığını unutur.”

“İzin istesem verir miydi ki!” dedi Haşan. “Verir miydiniz?”

Vermezlerdi. Hamide Hanım belki karışmazdı ama Hüseyin Efendi iki oğlu da yanında yetişsin, babalarının işini öğrensin, elinden tutsunlar isterdi. Bin bir güçlükle, onlara bırakmak niyetiyle kurmuştu bu işi. Oğulları devam ettirmeyecek olduktan sonra onun çektiği bunca sıkıntının ne anlamı vardı? Hasan'ın gözünün denizlerde olduğunu gördükçe gidebileceğini tahmin ediyordu. Bu yüzden şaşırmadı bir gün aniden çekip gidince. Şaşırmadı ama üzüldü. Bir daha dönmez, geri gelmez belledi. Kaç kere “Say ki ölmüştür” dedi karısına da Hamide Hanım'a kabul ettiremedi. O biliyordu oğlunun günün birinde, gittiği gibi aniden çıkıp geleceğini.

İki delikanlı Hüseyin Efendi'nin dükkâruna diye gidince eteğini beline doladı Hamide Hanım, yemek işine girişti. Bugün bayramıydı onun. “Hayde morisi, davranın, ne pişireceğiz akşama?” sorusuyla Kadinine de çoktan harekete geçmişti. Gülfidan'da bile bir sevinç, bir telaş... Kendisi kesebilirmiş gibi, “Tavuk mu kessek?”, kendisi açabilirmiş gibi, “Börek mi açsak?” diye ortalıkta dolanmaya başlamıştı.

Herkese bir iş verdi Hamide Hanım. Akşama mükellef bir sofra hazırlamak için dört değil, altı koldan hazırlığa giriştiler. Gülfidan, içinde pırpıtlanan sevincin kaynağını bilmiyordu, öğrenmek gibi bir isteği de yoktu. Küçük ağabeyi gelmişti işte. Çok özlenen, gelmesiyle ilgili umutların her geçen gün azaldığı Haşan Ağabey'ine kavuşmuştu. Bu sevinci ayınp bir kenara koyuyordu ama içindeki kanat şakırtısı dinmiyordu ki... O ikinci, o büyük sevincin kaynağını bilmesi mümkün değildi. Ne tanımlayabilir ne de adlandırabilirdi bu sevinci; yalnızca buyruğuna girebilirdi; o da öyle yapıyordu zaten. O adlandıramadığı nedensiz, sahipsiz sevinç içini şişirip dudaklanndan şarkı olarak dökülmeye başlaymca dikkatini çekti annesinin.

“Ağabeyine kavuşunca Gülfidan'ımm keyfi mi gelmiş?” dedi gülerek.

“Ağabeyi ya... Tabii, ağabeyine seviniyor fidanım” diye göz kırpan Kadinine, Hamide HanımTn kulağına ilk kar suyunu kaçırdığının farkında değildi. Çok şey yaşamış, çok görmüş geçirmişti o. Kaç evlat büyütmüştü. Bilmez miydi hiç böyle yalım parlaması gibi gelen sevinçleri. Bunları da, bir umursamaz bakışla kararıp sönüşleri de iyi bilirdi. Kız anası olmanın acemisi Hamide Hanım ise Kadinine'nin göz kırpışıyla rüyasız bir uykudan dürtüklenerek uyandırılmış gibi oldu. Elindeki bakracı bıraktı, durdu, düşündü. Ateşle barut derdi eskiler. Yan yana gelmemesi gereken iki genç insan. Haşan ne demeye peşine takıp getirmişti bu yabancı delikanlıyı. Kızın aklı su gibi, ya kayarsa çocuğa! “Eh be Haşan” dedi içinden. “Evinin yolunu bulup tek başma gelemedin mi? Peşine niye taktın bu Rum oğlam?”

Ocağın üstündeki tencere, kapağını hoplatmaya, kapak kalın kalın tmgırdamaya başlayıncaya kadar sürdü ayakta dikilip düşüncelere dalması. Sonra işe verdi kendini. Akşama

doyurulacak kaç boğaz vardı. Kafasında işleri sıraya sokmaya çalışırken de kuruntularını unuttu.

Baba-oğul, Nikos'u da ortalarına alıp konuşa söyleşe döndüler eve. İçeri girer girmez enfes yemek kokularıyla karşılaşmca karınlarının ne kadar acıktığını fark ettiler. Bir telaşla güle oynaya hazırlandı sofra. Hüsnü ortada yoktu. Hasan'ın, "Bekleyecek miyiz ağabeyimi?" sorusunu, "Geç gelir o" diye yamtladı Hamide Hanım. Bir türlü kabullenemese de büyük oğlunun Eleni'ye sevdalandığını biliyordu ama Hasan'a, hem de gelir gelmez, böyle ayaküstü anlatacak değildi. Hele bir hasret gidersinler, sarılıp sarmaşsınlar, iki güne kalmaz öğrenirdi Haşan ağabeyinin yüreğini kavuran derdi. Zaten dayanamaz, anlatırdı Hüsnü kardeşine. Öyle derinden yaşıyordu ki istese de gizleyemezdi. Söylemek Hamide Hanım'a düşmezdi. Hele bu yabancı oğlanın önünde.

Nikos'un dille ilgili bir sorunu hiç olmadı. Girit'teki Müslümanlar arasmda Türkçe bilen yoktu. Haşan İstanbul'da kaldığı sürece Türkçeyi biraz öğrenmişti ama Resmo'da Türkçe konuşabileceği kimseyi bulması söz konusu değildi. O gece yemekte Türkçe öğrenmesi için İstanbul'a gönderilen adamın öyküsü bir kez daha anlatılacak, hep birlikte kahkahalarla gülünecekti.

"Ee Haşan, o kadar dolaştın, İstanbul'da aylarca kaldm, Türkçe öğrendin mi bari?" diye babası hatırlatınca herkesin kahkahalarla gülmesine başta bir anlam verememişti Nikos. HasanTn İstanbul'da uzun süre kaldığını, orada çok Türk tanıdığını ve elbette Türkçe de öğrendiğini biliyordu ve bunda komik bir şey bulamıyordu. Az sonra ona da anlattılar.

Adamın birini İstanbul'a göndermiş Giritli Müslümanlar. "Müslüman Osmanlılar olarak bizim ırkımız Türk'müş, asıl dilimiz de Türkçeymiş. Git İstanbul'a, bizim öz dilimizi öğren gel" demişler. Gidip öğrenecek, geldiğinde de herkese

öğretecekmiş adam. Böylece Giritli Türkler asıl dilleri olması gereken Türkçeyi öğreneceklermiş. Adam gitmiş. Aylarca kalmış Türkiye'de.

Döndüğünde, “Eee, öğrendin mi Türkçeyi?” demişler.

O da, “Öğrendim” demiş.

“Ne öğrendin?” diye sormuşlar.

“'Sıcak ekmek' demeyi öğrendim” demiş.

“Ne demek o?” demişler.

Giritliler anlasın diye Rumcaya çevirmiş adam:

“Zesto psomi.”

“E, soğuyunca ne diyorlar?” diye sormuş içlerinden biri.

Adam düşünmüş taşınmış. Verecek cevabı yok. Kestirmeden yanıtlayıvermiş soruyu:

“Bırakmıyorlar orada soğusun.”

Nikos da çok güldü. Güle oynaya yenen yemeğin arkasından her akşamki görevini yerine getirmek üzere Gülfidan kahve cezvesini mangala sürdü. Kerim Dayı'nm Gülfidan'dan beklediği işlerdi bunlar: Sabahlan duvar saatini kurmak, akşam yemeğinden sonra kahve yapmak. Kimsenin beklemediği işi de gramofonu kurup o gece çalacağı plağı üzerine yerleştirmekti. Annesinin “Bıraksalar hiç başından kalkmayacak, sabah-akşam çalacaksın şu aleti” dediği gramofona yan gözle bile bakmamıştı bu akşam. Evin neşesini arttırmak için gramofona ihtiyaç yoktu.

Kahve kokusu ortalığı sarmaya başlaymca Kerim Dayı'nın neşesi yerine geldi. Her gece Gülfidan kahve fincanını eline verirken teşekkürünü bir mani ile yapardı. Gülfidan'ın elinden kahvesini alırken o geceki manisini sundu:

"Aspris mirthyas mirtofilo, prasinis dhafnis filo
Strogilo-prosopi ki ethaboses ton ilo”'

1 *(Yun.)* “Beyaz mersin ve yeşil defne yaprağı,
Yuvarlak yüzlüm sen güneşi kamaştırdın.”

Nikos, “Kritikes Madinades” denen Girit manilerinin ününü daha önce duymuştu. Hatta nasıl şeyler olduğunu ondan daha çok merak eden annesi Sofiya için Haşan birkaç tane okumuştu. Ne mani biliyorsa hepsini Kerim Dayı'dan öğrendiğini de o arada söylemişti. İşte o mani ustası Kerim Dayı karşısında duruyordu şimdi.

Kerim Dayı Nikos'un kendisine takdir dolu gözlerle baktığını görünce bir mani de ona okudu:

“Melahrino se myavlâ, ma ohi mudhe tosa
To kamarofridhaki su aksizi pendakosa”[1]

Saçlara, gözlere, boya posa övgüyü çok duymuştu da kaşlara iltifat edilmesi tuhafına gitti Gülfidan'ın. Kahvesini uzatırken başını kaldırmadı, yüzüne bakmadı Nikos'un ama, “Minik kemer kaşlar...” deyip kıkırdadı. Nikos da güldü. O da kaşlanna yapılan bir iltifatı daha önce duymamıştı. Annesi onu çocuk, hatta bebek yerine koyup “Niko mu” diye nazlatırdı bazen ama kaşlarına övgüler düzmeyi akıl edememişti şimdiye kadar.

Kerim Dayı'yı keyifli görünce ya bir fıkra anlatmasını ya da mani söylemesini isterdi Gülfidan. Bu akşamlık mani nasibini almıştı ama bir de fıkra anlatmaz mıydı acaba? Misafirlerinin şerefine. O güzel fıkralarından.

Kerim Dayı fazla nazlanmadı. Hayatlannda ilk kez uçak gören köylülerin öyküsünü anlattı:

“Çift bez kanatlı bir pırpır uçak ne zaman ki başlamış köyün üstünde dolaşmaya, ödleri kopmuş köylülerin. Şaşırmışlar. Nedir bu başımızın üstünde dolanan dev, diye ne yana koşacaklannı bilememişler. Çünkü hiçbiri uçak görmemişti o zamana kadar. Yalnız insanlar mı? Cümle hayvan hep bir ağızdan

1 *(Yun.)* “Biraz esmersin ama fazla değil,
Minik kemer kaşlann beş yüzlük eder.”

bağırmaya başlamış; çığlık kıyamet. Bir yanda tavuklar gıdaklar, öte yanda horozlar boğazlarını patlatır, öter. Köpekler, kediler de bir âlem. Havlamalar, miyavlamalar... Sanırsın mahşerdir, cümle mahlukat ayaklanmış. Bir panik ki sorma gitsin. Bağlı keçiler ipini kopanp ormana kaçmış, kundaklı bebekler çırpınıp kundaklarını yırtmış, köylüler dersen kadın-erkek evlerinden dışarı uğrayıp soluğu köy meydanında almış. 'Bu nedir? Bu nedir?' diye birbirlerine sorarlar. Biri demiş ki, en akıllılan: 'Bunu bilse bilse Çok Bilen Sait Ağa bilir. Haydi,, gidip ona soralım.'

Yola düzülüp ağarım kapısına varmışlar. Ağa desen öyle bir korkmuş, de ki hepsinden fazladır korkusu. Kapıda karşılamış köylüleri. 'Buyurun ağalar' der onlara. Çünkü neden? Ağadır, hiç yakışmaz belli etsin korkusunu. 'Vre ağa' demiş köylüler, 'Gökyüzündeki bu garip mahluk nedir?' Ağa da bilmez ki nedir, gölgesi sürünür yerlerde, kendisi dolaşır göklerde; bir garip mahlukatür. Ama nasıl korku yakışmaz ağaya, yakışmaz bilmediğini söylemek de. Bir gözünü kısmış, de ki ayıplarmış köylüleri. 'Bunu bile bilmez misiniz?' demiş. 'Bilmeyecek ne var? Duymaz mısınız ki nasıl vızıldar? Çok yaşamış, çok yemiş, çok büyümüştür. Yüz yaşmda bir arıdır o. Başka ne olacak?'"

"Yüz yaşmda arı" diye bir süre güldü herkes.

Hüsnü, ancak kahveler yudumlanırken geldi. Dalgındı. Öyle dalgmdı ki ne Hasan'ı gördü ne Nikos'u. Haşan da "Sakın seslenmeyin" anlamında işaret etti ötekilere. Kimse sesini çıkarmadı. Elini yüzünü kurulayıp aralarma döndüğünde önce Nikos çarptı gözüne. Şaşırdı, sağma soluna bakındı. Bu yabancı adamın ne işi vardı evlerinde? Haşan, "Hey birader, amma da dalgınsın. Hiç mi özlemedin kardeşini?" diye seslenmese belki de "Kimsin sen?" diye sorgulayacaktı Nikos'u.

Sımsıkı kucaklaştılar. Nikos'u tanıttı Haşan. Ona Girit'i, Resmo'yu göstermeye ahdettiğini, o yüzden birlikte geldiklerini söyledi.

Hüsnü yemeğini yerken de Pire'de bir han odası buluncaya kadar günlerce değil, haftalarca Nikoslarda kaldığını anlattı. Nikos'un annesi Sofiya'nm kendisini oğlundan ayırmadığını anlatmaya sıra geldiğinde Nikos, annesinin hazırlayıp koltuğunun altına kıstırdığı bohçayı hatırladı. Fırladı kalktı yerinden. Annesinin hediyesini en uygun kişi olarak gördüğü Hamide Hanım'ın kucağma bıraktı. Neler neler çıktı bohçadan. Kendi çeyizinden el dokuması peşkirler, kenarlan kroşe dantelli yaygılar, oyalı başörtüleri, uçlan nakışlı mendiller...

Hüsnü'nün yemeğini bitirdiğini görünce Hüseyin Efendi'nin içinden geldi, “Haydi vre, şu yanık havalarmdan çal bize biraz” dedi Hüsnü'ye.

“Çok yorgunum baba” deyip reddedecek oldu Hüsnü ama baktı ki yalnız babası değil, herkes gözünün içine bakıyor. Haşan Nikos'a eğilmiş, Hüsnü'nün hem lira hem de lavta çaldığını, udu da olduğunu anlatıyor. Nikos da gülümseyen bir yüzle dinliyor ve heyecanla Hüsnü'nün bu gece hangi sazını seçecekse alıp çalmaya başlamasını bekliyor. Kalktı Hüsnü, lirasını aldı, önce *Erotokritos'tan* birkaç beyit okudu, sonra başka beyitlere geçti; sonuncusunu okurken annesinin gözlerinin içine bakıyordu. Oğlunun bu beyitle kendisine ne dediğini anlayacağından emindi.

“Aydhona dhika tişira na ştilo stin avli su
Ya na lalun pasa prol na skasun iy ohthri su
Trandayfilam trandayfilam mi ta saranda fila
Saranda kan şi halipsan palin iğo şi pira."[1]

1 *(Yun.)* “On iki tane bülbül yollayayım bahçene
Çatlasın düşmanların sabah ötüşlerinle
Gülüm benim, gülüm benim, kırk yapraklı gülüm
Kırkında da saklansan yine seni bulurum.”

Şevketibostan ve Salyangoz Yahnisi

Sabah en erken kalkanlar, akşam en önce yatanlar oldu. Kerim Dayı ile Kadinine kör karanlıkta kalktılar. Kadinine buz gibi suyla abdestini aldı, namaza durdu. Kerim Dayı'nın namazla oruçla arası yoktu pek. Rum okulunda okulun öğretmenlerinden bir papaz her sabah Hıristiyan öğrencilere sabah duası yaptınr, Türklere de "Hadi bakalım, siz de kendi duanızı yapm" dermiş. O da içinden, "Allah'ım sen büyüksün, içimden geçeni bilirsin, herkese istediklerini ver, benimkileri de bana ver" diye dua edermiş.

Kerim Dayı'mn çıraları çatıp üstüne dal parçalarıyla kuru zeytin odunlannı yerleştirdiği ocak çıtırtılarla yanmaya başlamıştı bile. Nikos ile Haşan birlikte indiler aşağıya. Önce bahçedeki abdesthanenin yerini gösterdi Haşan arkadaşına; sonra tulumbadan su çekerek yüzünü yıkamasına yardımcı oldu. İçeri girdiklerinde oturma odası ısınmıştı bile. Haşan, Kadinine'ye bir selam bile vermeden yanından geçip gitmişti demin. Oysa ona takılmadan, onu kızdırmadan rahat edemezdi. Mutfağa, Kadinine'nin yamna yöneldi.

Küçücük bir kadındı Kadinine, yaşı, becerikliliğini hiç azaltmamıştı. Kocası öldürüldüğünde giydiği siyah elbiseleri bir daha sırtından çıkarmamıştı. "Podya" dediği, dizlerine kadar

uzanan mutfak önlüğü bile siyahtı. Yine uğraşıyordu. Yine mutfaktaydı. Haşan onun hamur tuttuğunu görünce ayaklannm ucuna basa basa yaklaştı yanına. Çocukluğundan beri ona yapmadığı kalmamıştı ama yine de Kadinine için Hasan'ın yeri başkaydı. Haşan bir yana, öteki torunlar, kendi doğurduğu çocuklar bile öbür yanaydı onun için. Çocukluğunda namaz kılarken bazen arkasında durup ayaklarını gıdıklardı. Bazen önüne geçer, seccadenin üzerine uzanırdı. Annesi her defasında, "Yapma be oğlum. Bozdun kadının namazını. Bak günaha girdin işte" deyip onu anneannesinin yanmdan uzaklaştırmaya çalışsa da o annesinin ayrılmasını fırsat bilir, tekrardan kedi gibi bacaklarına sokulurdu kadınm.

Yine bir muziplik peşindeydi. Arkasmdan yaklaştı, yaklaştı; Kadinine'nin kollarım bedenine birleştirip dirseklerinden kavrayarak yukarı kaldırdı. Neye uğradığım bilemedi kadıncağız. "Yapma" anlamında, "Mi... mi..." diye bağırdı önce. Yapanm Haşan olduğunu görünce:

"Yapma morisi" dedi. "İşim var. Bak, sana ne yapıyorum."

Ayaklan yerden kesilmişti. Haşan usulca yere bıraktı onu. Bu sefer de iki yanağma öpücükler kondurmaya başladı. Sağ yanağım öpüyor, sonra hızla sola geçiyor, tekrar sağ yanak, yeniden sol...

"Ne yapıyorsun yayacığırn, söyle bakayım."

"Mizithro pites."[1]

"Bayılırım" dedi Haşan. Yeniden öpücüklere boğdu büyükannesini.

Kerim Dayı'mn karşısında anlamsızca dikilip kalmış olmamak için ocağı gösterip, "Güzel yamyor" diye muhabbet kurmaya çalışıyordu Nikos o sırada.

Kerim Dayı gözlerini ateşe dikip kendi kendine konuşur gibi:

1 *(Yun.)* "Lorlu pide."

“Gün gelecek bu ateşi odanın ortasında yakacaklar” dedi.

Nikos yeni tanıyordu Kerim Dayiyı. Biliciliklerinden haberi yoktu. Bunamış olabilir mi diye kuşkuyla baktı yaşlı adama. Küçümsemeye yakın bir ifadeyle sordu:

“Nasıl olacak o?”

“Nasıl olacağını bilemem ama olacak. Te şurda, evin içinde, odanın ortasında yanacak bu ateş.”

Haşan yanlarına gelmişti bu sırada.

“Ne diyor?” dedi Kerim Dayı'yı işaret ederek.

“Bu gördüğümüz ateş günün birinde odanın içinde yakılacakmış.”

“Dayım benim be!” dedi Haşan. “Evi yakarız ya o zaman!”

“Mangalda mı yakılacak o ateş?” diye sordu aym anda Nikos.

“Hayır, mangalda değil” dedi Kerim Dayı. “Özel bir alet olacak, kapalı, orada.”

“Ya duman?” dediler. “Kapalıysa duman nereden çıkacak?”

“Ona da çare bulunacak” dedi dayı.

“Bu söylediğinin gerçekleşmesi zor görünüyor ama dediklerinin çoğu çıkar Kerim Dayı'nm. Oturduğu yerden sık sık kehanetlerde bulunur böyle. Geçen gün de tutturmuş: Hela var ya, günün birinde evlerin içine alınacak, diyordu.”

“Odanın ortasmda mı olacak o da dayı?” dedi gülerek Nikos.

Kerim Dayı dalga geçildiğini anlamışsa da renk vermedi.

“Yok” dedi. “Odanm ortasma olur mu hiç? Evin içine, dedim. Bahçede olmayacak yani. Bahçede olmayacak, evin içinde olacak abdesthaneler.”

“Kokar o be dayı!” dedi Haşan. “Hiç olmaz evin içinde.”

“Olacak” dedi. “Şu sizin ekmeğinizi kazandığınız gemiler var ya, gün gelecek insanlar onlarla yük taşıyacak ama kendileri şimdiki kadar çok binmeyecek.”

İki delikanlı da kahkahalarla güldü bu son kehanete.

“Nasıl gidecekler deniz aşırı yerlere, Girit gibi adalara mesela nasıl gelecekler? Uçacaklar mı?”

“Evet, uçacaklar” dedi Kerim Dayı sakin sakin.

Nikos, “Cihan Harbi'nde Almanların bizi bombalayan tayyarelerini söylüyor” diye Hasan'a bir hatırlatma yapıp Kerim Dayı'ya sordu:

“Bomba taşıyan o uçaklara insanlar mı binecek?”

Gençlerin saflığına güldü Kerim Dayı.

“O zaman bomba taşımayacaklar. İnsan taşıyacaklar” dedi. “Öyle çift bez kanatlı, pırpırlı uçak olmayacak tabii. Gerçekten yüz yaşındaki an gibi olacak; kocaman çelik kanatlı, demir gövdeli.”

Gençler dayımn dün akşam anlattığı “yüz yaşındaki arı” fıkrasını hatırlayıp güldüler. Kerim Dayı ise sözünü, “Ben görmem ama siz görürsünüz” diye tamamladı.

Yeniden yorumda bulunmadılar. Hasan'ın da dediği gibi, söylediklerinden çoğu çıkardı Kerim Dayı'nın. Olacakları, bulunacakları, gerçekleşecekleri nasıl bildiğini kimsenin aklı kesmezdi ama bu sefer söylediklerini hiç inandırıcı bulmadı delikanlılar. “Bırakalım kendi haline” der gibi gülümseyerek bakıştılar. Har har yanan ateşe ellerini uzattı ikisi birden.

Anne-babasının arkasından en son Gülfidan indi aşağıya. Kuğu gibi bir genç kızdı. Hüsnü ağabeyinin kızıla çalan esmerliğine karşılık, Haşan ağabeyi kadar kıvırcık olmayan, omuzlarına dalga dalga inen koyu kumral saçları vardı. Gözlerinin hareli elasma koyu kumrallığm gölgesi düşüyordu. Ayva ağacının en taze dalları gibiydi, uzun boylu ve incecik. Merdivenlerden zıplaya zıplaya inerken etekleri onun hareketlerine paralel olarak dalgalanıyor, adeta dans ediyordu. Nikos bir an gözlerini alamadı Gülfidan'dan. Başını tekrar ocağa

döndürdüğünde yüzünde garip bir kızıllık oluşmuştu. Gülfidan ağabeyinin arkadaşının orada olduğunu unutmuş gibiydi. Ocağın başında dikilmiş esmer delikanlıyı görür görmez zıplamayı kesti, saçlarını düzeltti, eteklerini topladı; merdivenin geriye kalanını atlayıp zıplayan bir çocuk değil, hanım hanımcık bir genç kız olarak indi.

Kadinine'nin lorlu pideleri kahvaltıda ağız şapırtıları eşliğinde yendi.

“Kandi” dedi Haşan. “Bana ne pişir, biliyor musun?”

Kuzu etli şevketibostana bayılırdı Haşan. Bunu bildiğinden, “Askolivro yapacağım sana Hasaniko'm, bilirim seversin” dedi Kadinine. “Başka şeydir istediğin? Nedir?”

“Hohlös istiyorum. Senin gibi kimse yapamaz onu. Salyangoz yahnisi yap bana. Yapar mısm?”

Kadinine, “Sen iste yeter” dedi. “İlk yağmurda sepetimi alır, çıkarım salyangoz toplamaya. Bakarsın Gülfidan da alır sepetçiğini, yardıma gelir kadininesine.”

Gülfidan iğrenti ile yüzünü buruşturdu.

“Ben mi?” dedi yayasına[1] ve aderfosuna[2] döndü. “Yapma! Yazık günahtır hayvancıklara. Hem salyalı salyalı nasıl yiyeceksin onları?”

“Pişince ne salyası kalır ne sümüğü” dedi Haşan. “Kadininem pişirsin de gör! Hem çok lezzetlidir salyangoz. Öyle değil mi yaya?”

Kadinine sözün kendisine geçmesinden memnun, tatlı tatlı anlatmaya başladı.

“Pişiririm ama biliyorsun, hemen olmaz. Yağmurdan sonra çıkarlar ortaya. Biz gider toplarız Gülfidan'la.”

Sözün yine kendisine gelmesinden hiç hoşlanmadı.

1 *(Yun.)* Anneanne, babaanne.

2 *(Yun.)* Erkek kardeş.

“Ben dokunmam o pis şeylere” dedi Gülfidan. “Ne dokunurum ne de yerim.”

Haşan altta kalmak niyetinde değildi.

“Tavuk yiyorsun ama!” dedi. “Bugün bahçeye çıktığında tavukların neler yediğine, nerelerde dolandığına bir bak. Senin, adını duyunca yüzünü buruşturduğun salyangoz var ya, tazecik otlardan başka bir şey yemez.”

Sonra Kadinine'ye döndü.

“Salyangozları pişirmeden önce neler yaptığını anlatsana yayam... ”

“Anlatıyordum ama bırakmadınız ki...” dedi sitemle Kadinine. “Önce buğday kepeği koyacağız bir kutuya. Topladığımız salyangozları o kepekle besleyeceğiz. Bir hafta. İçleri tamamen temizlenmiş olacak. Pişirmek sonraki iş. Bugün sen bana bir tahta kutu bul, biraz da kepek. Gerisi yağmurdan sonraya kalsın. Ne zaman toplarım, gerisini çabucak hallederim, sen merak etme.”

Yeniden, “Iğğ” derken göz göze geldi Nikos'la. “Sen yer misin?” diye ona sordu Gülfidan.

Nikos “Evet” derse Gülfidan'ın gözünden düşeceği korkusuna kapıldı bir an. “Hayır” da diyemedi. Öylece baktı kaldı. Ama nasıl bir bakıştı o öyle. Gülfidan'ın nutku tutuldu, konuyu kapatamadı, başını çeviremedi; zamana çivilenmiş gibi o ana sabitlendi. Nikos da farklı bir durumda değildi. Gözünü alamıyordu Gülfidan'dan. Yüreğinden kopan bir dalga göğsünü tümden ele geçirmiş, ağzına kadar yükselmişti. Soluk alamıyordu.

İyi ki Hüseyin Efendi, “Hüsnü yok mu? O nerede?” diye sordu. Yoksa Gülfidan da, Nikos da kendilerini kıskıvrak sarmış bakış bağlarından kolay kolay kurtulamayacaklardı. Bir rüyadan uyamr gibi silkindi Nikos. Ne olduğunu kendisi de anlamamıştı. Elektrikten haberi olsa elektrik akımına kapılmış

gibi olduğunu söyleyerek anlatırdı yaşadığı durumu. O sadece yaşadığının şaşkınlığı içinde “Ne oldu bana?” diye düşündü kaldı.

“Sabah çok erken kalkıp gitti” dedi Hamide Hanım. “Ayak seslerini duyduğumda daha güneş doğmamışta.”

Kerim Dayı ile Kadinine bile uyanmadan kalkıp gitmişti demek. Onlar da bir şey duymamışta çünkü.

Hamide Hanım, oğlunun erkenden çıkıp gitmesinden herkes âşık olduğu sonucunu çıkaracakmış gibi, Hüsnü'yü savunmak zorunda hissetti kendisini:

“İnşaatta işler beklemez” dedi. “Mecbur erken kalkıp işine gidecek.”

Hüsnü'nün aşkı konusu açılmadı ama dün gece kahvede konuşulanların gündeme gelmemesi mümkün değildi. Duyduklan karşısında epey paniğe kapılmışta erkekler. Anadolu'dan, Kemal Paşa'nın ordulannm önünden kaçıp gelen Rumlara karşılık buradaki Müslümanların Anadolu'ya gönderileceğinden söz ediyordu herkes. Yoksa gelenler nereye yerleştirilecekti? Onları göndereceklerdi ki evler boşalsın, gelen Rumlara yer açılsm. Buraya da gelip sormamışlar mıydı zaten? Bir iki hafta oldu olmadı Rum memurların gelip kapıya dayandığı. Muhacir Rumlara kalıcı iskân sağlanıncaya kadar bannacakları yer bulma telaşındaymışlar meğer. “Evde kaç kişisiniz? Kaç odanız var?” diye resmen sorguya çekilmişlerdi. Kastrinilerin evine de bir Rum aileyi yerleştirmediler mi o zaman? Bu evin nüfusunu eve göre fazla bulmuş olmalılar ki öyle bir teklifte bulunmadılar. Böylece o vartayı atlatmış oldular ama erken sevinmişler meğer, şimdi odalarına değil, evlerine göz dikilmiş.

Nasıl olacakta bu gidişat? İşler nereye varacakta? Daha çok şey bildiği düşünülerek bütün gözler Hasan'a çevriliyordu ama Haşan'm da onlardan fazla bir şey bildiği yoktu.

“Ben bir şey duymadım” diyordu Haşan. “Ama zaten limanda herkesin derdi ekmek parasıdır. Oturup siyasetten konuşulmaz. Kimsenin vakti yoktur yani.”

Anladınız mı, der gibi baktı kendisinden doğrulama ya da tümden ret bekleyenlerin yüzlerine teker teker. Annenin dün gece kocasını sakinleştirme çabasma benzer bir çaba da ortamı yumuşatmaya, endişeleri gidermeye yetmezdi. O yüzden ağzını bile açmadı Hamide Hanım.

Bütün başlarm kendisine döndüğünü sezen Kerim Dayı, “Olabilir” dedi. “Kemal Paşa Yunan'ı Anadolu'dan söküp atıyor demek ki... Buna sevinmek icap eder. Şimdiden korkuya kapılmarun gereği yoktur. Birimizin korkusu hepimize bulaşır. Bilirsiniz, korku esneme gibidir, kişiden kişiye geçer. Sekiz-on yıl önce tam kırk bin Rum, Anadolu'nun Çeşme kasabasından kalkıp muhacir olarak karşıdaki Sakız Adası'na sığındı. Tamamen bir dedikodu yüzünden. Korkuya kapılmayagör, kapılırsan her şeyden kuşkulanmaya başlarsm, rahatm huzurun kalmaz. Bekleyip göreceğiz. Kemal Paşa Yunan'ı Anadolu'dan söküp attıktan sonra bizleri anavatanda toplamak isteyebilir. Öyle isterse kim durabilir karşısında?”

Kerim Dayı bilirdi. O, bir şeyin olacağını söylerse mutlaka olurdu. Nereden öğrenirdi, nasıl bilirdi, akılların alacağı şey değildi ama olacakların hepsini bilirdi. Yoksa Girit, Dünya'dan başka bir gezegenmişçesine uzaktı Anadolu'dan. Gazeteler bazen haftalar, bazen aylar sonra adaya ulaşırdı. Radyo diye bir aletin icat edildiğinden ve adaya geldiğinden Hüsnü dışında kimsenin haberi yoktu henüz. Yunan'ın Anadolu'ya girdiğini de önce Kerim Dayı söyledi, adadaki Rumlar bayram kutlar gibi sevinmeye başlayınca doğrulanmış oldu haber. Mustafa Kemal'in Anadolu'da kazandığı zaferi de gazetelerden önce Kerim Dayı haber verdi, sonra adadaki matem havasından

gerçek olduğu anlaşıldı. Asıl gerçekliği ise Mustafa Kemal'in önünden kaçıp adaya gelen muhacir Kumlardan öğrendiler. Öfke doluydu o Rumlar. Anadolu'da yapamadıklarını adada yapmaya çalışıyorlar, çıngar çıkarmaya teşne olarak dolaşıyorlardı ortalıkta.

Nikos evdeki endişeli bekleyişi, korku havasını dağıtmak için, "Rumlar Türkleri sever" diyordu ikide bir. "Türklere böyle bir kötülük yapmazlar." Bir Müslüman Türk ailesinin evindeyken başka bir şey söylemesini kimse beklemediği için, konuk kibarlığından öte bir anlam taşımıyordu onun yargısı.

"Bekleyip göreceğiz" sonunda herkesin paylaştığı ortak bir boyun eğiş oldu. Kimse bir adım sonrasını tahmin edebilecek durumda değildi. Beklemekten ve olaylarm gidişini gözlemekten başka hiçbir çareleri yoktu.

Kahvaltıdan sonra Hüseyin Ağa ile birlikte evden çıktı Nikos ile Haşan. Hüseyin Ağa işine, delikanlılar ise Hüsnü'yü bulup onu bugünlük işinden uzaklaştırmaya gittiler.

.

Gülfidan Hanım ile Gülfidan Kız

Yanına yabancı bir delikanlıyı katıp gelmeseydi iyiydi. Beraber geldiği delikanlının Resmo'dan eski bir arkadaşı değil de onların evinde kalacak biri olduğunu anlayınca biraz şaşırdı Hamide Hanım, biraz da kızdı oğluna. Düşüncesizlik etmişti. Evde kız kardeşi olduğunu unutmuş muydu arkadaşım davet ederken? Gelir gelmez onu bir kenara çekip söylemeden edemedi.

“Sen ne yaptın be oğlum?” dedi. “Elin gâvurunu niye peşine takıp getirdin? Evde gelinlik kız olduğunu unuttun mu?”

“GülfidanT mı diyorsun? O daha çocuk be anne. Hem hiç meraklanma, ben Nikos'a kendimden çok güvenirim. Benim kız kardeşimi kendi kız kardeşi sayar, dönüp de yan gözle bakmaz. İçin rahat olsun.”

“Sen öyle diyorsan...” deyip boynunu büktü Hamide Hanım. Zaten artık yapacak bir şey yoktu. Evde kızı var diye misafir çocuğu kapının önüne koyacak değildi. Hasan'a, “O daha çocuk be anne” dediği kız kardeşini babasının ondan yirmi beş yaş büyük biriyle evlendirmeye kalktığını henüz söylememişti.

Tam zamanında gelmişti Haşan. Bu evliliğe engel olabilecek tek kişi oydu. Zekiydi, mutlaka bir çözüm bulurdu. Gülfidan'la konuşur, altınlarla kamaşan gözlerini dört açmasını, kendi

istikbalini düşünmesini sağlardı. Olmadı, babasını ikna etmeye çalışırdı. Her sözün tutulması gerekmez, derdi. Koca koca devletler verdiği sözden cayarken biz niye söz verdik diye kızımızm başım yakalım, derdi. Daha olmazsa gidip dikilirdi Yusuf Ağa'nın karşısma, "Çocuğun yaştaki kızı kendine kan yapmak mı istiyorsun? Hiç utanman yok mudur?" der, yakasına yapışırdı. Yok canım, her ne kadar adı "Kabadayı"ya çıkmış olsa da kendisinden büyük bir adamın yakasma yapışacak adam değildi Haşan. Büyük ağabeyi olarak aslında Hüsnü'ye düşerdi kız kardeşine sahip çıkmak. Ama nerde? Evde olan bitenden haberi yoktu ki... Hem kendisine bile sahip çıkamıyordu o. Yok, Hüsnü'den bir şey beklenmezdi. Hele bu aralar... Daha doğrusu Eleni'ye âşık olalı beri ruh gibi, uyurgezer gibi dolaşıyordu ortalıkta. Onun için ayn korkuyor Hamide Hanım. O kızı ona vermezler, biliyor. Karasevdalara düşecek, Zeko gibi aklının çivisi yerinden oynayıverecek diye ödü patlıyor. Ne zaman vuruldu kereste tüccan Mihalis'in küçük kızına? Bilmiyor, kestiremiyor tam olarak. Babasıyla alışverişi var, tamam ama kızım nerede buldu, nerede gördü de âşık oldu? Hiç ihtimal vermiyor Hamide Hanım ama oğlunun ifadesine göre kız da severmiş onu. Bunlar aralannda söz bile kesmişlermiş.

"Vermezler oğlum" diye vazgeçirmeye çalıştı kaç kez. "Annesini görmüyor musun? Resmo'nun sahibi oymuş gibi dolaşıyor ortalıkta. Senin gibi bir inşaatçıya layık görmez kızım."

"Kızının gönlü var ama..." dedi her seferinde Hüsnü. "Gel desem bugün koşar gelir bana. "

Buna bir türlü inanası gelmiyor Hamide Hanım'm. Eleni'nin annesi Anastasya, bütün şehir ondan sorulurmuş, her yerin, çarşının, pazarm, kilisenin, hatta caminin sahibi oymuş gibi kasıla kasıla dolaşıyor. Şehrin bu yakasındaki bütün Rumlarla akraba gibi yaşıyorlar, hatta birbirlerine gidip geliyorlarken bir

tek Mihalis'in ailesi yalnız onlara değil, öteki Müslüman ailelere de uzak durdu hep. Şimdi dünür olabileceklerini hiç aklı kesmiyor. Hoş, Hüseyin Ağa da razı gelmez Hüsnü'nün bir Rum kızıyla evlenmesine. Şimdilik Hüsnü'yü düşünmeyi erteleyebilir biraz. Gülfidan'ın işi daha acil. Hemen Hasan'ı karşısına alıp konuşmak. Hüseyin Efendi'den gizli. Duyarsa Hasan'ın bir şey demesine kalmaz, konuşturmaz bile kansını. Hasan'ı da kanştırmaz zaten. “Ben babasıyım. Ben dururken küçük kardeşi mi karar verecek Gülfidan'm kiminle evleneceğine?” der, biliyor.

Kazancıların kızı Şükriye'nin doğum mevlidine gitmek için hazırlanıyorlar. Hamide Hanım çoktan hazırlandı da Gülfidan, bir saattir yukarıda ne yapıyorsa, hazırlanıp inemedi bir türlü. Hem kızını bekliyor hem de doğum tebrikine gittiklerindekine benzer bir rezalet çıkarmasa bari yine, diye düşünüyor. Rezil olmuştu o gün, yüzü yerlere geçmişti. Hatırlayınca sinirden yine bir titreme geldi üstüne.

Mevlidi bekleyip bugün de götürebilirdi hediyelerini ama Şükriye bir an önce kullansın diye acele etmiş, kendi ördüğü patikler ve yelekle, yine kendi diktiği, oyalarını yaptığı zıbm, tulum, mendil gibi şeyleri hediye bohçası olarak bir gün önceden hazırlamıştı. Kısa bir gözaydm ziyaretini öğleden önce yapıp aradan çıkarmak için acele ediyordu. Öğleden önce çünkü Hüsnü arada bir, Hüseyin Efendi ise her öğlen yemek için eve gelirdi. Zamarunda dönüp sofrayı hazır etmeliydi. Aç erkek beklemezdi, öfkeli olurdu, durduk yerde erkeği aç bekletip sinirlendirmenin âlemi yoktu. O acele ettikçe inadına ağırdan alıp onu şimdiki gibi sinir etmekteydi Gülfidan. Evden o sinirle çıktılar. Yol iki adımlıktı ama kısacık bir ziyarete bu kadar uzun hazırlandığı için kızma, az sonra yapacağı gibi, yol boyu söylendi Hamide Hanım.

Kapıyı açan kaynana, Şükriye'nin bebeğini uyutmaya çalıştığı odaya aldı onları. Şükriye tatlı tatlı ninni söylemekteydi

bebeğine. Onları görünce ninniyi kesmiş, kalkmaya davranmıştı da “Kalkma, kalkma” demişti Hamide Hanım. Çocuklarına en çok okuduğu ninniyi söylüyordu Şükriye. Sesi de pek güzeldi. “Kesme sakın. Ninniye devam et. Çok severim bu ninniyi” deyince Şükriye biraz mahcup olmuştu ama yerine getirmişti Hamide Hamm'ın isteğini. Ninniye kaldığı yerden devam etti. Ne de olsa yakın zamana kadar kaynanası olacağma kesin gözüyle baktığı kadındı Hamide Hanım.

"O *ipnos se parakali*
Mikro mu then kimase
Eşiz matia ç'anihtana
Çe to vizyo simase
E... e... e... e..."[1]

Ocak da, mangal da yoktu odada ama oda sıcacıktı. Bu sıcaklığm kaynağını hemen keşfedememişlerdi. Gülfidan odanm bir köşesindeki borulu nesneyi görüp de, “Kerim Dayı'nın söylediği şey. Bak anne. Çoktan icat edilmiş. Bu o!” diye çığlığı bastığında uyanmıştı Hamide Hanim. “Kuzina”ymış adı. Onlar sobaya bu kadar şaşırınca Şükriye'nin kendisine hemen zengin kadın havası vermesi Hamide Hamm'ın gözünden kaçmadı. Kerim Dayı'yı düşündü ve bir kez daha şaştı. Olacakları olmadan önce, yapılacakları yapılmadan önce nasıl oluyor da bilip söylüyordu. “Buradan konuşacaksın, başka memleketten duyacaklar” dediği de gerçekleşir miydi? “Gün gelecek pencerenden karşı komşunla konuşur gibi Hanya'yla, İstanbul'la,

1 *(Yun.)* “Uyku seni çağırıyor
Küçüğüm uyumuyorsun
Gözlerin fal taşı gibi
Meme istiyorsun.
E... e... e... e... M

dünyanın öbür ucuyla konuşacaksın” da diyordu. Yakında öyle bir şeyin de icat edildiğini duyarlar mıydı? Onların mucize görmüş gibi yaşadıkları şaşkınlığı bir büyüklenme içinde, şaşkınlıklarına gülerek karşıladı Şükriye. Kaynanası ise varlıklılann yoksullara gösterdiğine benzer bir anlayışla açıklama yapma ihtiyacı duydu. Bebek için böylè bir fedakârlık yapmışlardı işte, yavrucak kış günü üşümesin diye böyle bir masrafa girmişlerdi. Yoksa ocak ve mangal nelerine yetmezdi?

Gülfidan, dönüşte Kerim Dayı'ya müjdeyi vermek için yakından incelemişti sobayı. Nasıl bir şey olduğuna, nasıl kullanıldığına dair bilgiler almıştı. Hamide Hanım hatırlamaya çalıştı. Ne zaman odadan çıktı da onları yalnız bıraktı? Şükriye bebeğin uyumayacağına karar verip altını açmaya hazırlanırken... Tabii ya. O da öğleyin gelecek oğluna yemek yetiştirmek telaşındaki kaynanayla sohbet için onunla birlikte mutfağa gitti. Gülfidan, annesi odadan çıkar çıkmaz bebeğin başına geçmiş. Meğer çok merak edermiş. Bebeğinin altını bağlamak üzere olan Şükriye'yi, “Bir dakika. Bebeğin şeyine bakacağım” diye durdurmuş.

Odaya döndüğünde Gülfidan'ı çocuğun çükünü incelerken görünce neye uğradığmı şaşırdı.

“Böyle bir şey miymiş?” deyip oğlanın pipisini çekiştirerek kahkahalar atıyordu Gülfidan.

Gözü kızına ve kızının elinde tuttuğu minik bamyaya takılınca, “Ne yapıyorsun sen? Bırak onu çabuk!” diye çığlığı basmıştı.

Şükriye da kahkahalar arasında, “Senin bu kızın oğlumun çükünü koparacak Hamide Teyze. Amma da meraklıymış çük görmeye” demez mi? Beyninden vurulmuşa döndü Hamide Hanım.

“Ne biçim konuşuyorsun sen!” diye önce onu azarladı, kızını da çekti eteğinden, yanı başındaki sedire oturttu. Tokadı

yüzüne aşk etmemek için zor tuttu kendini. Lohusa şerbetini nasıl içtiğini bilemedi. Kanela kokulu mis gibi şerbet miydi içtiği, kinin katılmış aa su muydu, bilemedi. Terzilik öğrensin diye Fehime Hamm'a göndermeye başladıklarının haftasında, “Bak, ne diktim” diye artmış kumaş parçalanndan kendisine oyuncak bebek diken kız değil miydi bu? Şimdi çük görme merakına mı kapılmış? Eve kadar zor sabretti. Evde aldı karşısına, yaptığının ne kadar ayıp olduğunu kendisini tutabildiği kadar sakin tutmaya çalışarak anlattı. Azarlamaktan geri durmadı, “Babana söylersem...” deyip korkutmayı da ihmal etmedi. Bunlarla da yetinmedi, bir daha böyle şeyler yapmayacağına yemin ettirdi. Çok merak ediyormuş erkeklerin önünde nasıl bir şey olduğunu. Utanmadan bunu da söyledi annesine. Ne kimseye sorabiliyor ne de bu merakım giderecek herhangi bir şey yapabiliyormuş. Bir oğlan kardeşi olsaymış bakar öğrenirmiş. Ama yokmuş işte! Gerçi daha sonra düşündüğünde hak verir gibi olmadı değil. Yine de zoruna gitti kızının böyle davranması. Bir oğlan kardeşi olduğunu düşünerek önce Elfiye'ye sorduğunu daha sonra öğrendi. Neyse ki Elfiye “Terbiyesiz!” diyerek susturmuş onu.

Şükriye'ye ise çok daha önce, evlendikten birkaç ay sonra sorduğunu hiç öğrenmedi. Gerçi Şükriye “Çok ayıp! ” dememiş, “Terbiyesiz!” diye onu susturmamıştı ama merakım giderecek bir cevap da vermemiş, “Evlenince öğrenirsin” demişti sadece. O da evlenince ne ile karşılaşacağım öğrenmek için soruyordu ama bunu kimseye anlatamıyordu. Gülfidan'a göre bu, azarlanmayı, ayıplanmayı gerektiren bir durum değildi. Merak ediyordu sadece. Şükriye o gün annesinin yamnda bir şey söyleyememiş, daha sonra çeşme başında karşılaştıklannda ona erkekler ve evlilik hakkında bildiklerini anlatacağına söz vermişti. Kendisi de aym yollardan geçmişti. Gülfidan kadar

cesur olmadığı için evleninceye kadar, bir bebeğinki de dahil hiç erkeklik orgam görmemişti. Daha sonra Gülfidani karşısına alıp evlilik nedir, koca nedir, cinsellik nedir, sormak istediği, öğrenmek istediği başka ne varsa hepsini, bildiği kadanyla ona anlatacağına söz verdi ama bu sözünü yerine getirecek zamanı hiç bulamadı.

Kim bilir kaçma defa, “Hadi Gülfidan, hadi...” diye merdiven başından yukarıya seslendi Hamide Hanım. “Hazırlanamadın mı daha?”

Şükriye'yi ve bebeğini görünce nasıl da tuhaf olmuştu o gün. Eğer Haşan basıp gitmemiş, Şükriye ile evlenmiş olsaydı, şimdi torununu seven kendisi olabilirdi. Hem de bir oğlan doğurmuştu Şükriye. Yaşı kırka gelip dayandığı halde nine olmanm kendisini hızla ve daha da yaşlandıracağını biliyor, ürküyordu bundan, öbür yandan torun kucaklama, sevme, öpme, okşama, bakma isteğine kapılıyor; bebek sesini, bebek kokusunu özlemiş olduğunu fark ediyordu. Şükriye'nin o gün söylediği ninniyi o da torununa söylemek istiyordu. Hasan'm ya da Hüsnü'nün yavrusunu göğsüne bastırmak, onu da çocuklarını ak sütüyle besleyip büyüttüğü, elinden tutup yürüttüğü yaşlarına döndürecekmiş gibi heyecanlanıyordu.

Gülfidan indiğinde Hamide Hanım beklemekten yorgun düşmüş durumdaydı. Yine de, “Herkes gelmiştir. Biz en yalan komşular en geç gidiyoruz senin yüzünden” diye söylenmeyi ihmal etmedi.

Doğum sevincinden başka bir sevinç vardı mevlit evinde. Herkes birbirine sarılıyor, birbirini kutluyor, neşeli kahkahalar ortalığı çınlatıyordu. Bu sevinç bulutu onları da kapıda karşıladı. Fazla meraklanmalarma gerek kalmadı, az sonra sevincin nedenini öğrendiler. Kemal Paşa Yunanlıları yalnız İzmir'den değil, girdikleri her yerden söküp atmış, Anadolu'yu düşman

işgalinden bütünüyle kurtarmış. Bunları da akrabaları İzmir'e göç etmiş olan Hanyalı Gülfidan Hanım anlatıyordu. Akrabaları, gönderdikleri mektupta her şeyi anlatmışlarmış. Yunan askerinin karadan ve denizden kaçmak için deli gibi koşuştuğuna bizzat tanık olan teyzeleri neler görmüş, yaşamışsa hepsini teker teker kâğıda döküp göndermiş. Gülfidan Hanım da mektupta yazılanları büyük heyecanla mevlide gelenlere aktarıyordu. Gülfidan Hanım, Gülfidan'a kendi kızının adını öneren Nazife Hanım'ın kızıydı; yabancı sayılmazdı. Annesi on beş yıl kadar önce geldiğinde, ziyareti gebeliğinin son aylarına denk geldiğinden Hamide Hanım'a, iki oğlandan sonra kız doğurursa adını düşünüp düşünmediğini sormuştu. Şimdiden bir ad düşünmediğini, kızı olursa belki annesinin, Kadinine olalı beri herkesin unuttuğu adını koyabileceğini, Feride diyebileceğini söylemişti Hamide Hanım da. Daha yeni bir ad koymak isterse diye, kendi kızının adını önermişti Nazife Hanım o zaman. Kızlanmız adaş olur, deyip gülüşmüşlerdi hatta. Hamide'nin de hoşuna gitti, Gülfidan çıkardı kızının adım. O Gülfidan, bu Gülfidan'dı işte.

Gülfidan bu öyküyü biliyordu ama adaşı olan Gülfidan Hanım'ı ilk kez görüyordu. Karşısındaki bu albenili kadına kendi geleceğini temsil ediyormuş gibi özenerek bakması bundandı. Şimdi çocuk Gülfidan'dı, büyüdükçe karşısındaki bu güzel kadın gibi olacaktı. Gülfidan Hanım anlatıp bütün bildiklerini paylaşırken Gülfidan oyalı ipek başörtüsünün altından görünen kısa saçlarından, bluzunun dantelinden, uzun eteğinin kıvrımından gözünü alamıyordu. Kendisinin birkaç yıl sonrası vücut bulmuş da karşısına geçmiş gibi bakıyordu bu güzel konuşan, güzel gülen, güzel giyimli genç kadına.

Mevlit başlamadan bebeğin adını ne koyduklarım sormuştu Gülfidan Hanım. O da annesi kadar ilgiliydi adlarla. Dedesinin

adını koyacaklarını söylemişti Şükriye de. Ama henüz ne hoca efendi dualarla kulağına söylemişti bu adı ne de resmi olarak bildirip kayıt yaptırmışlardı. Ad koyma merasimini, hele bir mevlidi okunsun da, deyip daha sonraya bırakmışlardı. Bunları öğrenince, “Ben olsam ne koyardım, biliyor musunuz?” diye sordu Gülfidan Hamm. Hepsinin kendisine bakmasını sağladıktan sonra da aklındaki adı söyledi: “Mustafa Kemal. Şimdi bu adı koymanın tam zamanıdır. Yeni doğan bütün oğlan çocuklarının adı Mustafa Kemal olmalı.” Oradakiler bunu düşünüp önerebilen kadına hayranlık duyarak başlarını salladılar. Deminden beri İzmir'i, Anadolu'yu, Mustafa Kemal'i anlatıyordu zaten ama isim önerisinin ardından daha büyük bir şevkle anlatmaya girişti. Büyük devletlerle görüşmeler çoktan başlamıştı. Mustafa Kemal'in kazandığı büyük zaferden sonra Yunanistan'da büyük yas vardı. Hatta eğer doğruysa Yunanlıların başkumandanı Hacıanesti'yi Atina'da asmışlardı. Yunan işgal ettiği topraklardan bütünüyle sökülüp afalmış. Afalmış ama giderken hadsiz hesapsız zararlar vermiş. Yakıp yıkmış her yeri. Kadınların, genç kızların ırzına geçmiş. Yapmadığı zulüm, çektirmediği eza kalmamış. Gülfidan Hanım, kendisi görmüş gibi, o kadar emin anlatıyordu bütün bunlan. O anlatırken ellerine bakıyordu Gülfidan. Elleri hiç çamaşıra, bulaşığa girmemiş gibiydi. Havada uçuşan gölgeleri takip eder gibi, rengârenk kelebekleri taklit eder gibiydi elleri. Bembeyazdılar, yumuşacık görünüyorlardı. Üzerlerine kadar uzanan yeşil saten kumaşın parıltısı göz kamaştırıyor; konuşurken ellerin hareketiyle dalgalanan giysinin yenlerinden sanki beyaz güvercinler havalanıyordu.

Daha anlatacaktı ama Kaliopi ile kızı gelince kesti. Rum komşulara ayıp olurdu. Onlar için şenlik olan, Rumlar için matemdi. Herkesin kursağında takılı kaldı sevinç. Gülfidan ise

kadını gözlemeyi, her hareketini daha sonra uygulamak üzere aklına kaydetmeyi kesmedi.

Mevlit başlayıncaya kadar öteki kadınlar Gülfidan Hanım'm anlattıklarını, verdiği müjdeli haberleri kafalarmda döndürüp durdular. Bu arada mevlidi okunacak bebeği misafir odasına getirdiler. Bebek, "faşka" denen, Giritlilerin bellerine bağladıklan kuşağa benzer upuzun bir kuşakla sımsıkı kundaklanmış, adeta kalın bir baston haline getirilmişti. Mevlidi okuyacak hoca hanımın kucağına verilirken Gülfidan Hanım gördü ve "Ne yapmışsınız bu masuma böyle?" deyip hoca hanınım elinden aldı bebeği, faşkasını çözmeye girişti. Bu Girit âdetini biliyordu ve Giritlilerin kolu bacağı düzgün olsun diye bebeği bir top kumaş haline getiren bu âdeti hâlâ sürdürdüğüne inanamıyordu. Kadınlar bebeğin kundağının gevşetilmesi, kolunun bacağının serbest kalmasına pek sıcak bakmadılar; bu gereksiz özgürlüğe anlam veremeyen bakışlarla birbirlerine bakıp dudak büktüler ama hiçbiri Gülfidan Hanım'a karşı çıkma, bebeği ondan alıp yeniden faşkalama cesaretini gösteremedi.

Mevlit başlayıncaya kadar Hamide Hanım, öğrendiklerini akşam evdekilere nasıl aktaracağının sessiz provasını yaptı içinden. Gülfidan'ı ise anlatılanlardan çok Gülfidan Hanım'ın giyim kuşamı, saçı başı ilgilendirdi. Yenlerini gördüğü zümrüt yeşili saten kumaşm elbise değil, siyah uzun eteğin üzerine giyilmiş bir bluz olduğunu anladığında ilk şaşkınlığını yaşadı. Onun da böyle bir eteği olabilir miydi? Annesini böyle bir kloş etek diktirmek için ilk fırsatta Fehime Hanım'a gitmeye ikna edip edemeyeceğini düşündü. Gülfidan Hanım'ın saçlarına o zamana kadar dikkat etmemiş olduğunu fark edince çok şaşırdı. Kısaydı saçları, omuz hizasmdaydı. Örgülü değildi. Dalga dalga omuzlarına değecek kadar iniyor, orada kalıyordu. Böyle bir şeyin mümkün olduğunu bilmiyordu Gülfidan. İsterse

saçlarını kesebilir miydi yani? Omuza kadar, hatta daha kısa olabilir miydi onun da saçları? Mevlit örtüsü başındayken bile gözlerini genç kadının ipek örtüsünün altından hayal meyal seçilen saçlarından alamadı. Eve döndüklerinde ilk iş annesine, saçlarını Gülfidan Hanım gibi kesip kesemeyeceğini soracak, annesinden "Delirdin mi sen? Daha neler! Baban, ahilerin izin verir mi hiç!" yanıtını alacaktı. "Ama saçlar benim. İstediğim gibi..." derken annesi lafı ağzına tıkacak, "Otur oturduğun yerde, şımarma!" diye azarlayacaktı onu.

Evde erkekler de aynı müjdeyle toplandılar o gece. Onlar da kahvede almışlardı haberi. Söylenenlere göre barış görüşmeleri başlamış. Kemal Paşa büyük devletlerin başkanlanyla bir bir görüşmekte, onlardan Anadolu'yu işgalin hesabını sormaktaymış.

Hacıanesti'nin asıldığım ise duymamışlardı. Gerçek olsa kahvedekilerin de haberi olurdu deyip, mevlitte öğrendikten sonra defalarca kafasında döndürüp nasıl anlatacağım belirlediği bilgiyi aktaran Hamide Hanım'ın son sözlerini kuşkuyla, dudak bükerek dinlediler.

Serafina ve Aziziye Sirtosu

Limanda Manoli ile karşılaşınca bir akrabasını bulmuş gibi sevindi Haşan. Özlemle kucaklaştılar. San Marko'dan inip ayrıldıklarından beri görüşmemişlerdi. Doğrusu hiç sormamıştı ama Haşan onun şilebin bir çalışanı olduğunu, dolayısıyla aynı gemiyle geri döneceğini düşünüyormuş demek, görünce çok şaşırdı. Birbirlerine hal hatır sorduktan sonra sıra o günkü durumlan konuşmaya geldi. Hasan'ın limanda ne aradığını, iş mi baktığını sordu Manoli. îş bakmak? Haşan bunu hiç düşünmemişti. Resmo'da kalıcı değildi ki... Ailesini ziyarete gelmişti. Ama uzun, ama kısa bir süre kaldıktan sonra dönecekti. Nereye mi dönecekti? Arkadaşını alıp geldiği yere, Pire limaruna tabii ki... Manoli'nin bu açıklamaları inanmazlıkla dinlediği pek dikkatini çekmedi Hasan'ın. Söz Serafina'ya gelinceye kadar yüzüne dikkatle bakmaya gerek görmemişti. Ama Manoli, ayrıldıklarından sonra Serafina'yı görüp görmediğini sorunca dikkat kesildi.

“Görmedim” dedi. Günlerdir onu görme umuduyla buralarda dolaştığını söylemedi. Gerçi bu yanıtla limanda ne aradığını Manoli'ye sezdirmiş olabilirdi ama pek umursamadı.

Görüşürüz, demişti ayrılırlarken Serafina. Konsolos ve ailesine tahsis edilen binaya geçinceye kadar, yani şimdilik kalacakları yeri tarif etmişti. Bulmasına bulmuştu tarif edilen binayı ama etrafında dolanıp durmuş, yakınına sokulamamıştı. O binanın kapışım ne aradığım söyleyerek çalacaktı? Kapıyı açan görevliye ne diyecekti?

"Ben gördüm" dedi Manoli. "Az önce Dimarkos'un yanındaydık hep birlikte."

Dimarkos... Belediye başkanının yarımda ne işi vardı Manoli'nin? Kimdi bu Manoli? Şilepteki o hırpani adamın Resmo'nun belediye başkanıyla ne işi olurdu? Gerçi şimdi Frenkler gibi giyinmişti; hiç de gemide gördüğü adam değildi Manoli. O zaman başma bağladığı siyah kirli mendilin yerinde şimdi yepyeni bir fötr şapka vardı. Yağ lekeleriyle dolu şalvarım ve yırtık mintanım çıkarmış, gri gabardinden bir paltonun içine beyaz gömlek ve lacivert İtalyan pantolonu giymişti. Boynundaki ördekbaşı ipek fular göz kamaştırıyordu.

Hasan'ın ruhunu okumuş gibi, koluna girdi. "Hadi gidelim" dedi. Hemen üstüne başma baktı Haşan. Belediye binası gibi ciddi bir yere girmek için uygun bir kıyafet yoktu üstünde. Belindeki kırmızı kuşakla, kalıp yüzü görmemiş fesiyle, kınş kırış şalvarıyla tam bir Resmolu köylüydü şu anda. Bu kılıkla mı çıkacaktı İtalyan kontesin huzuruna? Kendine cesaret vermek için, "Kontes falan değil o. Sevdiğim kadm" diye düşündü ama devamım getiremedi. "Beni seven kadın" sözünü ekleyemedi kurduğu cümlenin sonuna. Yaşadıkları hiçbir duygu söze dökülmemişti ki... Belki de söze dökülecek bir ilişki yaşamamışlardı. Belki de kendi kendine gelin güvey olmaktaydı. Kendi duygularından bile emin değilken Serafina gibi asil bir kızın onu sevdiğini nasıl düşünebilirdi? Yine de geri çeviremedi Manoli'nin önerisini. Zaten Manoli de bir öneride bulunmamış,

koluna girip onu sürüklemeye başlamıştı. Sevdiği kadım uzaktan bile olsa görmek için değil miydi bazen Nikos'la, bazen de yalnız ama her gün buraya gelmesi...

Belediye binasınm mermer basamaklarından çıkarken dizlerinde bir titreme hissetti. Aldırmadı, kendisini dinleyecek zaman değildi. Bir' daha böyle bir fırsat bulamaz, sevdiğine bu kadar yaklaşamazdı.

Yüksek tavanlı, geniş holden geçirip çift kanadı yüksek kapıyı iki kez vurarak apaydınlık bir odaya iter gibi soktu onu Manoli. Kalabalık değildi oda. Büyük bir masanın önündeki rahat koltuklarda oturmuş insanları görünce geri dönüp kaçmak istedi Haşan. Zihninden yıldırım hızıyla, “Benim ne işim var burada? Ben buraya ait değilim” düşünceleri geçtiyse de teslim olmadı. Kapının açılma sesine dönen üç kişinin içinde Serafina'nın güzel başı gece karanlığında yanıp sönen deniz feneri gibi gözünü aldı Haşan'ın. Serafina da onu görür görmez yerinden fırladı. “Haşan!” diyerek koştu. Koştu ve bir adım kala durdu, babasma döndü. İçinde Haşan adının geçtiği İtalyanca bir şeyler söyledi. Kızının sözü biter bitmez adam ayağa kalktı. Hasan'a yaklaştı, elini uzatıp Elenika dedikleri kibar Yunancayla:

“Gemide kızıma yardımcı olduğunuz için çok teşekkür ederim” dedi.

Belediye başkam da ayağa kalkmış, Hasan'a yaklaşmıştı. Biri papyonlu, biri kravatlı, redingot ceketli bu beyler, Pera'da gördüğü şapkah, bastonlu monşerleri andırıyordu. Bazı dükkânların önünde dikilip hiç acele etmeden monokllerini gözlerine iliştirir, bir savaş planına ya da haritaya bakar gibi eğilip vitrindeki o nesneyi dikkatle gözden geçirirlerdi. Şimdi içlerinden biri tek gözlüğünü gözüne iliştirip bir top İngiliz kumaşına bakar gibi eğilip Hasan'a baksa, hiç şaşırmayacaktı Haşan.

Manoli onu adıyla tanıtınca belediye başkanı, “Buralı mısın Haşan? Kimlerdensin?” diye sordu.

“Monokakislerden” dedi Haşan.

“Ha... Vianeti Hüseyin Ağa'nm oğlu musun yoksa? Sabuncu Hüseyin Ağa” diye sordu. Cevabı beklemeden ötekilere döndü. “Mis kokulu sabunların en kıymetlilerini yapan adam... Bizim tüccarlar ihraç ettikleri sabunları hep ondan alırlar” diye tanıttı Hüseyin Ağa'yı. Hasan'a da, “Babam tanırım. Çalışkan ve muhterem bir adamdır” dedi. “Ama biz Kerim Efendi ile daha sık görüşürüz. Yanılmıyorsam büyükbaban olur kendisi.”

Kerim Dayı... Belediye başkammn ahbabı mıymış? Başım sallamakla yetindi Haşan. Kerim Dayı'yla akrabalığımn adım kendisi de bilmiyordu.

Federiko Efendi Girifte bir lakapla amlmamn mutlaka bir öyküsü olduğunu biliyordu. Hasaridan bu öyküyü anlatmasını istemek için, “Ne demek?” diye sordu.

Haşan, “Aslında bir şey demek değil” dedi. “Büyük büyük dedem çok zayıf bir adammış. Ona bu yüzden 'Mono kokak/[1] diye bir lakap takmışlar. Bilirsiniz Giritliler herkese bir ad yakıştırırlar. Bizim lakap 'Mono kokalo' kuşaktan kuşağa geçerken kısalmış, Monokakis'e dönüşmüş.”

Başkanın, “Sen Hüseyin Ağa'nın küçük oğlu olmalısın” demesiyle mevzu değişti.

Haşan Federiko Efendi'ye lakaplarım açıklama heyecam içindeydi. “Epeydir adada değildin galiba” diye lafın kendisine yönlendirildiğini neden soma algıladı.

“Değildim” dedi. “Dolaştım biraz, dünyayı tammak istedim.”

Belediye başkanımn “Nerelere gittin bakalım?” sorusunu yanıtlamaya hazırlanırken Manoli'nin kısık sesle Serafina'nm

1 *{Yun.)* “Sırf kemik.”

babasına kendisinden söz ettiğini fark etti. “Temiz, efendi çocuk’’ sözleri kulağına çalındı.

Haşan söze başlamadan kendilerine gösterilen yerlere geçip oturdular. Önce İstanbul'a gittiğini, orada epey bir süre kaldığım anlatırken söz ondan çıktı,, konsolos beye geçti. Federiko Efendi çok iyi biliyordu ve çok seviyordu İstanbul'u. “Pera” diyordu. “Cadde-i Kebir” diyordu. “Hele Pera...” deyip derin derin iç çekiyordu. “Öyle özledim ki oraları.”

Daha sonra Hasan'a bir şey sormadılar. Federiko Efendi sözü devraldı, İstanbul'a ne zaman gittiklerini, ne kadar kaldıkla nm, orada eşiyle geçirdiği unutulmaz zamanları anlatmaya öyle bir daldı ki kimse sözünü kesmeye cesaret edemedi. İstanbul'un hemen her yerini gezdiğini, gördüğü her yeri çok beğendiğini, oraların güzelliklerini anlata anlata bitiremiyordu. Hep özlemle hatırlayacaktı İstanbul'u. Hele Pera... Dünyaya bedeldi. Manoli'ye anlatırken, belediye başkanma anlatırken arada Hasan'a onaylatıyordu söylediklerini. Haşan gülümseyerek başım sallıyordu oysa onun anlattığı yerlerin hiçbirini görmemişti. O tarihlerde kendisinin Kapalıçarşı'da hamallık yaptığım söylemedi elbette ama İstanbul'da görülecek bunca yer varken kendisinin boğaz tokluğuna ve ne ağır işlerde çalıştığını hatırlaymca içinden bir şeyler koptu gitti.

Pera ve İstanbul muhabbetinin sonunun gelmeyeceğini anlaymca birbirleriyle bakışıp izin istedi Manoli ile Haşan. Yine ayağa kalkılıp kapıya kadar geçirilerek uğurlandılar. Serafina oda kapısıyla yetinmedi, sokak kapısına kadar geçirdi onları. Haşan bir fırsatım bulup “Ne zaman görüşebiliriz?” diye sormayı başardığında Serafina şaşırır gibi oldu. Çabuk toparladı kendini. Ama bu teklifi beklemiyordu sanki.

“Yarın öğlen” dedi. “Büyük Liman'da buluşalım. Ayrıldığımız yerde.”

Bu son laf şiir gibi geldi Hasan'a. Manoli, Serafina'nın babasının İstanbul sevdasından söz etmeye başlayıncaya kadar "Ayrıldığımız yerde" diye içinden tekrarladı durdu.

Ertesi gün daha kuşluk vaktinde limanda aldı soluğu. Bu sefer gafil avlanmamıştı. Sevgilisiyle buluşacak bir delikanlının dikkatli özeniyle hazırlanmıştı. Fesini kalıplatmış, şalvarını ütületmiş, sahtiyan çizmelerini özenle parlatmıştı. Annesi ütünün içine ocaktan aldığı en iri kömürleri yerleştirirken bu telaşın sebebini merak etmiş, şaka yollu, "Ne oluyor Haşan? Sevdalandın mı yoksa?" diye sormuştu ama Haşan yerine Kadinine vermişti bu sorunun cevabını. "Ne dersin morisi? Genç adamdır, elbet sevdalanacak" demiş, hem onu susturmuş hem de Hasan'ı annesine açıklama yapma yükünden kurtarmıştı. Kırmızı ipek kuşağını beline dolarken, lacivert yeleğinin üstüne siyah sakosunu[1] giyerken iki kadm tarafından sevgiyle, gururla seyredildiğinin farkındaydı Haşan. Israr etseler söylerdi: Gerçekten sevdalanmıştı. Hem de ilk kez, hem de fena halde sevdalanmıştı. Acemi yüreği bu yükü kaldırmakta adeta zorlanıyordu. Bütün gece uyumamış, Nikos'u uyandırmaktan korktuğu için kalkmamışsa da gece boyunca dönüp durmuştu yatağın içinde.

Rıhtımda gözleriyle her tarafı taradı ama bu sefer ortalarda yoktu herkesin "Manoli" diye seslendiği Manolakis Efendi. Ne âlem adamdı! İhtiyar delikanlı... Genç değildi ama yeniyetme bir delikanlı gibi her an her yerde olabiliyordu. Hırpani kılıklıydı ama bir bakıyordunuz İstanbul'un monşerleri gibi şık bir beyefendiye dönüşüyordu. Denizciydi ama denizde tayfa, karada kaptan gibiydi. En az Haşan'ın onu sevdiği kadar onun da Hasan'ı sevdiği belliydi.

Serafina ise gemi pruvalarındaki kadm heykeli gibiydi Haşan için; sanat eseri kadar güzel ama sanat eseri kadar uzak

1 *(Yun.)* Ceket.

ve erişilmez. Onu beklerken zaman geçmek bilmedi. Buluşacaklan yerden ayrılmak istemiyordu. Biri geçse, biri seslense, azıcık muhabbet edilse de zaman hızlansa diye umutla bekledi ama Resmo'daki bütün tanıdıklar sırra kadem basmış gibiydi. Nereye gideceğini, nasıl oyalanacağım kestiremedi. Aynı yerde gidip gelirken bir ara Dimarkos'un sabun ihracatıyla ilgili söylediklerini ammsadı. Rum tüccarlar, babasının imal ettiği sabunlan satın alıp ihraç ediyorlarmış, öyle mi? Babası neden kendi sabununu ihraç etmiyordu? Bunu babasma daha sonra soracak ve ondan, büyük bir kanaatkârlıkla, "Bizim ihracat belgemiz yok. Hem zaten kazancımız bize yeter" cevabını alacaktı.

Sonunda Serafina limana inen sokağın başında belirdiğinde sabahtan beri güç bela sakinleştirmeyi başardığı yüreciği yine deli gibi çırpınmaya başladı. Ona doğru koşmak, koşmak ne, uçmak istiyordu. Bulunduğu yerde zor tutuyordu kendini. Bundan sonra ne yapacağını o kadar çok kurgulamıştı ki kafasında. Senaryosunu yazdığı filmi çekmeye hazırlanan yönetmen gibiydi. Nasıl karşılayacaktı Serafina'yı, nasıl selamlayacak, aralarındaki mesafe ne kadar olduğunda elini uzatacak, nasıl tokalaşacak; hepsi daha önce yaşanmış gibi sıralı olarak duruyordu zihninde. Nereye götüreceğini, onu nerelerde gezdireceğini de düşünmüştü elbette. Aslmda yanındaki genç kadm İtalyan olduğuna göre limandaki kafe-şantanlardan birine oturabilirlerdi ama Haşan bütün gece hayalini kurduğu şeyi yapacaktı. Hayalindeki gibi sevdiceğinin elinden tutamayacakta ama yan yana, gönül gönüle limanda dolaşacak, Fertezza'ya doğru yürüyecekler, Serafina yorulmamış olursa kaleye çıkacak, oradan Resmo'ya bakacaklardı.

"Kalimera" diye selamlamıştı Hasan'ı Serafina. Ama nasıl bir kalimera idi bu. Kelebekler uçuşmuş, bir bülbül en güzel nağmeleriyle selamlamıştı Hasan'ı.

Çok bekletip bekletmediğini sordu sonra. Sabahtan beri burada turlar attığını anlatacak değildi Haşan. Hiç beklemediğiniz kendisinin de az önce geldiğini söyledi. Pire'de Yanaki Usta'nın "Çeçelerden" saydığı Haşan, kendi Giritçesinden utanacağını aklına pek sık getirmiyordu ama Serafina o kadar kibar bir Yunanca konuşuyordu ki...

Az sonra nasıl olduysa kendisinde, "Kusura bakma, biz Giritliler biraz kaba konuşuyoruz" deme cesaretini buldu. İyi ki buldu çünkü Serafina'nın Girif i ve Giritlileri öven sözler etmesinin yolunu böylece açmış bulundu.

"Hiç olur mu?" diyordu Serafina ve Girit uygarlığının ta Tunç Çağı'na dayandığım, Milat dediği bir tarihten binlerce yıl önce hüküm sürmüş, tarihin en eski uygarlıklarından biri olan Minoslara kadar uzandığım anlatıyordu. Haşan ise Serafina'mn söylediklerini anlamaktan çok, sesinin müziğine kapılmış, dokunaklı bir şarkıyı dinler gibi dinliyordu onu. Kâh dizinde yattığım, kâh kulağma aşk sözcükleri fısıldadığım, kâh en sevdiği şarkılardan birini söylediğini hayal ediyordu. Sevgilisini dinledikçe ona, sesine, soluğuna hayran oluyordu.

Şanslarına üşütmeyen ama terletmeyen de parlak bir kış güneşi vardı. Kale'den Resmo'ya bakmak Hasan'ın tahmin ettiğinden daha çok mutlu etti Serafina'yı. Buradan şehre bakmayı nasıl olmuş da akıl edememişti şimdiye kadar? Defalarca teşekkür etti Hasan'a. Saf bir Müslüman Türk delikanlısı diye düşünüyordu HasanT. Ruhundaki temizliği gördüğüne inamyor, onun tamdığı dünyadan kimselere benzemeyen çocuksu saflığı hoşuna gidiyordu. Hasan'ın sevgisini belli etmeye uğraştığı ilk kadın olduğunu aşağı yukarı kestiriyor, bundan hoşlandığı kadar ürküyordu da. Haşan gibi birini hiç tammamıştı şimdiye kadar, büyük olasılıkla bundan sonraki hayatında da tanıma ihtimali yoktu. Bu köylü delikanlının yüreğine yakından bakmak

bir daha ele geçilemeyeceği bir şans gibi geliyordu ona. Ama ya bağlanıp kalır, aynlmamak için bıçkınlıklar yapmaya kalkarsa diye düşünmeden de edemiyordu. Neyse ki Resmolular arasında Hasan'ın lakabının "Kabadayı" olduğunu bilmiyordu. Bilse herhalde Hasan'a bu kadar cesaret vermekten kaçınırdı. Gerçi Rumlar arasında Türklerin kendilerine zulmettiğine dair dedikodular duymuşluğu vardı ama babası adaya gelmeden önce burası hakkında bilgi edinmeye çalışmıştı. Öğrendiği, Müslümanlann, özellikle ada Yunanistan tarafindan ilhak edildikten sonra zulmeden değil, adanm zulüm gören halkı olduğuydu. O yüzden Serafina Müslüman Türklerden çekinmek için bir sebep görmüyor, üstelik Hasan'ın dürüstlüğüne sonuna kadar güveniyordu.

İstanbul'u kendisinden çok daha iyi tanıdığını öğrendiği için İstanbul'dan değil, Atina'dan, Pire'den söz etti Haşan. Pire limanında denizcilerin devam ettiği tavernaları, meyhaneleri, esrar ve tütün içilen nargileli kahvehaneleri, kafayı bulunca sirto oynamaya kalkan Yunanları, küfürbaz Arnavut kabadayıları, Rum külhanbeyleri anlattı. Onların taklidini yaptı. Ceketini çıkanp tek kolunu giydi, öteki kolu boşta bırakıp bir omzunu kaldırarak külhanbeyi yürüyüşüyle kahkahalara boğdu Serafina'yı. Ceketlerinin neden sadece tek kolunu giydikleri ilgisini çekmişti Serafina'nın. Öteki kolun, beldeki kuşağa sokulu kamayı istedikleri anda çekebilmeleri için serbest kalması gerektiği yolundaki açıklama ürkütmedi, güldürdü onu. Serafina'yı güldürmeyi başarınca, bildiği, gördüğü, görmeyip duyduğu her şeyi abartarak anlatmaya başladı Haşan. Külhanbeylerin yarım giyilmiş, sırta alınmış ceketle nasıl zeybek oynadıklarının taklidini yaptı. Külhanbeylerine "manges" ya da "mangas" dendiğini anlattı, içlerinden müzikle uğraşanlarına da "rembet" ya da "rebet" deniyordu. Mangeslerden

birinin kahvede, tekkede oynamak için ayağa kalktığında cebindeki bozuk paraları saz heyetinin ayaklarının dibine savurması âdetinden söz etti. Oynamak istedikleri havayı çalmaları için ise ceplerinden çıkardıkları bir banknotu yalayıp çalgıcılardan birinin alnına yapıştırırlardı. Hemen bir dönüp oturmazlardı. Oyuna kalkmışlarsa en az bir yarım saat oynamaları şarttı. Birinin kalkıp, oynayanın önüne geçmesi, oyunu kesmesi racona tersti. Serbest kalan kol işte o zaman çalışmaya başlar, beldeki kama çekilir ve oyunu bozmaya kalkanın hesabı görülürdü. Oyun bitince tabak kırmak âdetleri de vardı. Arnavut kasapların oyunlarını, "kasabis" ya da "kasap havası" denen oyunları biliyor muydu Serafina? Hiç duymamış mıydı? O zaman onları da anlatmak zorundaydı Haşan. Peki ya sirto oynayanları hiç seyretmiş miydi? Onun adıyla "Kara Gözlü Hasan'ım" diye bir sirto bile vardı. Ama Haşan'ın en çok sevdiği Aziziye sirtosuydu. O bestenin bir padişaha ait olduğunu söyleyince:

"Sultan Abdülaziz'in bestesidir herhalde" dedi Serafina.

Sormadı ama soran gözlerle bakmış olmalı, bu kanıya nasıl vardığım açıklamak zorunda kaldı.

"Adından öyle anlaşılıyor" dedi. "Sultan Abdülaziz ve Aziziye sirtosu."

Bunu düşünemediği için mahcup olmak ile sevgilisine bir kez daha hayran olmak arasında gitti geldi Haşan. Genç kadının çok eğlendiğini görünce Aziziye sirtosunu ona dinletme hevesine kapıldı. Keşke Hüsnü'nün sazlarından birini ondan öğrenip çalabilseydi. Yürüdükleri yolun kıyısında gözüne kestirdiği bir ağacın gövdesine iki eliyle birden vurarak yaptığı girişe, "dan di ri dan di ri dan dan" diye devam ederek müziği duyurmaya çalıştı. Anlattıkça coştu, coştukça anlattı. Günün geriye kalan bölümünün nasıl geçtiğini anlamadılar.

Bir sonraki buluşma için gün belirleyerek aynldıklarında Hasan'ın ayakları yere basmıyordu. Ne elini tutabilmişti sevgilisinin ne de onu çok sevdiğini söyleme cesareti bulabilmişti ama eve döndüğünde kendisini istese uçabilecekmiş gibi hafif hissediyor, gülümsemesini gizlemekte güçlük çekiyordu.

Sabunhanecinin Kızı Aretusa

"Akuses ta Aretusa mu, akuses ta mandata
O çiriş su me ksorise stis ksenithyas ti strata
Teseris meres monaşes mu dose n'animeno
Ç'itera na ksenitefto poli makria na piyeno."[1]

Erotokritos ezberini kontrol ediyordu Gülfidan. Gözlerini kapatıp beyit beyit okuyor, sonra kitaba bakıp doğru okuduğundan emin olmaya çalışıyordu.

Her akşam Haşan Ağabey'i ile Nikos'un yattığı odaya mangalı çıkarması için annesi yukarı gönderirdi onu. Ev büyüktü, alt kat gün boyu hiç sönmeyen ocağm etkisiyle ısınıyordu ama üst kattaki odaları ısıtmanın olanağı yoktu. Ev halkı soğukta yatmaya alışıktı. Haşan'm arkadaşma yattıklan oda soğuk gelebilir diye Hamide Hanım, geldiklerinden beri her gece ocaktan aldığı kömürlerle mangalı hazırlar, pirina için için yanmaya başlayınca kızıyla yukarı, delikanlıların odasına gönderirdi.

1 *(Yun.)* "Aretusam, duydun mu hakkımda çıkan emri
Gurbet yollarına sürgün etti baban beni
önce dört gün tek başına bekletti
Sonra da burayı terk et, çok uzağa git dedi."

Mangal yukarı gönderilmişse, Gülfidan'ın odasına çekilme zamanı gelmiş demekti. Bir daha aşağı inmez, ya hayal kurar ya da kitabını okurdu.

Gülfidan bu gece bu görevini yapmadan saatler önce odasına çıkmış, sonra aşağı inmemiş, *Erotokritos'unu* eline almıştı. Bu kitabın kahramanlarından biri sayıyordu kendini. Ta bebekliğinden, Kadinine ezgisiyle birlikte beşiğinin başında okuduğundan beri tanışıyordu Erotokritos ile. Okul çağı geldiğinde çoktan Aretusa olmuştu. Bir ara "Gülfidan" diye seslenmelere bile cevap vermiyor, "Aretusa" dedirtinceye kadar başını çevirip bakmıyordu. Sonralan o inadı biraz hafifledi ama Aretusa olmaktan hiç vazgeçmedi. Erotokritos'un gelip onu bulacağı zamanı bekliyordu. Altınlarla gelen kadınları Erotokritos'un gönderdiğini hayal etmesi bu yüzden pek zor olmamıştı.

Vezirin oğluydu Erotokritos, tabü ki çok altını olacaktı. Hepsini de Aretusa'nın ayaklarının altına sermeye geliyordu. Yusuf Ağa'yı tanımıyordu ama zaten Aretusa da Erotokritos'u hiç görmemişti. Üstelik Allah Baba Gülfidan'm Erotokritos'u beklediğini bilmez mi? Başkası değil de o çıkmışsa karşısına demek ki Allah Erotokritos olarak Yusuf Ağa'yı göndermişti.

Okuduğu son beyitte biraz durakladı.

[u]Kale ke dhen-don idhame, dhen kserome, pyos ine
M'apu ta toya ta omorfa kormi meğalon ine"[1]

diyordu beyit. Güzel sözler söyleyen "o" kimdi? Yusuf Ağa'dan bir Erotokritos yaratmayı iyi kötü başarmış sayılırdı Gülfidan ama ne sesini ne sözünü duymuştu şimdiye kadar. Ayrıca Yusuf Ağa'nın nasıl göründüğüyle ilgili olarak da en küçük bir

1 *(Yun.)* "Onu doğru dürüst görmedik, kim olduğunu da bilmiyoruz.
Ama güzel sözlerinden onun yüceliği anlaşılıyor."

fikri yoktu. Dünürcü kadınlar Yusuf Ağa nasıl biridir, anlatmamışlardı. “Gençtir, yakışıklıdır, nah böyle bıyıklan var” deyip bıyık burma hareketi yapmıştı Sakize Hanım. Öteki sürekli ne kadar zengin olduğunu anlatmaya çalışmıştı. Gülfidan o kadar uğraştı, canlandıramadı gözünde Yusuf Ağa'yı. Sadece bıyık, bir yüzü hayal etmeye yetmeyince gerisini kendi istediği gibi hayal etmeye başladı. Ayrıca Erotokritos da bıyıklı olabilirdi. Okuduğu kitapta resmi yoktu ki.

“Ağa dendiğine aldanma, zengindir, ondan ağa derler. Yoksa yaşlı değildir” diyordu Ömerena Selime, öteki kadm, adı Sakize'ydi, çarşı içinde dükkânının yerini tarif etmeye uğraşıyordu.

“Babanın sabunhanesinin olduğu sokaktan caddeye çık, meydana doğru yürü, hani aynalı kahve var köşede, onun karşısındaki küçük dükkân. Dükkânın küçük olduğuna bakma, toptan yağ ticareti yapar. Bu iş için büyük dükkân gerekmez. Hem zaten zenginliği dükkânda değildir, tepelerdedir. Asıl büyük zenginliği zeytinlikleridir. Kaç ağaç zeytini var, kendi de bilmez. Toplayıcılar herkesten önce girer onun zeytinliğine, şu koca Resmo'da herkesin zeytini toplanır, biter; onunki daha bitmez. Sen düşün kaç ağaç zeytindir” deyip heyecanlandırmaya çalıştılar onu ama zeytin ağaçlarının sayısıyla zerre kadar ilgisi yoktu Gülfidan'ın. Ağaçlarını değil, Yusuf Ağa'yı merak ediyordu. Annesine sorarsan ihtiyar, kadınlara sorarsan gençti Yusuf Ağa.

Hatırlamaya çalıştıkça meydandaki öteki dükkânlar, onların sahipleri, yanlarında çıraklık, kalfalık yapan kendi okul arkadaşları birer birer aklına gelmişti de ne Yusuf Ağa ne de kadınların tarif ettiği küçük dükkân asla canlanmıyordu gözünde.

“Bir daha çarşıya indiğimde bakarım” diye başmdan savmaya çalıştı onları Gülfidan. Bakacaktı gerçekten. Nasıl biri

olduğunu görecekti ki onun kendi Erotokritos'u olup olmayacağını anlasın.

Yusuf Ağa'yı hayal etmeler Nikos'u görünceye kadar sürdü. Onu görünce birden anladı ki Erotokritos Yusuf Ağa değildir, Nikos'tur. Nasıl anladı, nerden anladı, kendisi de bilmez ama "ağa"dan Erotokritos olmayacağı birden dank etti kafasma. Hem Yusuf Ağa'nın genç olup olmadığı şüpheliydi, oysa Nikos karşısındaydı. Gençti işte, Haşan aderfosuyla yaşıttı. Yakışıklı mıydı? Yakışıklılık nedir deseler tarif edemezdi Gülfidan ama yakışıklı diye anlatılan, herhalde Nikos gibi olurdu. Kapkara saçları, kapkara gözleri olan, esmer güzeli bir delikanlı...

Akşam ezanı başlaymca oturuşunu değiştirdi, kitabını kapadı, duasını okudu içinden, ezanın bitmesini bekledi. Beklerken ansızın akima geldi. Nikos Hıristiyan'dı. Aralarmda bir aşk doğmasına tek engel oymuş gibi Nikos'un Hıristiyan olduğunu neden şimdiye kadar düşünmediğine şaşırdı. Her ne kadar kendisini Aretusa ilan etse de Atina kralı Herakles'in değil, Sabunhaneci Hüseyin Efendi'nin kızı olduğunun bilincindeydi. Girit'te Müslüman olduğunu kimse unutmazdı. Kimseye de unutturmazlardı zaten. Ve Müslümanlar Müslüman gibi yaşar, Müslümanlarla evlenirlerdi.

Ertesi günün tamamını aklı bu fikre takılı olarak geçirecekti. İkide birde odasına kaçacak, orada derin düşüncelere dalacaktı. Henüz kendisine Nikos'u sevip sevmediğini sormamıştı ama saatlerce Nikos'u sevdiğini öğrendiğinde babasının ne diyeceğini hayal etmeye çalışıyordu. Henüz Nikos'un kendisine karşı ne hissettiğini bilmiyordu ama annesinin Müslüman bir gelin isteyip istemeyeceği onu kara kara düşündürüyordu. İşin içinden çıkamayınca her zaman yaptığı şeyi yapıyor; *Erotokritos'u* açıp oradaki aşkın derinliklerine dalarak kendi küçük dünyasmdaki dertleri unutmayı tercih ediyordu.

Annesinin aşağıdan, “Sofra kurulacak” diye seslenmesi hem akşam olduğunu hatırlattı hem de daldığı düşüncelerden sıyrılıp çıkmasını sağladı. Okul kitapları dışındaki tek kitabını raftaki yerine koydu. Basamakları ikişer ikişer atlayarak merdivenlerden indi.

Yine uyardı annesi:

“Düşeceksin. İnsan gibi in şu merdivenlerden.”

Zıplayıp annesinin karşısına dikildi.

“Abimler gelmedi mi daha?”

“Özledin mi abinleri?” derken Hamide Hanım'ın aklına yine aynı şüphe düştü. O çocuk sayıyordu Gülfidan'ı ama Şükriye'nin doğum tebrikine gittiklerinde “Merak ettim” demeye utanmadan oğlanın pipisine bakmaya kalktığını unutmamıştı. Zamane kızları hiç belli olmazdı, aşkı meşki de biliyor olabilirdi Gülfidan, onun akima gelmeyen başka şeyleri de. Sonuçta ateşle barut bir arada durmaz demişler. Akimdan geçen, “Bu kız ahilerini değil de Nikos'u soruyor olmasm” düşüncesini hemen uzaklaştırmaya çalıştı kafasmdan.

“Hangisini özledin daha fazla?” diye sordu.

Gülfidan cevap vermedi bu soruya. Soluğu ocağm başmda almış, ateşi karıştırmaya başlamıştı.

“Ateşle oynama” dedi annesi. “Yardım et Kadinine'ye. Tabakları taşı, bardakları koy, çatal kaşığı yerleştir.”

Az sonra Hüsnü hariç öteki erkekler geldi. Suratlar asıktı.

“Ne oldu?” dedi Hamide. “Yüzünüzden düşen bin parça.”

“Haberler kötü hanım” diye Hüseyin Efendi cevap verdi bu soruya. “Anadolu'da Kemal Paşa'mn önüne katıp kovaladıklarından bazıları buraya geldi ya, orada yapamadıklarını burada yapmakta işi iyice azıtmışlar. Kemal Paşa'mn askerine diş geçiremeyince burada Müslüman ahaliye saldınyorlarmış. Köy basmalar, dağa adam kaldırmalar, yağma, yangın, ortalığı ateşe

vermeler. Dün bir camiye dalıp yaşlı-genç ayırmadan önlerine geleni dövmüşler.”

"Yine mi?”

Karı-koca akıllarına gelen korkulu günleri kafalarından kovmaya çalışırken yanm saat kadar sonra Hüsnü, içlerini ferahlatacak müjdeli bir haberle geldi:

“Kemal Paşa büyük devletlerle anlaşmış. Yunan'a karşı bütün büyük devletler arkasında durmuş Paşa'nın. Yunan bir daha değil Anadolu'ya girmeye, bunu düşünmeye bile cesaret edemez diyorlar.”

“Hadi inşallah” dedi Hamide.

Kadinine geldiklerini duyunca mutfaktan çıkmış, ellerini önlüğüne silerken ötekilere değil de doğrudan Hasan'a:

“Ne olmuş Hasaniko'm? Ne olmuş?” dedi. Anlattı Haşan da.

“Kemal Paşa Yunanları geri püskürtmüş. İzmir'e kadar kovalamış, oradan denize dökmüş hepsini. Kıyı kıyı bütün Anadolu'yu da Yunan'dan temizlemiş. Bir daha savaş olmasın diye anlaşmalar yapmaktaymış.”

“Şükür yarabbi” diye ellerini açıp yüzüne sürdü Kadinine.

“Kemal Paşa tek bir Yunan askeri bırakmamış Anadolu'da. Nasıl kaçacağını bilememiş Yunan. Girdikleri her yerden bir bir sökülüp atılmış.”

“Sen Kemal Paşa'yı muzaffer eyle Allah'ım. Düşmanlarımıza karşı yüzümüzü ak eyle” diye dua eden Kadinine'ye:

“Etti etti” dediler hep birlikte. “Çok şükür muzaffer etti.”

Nikos duaya da, amine de ne tepki vereceğini bilemedi, Hamide Hanım'ın “Kerim Dayı yok mu? Sizinle değil miydi o da?” diye sormasma kadar bir kenarda kendisini unutturmaya çalışarak dua ve şükür faslınm geçmesini bekledi.

“Değildi” dediler.

“Dışarıda bu kadar uzun kalmazdı” diye kendi kendine söylenirken, “Yemek zamanı, nerede olabilir?” diye ortaya sordu Hamide Hanım. “Başına bir şey mi geldi acaba?”

“Yok canım” dediler. “Ne gelecek?”

“Belediye Meclisi'ndeki arkadaşlarıyla buluşmuştur yine” dedi Hüsnü. “Neydi adı, vardı ya bir kara sakal, Mavroyeni, onunla sohbete dalmıştır.”

Haftarun bazen bir, bazen iki günü, ta Rum ortaokulundan arkadaşı Mavroyeni ile buluşurdu Kerim Dayı. Mavroyeni, zamarunda belediye başkanlığı bile yapmış, şimdi de meclis üyesi olan hatırlı biriydi. Haşan, ağabeyinin kaygısızlığına kızabilir, tahminlerine kuşkuyla bakabilirdi ama belediye başkanının bile Kerim Efendi diye ondan bahsettiğini kendi kulaklanyla duymuştu.

“Ben çok açım. Bekleyecek miyiz Kerim Dayı'yı?” diye soran Hüsnü'ye;

“Açsanız beklemeyelim. Sofra hazır zaten. Gelince yer o da” diye cevap verdi Hamide Hanım. Sofraya oturdular.

Yemek bittiğinde Kerim Dayı hâlâ gelmemişti.

“Böyle geç saatlere kadar dışarıda kalmazdı eskiden, şimdi kalıyor mu?” diye sordu Haşan. Onun tanıdığı Kerim Dayı akşam ezanından önce evde olurdu.

“Kalmaz” diye kesin konuştu Hamide Hanım.

Sofradakilerin yüzüne baktı tek tek. Onlar da onayladılar.

“Evet, kalmaz. Ortalık kararmadan evde olur.”

“O zaman ben bakmaya gidiyorum” diye yerinden fırladı Haşan.

“Ben de geliyorum” dedi Nikos. O da Haşan'ın arkasından seğirtti.

Hüsnü ağırdan almıştı.

“Ben de geleyim mi?” diye sordu oturduğu yerden.

“Yok abı* dedi Haşan. “Nikos'la ben bakarız.”

Hüseyin Efendi'nin endişesi yüzünden okunuyordu.

“Dikkatli olun çocuklar” dedi. “Dışarısı hiç tekin değil.”

Onlar gidince ağır bir sessizlik çöktü odaya. Kimsenin konuşası yoktu.

“Bir şey olmamıştır, değil mi?” diye sessizliği Gül fi dan bozdu. Kerim Dayı'ya çok düşkündü. Onun madinadeslerini kimse bilmez, bilse de kimse onun gibi okuyamaz, masallarını kimse onun gibi anlatamazdı.

“Olmamıştır” diye onu avutmaya çalıştılar ama herkesin aklından olabileceklerin en kötüsü geçiyordu.

Sıkıntılı bekleyiş yarım saat kadar sürdü. Yarım saat sonra Haşan, Kerim Dayı'yı sırtında taşıyarak getirdi. Paltosu Nikos'un elindeydi. Şalvarı, yeleği, mintanı çamura bulanmışta. Çözülmüş, belinden sarkmakta olan kuşağının ucundan akan sular yere çamurdan izler çizmekteydi. Yüzü gözü kan içindeydi. Kim bilir nerelerden sırtta taşmarak getirildiği halde hâlâ baygındı. Onun bu halini görenler çığlık kıyamet bağırmaya, ağlamaya başladılar. Limon koklatılıp kendine gelmesi sağlandı. Sular ısıtıldı, kanlar temizlendi. Kırık çıkık yoktu neyse ki ama fena dövmüşlerdi. Bütün vücudu lekeler, morluklar ve kırmızılıklarla kaplıydı. Kadinine'nin ilaçlarmdan sürüldü her yanına. Biraz gözünü açtıktan sonra Hamide Hanım, ısıttığı çorbayı kaşık kaşık ağzına vererek onu besledi. Ancak ondan sonra anlatabildi Kerim Dayı neler olup bittiğini.

Hüsnü'nün tahmin ettiği gibi Mavroyeni ile buluşmamış, Brobro dediği İbrahim'le sohbet etmişler. Çıkıp eve gelirken Rimondi Çeşmesi'nin orada soluklanmak için biraz durmuş. Elini dayayıp birkaç yudum su içeyim derken arkasından yaklaşan biri, “Bu çeşmeden Türklerin su içmesi yasak, duymadın mı?” diye dürtüklemiş onu. O da, “İki yudum su mu yasak?”

demiş. Ona kızmamışlar da “Su içerken yılan bile dokunmaz* demesine çok sinirlenmişler. “Moruğa bak, bize akıl vermeye kalkıyor” diye biri midesine bir yumruk indirmiş. Yumruğun şiddetiyle saati yelek cebinden fırlayıp kösteğin ucunda sallanmaya başlayınca, “Vay, ihtiyarın saatine bak” deyip gümüş Serkisof saatini kösteğiyle birlikte kopanp almışlar. Ondan sonra da yumruklarla yere yıkıp tekmelemişler.

“Kimlerdi? Kimlerdendi? Buralı mı, dışarlıklı mı? Konuşmalarından anlamışsındır?” diye Haşan sıkıştırdıkça, “Bilmiyorum. Tanımıyorum. Daha önce hiç görmedim” dedi Kerim Dayı. Biraz ipucu verse Hasanım onları aramaya koşacağını ve fare deliğine girseler bulacağım biliyordu. O yüzden kim olduklarıyla ilgili tahminde bile bulunmadı. Buralarda daha önce görmüşlüğü yoktu ve buralı olup olmadıklarım söyleyebilecek durumda değildi.

Birkaç gün sürdü Kerim Dayı'mn halsizliği. Birkaç gün sonra “Bugün buluşacaktık arkadaşlarla., Gitmezsem Brobro beni merak eder” diyerek ayaklandı. Kerim Dayı'mn Brobro dediği İbrahim Efendi tuhaf adamdı. Kahvede sık sık sırf onu kızdırmak, damarma basmak için, “Siz Türkler Giritli değilsiniz. Bu topraklara davetsiz geldiniz” derlermiş. Çünkü onun, *“Kritika'ne ke mena ta skotia mur*[y] demesi Rumlan biraz kızdırsa de Türklerin pek hoşuna gidermiş. Kerim Dayı'ya anlattığına göre evinin tavan arasında bir tabut varmış. Her sene ramazan ayında o tabutun içine uzanırmış. Abdestini alıp namazım kıldıktan sonra uzandığı tabutta gün boyunca, hatta bazen birkaç gün ölü gibi yatarmış. Çıktığında hayatına kaldığı yerden devam edermiş. Bunu niçin yaptığım soranlara da ölümün provasım yaptığım söyler, “Her şeyin bir hazırlık safhası varsa ölümün de olmalı. Ölmek nasıl bir şeydir, anlamak için yapıyorum” dermiş.

1 *(Yun.)* “Benim ciğerlerim bile Giritli.”

“Daha tam iyileşmedin. Dışarı çıkma. Gitme” dediler Kerim Dayı'ya ama “İyiyim” dedi o. “Lohusa gibi kırkımın çıkmasını bekleyecek değilim. Elim de tutuyor, ayağım da. Hadi bana müsaade.”

Ve çıktı gitti. Aynı serseriler ya yine çıkarlarsa karşısına, ya yine yolunu keserlerse diye, yüreği ağzında bekledi onu Hamide Hanım. Akşama doğru döndüğünde keyfi yerindeydi.

Sakosunu çıkardı, dışarıdan her geldiğinde yaptığı gibi elini yüzünü yıkadı, sonra geçip ocağın yanındaki koltuğuna oturdu. Kadinine kendi eğirdiği yünlerden damadına fanila örmekteydi. Hamide Hanım, günün son ışıklarından yararlanmak üzere pencerenin yanındaki sedirin köşesine oturmuş, akşam karanlığı basmadan önüne döktüğü çoraplann söküklerini dikip topuklarını yamıyor, işini akşam yemeği telaşı başlamadan bitirmeye çalışıyordu. Gülfidan, Fehime Hanım'dan geldikten sonra kendini zaten günlük görevini yapmış sayar, başka bir işe elini sürmezdi. Sözde dikiş öğrenecekti ama hiç mi hiç hevesi yoktu bu işe. Annesi de biliyordu iyi bir terzi olamayacağını ama eli biraz kinisin istiyordu. Fehime Hanım denemek için eline verdiği kumaş parçasındaki çırpıştırılmış, bakla bakla dikişlerini görünce anladı zaten Gülfidan'ın terzilikte gönlü olmadığını ve elinin bu işe hiç yatkın olmadığını ama ufak tefek işler vererek hem oyalanmasını sağladı hem de varlığından asgari ölçüde yararlanmaya çalıştı. Annesine onu düğme, astar, makara vb. almak için çarşıya göndermeyeceğine söz vermişti. Kumaş artıklarını sanp torbalayarak, sıkıştırıp sertleştirerek kendisine oyuncak bebek yapan, boş kaldığında bu bebeğe elbiseler diken kızdan bitmiş dikişlerin teyellerini sökmekten, sürfile öncesi kumaşlarm pürçeklerini temizlemekten fazla bir iş beklemiyordu.

Annesi boş oturduğunu görmesin diye eline aldığı kasnakta nakış işler gibi yapıyordu ama bu işe de hiç gönüllü olmadığı

her iğne batırıştan sonra etrafına bakınıp daha ilginç bir uğraş aranmasından belliydi.

Birden aklına gelmiş gibi, “Bir şeyler anlatsana dede” dedi.

Kendi işlerine dalmış olan iki kadın da başını kaldırıp baktı. Akşam saatleri biraz sıkıcıydı doğrusu. Akşam karanlığıyla birlikte insanların ruhlarına da bir sıkıntı basar gibi olurdu böyle. Bir şey söylemediler ama hepsinin de Kerim Dayı'dan bir şeyler anlatması beklentisine girdiğini görünce, “Bildiğim her şeyi anlattım. Bir şey kalmadı. Ne anlatsam ki...” diye ortaya sordu Kerim Dayı. Her biri daha önce anlattıklarından bazı fıkraları, masallan hatırlatmaya çalıştı. Hatırlatılanlardan bir tanesini seçti Kerim Dayı.

“Tamam o zaman, Köylü ile Yılan hikâyesini anlatayım tekrardan” dedi ve fazla bekletmeden anlatmaya başladı:

“Köylünün biri şehirdeki işini bitirmiş köyüne dönerken, ne bileyim neden, belki de çok yorulmuş ve biraz dinlenmek için bir ağacm gölgesine uzanmış. Yattığı yerden bakar ki bir yılan, tam karşısındaki ağacın kovuğuna girer, bir süre kalır, geri çıkar. Köylü yılanın o kovukta ne yaptığım merak eder. Yılan uzaklaşır uzaklaşmaz gidip kovuğa bakar. Bakar ki ne görsün; içerde yavru yılanlar kıpraşmakta. Alır onları torbasma doldurur. Ve yatar uyur. O sırada koca yılan gelmez mi? Kovuğa girer, yavrulan yok, çıkar bakınır, yok. Anlar ki şu yabancı yavrulanna bir kötülük yapmıştır. O da ne yapar? Gider bütün zehrini köylünün testisine boşaltır. Köylü uyanınca yavru yılanları hatırlar. Bak şimdi, niyeti kötülük yapmak değildi ki köylünün. Neden bilmem yılanla şakalaşmak mı istedi, ne istedi. Alır torbasmı, yavru yılanları eski yerlerine, aym ağacın kovuğuna boşaltır. Ana yılan bunu görünce yaptığına pişman olur. Bakar ki köylü testiye davrandı, su içecek, su da değildir o, bilirsiniz, zehirdir, yılan hızla kayar, gider testiye bütün

vücudunu dolar ve kırar testiyi. İstemez ki işlemediği bir suçtan ötürü köylü ceza çeksin.”

Kerim Dayı'nın şahsında bu adil yılanı sözleriyle, bakışlanyla takdir etti dinleyenler. Biten işleri kaldırmak, bitmeyenleri ertelemek zamamydı. Çünkü akşam karanlığı iyiden iyiye çökmüştü ve yemek için son hazırlıklar yapılmalıydı. Lambayı gösterip gözleriyle yakmasını işaret ettiyse de annesi, Gülfidan yerinden kıpırdamadı. Karanlık iyice basmadan önce lamba şişesini silmek, bir gece önceki isi, karayı temizlemek, sonra da yakıp yerine asmak onun göreviydi. Gülfidan annesinin işaretini anlamazlıktan gelince onun yerine Kadinine'yle birlikte Kerim Dayı hareketlendi. Yaşlı adamın ayaklandığını gören Hamide Hanım, “Daha neler! Biz varken sana iş düşer mi hiç?” dedi ve kalktığı yere, ocağın kıyısındaki koltuğuna oturttu onu.

Otururken, “Desene yine alttaki değirmen taşı olduk” dedi Kerim Dayı. Az önce lambayla ilgili isteği duymazdan gelip sağır sultanı oynayan Gülfidan bu sözden yeni bir hikâye kokusu aldı; nakış kasnağını usulca sedirin üstüne bırakıp Kerim Dayı'nın yarımda bitti.

“Ne oldun dede, ne oldun?”

“Alttaki değirmen taşı” dedi Kerim Dayı. Kadinine'yle göz göze geldiler. Kadinine anlatacağı fıkrayı biliyordu, gülümsedi. Gülfidan zaten gönülsüz işlediği nakıştan kurtulmak için fırsat kollamaktaydı. Kerim Dayı ne zaman sıra dışı bir laf etse fıkrarım ya da masalm kokusunu alır, koşa koşa gelip Kerim Dayı'nm dizi dibine kurulurdu. Yapmak zorunda olduğu bir iş olsa bile “Dur, başlama! Başlama!” diye durdururdu Kerim Dayı'yı. Ya içeride yarım bıraktığı neyse onu toparlamaya koşardı ya da şimdiki gibi, elindeki işi bir kenara savurur, anında soluğu Kerim Dayı'nm yarımda alırdı.

Kerim Dayı Gülfidan'ın elinden kolay kolay kurtulamayacağını biliyordu. Zaten kendisini dinleyip sessiz takdirlerini sunanları bulunca ballandırarak anlatmaya her zaman gönüllüydü; masal değildi anlatacağı, kısacık bir öyküydü:

“Bilirsiniz dünya bir devri daimdir; bugün genç olan yann yaşlanır, bugün zengin olan yann vannı yoğunu kaybeder. Ağarım biri de fakir düşmüş; ne malı kalmış ne mülkü; ekmek parasını çıkarmakta bile zorlanmaya başlamış. Zorlanınca ne yapsm? Karısmdan yardım istemiş. Bilirdi ki misalle anlatmak daha cana dokunur. O da öyle yaptı, misalini değirmen taşlanndan verdi. Dedi karışma:

'Yineka, çe i dhyomas prepi na dhulevhome. Kateşis panda dhyo petres alezune to stari.'[1] Ama kansı ağadan daha akıllıydı. Ne cevap verdi bilir misiniz? Dedi ki kocasma:

'Ne ağa, katehoto ma panda i kato petra steçi çe i apano petra dhulevyi.'”[2]

Fıkrasını “İşte ben de şimdi alttaki o sabit duran taş oldum” diye bağladı Kerim Dayı. Gülfidan'ın “Bir tane daha... Bir tane daha...” diye ısrarı fayda etmedi.

1 *(Yun.)* “Hatun, ikimizin de çalışması gerekiyor. Biliyorsun buğdayı daima iki taş öğütür.”

2 *(Yun.)* “Evet ağa, biliyorum ama alttaki taş daima sabit durur, çalışmaz.”

İKİNCİ BÖLÜM

Hiçbir Şey Eskisi Gibi Değil

Son dört-beş ayda olabileceğine ihtimal vermedikleri her şey oldu. “Andalaji” lafı çıktı ilkin. Tez vakitte Türkçesini de öğrendiler. “Mübadele” diyorlardı. OsmanlI'daki Rumlar Girife ve Yunanistan'a gönderilirken Girit ve başka yerlerdeki Müslümanlar da Anadolu'ya gönderilecekti. Ağız alışkanlığıyla sık sık Osmanlı diyorlardı oysa biliyorlardı; Osmanlı yoktu artık Osmanlı yıkılmıştı. Kemal Paşa Türkiye'yi kurmuştu. Türkiye artık padişahlık değildi; cumhuriyetti. Cumhuriyetin ne olduğunu bilmiyorlardı. Hamide Hanım, cumhuriyetin başta bir padişahm olmaması demek olduğunu kavnyordu, daha fazlasını akimın almayacağını düşündüğü için öğrenmeye kalkışmıyordu. Adadaki Müslüman Türkler uzaktan da olsa Mustafa Kemal'in başarılarını öğreniyor, sevgi ve hayranlık duyuyorlardı ona. Yalnız Şükriye'nin oğluna değil, o sırada doğan erkek çocuklarma Mustafa ya da Kemal ya da ikisi birden Mustafa Kemal, kız çocuklarma da İsmet İnönü'nün adma saygı duyup İsmet adını vermeye başlamışlardı.

Kafileler halinde göç sürüyordu bir yandan. Gemiler gelmeye, dolup dolup gitmeye, Anadolu'ya insan taşımaya başlamıştı. Zaten “mübadele” lafı çıkmadan çok önceden beri, Rumlann zulmünün azaldığı dönemlerde biraz durur gibi olurdu ama

zulmün arttığı her dönemde göçler çoğalırdı. Mısır'a gidenler de olurdu eskiden, Libya'ya, Cezayir'e gidenler de. Anadolu'da gidilen yerler hep limanlar, Anadolu'nun sahil kesimleriydi. Öğrendiklerine göre gelenlerin çoğu da sahil kesimlerinden geliyordu. Komşularından bazıları çoktan gitmişti. Kastriniler gitmişti. Şükriyeler gitme hazırlığındaydı. Resmiye Hanım geçen gün kocasının nasıl tehdit edildiğini anlatmıştı. Gitmezseniz gitmediğinize pişman ederiz sizi, demiş evlerini basan haydutlar. Her kötülüğü yapacaklarından kimsenin kuşkusu yok. Neler duymuyorlar ki her gün.

Atik davranıp çiftliği ucuz da olsa elden çıkarmayı başarmıştı Hüseyin Efendi ama aylardır evi satmaya boşu boşuna uğraşıyordu. "Zaten bırakıp gideceksiniz. Ne diye para verelim?" diyormuş Rumlar. "Zaten bize kalacak" diyorlarmış.

"Doğru diyorlar" diye düşünüyordu Hamide Hanım. "Evi sırtlayıp götürecek halimiz yok. Elbet bırakacağız." Böyle diyordu ve sicim gibi yaş döküyordu. Nasıl bırakılır? Her karışmda emeğinin izi olan evin kapısı çekilip öylece gidilebilir mi? Her şeyleri bırakıp...

"Çok eşyaya izin yok" diyor Hüseyin Efendi. "Zaten bize yük olur. Nasıl taşıyacağız? Gittiğimiz yerde neyle karşılaşacağımızı bilmiyoruz ki..."

İzin verseler ne olacak? Bütün evi götürecek halleri yok. Peki, nasıl seçilir? Hangilerini götürmek şarttır, en çok ne lazım olacak gidilen yerde, nasıl bilebilir insan? Ya bırakılacaklar... Üstünde el izi, göz izi, anı izi olan hangi eşya gönül rahatlığıyla bırakılabilir? Hamide Hanım tek tek gözden geçiriyor ama kıyıp bırakabileceği bir iğne bulamıyor.

Birkaç aydan beri korktukları, başlarına gelmesin diye dua ettikleri her şey birer birer karşılarına çıktı. Gidin diyemezler, kovamazlar bizi, diyorlardı. Burası bizim de memleketimiz,

burada doğduk, burada öleceğiz, diyorlardı. Gidecek başka yerimiz mi var, diyorlardı. Hepsi geride kaldı. Sıra sizde, diyorlar şimdi. Gün veriyorlar. Toparlanın, gidiyorsunuz, diyorlar.

Henüz evin düzenini bozmadılar. Belirsiz bir geleceğe doğru yola çıkmadan önce hâlâ bir arada ve hâlâ konuşabiliyor, hatta arada gülebiliyor olmayı şu günlerde yaşanabilecek en büyük mutluluk sayıyorlar. Bir yanları hâlâ inanamıyor karşı karşıya bulundukları felaketin gerçek olduğuna. Bir şey olacak, bir karar çıkacak, bir emir verilecek, bir emir geri alınacak, her şey eski haline dönecek diye bekliyorlar. Bir yanlan ise sessiz çığlıklarla gözyaşı döküyor durmadan. Çok şey konuşuluyor kahvelerde, sokaklarda, kapı önlerinde, ev içlerinde. "Şimdilik gidiyoruz" diyenler var. "Açıklamıyorlar, gizli tutuyorlar ama bu geçici bir göç. Ortalık düzelir düzelmez geri döneceğiz" diye umutlanıyor onlar. Bazıları, "Mademki gidiyoruz, yakalım her şeyi, evlerimizi yıkalım, sağlam bir şey bırakmayalım. Hiçbir şeyimiz onlara kalmasın" diyor. Resmolu Müslüman Türkler şaşkınlık içinde. Garip bir suskunluk, hane halkına eklenmiş yeni bir varlık gibi odalardan mutfağa, mutfaktan bahçeye onlarla birlikte dolanıp duruyor.

Hiç kimse hiçbir şey yapmak için iştahlı değil. Kerim Dayı ne madinada söylüyor artık ne masal anlatıyor. Kimi zaman iki dizinin araşma aldığı bastonuna çenesini dayayıp saatlerce düşünüyor. Kadinine ise "Günler sürecek bir yolculuğa nasıl dayanacağız?" diye efkârlanıyor. "O gemiden sağ çıkmamız zor" diye, "Balıklara yem olacağız sonunda" diye kötümserliği arttırıyor. Kerim Dayı onun kadar efkârlı değil. "Yeni bir hayat başlıyor, yepyeni bir hayat başlıyor" diyor ama eskiden ettiği muhabbetlerin hiçbirini etmiyor. Çoğu zaman konuşmuyorlar bile. Kadinine sessiz çalışan bir makine gibi, eskiden yaptığı işlerin çoğunu yapıyor ama hiç sesi çıkmıyor. Evin çalışan erkekleri ise

adeta birer gölge. Hiçbirinin ağzını bıçak açmıyor. Hüsnü eskisinden daha çok karanlıklara batmış durumda. Konuşmuyor, gülmüyor, bir köşeye çekilip arpacı kumrusu gibi düşünüyor. Hasan'la Nikos zamanlarının çoğunu dışarıda geçiriyorlar. Yaz gelip havalar ısındığından beri geceleri de dışarda kalıyor Nikos. Gemilerden birinde iş bulmuş Haşan'ın söylediğine göre. Çalışıyormuş. Eve geldiği zamanlarda da nedense çok sessiz. Bir mahcupluk geldi çocuğun üstüne, süt dökmüş kedi gibi. Yemek vaktinden önce kalkıp gitmek için acele ediyor, çok ısrar edilmezse yemeğe kalmak istemiyor. Zaten hepsinin aklı dışanda, kahvede ne konuşulduğunda. Bütün yeni havadisler kahveden öğreniliyor. Yemeği yer yemez erkekler toparlanıp hep birlikte kahveye çıkıyorlar.

Bir tek Gülfîdan'm keyfi yerinde. Onun haline, tavnna baktıkça “Yaşanacak olanları algılayamıyor besbelli” diye düşünüyor annesi. Bir zeytin ağacından ötekine kanat çırpan sığırcık kuşlan gibi, yürümüyor da uçuyor sanki. Olacakların farkında mı değil, işin vahametini mi anlamıyor, anlıyor da umursamıyor mu, yoksa evde artık neşe diye bir şeyin kalmadığının farkında, akimca eski neşeyi geri getirmeye mi çalışıyor; kimsenin akıl sır erdirdiği yok. Akima bir ihtimal daha geliyor Hamide Hanım'ın ama onun gerçek olmaması için dua üstüne dua ediyor.

Yine o sıkıcı, kapkaranlık günlerden biri... Ne ortalığı toplamak, ne birikmiş bulaşıkları yıkamak, ne bahçeyi sulamak, ne temizlik yapmak... Hiçbir iş için gücünü toplayamayan Hamide Hanım bir tencere yemeği bile iştahsız, gönülsüz pişirdi. Bir de pilav yapmalı yanma, diye düşündü. Erkekler bir kap yemekle doymuyor. Haşan gezdiği, dolaştığı yerlerde ne zorluklar yaşadıysa önüne konan her yemeği iştahla yiyor. Hüsnü

ise Kadinine'nin “kali buça”[1] diye takıldığı kadar var. Hep iyi yemekler, sevdiği, özel yemekler istiyor.

Pirinci tepsiye boşaltırken gözü bulaşıklara takıldı Hamide Hanım'ın. Hiç âdeti değildi ortada bulaşık bırakmak ama işte öğle yemeğinin bulaşıkları duruyor bulaşık teknesinin içinde. Yalnız o değil, herkes her işi iştahsız yapıyor artık. Evin satılmasından hâlâ umut kesilmediği için harekete geçilemiyor. Evin satılması gerek. Gidecekleri yerde ancak buradaki varlıklannın satışından ellerine geçecek parayla düzen kurabilecekler.

Bir kez daha erteledi bulaşığa girişmeyi Hamide Hanım. Aslında ona bırakmaz, Kadinine aradan çıkarıverirdi bu tür işleri ama onun da eski keyfi, iş yapma iştahı kalmamış. Elindeki pirinç tepsisiyle “Pilav pişerken yıkanm” diye pencere önündeki sedire doğru yürürken bulaşıklara girişmek için Kerim Dayı'nın hareketlendiğini gördü. “Hiç olur mu?” diye onun önünü kesmeye çakşırken Kadinine yetişti. “Bulaşık benim işim. Sen şöyle geç, yerine otur Kerim Efendi” dedi. Ama mutfağa değil, bahçeye yöneldi. “Önce ayakyoluna gidip geleyim hele.”

Kerim Dayı kenara çekildi. Kadinine bahçeye çıkarken Gülfidan önce “Ne tuhaf kadın! Bulaşık yıkacağım deyip helaya gidiyor” diyerek kıkır kıkır güldü, sonra birden telaşa kapıldı. “Niye gidiyor? Madem bulaşık yıkayacak helada ne işi var?” diye söylenmeye başladı. Neredeyse arkasmdan koşup durduracak yaşlı kadını.

Hiç keyfi yokken gülmeye başladı Hamide Hanım. O biliyordu annesinin her bulaşıktan önce koştur koştur helaya gitmesinin sebebini. Su ile oynamaya başlaymca çişi geliyordu çünkü ve ayıp değildi ya, yaşlı kadın çişini tutmakta zorlanıyordu.

1 *(Yun.)* “İyi lokma.”

“Tasası sana mı düştü?” diye azarladı kızını. “Herkesin ne yaptığıyla, nereye gittiğiyle ilgileneceğine sen kendi işine bak. Dose mu na fağo, kuniseme na çimiso.[1] Oh ne âlâ!”

Terzilik öğrenmeye, Fehime Hanım'a göndermiyordu artık Gülfidan'ı. Çeyiz diye eline nakışlar tutuşturmaktan da vazgeçmişti. Şimdiye kadar yaptığı nakışlan, işlediklerini, ördüklerini, diktiklerini bile götürmeyeceklerine göre yenilerini yapmasının artık bir anlamı yoktu. Ayıklamak için hazırlandığı pirinci getirdi. “Herkes bir işin ucundan tutarken bomboş oturmak tuhafına gitmiyor da insanlarm helaya gitmesi mi garibine gidiyor? Kimin ne yaptığıyla, nereye gittiğiyle ilgileneceğine otur da pilavın pirincini ayıkla” diye koyuverdi tepsiyi Gülfidan'ın önüne.

Gülfidan Kadinine'nin dönüşünü bekler gibi, bahçeyi görebileceği bir yere çekti sandalyesini, oraya oturdu. Asıl beklediğinin kim olduğunu ise evdekilerin hiçbiri henüz bilmiyordu ya da Gülfidan öyle sanıyordu. Annesinin korkularından ve kuşkulanndan habersizdi. Erotokritos'un Yusuf Ağa değil, Nikos olduğuna karar verdikten sonra destana uyan bir akış zihninde yavaş yavaş biçimlenmişti. Nikos'un yaşadığı evden uzaklaşıp gecelerini limanda, çalıştığı teknelerde geçirmesinin destandaki karşılığı ise tabii ki Aretusa'nın kral babasımn Erotokritos'u sürgüne göndermesinden başka bir şey değildi. Destandaki her şeyin ama her şeyin kendi hayatındaki karşılığını buluyordu Gülfidan. Mesela Vlahiya kralının Atina'ya açtığı savaş, Giritli Rumların Müslümanları adadan kovmak istemesiyle eşleşmekteydi. Hatta bu ev, önünde pirinç tepsisiyle oturtulduğu şu pencere önü de Aretusa'nın kapatıldığı zindandan başka bir şey değildi.

Hayran olduğu destanla eşleştirip bir oyuna çevirse de ilk kez yaşadığı heyecana, kalp çarpıntısına bir anlam vermekten

1 *(Yun.)* “Ver yiyeyim, salla uyuyayım.”

acizdi Gülfidan. Yaşadığının ne olduğunu anlamıyordu. Aşk diyordu ama aşkın böyle bir şey olup olmadığından emin değildi. Çocuk kalbinde bir kıvılcımla yangını kendisi başlatmıştı ama yangın beklemediği bir hızla büyümüş, bütün benliğini sarıvermişti. Üstelik yalnız Gülfidan'ı yakmakla kalmamış, Nikos'a sıçrayıp onu da tutuşturmuştu. Nikos bu aşkın kurbamydı aslmda. Bu aşk girdabına sürüklenirken tümüyle masumdu. Birkaç kez elektrik akımına kapılmış gibi çarpılmıştı ama kendi başma kalsa bunun üstesinden gelebilirdi. Ancak Gülfidan onun şahsında bir Erotokritos yarattıktan ve kendisini Aretusa olarak görmeye başladıktan sonra öyle aşk dolu bakışlarla bakmaya başlamıştı ki bu bakışlara kayıtsız kalması söz konusu olamazdı. Kalamadı da. Yine de aklını henüz devre dışı bırakmamıştı. Kolay kolay kurtulamayacağı bir aşkm içine yuvarlanmakta olduğunu sezince panikledi ama bir hamle yapıp kurtulmayı denedi. “Sen daha kalacaksan ben döneyim” dedi Hasan'a. Kurtulamayacağı bir rüzgâra kapılmak yerine gitmek, uzaklaşmak kurtuluş gibi göründü gözüne. Ancak Hasan'ın tavrı da, cevabı da netti. Nikos[7]un gitmesine izin vermek istemiyordu; kendisi de bu koşullarda hiçbir yere kımıldayamazdı. “Ailemi bu karabasanın içinde böylece bırakıp ayrılamam buradan. Ne yapacakları belli olsun. Gidecekleri zaman kesinleşsin. Onlan yeni Türkiye'ye gönderir, biz de seninle Pire'ye döneriz” diyordu. Bir şey daha diyordu. Nikos'un elini kolunu bağlayan bir şey: “Senin buradaki varlığın benim kalıcı olmadığımı, gitmek için gün saydığımı onlara hatırlatıyor. Sen beni bırakıp gidersen ben yeniden ailemi terk etmek için cesaret bulamam, mazeret uyduramam. İki yıl önceki cesareti bir daha asla gösteremem.” Başka bir yönden, Nikos'u gelmeye ikna etmek için söylediği “Sen benim dönüş biletimsin” sözü hâlâ geçerliliğini koruyordu.

Nikos elinden geldiği kadar kaçtı Gülfidan'dan ama o da genç bir erkekti. îlk defa böyle bir çarpıntı duyuyordu yüreğinde. Şimdiye kadar hayatında annesinden başka kadın olmamıştı. Bir kız kardeşi bile yoktu. Kadınlarla, kızlarla ne tensel ne tinsel hiçbir düzeyde ilişkisi olmamıştı. Hem zaten limanda kadımn ne işi olabilirdi? Pire'deyken sadece hayal edebiliyordu kadınlan. Hayal ederken bile Gülfidan gibi bir bahar dalını canlandıramıyordu kafasında.

Bütün direnmesi boşa gitti. Gülfidan'a gizleyemeyecek kadar tutulduğunu anlayınca evden uzaklaşmaktan başka çare bulamadı. Ne memleketine dönebiliyor ne Girifte gönül rahatiığıyla kalabiliyordu. Kimse bir şeyden kuşkulanmasın diye arada bir eve uğruyordu ama hemen kaçarcasına uzaklaşmak istiyordu oradan. Haşan'a, en can arkadaşına karşı bağışlanamaz bir ihanet içine gömülmek üzere olduğunun farkındaydı. Yüreği kal derken, aklı bir an önce kaçmasını söylüyor, o da bir bahane uydurup evden, Gülfidan'dan uzak tutmaya çalışıyordu kendini.

Gülfidan ise Nikos'un artık her gece eve gelmediğini biliyordu ama yine de her akşamüstü ağabeyleri ile birlikte onun da gelmesini umutla bekliyordu. Pirinç ayıklamak için oturtulduğu pencere önündeki koltuk onun değişmez yeri olmuştu. Umduğu, beklediği aşka, kendi Erotokritos'una kavuşmuştu. Gerisinin kendiliğinden geleceğine inanıyordu. Aretusa aşkını nasıl sevgilisinden uzakta, kendi kendine yaşamışsa o da aynı şeyi yapabilir, Nikos'tan herhangi bir karşılık beklemeden âşık olmanın tadını kendi başına çıkarabilirdi. Bu varsayımı Nikos'un bir bakışıyla sarsılmcaya kadar sürdü. O bakış ona aa gerçeği, aşkm tek başma yaşanamayacağını anlatmaya yetti.

Hamide Hanım Hüsnü'nün yürek yangınını biliyordu. Onu Eleni'den soğutmak için dinden girmiş, Anastasya'nın kendini

beğenmişliğinden çıkmıştı ama çabalannın hiçbiri sonuç vermemişti. Hüsnü ruh gibi dolaşmakta devam ediyor, gitgide daha çok içine kapanıyordu. Eleni'ye aşkının azalacağına arttığım, acıdan morarma, korkudan sararma gibi, neredeyse bir renk değişikliği gibi her gün biraz daha görünür duruma geldiğini fark ediyordu.

Olmasmdan en çok korktuğu şeylerden birinin yaşanmak üzere olduğunu sezinlediği için, halinden tavrmdan kuşkulandığı Gülfidan'ı gözünün önünden uzaklaştırmıyordu ama elinden daha fazlası gelmiyordu. Zaten baştan beri kuşkudaydı. Hasan'la birlikte geldikleri gün Haşan'ı bir kenara çekip "Oğlum, ne yaptın sen?" diye söylenmemiş miydi? "Öyle bir şey olmaz, olamaz" demişti Haşan. Oysa biliyordu Hamide Hanım. Nikos'u gördüğü andan itibaren kızının gönlünün bu kara yağız delikanlıya akıvereceğini seziyordu. Bu yaşlardaki kızlann akıllarının su gibi olduğunu başkasından değil, kendisinden biliyordu. O, Ali uğruna canına kıymaya bile kalkmamış mıydı?

Hasan'la ilgili kuşkulan da vardı Hamide Hanım'ın. Giyim kuşamına gösterdiği özenden dolayı binlerine sevdalandığını tahmin edecek gibi oluyor; âşık olmayı ona pek uygun buluyor ama bir kadına kapılmayı. Hüsnü gibi yanıp tutuşmayı onun yiğit yaradılışına pek yakıştıramıyordu. Hüseyin Ağa ise çocuklarının üçünün de âşık olduğundan, üstelik üçünün de gayri Müslümlere âşık olduğundan tümüyle habersizdi.

Sefalı Günlerin Sonu

Serafina'dan kendi durumunu araştırmasını rica ettiğinde gelecek cevaptan pek kuşkusu yoktu Hasan'ın. Pire limanından kalkan bir gemiyle gelenlere yasak getirecek değillerdi herhalde. Nikos'un geri dönme isteğini o yüzden geri çevirip durmuyor muydu zaten? Bu karışık ortamda Nikos kendi başına kalkar giderse onun ne ailesine "Müsaadenizle ben de gidiyorum Nikos'la birlikte" deme şansı vardı ne de ilk yaptığı gibi sessizce kaçıp gitme ihtimali. O yüzden durumu öğrenmeliydi. Aslında aykın bir cevap geleceğini tahmin etmiyordu ama emin olmak istiyordu. Pire'ye istediği zaman dönmesinde herhangi bir engel yoktu değil mi? Rimondi Çeşmesi'nin önünde dikilmiş, Serafina'yı ve getireceği haberi beklerken yine de heyecanlıydı.

Serafina'yla haftada bir iki kez buluşuyorlardı. Sonrakiler ilk buluşmalar kadar sancılı olmamıştı. Serafina gezmek, Resmo'nun her yerini, her güzelliğini tanımak istiyordu. Haşan da onu gezdirmeye, mümkünse her saatini, her dakikasını onun yanında geçirmeye dünden hazırdı. Kâh limanda buluşup sahilde dolaşıyor, yorulduklarında kafe şantanlarda mola verip kahve, çay, kanelo içip nargile fokurdatan!arı seyrediyorlardı; kâh Rum ve Türklerin dükkânlarının yan yana, iç içe

olduğu agorada geziniyor, kâh Fortezza'ya doğru yürüyüp, bazen kaleye kadar çıkıp manzaraya doya doya bakmanın tadını çıkarıyorlardı. Havalar serinleyip şurup kıvamını aldıkça daha sık görüşür olmuşlardı. Serafina İtalya'da at bindiğinden söz ettiğinde Haşan bir gün babasının kıymetlisi alnı ak asterato atını yedeğine alıp kaparo'ya (beyaz benekli siyah at) binerek gitti buluşmaya. Şehrin bitiminden başlayan kayalık dik yamaçlara tırmandılar, düzlüklere indiklerinde uçar gibi sürdüler atlarını. Atın "rahvan" gidişini tabii ki biliyordu Serafina; peki önayaklarını birlikte kaldınp tavşan gibi koşmasma "antipodi" dendiğini biliyor muydu? Ya binici için, arabada gitmekten bile daha rahat olan "yorğalidiko" yürüyüşten haberi var mıydı? Bunları istediği gibi, bütün ihtişamıyla gösteremedi sevdiğine; kaparo at babasınındı ve ona pek alışık değildi.

Zeytin tarlalarına doğru da sürdüler atlarını. Henüz zeytin zamanı gelmemişti. Dallarda tomurcuklanan zeytinler küçük koruk taneleri kadardı. Üzüm ve zeytin paralel büyürdü zaten. Tanelerin hangi boya geldiğini anlamak için tarlaya kadar gidip zeytin ağaçlarma bakmak gerekmezdi. Bahçedeki asmaya bakınca zeytinin ne kadar büyüdüğünü anlardı insan. Tarlalar tenhaydı. Mahsul toplanıp zeytin yağhanelerin yolunu tuttuktan sonra ağaçların kuru dallan ayıklanmış, çift sürülüp tiller[1] çekilerek toprak zeytin mevsimine hazır hale getirilmişti. At arabalarıyla tarlalarm yolunu tutacak sırıkçılar, toplayıcılar, yükleyiciler zeytinin toplanacak kıvama gelmesini beklemekteydi artık. Birkaç aya kalmaz bu tarlalarda insanlar yuvalanna buğday taşıma telaşındaki karıncalar gibi hani hani çalışmaya başlarlardı.

Yoksul olmalarının bir araya getirdiği, Türk ya da Rum olmalarının hiç fark etmediği zeytin toplayıcı kadınlan anlattı

1 Tiller: Pulluğa benzer bir tarım aleti.

Haşan Serafina'ya. Şalvarlarından yeldirmelerine, kara toprağa benzeyen çatlak ellerine geçirdikleri, parmaklarını açıkta bırakan el örgüsü yün, yanm eldivenlerinden burunları dahil yüzlerinin yansım kapatan tülbentlerine kadar gözünde canlandırmasına yarayacak her ayrıntıyı tek tek vurgulayarak. Erkek işçilerden söz etmeyi de unutmadı. Merdiven dayadıkları ağaçlara çıkıp zeytinleri yere düşürmek için çok fazla hırpalamadan dallan döven sınkçıları, toplanan zeytini sepetlerden çuvallara aktaran, at arabalanna yükleyen güçlü kuvvetli delikanlıları, kırış kınş suratlanyla genç yaşta ihtiyarlamış gün yanığı arabaalan... Hepsinin toplanıp ağaç altlanna yaydıkları çatmak sofra bezlerinin üstünde topak topak köy peynirinin, kara zeytinin yanında kendilerinin yoğurup pişirdiği ev ekmeğini ortak sofralarda nasıl iştahla yediklerini... Bazen yanık sesli birinin tek başma söylediği, bazen hep bir ağızdan söylenen türküleri... Karşılıklı madinadalar söyleyerek tutuştukları atışmaları... O şenlikli hasat mevsimini gözünde canlandırabilmesi için her şeyi, bildiği kadar, dilinin döndüğü kadar anlattı.

Ağabeyinin birçok çalgıyı ustalıkla çalabilmesine karşılık kendisinin ağabeyinden kıskanıp geliştirebildiği tek yeteneğin hayvan seslerini taklit etmek olduğunu söylediğinde Serafina tabii ki bu hünerini ona da göstermesi için ısrar etti. Haşan Serafina'yı kıracak değildi. Domuz, keçi, baykuş taklitleri yapıp onu eğlendirdi.

Birbiri ardma zevkli, keyifli günler yaşadılar. Keyiflerini bozan, “mübadele”nin konuşulan bir konu, unutulmaya çalışılan korkulu bir rüya olmaktan çıkıp uygulanmaya başlamasıydı. Limana Türk gemileri yanaşmaya, ağlaşanları, dövünenleri, beddua üstüne beddua edenleri alıp alıp götürmeye başlayınca huzur diye bir şey kalmamıştı. Hele, Türkler giderken Rumlar nispet yapar gibi kutlamaya varan eğlenceler düzenlemeye

kalkınca işler çığırından çıktı. İşlerle birlikte sohbet konuları değişti, ilişkiler karmaşıklaştı. Haşan, insanların yaşadıkları yerden koparılıp hiç tanımadıkları bir memlekete gönderilmelerinin insanlık dışı olduğunu düşünüyor, bir yasa çıkarıp Müslüman Türkleri adadan uzaklaştırmaya kalktığı için Yunan hükümetine verip veriştiriyordu. Serafina ise .bu kararın tek başına Yunan hükümeti tarafından alınmadığını, Türk tarafının da anlaşmada imzası bulunduğunu söylüyordu. "Türkleri anayurtlarına gönderip bundan böyle orada yaşamalannı isteyen, bizzat Kemal Paşa'dır" dedikçe Haşan bu sözlere, "Olmaz öyle bir şey!" diye karşı çıksa da Serafina'yla didişmeyi göze alamadığı için kilitlenip kalıyordu. Kemal Paşa'ya laf söylemez ve söyletmezken, hatta söyleyeni de affetmezken kendi kalkıp Kemal Paşa aleyhinde herhangi bir laf etmezdi. Kaldı ki Türkleri doğup büyüdükleri memleketlerinden kopanp anayurt dense de hiç tanımadıkları, bilmedikleri Anadolu'ya göndermek isteyenin Kemal Paşa olmasını aklı almıyordu. Ancak Türk ve Yunan taraflarının aynı masaya oturup aym antlaşmaya imza attığını, bu kararın gerçekten de Serafina'nın dediği gibi ortaklaşa alındığını pek çok yerden duyunca her zaman olduğu gibi Serafina'nın yine en doğru bilgiye en kısa yoldan ulaşmış olduğunu anladı ve yelkenleri yavaşça suya indirmeye, "Kemal Paşa Türklerin anavatana dönmesi, orada yaşaması gerektiğine karar vermişse dernek ki Türkler için en doğru olanı budur" demeye başladı. Bunu dediği zaman bile kendisini Anadolu'ya gönderilecekler arasında görmüyordu. Konuyu bir karara vardırmış, kendisiyle didişip Serafina ile inatlaşmasını sonlandırmış oluyordu ama aklındaki planda herhangi bir değişiklik yoktu. Ailesini buradan yolcu ettikten sonra kendisi de NikosTa birlikte Pire'ye, orada bıraktığı yaşama, özlediği işine dönecek, denizci Haşan olacaktı. "Çeçelerden olan hanginiz?"

diye ikram görecekti yeniden. Geçen akşam kahvehanede biri "Bütün Müslümanlar... Bir tekimiz bile kalmayasıya gönderiyorlar bizi" deyince kulağına ilk defa kar suyu kaçtı. Ona da "Git!" derler miydi? Pire'de kirasını peşin ödediği, dayalı döşeli odacığı öylece onu beklerken geri dönmesini yasaklarlar mıydı? Kahvedekilere sormadı bunu, soramadı. "Ben sizin gibi değilim, bir bilinmeyene değil, kendi durmuş oturmuş yaşantıma döneceğim" demek, "Sizlerden farklı ve üstünüm, imtiyazlıyım" demek olur diye çekindi. Ayrıca kalıvedekilere inanmadan önce gerçek durumun ne olduğunu yetkili ağızlardan ya da onlara en yakın olanlardan öğrenme şansına sahipti. Onun Serafina gibi bir haber kaynağı vardı. O, halkların karşılıklı göçe zorlanacağını, Haşan gibi kahve köşelerinde konuşulan, içine yalan-doğru pek çok ayrmtı katılarak abartılan haberlerden değil, ecnebi gazetelerden, mecmualardan öğreniyordu. Babasma bilgiler en yetkili makamlardan geliyordu. Serafina da bu bilgilere dayanarak akıl yürütüyor, neler olacağını herkesten önce tahmin edebiliyordu. Gerçeği ilk elden öğrenip ona iletebilecek bir sevgilisi varken kulaktan dolma bilgilerle ahkâm kesen kahve müşterisine inanacak değildi.

Serafina'yı bu yüzden her zamankinden farklı bir heyecanla bekliyordu. Nikos'u, "Bir daha ya gelirsin ya gelmezsin. Hazır buradayken tadını çıkar" diye oyalıyor, bütün dönme isteğine karşın aylardır bekletiyordu da daha ne kadar bekletebilirdi? O da gitmek değil, adeta kaçmak istiyordu. Nedense son zamanlarda bu konudaki ısrarı iyice artmıştı. Çok sıkılmış olmalıydı. Dönme isteğini dile getirmediği gün yoktu. Bir gün annesini rüyasında gördüğünü, kendisine ihtiyacı olmasa rüyasma girmeyeceğini söyleyerek gerekçe buluyordu gitme isteğine; başka bir gün, biraz daha gecikirse limandaki işinden olacağını, işlerini kaybetmemek için bir an önce geri dönmesi gerektiğini

öne sürüyordu. O ısrarı arttırdıkça, "Sen gidersen benim Pire'ye dönme şansımı elimden almış olursun. Ailemin durumu belli olsun, ona göre birlikte hareket ederiz” deyip durduruyordu Haşan ama bu sözlerin Nikos'un üstünde artık eskisi kadar etkili olmadığını da açık seçik görüyordu.

Serafina her zamankinden farklı geldi. Gülerken güller açan yüzünde bugün ilk bakışta bile kendini gösteren bir hüzün vardı.

"Haberler iyi değil” dedi.

Haşan'ın, "Beni de gönderiyorlar?” diye soru tonlamasıyla yönelttiği soruya başını sallayarak cevap verdi:

“Hiçbir ayrıcalık yok.”

Kafası bir anda karman çorman oldu Hasan'm. Bir yanı kara tasalara batarken bir yanı hızla avuntu yaratmaya çalıştı. Ailesini yalnız bırakmayacaktı. Bu iyiydi. Kendisi Pire'ye dönecek olsa bildiği, yaşadığı hayata, dilini konuştuğu memlekete dönmüş, hayatına bıraktığı yerden devam etmiş olacaktı ama Türkiye'ye gitmek ailesi için böyle bir şey değildi. Nereye gideceklerini bilmiyorlardı onlar, nasıl karşılanacaklan meçhuldü, ne yapacakları, orada hayatlarını nasıl sürdürecekleri hep bilinmezlerin arasındaydı. Haşan onların yanında olursa yaşamlarını kolaylaştırabilirdi. En azından dil açısından yanlarında olur, kendileriyle muhatap olanlarla basitçe de olsa bir iletişim kurmalarım sağlayabilirdi. Tamam, Türkçesi iyi değildi, yarımda küfredildiğinde anlayacak kadardı, ama en azından binlerinin iyi mi, kötü mü konuştuğunu, nasıl bir şeyden bahsettiğini kestirebilirdi. Pire'ye dönemeyecek olmak, deniz sevdasma uzunca bir süre ara vermek demek olacaktı. Bunun elbette farkındaydı. Orada bir hayatı yarım bırakmış olacaktı ama ne yapabilirdi? Odası, eşyası... Kalsındı olduğu yerde. Günün birinde dönebilirse toparlardı orada kalan eşyalarım. Zaten ne eşyası vardı ki!

Serafina, Hasan'ın suskunluğunu, yeni öğrendiği haberin üzerinde yarattığı şoka bağladığı için konuşmuyor, kendisinden ayrılacak olmanın hüznünü yaşadığını sandığı için sessizce yürüyordu yanında.

Haşan açısından ise şaşılası bir durum söz konusuydu. Kendisinin de Türkiye'ye gönderileceği haberi, sandığı ve korktuğu kadar sarsmamıştı onu. Sevindirmemişti tabii, ama içine bir ferahlık vermişti. Bir karanlığa ışık düşürmüştü sanki. Ailesini, nereye gittiğini bilmediği bir gemiye bindirip kendi hayatına devam etmek, çok istediği, vazgeçilmez saydığı bir şey değilmiş demek. Bir yanı içten içe ailesiyle birlikte gitmek, nerede iskân ettirileceklerse o zor zamanlarında yanında olmak istermiş. Bunun karşılığmda ödeyeceği bedelin, Tire'ye, eski ve özgür yaşamma geri dönememek olduğunu sanmakla yanıldığını kısa süre sonra anlayacakta. Bunu nasıl olmuş da hemen kavrayamamışta. Ödeyeceği asıl bedel, Serafina'dan ebediyen ayrılmak zorunda kalmakta. Serafina'dan ve aşkından önce ailesini düşünmüş olmak, bir iç muhasebe yapmaya yönlendirecekti onu. Yeterince sevmiyor muydu Serafina'yı? Nasıl olmuş da aşkından önce ailesini ve kendisini düşünmüştü? Ailesinden aynlmak ile Serafina'dan aynlmayı terazinin kefelerine koysa ailesi mi ağır basıyordu yani? Bir süre ama yıldırım hızıyla bunları geçirdi akimdan, sonra da böyle aptalca bir karşılaştırmaya kalktığı için kendisine kızdı. Ailenin yeri ayrıydı, sevgilinin yeri ayn.

Sonraki buluşmalarda ne mübadele konusunu ne de ayrılmak zorunda kalacakları gerçeğini gündeme getirdi Haşan. Serafina'dan, “Türkçe konuşalım. Senin Türkçeni geliştirmen gerek” önerisi geldiğinde bu öneriye bir anlam veremediği için bir şey sormamış, soramamışta. Neden öyle söylediğini şimdi şimdi anlıyordu. “Mübadele” lafı ortaya çıktığı andan itibaren

Serafina, Hasan'ın da ailesiyle birlikte gönderileceğini tahmin ediyormuş demek ki... “Sizi Türkiye'ye gönderecekler. Ülkenin dilini bilmezsen sen ve ailen orada çok zorluk çekersiniz” demek istermiş meğer.

Haşan hem Serafina'dan daha az yaşamıştı İstanbul'da hem de bulunduğu çevrede en çok konuşulan dil çoğu zaman Rumca olduğu için Türkçesini geliştirememişti. Oysa Serafina, Rumcanın Elenikasmı bildiği gibi, Hasan'a göre Türkçenin de Elenikasmı, zarif hanımların kullandığı kibar Türkçeyi biliyordu. Haşan, İstanbul'da yaşadığı çevrede, hamallann, dilencilerin dünyanın her yerinden çıkıp gelmiş başıbozuklann arasmda nerede duyup da öğrenecekti öyle kibar bir Türkçeyi?

Bundan sonra sorulacak bir s oru daha vardı aslmda ama onu sormaya ne Hasan'ın cesareti vardı ne de alacağı cevaba katlanma gücü. “Benimle misin?” diyebilseydi Serafina'ya. “Benimle gelir misin? Nereye gidecek olsam yanımda olur musun?”

Olmazdı. Niye olsundu? Koskoca konsolosun kızı, Türkiye'ye döndüğünde belki yine hamallık yapacak olan bir Haşan'm yanında niye olsundu? Serafina'yla şimdi, tam şu anda geçirdiği zamanla yetinmesi gerektiğini biliyordu Haşan. Daha fazlasını beklemek de, ummak da istemiyordu. Bir bakışıyla kalbini yerinden çıkaracakmış gibi çarptıran bu güzelliğin kendisine uzak kalacağının, birlikte geçirdikleri şu gezinti anlarının hayattan çalabildiği yegâne güzellikler olacağının farkındaydı. Hem aklındaki soruyu sorsa Serafina da “Gelirim. Nereye gitsen seninle birlikteyim” dese onu da ailesine katıp Türkiye'ye götürmesi, orada nelerle karşılaşacağını hiç bilmezken, onu şu alafranga hayatından çıkarıp belki de kendilerini bekleyen sefalete sürüklemesi doğru olur muydu? Serafina denince yerinden çıkacakmış gibi çarpan şu yürek buna nasıl razı gelsindi?

Atina'ya dönebilecek olsa Pire'deki işini bırakır, Serafina'yı utandırmayacak bir iş bulur, güzel bir ev kiralar; buradaki konforu kadar olmasa da onu alışık olduklarına yakın koşullarda yaşatabilirdi. Atina'yı, Pire'yi iyi bilirdi ama Türkiye? İstanbul'dan başka yer görmemişti. İstanbul'u görmüş müydü peki? Dimarkos'un yalımdayken Federiko Efendi'nin hayranlıkla anlattığı Pera'yı biliyor muydu? İstanbul'da bulunduğu süre içinde topu topu iki defa Pera'ya çıkmıştı. Orada dolaşan tayyörlü hanımefendilerin, bastonlu, fötr şapkalı beyefendilerin arasında kendisini aykırı ve zavallı hissettiği için uzak durmaya çalışmıştı oralardan. İstanbul'da yaşadığı Sirkeci, Bahçekapısı, Eminönü semtleri Serafina'yı sokacağı muhitler değildi.

Serafina'ya baktı. Müslüman kadınlar gibi başını örtmüyordu. Bugün şapkasızdı gerçi ama çoğu zaman tüllü, küçük, zarif bir şapka olurdu başmda. Dalgalı koyu kumral saçlarını açmış, omuzlarına salmışta. Sütlükahve rengindeki dantelli, uzun, kloş elbisesinin üstüne belini sımsıkı saran deri bir kemer takmıştı. Kolundaki küçük çanta bej rengi deriden yapılmış atkılı ayakkabılan ile aynı renkteydi. Bu kıyafetle, bu güzellikle onu İstanbul'da kendi bulunduğu muhitlerde düşünmek bir inci tanesini lağım çukuruna atmaktan başka neydi? Olmazdı, olamazdı.

Serafina ise bu Türk delikanlıda saflığın, temizliğin güzelliğini yaşıyordu. Birlikte dolaşmalarının Haşan'd a karşılığını veremeyeceği ümitler yaratacağını ara sıra aklına getirse de pek umursamıyordu. Bakışından kendisine sevdalandığını çoktan beri anlıyordu ama daha ileri gitmeyeceğine, kim bilir kaçma buluşmaları olduğu halde eline uzanmaya bile cesaret edememiş bu gençten kendisine zarar gelmeyeceğine son derece emindi. Bir ağabeyi, bir de kız kardeşi olduğunu öğrenmiş, onlarla tanışmak istediğini söylemişti ama Haşan ne kabul ne

de reddetmişti bu teklifi. Nedense böyle bir teklifte hiç bulunulmamış gibi davranıyordu. Bundan çıkarması gereken sonucu çoktan çıkarmış, bir daha konuyu açmamıştı Serafina.

Haşan açısından Serafina'nın aklına gelmeyen engeller vardı. Ailesiyle tanıştırmak üzere Serafina'yı evlerine götürmeye kalksa annesinin Hüsnü ile ilgili endişelerine yenisini ekleyerek bu yabancı kızla evlenmek istediği yorumunu yapacağını biliyordu. Evliliğin söz konusu olmadığına, o istese bile Serafina'nın onunla evlenmeye razı olma ihtimali bulunmadığı gibi, kendisinin de teklif etme cesaretine sahip olmadığına annesini dünyada inandıramazdı. Ya Gülfidan... Serafina'ya özenmesi hiçbir şekilde önlenemezdi. Serafina'nın giyimine kuşamma, tavnna tarzma bayılıyordu ama aynı duruşu, aynı tarzı kendi kız kardeşinde görmeye asla katlanamazdı. Gülfidan'ın saçını Serafina gibi omuzlanna salıp uzun eteklerini savurarak, üstelik yanında yabancı bir erkekle salına salına çarşı pazar dolaştığını hayal etmeye bile tahammülü yoktu.

Aşk Neler Yaptırır?

“Nikâhlamyormuşsun” dedi Elliye. “Hayırlı olsun.”

Bir an, kısacık bir an yüreğindeki kuş pır diye uçtu Gülfidan'm. “Niko!” dedi içinden. “Başardın mı? Söyledin ve kabul ettirdin mi?”

Ağabeylerine açılmış, onlar da babasına kabul ettirmiş olabilirler miydi?

Yüreğinden havalanan kuş kafasını hızla bir yere çarptı. Pıt! Düştü. Hangi ağabey? Hüsnü ile bir yakınlık kuramadı Nikos. Haşan Ağabey'ine söylemiştir olsa olsa. Olabilir mi? Düşüncesinin bile boynu büküldü. Haşan Ağabeyi'nin, çok değil, iki gün önce annesine söylediklerini duymuştu. “Nikos böyle bir şey yapsm, kendi ellerimle veririm cezasını” diyordu. Annesinin ne dediğini duymamıştı. Ama ne söylediği hakkında fikri vardı. İne zamandır Hamide Hanım'ın onları göz hapsinde tuttuğunun farkındaydı. Birkaç defa bakışlılarken gördüğünü biliyordu. Bir keresinde de az kalsın el eleyken yakalanıyorlardı annesine. Neyse ki hep tetikteydi. O gün de hemen fark etti arkalarındaki kapının usulca aralandığını. Elindekileri çabucak yere attı. Eğildi, onları toplarken, “Ay Niko, kusura bakma, görmedim seni” dedi. Sözde Nikos aniden karşısına çıkmıştı, Gülfidan'ın da çok acelesi vardı. Çarpışı vermişlerdi.

Kendini toplar toplamaz, “Ne nikâhı?” dedi Elfiye'ye.

Elfiye kahkahayı bastı.

“İmam nikâhı!”

Arkadaşının yüzüne bakmayı akıl edebildiğinde, “Ay bu kız galiba bilmiyor” dedi kendi kendine konuşur gibi. Sonra Gülfidan'a sordu: “Sen bilmiyor muydun? Sana söylemediler mi? Annemler konuşurlarken duydum.”

Gülfidan'm rengi daha da uçmuştu. Arkadaşınm bayılmak üzere olduğunu fark edince geri adım attı Elfiye.

“Belki de yanlış duydum. Belki de başka birinden söz ediyorlardı. Mutlaka başka biridir. Ben anlamamışım.”

Testiyi yalakta bıraktı Gülfidan. Kovayı elinde sallayarak, suları döke saça eve koştu.

Annesini mutfakta Kadinine ile fısır fısır konuşurlarken yakaladı.

Kovayı elinden salıverdi. Sular sıçradı etrafa, taşlar ve kilim ıslandı. Hamide Hanım, azarlamak üzere dönerken kizirim öfkeden renk değiştirmiş yüzüyle karşılaştı. Öfkesini yutkundu.

“Evlendiriyormuşsunuz beni o ihtiyar adamla?” dedi.

Fırlatılan bir avuç kum gibi çarptı bu sözler Hamide Hanım'm yüzüne, canı yandı.

“Yok öyle bir şey” dedi geriye doğru bir adım atarken ama o kadar kısık ve titrek bir sesle söyledi ki kızınm söylediğini onaylamış oldu.

Büyükannesine çevirdi bakışlarını Gülfidan. Kadinine başım önüne eğdi. O da beklenen cevabı verdi bu baş eğişle. “Nasıl yaparsınız, nasıl?” diye bağıra bağıra ağlamaya başladı Gülfidan. Kapıdan çıkarken döndü, annesinin gözlerinin ta içine bakarak, “Sen nasıl razı oldun?” diye sordu. “Sen... Hani kıyamazdın kızına!”

Hızla merdivenlere yöneldi, gürültüyle çıktığını duydular; ardından oda kapısı öfkeyle çarpıldı. Bu sesle titredi Hamide Hanım, dönüp annesine sanldı.

“Yapamadım” diye ağlamaya başladı. “Yapamadım. Ayak direyecek gücü bulamadım. Kızımı kurtaramadım.”

Hamide Hanım annesinin kucağına sığman küçük bir kız olmuştu şimdi. Gülfidan olmuştu. Hıçkırarak ağlıyordu, kızının yerine de ağlıyordu.

Feride Hanım kızının saçını okşadı.

“Elinden geleni yaptın sen” dedi. “Başka ne yapabilirdin? Kaderi böyleymiş. Kadere karşı gelinmez.” .

Bütün bir hayatı burada Girit'te bırakıp bir bilinmeze doğru yola çıkmak söz konusuyken kim kimin gönül işleriyle uğraşabilirdi zaten? Her şey hemen sonuçlanmalıydı. Çiftlik gibi ev de bir an önce satılmak, paralar altına çevrilmeli. Ararlarsa bulup alamayacakları yerlere; yorganların pamuklarının arasına, yataklarm içine saklanmalıydı. Bu hengâme içinde Gülfidan'ın evlendirilmesi işine yeterince karşı çıkamadı Hamide. Arkasmda duramadı kızının, Hüseyin Efendi'nin, “Madem yol göründü, verdiğimiz sözü tutalım; gitmeden şu kızı baş göz edelim” demesine bu yüzden ses çıkaramadı. Ya Nikos'un elinden tutar giderse bu deli kız, diye düşündü. Hüseyin Efendi'nin yüreğine inerdi maazallah. Neler olurdu o zaman, düşünmek istemiyor, düşünmekten boyuna kaçıyordu. Haşan ne yapar? Kardeşime asla kötü gözle bakmaz diye savunduğu arkadaşı Gülfidan'ı da alır giderse bırakır mı Haşan? Peşlerine düşmez mi? Fazlasını da yapar. Elini kana bular mı, bular.

Akıllannca gizlemeye çalıştılar ama bütün âşıklar gibi herkesi kör, âlemi aptal sandıklarmdan gizlemeye çalıştıkları şeyin ayan beyan ortada olduğunu fark etmediler. Belki Hamide

Hanım'dan başka gören, anlayan olmadı ama şimdilik. Hangi aşk ebediyen gizli kalabilmiş ki...

Ya Haşan? Gülfidan'dan böyle bir delilik bekliyordu da aklı başında olduğuna yemin edebileceği tek çocuğunun evlerinin başlarına yıkıldığı, hayatların söndürüldüğü böyle bir dönemde bir aşk macerasına atılacağı aklına hiç gelir miydi? Meğer o da bir yavuklu edinmiş. Üstelik yabancı bir kızmış sevdiceği. Hüsnü bir gün gelip, "Hadi gözün aydın, bir yabancı gelinin daha olacak" diye müjde verir gibi söyleyinceye kadar Haşan'ın aşkla meşkle uğraşacak zamanı yoktur, bu taraklarda bezi olmaz diye düşünüyordu annesi. "Sen Eleni'ye Müslüman değildir diye tavır yapıyorsun ama küçük oğlun yabancırun da yabancısı bir el kızıyla kafe şantanlarda gönül eğlendirmekte" deyinceye kadar gönül işleriyle uğraşmayı ona yakıştıramadığı gibi, Hasan'ı içten içe babasının sırtını dayayabileceği en güçlü destek, ailenin ikinci direği gibi kabul ettiğinin farkında değildi.

Büyük Liman'da görmüşmüş Hüsnü küçük biraderini. Bunu söyledi sadece annesine. Görünce de yanındaki güzel kadirim kim olduğunu sorup soruşturduğunu anlatmadı. Babasının konsolos olduğunu öğrenememişti ama kızın İtalyan olduğunu hem de yüksek rütbeli birilerinin kızı olduğunu öğrenmişti. Annesi de öğrendiklerini kocasına söylemedi. Hüsnü ile Eleni'yi de bilmiyordu Hüseyin Efendi, Haşan ve İtalyan kızı hakkında da nasıl olmuşsa bir şey duymamıştı. Oysa imal ettiği sabunları ihraç etsinler diye sattığı adamların yazıhaneleri oralardaydı hep, limanda, çarşı içinde, sahilde. Oğlanlar hakkında konuşmaktan kaçınıyordu Hamide Hanım ama en çok Gülfidan hakkmda ağzından bir şey kaçırıverecek diye ödü kopmaktaydı. Değil bir şey söylemek, kuşkulanın sezdirmek bile tehlikeli olabilirdi. Oğullarının gâvur kızlarına vurulduğunu

duysa ne yapardı Hüseyin Efendi? Bunu düşünmek bile istemiyordu ama onlannki yine de bir şey değildi. Kızının bir Rum delikanlıya gönlünü kaptırdığını öğrense... Kıyameti koparırdı alimallah. Hasan'a biraz sezdirecek gibi oldu da çıldırdı oğlan. "Kim? Nikos mu?" dedi de başka bir şey demedi. Neden sonra, "Hele" dedi. "Hele öyle bir şey yapsın, kendi ellerimle veririm cezasını." Nikos ne zamandır adada edindiği dostlarla vakit geçiriyor, eve arada bir uğruyordu. Geldikleri gibi, yine Hasan'la birlikte dönmeyi mi bekliyordu; yoksa başlarına gelen felakette onlan yalnız bırakmak mı istemiyordu, bilmiyordu Hamide Hanım. Ne zaman gelse birkaç saat kalıp dönmenin yollarım aradığım hissediyordu. Kızıyla aralarındaki fısıldaşmalan, bakışmalan sezdiğinin farkında değildi. Hürmette kusur etmiyordu doğrusu. Belli ki Gülfidan akimı almıştı çocuğun. Ne yaptıysa, nasıl yaptıysa kendine âşık etmeyi başarmıştı. Başkalan görmese bile Hamide Hamm çocuğun yüzüne yansıyan o mahcubiyeti görüyor ve ona değil, kızma kızıyordu en çok.

Hayatlanna egemen olan tek duygu korkuydu son aylarda. Korku duman gibi yayılıyordu adada. Koyu bir sis gibi her yeri, her şeyi ele geçiriyordu. Bu korku yüzünden Gülfidan'la Nikos'un aşkı ortaya saçıldığında olabilecekleri düşünmekten kaçıyordu Hamide Hanım. Onları el ele gördüğünü unutmaya, yakaladığı kaçamak bakışmaların bir göz yanılması olduğuna kendini inandırmaya çalışıyordu. Doğrudan hayat hakkında, yaşama hakkı hakkında en ciddi kararlar alınırken çocuklarının her birinin kendi aşklarımn içinde debelenmeleri aileye yapılmış bir ihanet gibi, cezalandırılması gereken bir suçmuş gibi geliyordu ona. Kimsenin aşkla meşkle uğraşacağı bir zaman olmadığını anlamamalanna sinirleniyordu. Hüseyin Efendi'yi kararından vazgeçirmeye biraz da bu yüzden fazla çaba harcamadı. Bu kıyamet ortammda kızımız sevgili mi edinmiş

kendine diye, en çok Gülfidan'a kızıyordu. “Allah bilir kendini Aretusa yerine koymuş, Nikos'a da Erotokritosluğu yakıştırmıştır” diye tahminde bulunuyordu. Kızında kendisinin yirmi beş yıl önceki halini görüyordu ama bu, onu kızına karşı anlayışlı yapacağına öfkelendiriyordu. Kendi bahtsız aşkının intikamını kızı üzerinden almaya çalışıyormuş gibi davranıyor, “Demek aşk oyunu oynuyorsun; öyle oynanmaz böyle oynamr” diyordu.

“Anasırım kaderi gibi olacakmış kizirim kaderi de, yazısı böyle yazılmış” derken dönüp kendi kaderine bakıyordu her seferinde. Kendisi gönlünün kimi istediğini dillendirebilmiş miydi ki? Ne gönlüne söz geçirebilmişti, ne gönlünün sesini başkalarma duyurabilmişti.

Hüseyin Efendi ile söz kesildiğinde Fehimakislerin oğlu Ali vardı Hamide'nin gönlünde. Meğer çok derinlerde bir yerde hâlâ sızlayıp durmaktaymış o aa. Kapıldığı sevda rüzgânnda Gülfidan'ın aklının, varlığınm nasıl uçuştuğunu gördükçe yıllarca derinlere ittiği için unuttuğunu sandığı ne varsa dirildi. Unutmak için onca çaba harcadığı anılar canlanmaya başlaymca çocuk kalmış yanı korktu. Anlaşılır diye, duyarlarsa çok kızarlar diye hâlâ korkuyor olması anlaşılır gibi değildi. Ama gerçek buydu. Düşünmekten bile korkuyordu hâlâ. Öte yandan gerçek yaşamdaki hali, ihtiyarlamayı kabullenmiş yanı sevindi. İhtiyar değilmiş. Hâlâ gençlik heyecanı kalbini deli gibi çarptırabiliyormuş. Meğer biricik aşkım, Ali'sini hiç unutmamış. Soruyor ya zaman zaman “Sen mesut olmadın mı?” diye, “Pişman mısm?” diye soruyor ya Hüseyin Efendi, ne desin ki bunca yıl sonra?

Ne kadar derin yaşamışsa o gençlik yıllarım, aşk olduğunu yıllar sonra anladığı o heyecam kendisine unutturmayı bir türlü başaramamış. Yeni anlıyor bunu. İçinde bir yerin hâlâ ince

ince sızladığını fark edince, ölüm bile gelse ayrılmayacaklarına dair söz verdikleri aklına gelince bir tuhaf oluyor. Ölüm, yaşadıkları şu günlerdeki kadar ucuz değildi o zaman. Ölümden önce Hüseyin Efendi geldi. İstikbali parlak damat adayı olarak kabul gördü. Ali ise alt tarafı marangozdu. Hüseyin Efendi ile kıyas kabul etmezdi. Bir süre sonra Ali askere alındı. Bir daha geri gelmedi. Öldü mü, esir mi düştü, kayboldu mu, gittiği yerlere kök saldı, evlenip oralarda mı kaldı, hiç bilemedi Hamide ve yıllar yılı kendisine Ali'yi düşünme yasağı koydu. Düşünmemeyi başardı da. Ne zaman aklına gelse hemen bir uğraş buldu kendine, zihnini meşgul etti ve unuttu. Son günlere kadar aklına geldiği yoktu. Onca şeyin arasında Ali'yi düşünmek zaten mümkün müydü ki? Şimdi kızındaki alev alev aşkı gördükçe ne büyük bir haksızlığa uğradığını tekrar düşünüyordu. Evin kadininesi Feride Hanım, Hamide'nin şimdiki yaşmda bir anneydi o zamanlar. “Bak, talibin budur. Gönlün var mı?” diye sormayı akima bile getirmemişti. Gözünü kapadı Ali'yi sildi, çıkardı hayatmdan Hamide, gözünü açtı Hüseyin Efendi'nin karısıydı.

O zamanlar başını böyle yaslayamazdı anasının göğsüne. Ana kucağı deyip sığmamazdı. Şimdi nasıl da iyi geldi. Nerelere gitti geldi, ne düşüncelere daldı birkaç dakika içinde. Sildi gözlerini, annesine baktı bir kez daha. Onun da gözleri dolu doluydu. O da torununun kızıyla aym kaderi yaşayacak olduğunu düşünüyor muydu? Kızına çektirdiklerine mi üzülüyordu, torununa mı, belli değildi.

Bir daha konuşmadılar. Akşama az kalmıştı ve akşam Gülfidan'ın olacağını öğrendiği Şey için ortalık tekrar gözden geçirilip son hazırlıklar bitirilmeliydi.

İşleri olabildiğince yoluna koyduktan sonra çıkıp kızma bakmak geldi akhna Hamide Hanım'ın. Yukarıya çıktıktan

sonra sesi soluğu kesilmişti. Ağlaya ağlaya uyumuştur diye düşünüyordu ama bir anda, “Bir delilik yapmaya kalkmasın!” endişesiyle titredi. Ali'ye kavuşamayacağını öğrendiğinde canına kıymaya kalkmamış mıydı o da? Daha geçenlerde, birkaç ay oldu olmadı Gülfidan'la birlikte gittikleri bir ev ziyaretinde sevdiğine vermedikleri için kendini asan bir kızdan söz edilmişti de Gülfidan çok ilgilenmiş, olaym öncesini, sonrasını öğrenmeye çalışmıştı. Bir şeyi daha hatırladı. Şimdi Gülfidan'ın olan oda, çocukları büyütürken küçük olduğu ve mangalla ısıtılması kolay olduğu için kış gecelerinde en çok oturduklan yerdi. Odanın tavanındaki beşik kancaları hâlâ duruyordu. Hatta geçen gün gördüğünde çocuklan o beşikte sallayarak büyüttüğü günlerin hayaline dalıp gitmişti. Elini kuruladığı peşkiri bir yana fırlattı, deli gibi koştu merdivenlere. “Salon Gülfidan! Sakın böyle bir acı yaşatma bize!” diye hem ağlıyor hem dövünüyordu.

Kapı duvardı. “Eyvah!” dedi. “Eyvah!” Gülfidan'ın ipte sallanan bedeni gözünün önünde beliriverince diz çöktü kapınm önüne. Kapıyı yumruklamaya başladı. “Gülfidan!” diye seslenmek istiyordu ama boğazım tıkayan yumrukla bağırmak buyana nefes almakta bile güçlük çekiyordu.

Kadinine merdivenleri güçlükle, inleye inleye çıkıp yetişti.

“Ne oldu? Ne ağlarsm? Nerdedir Gülfidan? Açmaz kapıyı?” dedi, o da vurdu birkaç kez. İçerden yine ses gelmedi.

“Salon kaçtı?” dedi Kadinine.

Kaçmak! Bu hiç aklına gelmemişti Hamide Hanım'ın. Gözünü anahtar deliğine uydurmaya çalıştı. Anahtar üstündeydi, içerisi görünmüyordu.

Kapıyı olanca kuvvetiyle itti,, yumrukladı, omuzladı, tekmeledi. Olmadı. Başka bir çare düşünmeli. Nasıl açabilir? Anahtar kilidin içinde olduğuna göre onu düşürebilir miydi acaba?

Şansım denemek üzere koşup bahçeden çeşitli boylarda birkaç çomak alıp geldi. Kilidin içindeki anahtarı düşürmeye çalışırken zihninden Gülfidan'ın beşik kancalanndan birine geçirilmiş ipte sallanan bedeninin hayalini silmeye çalışıyordu. Birkaç denemede anahtan kapının arkasına düşürmeyi başardı. Koşup oklavayı kaptı geldi aşağıdan. Anahtarı oklavayla dışarı çekmek için de çok uğraşması gerekmedi. Odaya daldığında eli ayağı kavak yaprağı gibi titriyordu. Odayı boş bulunca önce sevindi. Gülfidan korktuğu şeyi yapmamıştı. Sonra paniğe kapıldı. Kendisini pencereden mi attı yoksa? Pencere açıktı. Yüreği ağzında eğilip aşağıya baktı. Oh! Yatağm üzerine bıraktı tükenmiş bedenini. Bu oda boşsa Gülfidan nerede? Yoksa annesinin dediği gibi... Ama oda kilitliydi. Kapısı kilitli odadan nasıl... Tekrar pencereye koştu. Pencere kanatlarının demirine bağlanmış ipi o zaman gördü. Deli kız! O incecik iple belli ki ayva ağacına savurmuş bedenini. Her zaman çıktığı ağaçtan kayarak kolayca inip kaçmış. Nereye? Nereye gitmiş olabilir? Akşama nikâhı kıyılacak kız evden kaçıp nereye gider? Gülfidan'ın karyolasının üstüne çöktü yeniden. Kafasını iki elinin arasına alıp düşünmeye başladı. Ne yapacak şimdi? Kime haber verecek? Nerede arayacak kızını? O kapıyla savaşırken Kadinine bir süre başında dikilmiş, sonra aşağı inmişti. Tekrar çıktı. Geldi, kızının yanma oturdu.

“Ben demiştim” dedi. “Bu kızın oğlanda gözü var demiştim.”

“Anne!” diye öyle sert bağırdı ki Hamide, yaşlı kadın sustu. Durum ortadaydı. Gülfidan kaçmış.

Aşağıdan bahçe kapışırım açılma sesi, ardmdan ayak sesleri gelinceye kadar hiç konuşmadan, hiçbir yorumda bulunmadan Gülfidan'ın karyolasmda yan yana oturdu iki kadm. Ayak seslerini duyduklarında birbirlerinin yüzüne korkuyla baktılar. Kim olabilir gelen? “Gülfidan nerede?” sorusuna kim, nasıl cevap verecek? Ne denecek, ne söylenecek?

Oturduğu yerden güçlükle doğruldu Hamide. Pencereye yöneldi. Ağaçlar engel oluyordu görmesine. Bahçe kapısından girip eve doğru ilerlemekte olan iki kişiyi hemen tanıyamadı. Biri Gülfidan mıydı? Yanındaki? Koşar adım indi merdivenlerden.

O ininceye kadar gelenler içeri girmişlerdi. Nikos, Gülfidan'ı her zaman oturduğu bahçeye bakan koltuğa oturtmaya çalışıyordu. Gülfidan'ın gözlerinden yaşlar sicim gibi akıyordu, yüzü kıpkırmızıydı.

Hamide şaşkınlık içinde Nikos'un ellerine sanldı. İzin verse öpecekti Rum oğlarun ellerini.

“Teşekkür ederim oğlum” dedi. “Çok teşekkür ederim.”

Elenilerde Akşam Yemeği

Eleni, “Annemler seni yemeğe davet ediyor” dediğinde nutku tutuldu Hüsnü'nün.

“Beni... Annenler... Yemek...”

Güldü Eleni.

“Ay, ne var bunda bu kadar şaşıracak! Müstakbel damatlan değil lYıisîrt? Bir an evvel tanışıp görüşmek gerekmez mi?”

“Elbette... Gerekir tabii” diye mırıldandı Hüsnü. Aynı anda korkuya benzer bir hisle “Hayırdır inşallah!” dedi içinden. “Anastasya Hanım durup dururken beni yemeğe çağırmaz. Aklından neler geçiyor?”

“Ne zaman?” diye sormayı neden sonra akıl edebildi.

“Bu gece” dedi Eleni.

Eve giderken akimda Anastasya Hanım'ın yemek daveti dönüp duruyordu. Bir plam vardı müstakbel kayınvalidesinin, mutlaka bir plam vardı. Belki azarlayacaktı. “Kızımı sen baştan çıkardm, utanmıyor musun yaptığma?” diyecekti. “Mademki Müslüman'sm, mademki Türk'sün, kendine yakışan birini bulsana. Niye kızımın aklını çeldin?” diye hesap soracaktı. Adam tutup Hüsnü'yü dövdürme hazırlığı bile yapmış olabilirdi. Aklına bu olasılık gelince güldü. “Sen de amma abarttın” dedi kendi kendine. “Madem adam tutacak, dövdürmeye değil,

öldürmeye tutsaydı o adamı. Belki o zaman öfkesi geçerdi/ Halim selim Mihalis Efendi'yi düşününce daha da komikleşti manzara. Karısıyla yan yana durmuş Hüsnü'nün dövülmesini izlerken hayal etti Mihalis Efendi'yi, neredeyse kahkahayı basacaktı. Yok, yaşanacak olan gece, hiç de komik olmayacaktı. Bu, ayan beyan ortadaydı. Bakalım onu neler bekliyordu Elenilerin evinde? Kendi evlerine yaklaşınca düşüncelerinin akışı değişti; Gülfidan konusu öne geçti. İmam, nikâh, evlilik sözcükleri ortalıkta dolaşmaya başlayıncaya kadar neler olup bittiğinden haberi olmamıştı Hüsnü'nün. İşler çığırından çıktıktan sonra öğrendi. Öğrenir öğrenmez de annesinin karşısma geçmiş ve "Delirdiniz mi?" diye sormuştu. "Gülfidan'ın yaşı ne, başı ne? Daha düne kadar okula gidiyordu bu çocuk. Okuldan alıp koskoca bir adama karı mı yapacaksınız?"

Sonra hızım alamamış, "Yediği ekmek mi fazla geliyor? Evden bir boğaz eksilsin mi istiyorsunuz? Kızı ateşe atmayın o zaman. Ben gideyim" diye söylenmişti.

"Ne biçim konuşuyorsun sen?" diye kızmıştı annesi. "Senden gizli yapmıyoruz hiçbir şeyi. Evde neler olup bittiğiyle ilgilensen öğrenirdin. Ama takılmışsın gâvur kızının peşine, ne bizi gördüğün var ne kardeşini. Şimdi de kalkmış ağabeylik taslıyorsun. Ya şu oğlanın peşine takılıp giderse... O zaman ne olacak?"

"Hangi oğlamn?" diye şaşkınlıkla sormuştu Hüsnü.

"İşte Nikos denen şu Rum çocuğun. Ya ona âşık olmaya kalkarsa..."

"O zaman onunla evlendirirsiniz" dedi Hüsnü. Güldü.

O gülünce, "Delirdin galiba" diye sinirlendi Hamide Hanım.

Bu söz üzerine Hüsnü de açtı ağzını, yumdu gözünü.

"Nedir sizdeki bu Rumlaşma korkusu, gâvur nefreti? Sizin inandığınız Allah'a inanıyor onlar da. Sizin gibi onların da bir

peygamberi, bir kutsal kitabı var. İbadetleriniz, bayramlarınız farklı olabilir ama kendinizi bildiniz bileli Rumlarla iç içe yaşıyorsunuz ama kızınız ya da oğlunuz onlarla birlikte bir aile kurnıaya kalkarsa diye ödünüz kopuyor. Bağırsanız ilk Vasililer duyacak sesinizi, 'İmdat' deseniz belki ilk Mavroyeni koşacak yardımınıza. Sen anlatıyorsun. Canınızı, malınızı, namusunuzu zamanında Barbaki Efendi ile Kirye Kipriyanu sayesinde kurtarmadınız mı? Ama sizde hâlâ panik halinde bir korku. Ya Nikos'a âşık olursa Gülfidan... Nikos'u seviyorsa onunla evlensin. Ne olur ki?”

Yanlış sayılmazdı oğlunun söyledikleri. Onu dinledikçe sakinleşir gibi oldu Hamide Hanım. Hüsnü'nün son sorusunu yavaşça cevapladı.

“Baban verir mi hiç!”

“Babam neredeyse kendisiyle yaşıt adama veriyor ama sevdiği delikanlıya vermeyecek öyle mi? Babam mı evlenecek, Gülfidan mı?”

Hamide Hanım'ın aklından geçmeyen şeyler değildi Hüsnü'nün söyledikleri ama olmazdı işte, olamazdı.

“Saçma konuşuyorsun” deyip mutfağa yönelerek konuyu kapatmıştı Hamide Hamm.

Hüsnü de arkasından ama annesine duyuracak biçimde, “Hem evde ne olup bittiğiyle ilgilenmiyorsun diye sitem ederler hem de ilgilenmeye kalkmca saçmalıyorsun deyip sustururlar” diye söylenmişti. Birine sevdalanmayı hak görmedikleri kıza bir evliliğin sorumluluğunu yüklemekte hiçbir mahzur görmemelerine kızıyordu. Başlarında “Mübadele” diye bir bela dolanırken her şey yolundaymış gibi küçücük kızı evlendirmeye kalkmalarına sinirleniyordu. Öne sürülen gerekçeleri inandıncı bulmuyordu. Gülfidan'ın aşkı keşfedecek kadar büyüdüğüne ihtimal vermiyordu. Nikos ile bir samimiyet

kurmamıştı ama bir kız çocuğunu baştan çıkarıp kendisine âşık edecek yaradılışta biri olmadığını anlamak için çok yalandan tanımasına gerek olmadığını düşünüyordu. Dürüst bir delikanlıydı. Haşan'a$_z$ ağabeyi olarak kendisinin yapamadığı yardımı yaptığı, hayatının en zor zamanlannda yanında olduğu gün gibi ortadaydı. Vazgeçirmek için elinden geleni yapardı elbette ama eğer vazgeçmez de Gülfidan'ı Yusuf Ağa'yla nikâhlamaya kalkarlarsa müdahale edecek gücü de, yetkisi de yoktu.

Bahçe kapısı aralıktı. Evin kapısı da öyle. Mutfak kapışırım kapalı olmasına ve evde her zamankinden farklı bir sessizlik olmasına bir anlam veremediyse de üstünde fazla durmadı. Alt katta, arka sokağa bakan, Kadinine'nin odasının yarımdaki odada kalıyordu. Kimsenin ortalıkta görünmemesi işine geldi. Annesiyle yeniden tartışmak, bir sonuca ulaşmayacaksa onu boşu boşuna üzmek istemiyordu. Annesinin elinden bir şey gelmediğini biliyordu çünkü. Babası aklına koyduysa ne annesini dinlerdi ne kaynanasını. Odasına girip hazırlanmaya başlaymca yeniden Anastasya Hanım'ın yemek davetiyle ilgili kaygılar öne çıktı. Eğer evlenmelerine razı olacaksa ailene söyle, gelip istesinler kızı, diye haber gönderirdi, akşam yemeğe gelsin, diye değil. Bir planın peşinde olduğu muhakkaktı da plan neydi acaba? Bir de bakmışsın, “Biz düşündük taşmdık, sizin birbiriniz için yaratıldığınıza karar verdik. Düğün tarihini konuşmak için seni davet ettik” diyorlar. Olur mu? Bunu geldiği hızla uzaklaştınyordu akimdan Hüsnü. Olmazdı. Anastasya Hamm'in böyle bir şey demesi, Kerim Dayı'run anlattığı fıkradaki gibi, dünyada yeşil kısrak, mavi karga bulmak kadar imkânsızdı.

Hazırlamp odasından çıktığında mutfak kapısının açık olduğunu görünce kafasım uzatıp, “Nasılsınız ey ev halkı, iyi misiniz?” diye sordu. Annesi dirseğini mutfak masasına dayamış,

çenesi avcunun içinde, duvardaki bir çiviye gözlerini dikmiş, o tek noktaya bakmaktaydı. Kadinine ocağın başında, sacayağın üzerine oturtulmuş toprak tencereyi dalgın dalgın karıştırıyordu. Gülfidan ortalarda görünmüyordu. Ağır bir keder havası sessizlik olarak çökmüştü mutfağa. Hüsnü'nün neşeli bir ses tonuyla yönelttiği soru anlamsız bir boşluk yaratmış, bir hareket sağlamadığı gibi, duruşların değişmesine bile yetmemişti.

"Ne bu haliniz?" dedi Hüsnü. "Evden cenaze çıkmış gibi. Ne oluyor?"

Kadinine döndü, boştaki eliyle "Ne yapalım?" der gibi bir işaret yaptı, annesi ise dönmedi. Sadece bakışlarını çividen alıp Hüsnü'ye çevirdi. Bomboştu bakışlan, bütün duygulardan sıyrılmış gibiydi. Kız kardeşinin başına bir şey gelmiş olabileceği endişesi sardı Hüsnü'nün yüreğini.

"Gülfidan nerede?" dedi.

Kadinine "Pano apo"[1] derken annesi eliyle üst katı işaret etti. Konuşmaya pek istekli olmadıkları ortadaydı. Üstelemedi Hüsnü, hatta işine geldi; kendisini bir yükten kurtulmuş gibi hissetti. Herhangi bir açıklama yapması gerekmeyecekti.

"Yemeğe beni beklemeyin" dedi dış kapıya yönelirken.

"Neden?" diye, "Nereye gidiyorsun? Nerede yiyeceksin?" diye kimse sormadı. Ki Hüsnü, Haşan gibi avare ruhlu değildi. Muntazam bir hayatı vardı. Dışarılarda vakit harcadığı, meyhanelere, kahvelere gittiği, geceyi evden uzakta geçirdiği olmazdı. Hemen hemen hiç olmamıştı şimdiye kadar. Yine de kimse merak etmedi yemeğe gelmeyip nereye gideceğini; merak eden olduysa da soran olmadı.

İki adımda vardı Elenilerin evine. Komşu sayılırlardı zaten. Evleri Müslüman mahallesinin bittiği yerde ve Hüsnü'nün her zaman gelip geçtiği yolun üstündeydi. Zaten bu yoldan gelip

1 *(Yun.)* "Yukarıda."

giderken önce bakışları, sonra kendileri karşılaşmıştı. Hüsnü gözü kapılarda, pencerelerde olan bir delikanlı değildi. Mahallede bu özelliğiyle, "Çok namuslu çocuk, başını kaldınp kimseye bakmaz" diye söz edilirken nasıl olduğunu anlamadan Eleni ile göz göze gelmişti birkaç sefer. Sonra her geçişte Eleni'nin pencerede onu beklediğini fark etti. Derken çarşıda karşılaştılar. Sonraki günlerde de karşılaşmak için ellerinden geleni yapınca sevda ateşi tutuştu; incecik bir dumanla için için yanmaya başladı. Her iki tarafın ailesi öğreninceye kadar sakındılar aşklarını, gizli gizli yaşadılar. Her iki tarafın da öğrendiği önce mini mırıl, sonra sesli, daha sonra da çığlıklar halinde yükselen itirazlardan anlaşıldı. Madem duyulmuştu, daha fazla gizlemeye gerek yoktu. Agorada dolaşmaya, çarşı pazarda el ele, kol kola gezip tozmaya başladılar. İtirazlar daha da yükseldi. Nasıl olurdu? Bir taraf "Herkes kendi dengini bulsun. Hüsnü ne sanıyor kendini? O kim, kereste tüccarı Mihalis'e damat olmak kim!" derken; öbür taraf, Eleni'nin ne yapıp da bu namuslu çocuğu baştan çıkardığını soruyordu. Dedikodular ayyuka çıkınca iki âşık dedikoduları önleyecek önlemler almak yerine söylentilere kulak aşmamayı seçti. Gezip dolaştıkları yerlerde ailelerinden birileriyle yüz yüze gelmemeye özen gösteriyorlardı, hepsi o kadardı; gerisine boş veriyorlardı.

Kapıda ve güler yüzle karşıladı Anastasya Hanım Hüsnü'yü. Misafir odasma buyur etti. Eleni ile birkaç kez ve rastlantıyla göz göze gelmek dışında hiçbir iletişimleri olmadı. Hüsnü, sevgilisinin kendisine bir şeyler anlatmak istediği izlenimine kapıldıysa da Eleni bunu gerçekleştirecek herhangi bir girişimde bulunmadı. Yemek masası hazırlanırken annesine yardım etti. Misafir odasıyla yemek odası ve mutfak arasmda gidip gelirken Hüsnü'ye attığı kaçamak bakışlardan huzursuz ve heyecanlı olduğu fark ediliyordu. Masaya tabakları, çatal-kaşıkları

koyarken duraksayıp Hüsnü'ye baktığı anlarda Hüsnü onun da bu gece neler olacağını kestiremediği için endişeli olduğunu anladı. Hanımlar yemek masasını donatırken Hüsnü de Mihalis Efendi ile sohbet etti. Çok şükür sıcaklar bir hayli azalmıştı. Sıcağı sevmiyordu Mihalis Efendi. Sıcak basınca kimse çarşıya çıkmıyor, herkes akşam esintisini bekliyordu. Zaten öğle sıcağında kim kereste bakmaya çıkardı? O da yaz boyunca sıcak bastı mı fırsattan istifade eve kaçıp bir iki saat kestiriyordu.

Sofrada hem koloçita hem de çurlama olduğunu görünce Anastasya Hanım'ın, kızından Hüsnü'nün sevdiği yemekleri sorup öğrendiğini düşündü Hüsnü. Eleni'yi annesine Hüsnü'nün sevdiği yemekleri söylerken hayal etmek de pek hoşuna gitti. Koloçita peynirli bir çeşit kabak böreğiydi. Çurlama ise tiftilmiş tavuk etiyle hazırlanmış iç pilavlı börek... “Bütün bu hamur işlerini sırf damadı seviyor diye yaptıysa...” diye düşünüp ümide kapıldı.

Sofraya şarap getirildiğinde Anastasya Hanım ilk iş, Hüsnü'nün tepkisini ölçmeye çalıştı. Herhangi bir tepki göstermediğini görünce, hele Eleni'nin şarap teklifini geri çevirmediğine tanık olunca rahat bir soluk aldı. Bu, iyiye işaretti. Kan-kocanın bakışıp birbirlerine gülümsediklerini Eleni gördü, Hüsnü fark etmedi.

Şarabı nasıl bulmuştu Hüsnü? Kendi imalatlarıydı, yeterince dinlendirilmişti. Tadım sevmiş miydi? Başka ve riskli bir konuya geçmeyi geciktirsin diye bir süre şarap hakkında konuşuldu. Hangi aşamalardan geçirilerek yapıldığı, kalitesini arttıran faktörlerin neler olduğu, yapımında dikkat edilen noktalar, gerekmediği kadar uzun uzun anlatıldı.

Asıl konuya ancak yemeğin sonuna yaklaşılırken Mihalis Efendi'nin girişimiyle geçildi. Mihalis Efendi Hüsnü'nün ne kadar efendi bir çocuk olduğunu, agorada kendisini

tanıyanların hakkında hep olumlu konuştuğunu anlattı. Kimseden Hüsnü'nün aleyhinde bir laf duymamıştı şimdiye kadar. Kocasının Hüsnü'ye düzdüğü övgüler uzayınca Anastasya Hanım'ın sabrı taştı. O, sadece konuyu açmasını beklemişti kocasından, Hüsnü'yü göklere çıkarmasını değil. Kansının keskin bakışlanyla karşılaşınca sözü ona devretmesi gerektiğini anladı Mihalis Efendi; bir daha da söz sırası ona gelmedi.

Anastasya Hanım, ikisinin seviştiğini Resmo'da duymayan kalmadığmdan girdi, kızlarının gözünün Hüsnü'den başkasmı görmediğinden çıktı. Konuşurken gözlerini Hüsnü'den ayırmıyor, hemen her söylediğini onaylaması için ona zaman tanıyordu. Hüsnü de müstakbel kaymvalidesini ya başıyla ya bakışlarıyla onaylamaktan geri durmuyordu. Onlan zorla ayırmaya kalksalar her ikisinin de çok mutsuz olacağını söyledikten sonra Hüsnü'nün gözlerinin içine bakıp bu sözünü de onaylamasını bekledi. Hüsnü'nün söylenenlerin hiçbirine karşı çıkacak gücü de, niyeti de yoktu. Hele bu son sözleri canı gönülden desteklediğini açık açık belli edince can aha noktaya gelindi.

“Biz Mihalis Efendi ile oturup konuştuk” dedi Anastasya Hanım. “Anne-baba olarak evlenmenize razı olacağız. Ancak bir şartımız var.”

Şart mı? Hüsnü şaşkınlıkla Eleni'ye baktı. Gördüğü, Eleni'nin endişeli yüz ifadesiydi. Ya bu şarttan onun da haberi yoktu ya da Hüsnü'nün kabul edebileceği bir şey olmadığını düşünüp korkuyordu.

Şartm ne olduğunun açıklanmasını bekledi Hüsnü ama onun yerine, “Sen gerçekten Eleni'yi seviyor musun?” diye sordu Anastasya Hanım.

Konu bu noktaya gelmişken ne kadar anlamsız bir soruydu bu böyle...

Ne söylediğinin pek de farkında olmadan, “Evet. Tabii. Elbette” dedi Hüsnü.

Kan-koca bakışıp son vuruşu yapmanın tam zamanı olduğunda anlaştılar.

“Gerçekten seviyorsan onun için dinini değiştirir misin?”

Din değiştirmek mi? Hüsnü bunu beklemiyordu işte. Bunu hiç beklemiyordu.

İki Koyun, Bir Deve Miktarı

Sessiz sedasız kıyıldı nikâh. İmam efendi dualarım okuyup bitirinceye kadar Gülfidan'a ihtiyaç duyulmadı. Sıra nikâha geldiğinde yokluğu fark edildi. Annesi gerekli gördüğü her türlü korkutmayla onu içeri tıkıp kapıyı üstünden kilitlediğinden beri odasındaydı. Babası hoca efendiyle birlikte gelince annesi kapısını açıp onu azat etmiş ama ne bir şey söylemiş ne de aşağıya çağırmıştı; gelinlik diye Gülfidan'a göre düzelttiği kendi gelinliğini önüne fırlatıp "Hadi, hazırlan" demişti sadece. Sabahtan beri bir lokma yemek yememiş, bir yudum su içmemişti Gülfidan. Açlığını, susuzluğunu düşünecek halde değildi. Bulutlarda gezerken, aşk rüyası içinde yükseklerde uçmaktayken burnunun üstüne çakılmıştı. O gece nikâhlanacağmı çeşme başında ve komşu kızından mı öğrenirmiş insan? Kendisine kurulan gizli tuzağı nasıl olup da fark etmemişti? Gerçi fark etse öğrendikten sonra yaptığından başka ne yapacaktı? Neye uğradığını şaşırmış, ne yapacağmı bilememiş ve biricik aşkına koşmuştu. Nikos'un onu alıp kaçıracağım, şu anda yaşadıklarmın ve yaşayacaklarının çabucak unutulacak korkulu bir rüyaya dönüşeceğini ummuştu. Ama "Yapamayız" demişti Nikos. "Şimdi senin eve dönüp bu nikâha evet demen gerekiyor. Koşullarımız bizi buna zorluyor. Sana söz veriyorum. Nerede

olursan ot yaşın isterse doksan olsun, istersen dokuz çocuk doğur; ölmemişsem eğer, elim ayağım tutuyorsa, aklım başımdaysa mutlaka geleceğim, mutlaka seni bulacağım. Buluşmayı ahirete bırakmayacağım. Akıbet birbirimize kavuşacağız. Sana namusum, şerefim üzerine yemin ediyorum." Sonra da getirip bu kötü kadere teslim etti. İnandı mı bu sözlere Gülfidan? İnanmaktan başka çaresi olsaydı inanmazdı ama sarılacağı tek dayanak buydu. Söz vermişse mutlaka gelecek, onu kurtaracakta. Ne zaman olacağı belirsizdi ama mutlaka kavuşacaklardı.

Yusuf Ağa ve şahitler hazırlandığı halde Gülfidan ortalıkta görünmeyince Hüseyin Efendi karışma işaret etti ilkin. Hamide Hanım daha az önce kapışma gitmiş, kâh gözdağı vererek kâh "Bizi rezil etme. Babanın şerefini ayaklar altına almış olursun, kimsenin yüzüne bakamayız" diye adeta yalvararak odasından çıkmak için ikna etmeye çalışmışta ama Gülfidan bakmamışta bile annesinin yüzüne. Artık ağlamıyordu. Gözpınarları kurumuştu ağlamaktan. Nikos onu getirip annesine teslim ettiğinden beri ağzını açıp tek laf etmemiş, başını önüne eğmiş, bir daha kaldırmamışta.

O zamandan beri evde ölüm sessizliği egemendi. Hüsnü gelip gitmiş, bu nikâh konusunda ne düşündüğünü annesine açık açık söylediği için yeniden konuşmak istememişti. Haşan ise evde olan biten konusunda Hüsnü[7]den daha bilgisizdi. Kız kardeşinin Nikos ile kaçmasından korkulduğu için böyle apar topar evlendirildiği, Nikos ile Gülfidan'm aşkı ondan sır gibi saklanmıştı. Bu evliliği onaylamıyor ama Gülfidan'm rızasıyla yapıldığını sandığı için sessiz kalmayı yeğliyordu. Nikâh sırasında evde bulunmak niyetinde değildi. O da tek başına, mutfakta yedi yemeğini ve çıktı gitti.

Düğün sofrası değil, her gece kurulan sıradan akşam yemeği sofrası bile kurulmadı o gece. Kamı aç olan, bir kap yemeğini

tencereden kendisi doldurdu, mutfak masasında sessizce yedi, çıktı. Hüseyin Ağa hoca efendiyle birlikte gelmişti. Yusuf Ağa ise onlardan önce geldi. Hamide Hanım, başım kaldınp damadı olacak adamın yüzüne bir kere bile bakmadan herkesten önce misafir odasına buyur etti onu, başköşeye oturttu. Yaşından ve cüssesinden beklenmeyecek bir mahcubiyet içindeydi Yusuf Ağa. Rahatsızlık vermekten çekinir gibiydi, gösterilen yere geçip oturduktan sonra gözlerini önündeki halının desenlerine dikti, çevresine bakınmaktan bile kaçındı.

Hocarun acelesi vardı. Nikâhı kıyıp yatsıyı kıldırmak için camiye dönmesi gerekiyordu. Hüseyin Efendi bir daha baktı karışma; Hamide Hanım yerinden kımıldamayınca âdetin böyle olduğunu, kızını alıp hocarun huzuruna getirmenin babaya düşen bir görev olduğunu düşündü, hareketlendi.

Babasının sesini duyunca direnemedi Gülfidan. Gözünde yaş yoktu ama ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüştü. Misafir odasının kapısında göründüklerinde, "İçeri gelmesine gerek yok" dedi hoca efendi. "Sesimizi duyacağı bir yerde, kapınm dışında dursa yeter."

"Hiç olur mu öyle şey!" diye babası karşı çıktı. "O da burada, müstakbel kocasının yarımda duracak, bizzat kendisine sorulacak."

Başını örtüp Yusuf Ağa'nın yanma oturttular Gülfidan'ı. Evin genç erkekleri hariç herkes oradaydı. Yan duvara dayalı divanda komşulardan şahit olarak gelen iki ihtiyar oturuyordu. Evin kendi ihtiyarları Kadînine ile Kerim Dayı ise kapının hemen yarımdaki alçak sedirdeydiler. Hamide Hanım girip çıkıyor, nikâhtan sonra yapacağı ikramı hazırlıyordu. Gümüş zarflı ince porselen fincan takımının yanma gül kokulu lokumları, onların yanma "zülfari" dedikleri turunç macununun bulunduğu kristal kâseyi koydu. Kâsenin iki yanında biri yanya

kadar suyla dolu, ötekinde tatlı kaşıkları olan iki kristal kadeh ile macun tepsisi masanın üzerindeki yerini alınca ikram hazırlığı tamamlandı. O da kocasının yanına, köşede yan yana duran iki koltuktan birine oturdu. Nikâh merasimi başlayabilirdi artık. Hoca gelin ile damadı iki yanına, yere serilmiş seccadenin üstüne oturttu. Dualar okundu, bitti; sıra mehire geldiğinde mehir isteyip istemediği soruldu Gülfidan'a. O zamana kadar ne kimse Gülfidan'ın yüzüne bakmıştı ne de Gülfidan başını kaldınp odada kimlerin bulunduğuyla ilgilenmişti. Mehir sorusu doğrudan kendisine sorulduğunda başım kaldırıp babasına baktı ilkin. Kızının yüzünü, gözlerini görünce ürperdi Hüseyin Efendi. Bu evliliğe karar verirken kızma gönlü olup olmadığını hiç sormadığını o zaman hatırladı. Bir an, kısacık bir an, "İstemiyor musun?" diye sormayı düşündüyse de çabucak kovdu zihninden bunu. Önceden akıl etseydi olurdu ama artık çok geçti. İmamın, şahitlerin, hele Yusuf Aga'nm önünde asla sorulamazdı bu soru. Mehir isteyip istemediği hakkında hiçbir şey söylemedi Gülfidan; babasına baktı ve tekrar başım önüne eğdi. Kurbanlık kuzu gibiydi. Başına geleceklere razı olmuştu, çünkü karşı çıkacak gücü yoktu. Tek güvenci Niko'suydu; o da onu geri getirip annesine elleriyle teslim ettikten sonra kimden nasıl bir yardım dilenebilirdi?

GülfidanTn mehir istediğine onun adına karar verildi. Yusuf Ağa bonkördü, iki koyun, bir deve miktarınca altın vaat etti mehir olarak. Sıra nikâh akdine geldiğinde damattan ve şahitlerden önce Gülfidan'a sordu imam.

"Kâmil Efendi'den olma, Hanife Hamm'dan doğma Yusuf Ağa'ya kanlığı kabul ediyor musun?"

Gülfidan ikinci kez babasına baktığında kızını değil, karısını gördü karşısında Hüseyin Efendi. Nasıl olmuşsa kızı gitmiş Hamide belirmişti kızının oturduğu yerde. Hem de gerdek

gecesindeki görüntüsüyle canlanıvermişti. Kan çanağına dönmüş gözler aynıydı, o gözlerden saçılan hem öfke kusan hem küskünlük taşıyan bakışları aynı. Bunca yıl sonra bunun nasıl olduğunu hiç anlamadı. Kendisini toparlamayı başardığında ateş saçan gözlerle kendisine bakmakta olan kızına başıyla "Ediyorum de" diye işaret etmeyi başarabildi.

Oysa Gülfidan tam o sırada, "Etmiyorum, etmiyorum, etmiyorum..." diye içinden attığı sessiz çığlıklan yükseltmek, avazı çıktığı kadar bağırmak istiyordu. Bir şey söylemedi. Başını önüne eğdi. Bir daha sordu imam efendi. Yine cevap alamayınca şahitlere, damada, en son da Hüseyin Efendi'ye baktı.

"Gelin kızımızın rızası yok mudur?"

Gülfidan başım her kaldırışında babasıyla göz göze geliyordu. Babası donuklaşmış gözlerle ona bakarken kaba etine yediği çimdiğin acısıyla döndü. Oturduğu kanepeden kalkıp yanına geldiğini hiç fark etmediği annesiyle burun buruna geldi.

"Var... Var..." dedi annesi.

Kendisinin söylemesi gerektiğini hatırlattı imam efendi.

Cılız bir sesle, "Kabul ediyorum" dedi Gülfidan. İmam efendi bir daha sordu. Bir daha... Sonra Gülfidan'ı kanlığa kabul edip etmediği sorusunu Yusuf Ağa'ya yöneltti. Yusuf Ağa üç kez sorulan soruya her defasında aym gür sesle "Ediyorum" cevabı vermekte hiç tereddüt etmedi.

Nikâh kıyılmca cezası buymuş ve bitmiş gibi hemen yukarı, odasma kaçmak istedi; annesi izin vermedi. Bir çimdik de bunun için yedi Gülfidan. "Utamyor" diye fısıldadı Kadinine güvey ile birlikte gelen iki ihtiyara. Hamide Hanım, "Yaşı küçük ya, ondan..." diye utanmanın gerekçesini yetiştirdi hemen. Hüseyin Efendi zaten resmi nikâh olmadan damadın evine yollamak niyetinde değildi kızını. Gelinle güvey misafir odasınm başköşesindeki kanepeye yan yana oturtuldular.

Nikos'a yazdığı veda mektubu Gülfidan'ın koynunda terden yumuşayıp dururken, nasıl biriyle evlendirildiğini görmek için Allah'ın huzurunda artık kocası sayılan adama başını çevirip bir kere olsun bakmadı. Yakışıklı adamdı Yusuf Ağa. Biraz yaşı vardı ama gür kirpikli, zeytin yeşili parlak gözleri, geniş alnı, şakaklarından hafifçe ağarmaya başlamış saçları ve uçlan yukan kıvnlmış gür bıyıklarıyla zamanın yakışıklılık tanımına örnek gösterilecek bir duruşu vardı. Gülfidan'm aklı ise bir an önce bahçeye çıkıp ayakyolundaki taşın altma mektubu yerleştirmekteydi. Helanm sıvasız taşlarından bazılarının yerinden oynatılabildiğini fark ettiğinde akima gelmişti bu mektuplaşma yöntemi. Nikos'a yazdığı mektuplan oraya koyuyor, ondan gelenleri oradan alıyordu. Ötekilerden epeyce farklı kahverengi taşm oyuğunu posta kutusu olarak kullanmayı akıl ettiği için defalarca kutlamıştı kendini. İlk mektubunu koymak istediğinde taşı hafifçe oynatarak yerinden çıkarmış, dörde katladığı kâğıdı arkasma yerleştirip duvarı yeniden eski haline getirmişti. Sonra da yarımdan geçerken Nikos'a, "Heladaki kahverengi taşm altma bak" diye fısıldamıştı. Hepsi bu kadardı. Bu çocuk oyununun heyecanma Nikos'un kapılması da çok sürmemişti. Artık rahat rahat mektuplaşıyorlar; birbirlerine karşı duygularını kâğıtlara dökerek aşkın kalıcı belgelerini elde etmenin zevkini çıkarıyorlardı. Her ikisi de daha sonra ezberleyecek kadar çok okuyordu bu mektuplan ve en gizli, en umulmayacak, en bulunmayacak yerlere saklıyorlardı. Yeni bir mektup koyduklarmda gözleriyle işaretleşiyorlar, ikisinden biri müthiş bir kann ağnsma kapılmış gibi aceleyle bahçenin en ucundaki helaya koşuyordu. Gelen mektuplan saklamak için de iyi bir yol bulmuş sayılırdı Gülfidan. Ondan başka kimsenin okumadığını iyi bildiği *Erotokritos'un* cildiyle gömleğinin arasına sıkıştırıyordu onları. Bununla da yetinmemiş, okul defterlerini kaplar gibi,

Kerim Dayı'nın gazetelerinden biriyle kaplamıştı kitabını, Böylece mektuplarının son derece güvende olduklarını düşünüyordu.

Yan yana oturtulmuşlardı ama Yusuf Ağa'nın ona dokunmak isteyeceği akimdan hiç geçmemişti Gülfidan'ın. Elini bacağının üstünde hissedince öyle bir irkildi ki “Ayy!” diye bir çığlık attı ve tenine yılan değmiş gibi hızla geriye çekildi. Yusuf Ağa şaşırdı. Hafifçe yana kayıp uzaklaştırdı kendini Gülfidan'dan. El değmemiş bir kızla evlenmiş olduğunun kanıtı olarak algıladı bu irkilmeyi, sevinç dolu bir gülümseme belirdi yüzünde. Uzun süre silinmedi.

Al Keseyi, Getir Elfiye'yi

Gülfidan'ın resmi nikâhının kıyıldığı gün kötü bir haberle sarsıldılar. Gitmezseniz kötü olur diye aileyi tehdit eden çete, Elfiye'yi kaçırmıştı. Aile perişan oldu. Bu Rum çetelerin Türkleri gitmeye zorlamak için yapmayacakları şey yoktu. Zaten direnmenin de bir anlamı kalmamıştı artık. Komşular, tanıdıklar, akrabalar bazen teker teker, bazen topluca ayrılıyorlardı adadan. Daha önce kaçanlar İstanbul'un, Anadolu'nun yanı sıra Cezayir'e, Libya'ya, Mısır'a giderken şimdiki göç yalmzca Türkiye'yeydi. Türk gemileri geliyor, kıyıda bekleyenleri yüklenip gidiyordu. Gidenlerin geride kalanlarla, bir sonraki bile olsa başka bir gemiye binecek olanlarla bir daha görüşüp görüşmeyecekleri, hatta karşılaşıp karşılaşmayacakları belli değildi. Temelli bir gidişti bu. Her ne kadar kimileri inanmıyor, bir gün geri dönecekleri ümidiyle Yunan kontrolünden geçirip yanlarına alamayacaklarını düşündükleri kıymetli eşyalarım emniyet içinde koruyacak Rum komşularına bırakıyor ya da evlerinde ve bahçelerinde güven içinde gizleyebilecekleri yerlere saklıyorlarsa da çoğu bu gidişin dönüşü olmayacağını derinden kavramış durumdaydı.

Rum çeteleri, Türklerin bu adada daha fazla barınamayacaklarını kafalarma iyice sokmaları için hiçbir kötülüğü

yapmaktan geri durmazken aynı mahallelerde yaşayan Rumlar, Türklerin gidecek olmasına bir akrabalan ölüm döşeğindeymiş ve kurtuluş umudu yokmuşçasına üzülüyorlardı. “Var mı bir ihtiyaç?” diye kapıyı çalanlar, ‘‘Eliniz iş tutmaz şimdi sizin” diyerek sahan sahan yemek taşıyanlar çoktu ancak onların da ellerinden bir şey gelmiyordu. Yaşanan yine kötü bir zamandı ve ne yazık ki bütün kötü zamanlarda olduğu gibi, iyi insanlann sesi kötülerinkini bastıramıyordu.

Elfiye'nin kaçırılması yalnız kendi ailesi için değil, Hüseyin Efendi ailesi için de bir tehditti. Kendilerini aniden o zamana kadar söylenti olarak duyup açındıkları olaylardan birinin içinde bulmuşlardı. Bu kez felaket yalnız Resmiye Hanım'ın kızınm başına gelmemişti; onların tanıdıklarına, akrabalarına, komşularına, bütün dost ve akrabalara topyekûn bir tehditti. Aynı şey, daha da beteri sizin başımza gelebilir; inat etmeyin, göçünüzü toplayın ve defolup gidin tehdidi. Remziye Hanım dövünerek saçını başını yolarken komşu evde de Hamide Hanım'ın o taş bebek güzelliğindeki kız için yüreği yanmaktaydı. Gülfidan'la birlikte aynı evin iki kızı gibi birlikte büyümüşlerdi. Haşan için Şükriye'yi düşündüğü çok olmuştu ama Elliye de büyüyüp yetişince bu zümrüt gözlü kızı küçük oğlunun yanına pek bir yakıştırmıştı. Feride Hanım'ın dediği gibi, “Komşu kızı almak, altın tastan su içmektir” diye düşündüğünden, “Gelinim olacak” diye bakmıştı çocukluğundan beri ona. Gülfidan da çok etkilenmişti Elfiye'nin kaçırılmasından. Kendi derdini unutmuş, arkadaşı için gözyaşı dökmekteydi. Aile başka çare bulamayınca Kerim Dayı'ya ricacı olarak geldi. Onun yüksek yerlerde tanıdıkları vardı. Aralarında bu çetelere söz geçirebilecek birileri bulunabilirdi. Acaba Kerim Dayı onlara haber uçurulmasında aracı olur muydu? Elfiye'yi geri getirdikleri anda yola çıkmaya hazırdılar.

Direnmeyeceklerdi artık. Gideceklerdi, gidiyorlardı. Yeter ki dünyalar güzeli kızları sağ salim geri gelsindi.

Ailenin istediğini bir yolunu bulup kızı kaçıran çeteye ulaştırma görevini Kerim Dayı seve seve üstlendi. Kıza dokunmasınlar; aile yol hazırlığını bitirdi, gitmeye hazır haberini ulaştırmak için Mavroyeni ile birlikte kime ulaşılacaksa ulaşmak için harekete geçti. Aile yol hazırlığım bitirmişti gerçekten. Satabilecekleri her şeyi satıp paraya, o paralan da altına çevirmişlerdi. Altınların tamamına yakınım bir keseye doldurup Kerim Dayı'nın eline verdiler. Paramn bir hükmü yoktu. Kızlan geri gelsin, yeterdi. Kerim Dayı da *"Pare to sakûl, çe fere tin Elfiye's"*[1] diyerek keseyi Mavroyeni'ye ulaştırdı. O da sordu soruşturdu, bu işin kimlerin başının altından çıktığını buldu. Bulunca da, "Sen gelme" dedi Kerim Dayı'ya. "Ben araya girecek birilerini buldum, oraya onlarla birlikte gideceğim."

Dediğini de yaptı. Aym gün akşama doğru Elfiye'yi getirip kapımn önüne bıraktılar. Üstü başı parçalanmıştı. Saçlan yolunmuş gibi karmakarışıktı. Kollarında, boynunda, almnda kızarıklıklar, morluklar, şişlikler vardı. Sana bir şey yaptılar mı, namusuna dokundular mı, ırzına geçtiler mi diye kimse sormadı. Her şey apaçık ortadaydı. Elfiye ağlamadan su bile içemeyecek durumdaydı. Ne yapmış olurlarsa olsunlar kızm canı önemliydi. Zaten şikâyetçi olmaya kalksalar kimi kime şikâyet edeceklerdi? Elfiye'den başka yüzlerini gören, kim olduklarını, kaç kişi olduklarını bilen yoktu ki! Kızlarına kavuştuktan sonra bir saat bile kalmak istemiyorlardı artık bu lanet memlekette. Nereye gönderileceklerse oraya gitmeye hazırdılar. Hem de hemen. Gelecek ilk gemiyle. Bu olay Hüseyin Efendi ailesi için de işaret fişeği yerine geçti. Hemen, hemen gitmeliydiler. Bir gün daha kalmak zulümdü artık.

1 *(Yun.)* "Al keseyi, getir Elfiye'yi."

Canlarına bir şey olmadığı sürece malı mülkü düşünecek durumları yoktu.

Eşyalar ortaya dökülmeli, en lüzumlular, mutlaka götürülmesi gerekenler ayrılmalı, denk haline getirilip yola çıkmaya hazır edilmeliydi.

Hüseyin Efendi eşyaları ayırma ve toplama işinde karışma yardıma geldiğinde kansını bir eşya yığınının ortasında bulunca telaşa kapıldı.

“Ne yapıyorsun hanım? Bu kadar çok eşyayı yanımızda götüremeyiz. Hem bunlar ne böyle? Dantelli çarşaflar, uzun baş yastıkları, yün yataklar... Nasıl taşırız bunları?”

“Bunlar bizim için değil” dedi Hamide Hanım.

“Bizim için değil mi? Ne bunlar o zaman?”

“Gülfidan'ın çeyizi... Resmi nikâhı da kıyıldığına göre gelin olarak gideceği eve önce çeyizini sermemiz icap eder.”

“Ne çeyizi? Gülfidan'ı bir yere göndermeyeceğiz. Evlendirdik diye onu adada bırakacağımızı mı sanıyorsun?”

Hamide Hanım bomboş gözlerle önce kocasma, sonra çevresine bakındı. Çeyiz bohçalarının araşma çömelmiş, örtüleri, peşkirleri ayn ayrı destelemeye çalışıyordu. Doğruldu, ayağa kalktı ama nereye gideceğini bilmez durumda etrafına bakındı. Ezberi bozulmuş bir çocuk kadar şaşkındı. Neyi niçin yaptığınm farkmda değilmiş, rüyadaymış gibiydi.

Kolundan tutup en yakınındaki koltuğa sürükledi onu Hüseyin Efendi. Karısının sağlıklı düşünebilecek durumda olmadığı belliydi. Gözlerinin hâlâ yaşlı olduğunu ise ancak başını kaldınp gözlerinin içine baktığında fark etti.

“Ağlama” dedi. “Ben de kızımızı bu kadar küçük yaşta evlendirmek istemezdim.”

Hamide Hanım etine iğne batırılmış gibi irkildi. Sesi çıkmadı ama bakışları “Öyleyse? Neden?” diye adeta bağınyordu.

“Otur da anlatayım” diyerek koltuğa oturttu onu Hüseyin Efendi.

“Hayatımızın çok keskin bir dönemecindeyiz. Bundan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Ne nereye gittiğimizi biliyoruz, ne orada nasıl karşılanacağımızı, nasıl yaşayacağımızı. Salimen vanp varamayacağımızı bile bilmiyoruz. Deniz bu, belli mi olur? Açık konuşayım, benim bizim oğlanlara hiç güvenim yok. Haşan arkadaşı onu bırakıp gitti diye nasıl kıvranıyor, sen de görüyorsun. Nikos ile gidemedi diye gitmekten vazgeçmiş değil. Bir fırsat düşürür düşürmez yine başını alıp gidebilir. Hüsnü desen yuvarlandığı kara sevdadan kafasını kaldırıp yüzümüze bakar mı? Bilmediğimi, duymadığımı sanıyorsun ama ben her şeyi biliyorum. Sabuncu Hüseyin Ağa'nın oğlu ile Kereste Tüccan Mihalis Efendi'nin kızının aşkını şu Resmo'da duymayan kaldı mı acaba? Ben diyorum ki Hüsnü ne yapıp eder Eleni'yi katar yanımıza, sonra bizim yüzümüze bile bakmaz; bizimle değil, onunla ilgilenir. İhtiyarlar ise bize yük olmazlar ama yardımcı olacak takati de bulamazlar.”

Hamide Hanım bu gereksiz açıklamalardan sıkıldı, başını kaldırdı.

“Eee?” der gibi isyanla yüzüne baktı kocasının. Bütün bu anlattıklarıyla kızını çocuk yaşta evlendirmesi arasında nasıl bir bağ kuracaktı Hüseyin Efendi? Söylediklerinin çoğuna hak veriyordu. Oğulları için o da kocası gibi düşünüyordu. Ama bütün bunlar kızını apar topar evlendirmesini açıklamaya yetmiyordu.

“Bana gelince...” dedi Hüseyin Efendi, yutkundu. Boğazına bir şey takılmış gibi gırtlağını temizledi. “Söylemediğin ama çok iyi bildiğin gibi, ben de yaşlı bir adamım.”

Karısının karşı çıkmasına fırsat vermemek için elini kaldırıp onu susturdu.

“Aklı başında birinin ailemize katılıp yanımızda olması hepimiz için iyi olur diye düşündüm.”

Dondu kaldı Hamide Hanım.

“Hepimiz rahat edelim diye kızını feda ettin, öyle mi?” dedi.

Kocasının bu söyledikleri onu teskin etmemişti, hayır. Belki de hayatında ilk defa neyi, nasıl söylemesi icap eder diye düşünmeden, aklındakileri hiçbir süzgeçten geçirmeden olduğu gibi söze döktü:

“Bir baba kendisi için olmasa bile ailesi rahat etsin diye yine ailesinden birini kurban eder mi? Kızını ona sormadan, yanında durmasmdan bile hazzetmediği biriyle evlendirir mi? Madem ettin bari bırak usulüne uygun bir evlilik olsun.”

“Seninle de konuşulmaz ki...” dedi Hüseyin Efendi. Karısınm o ana kadar sıkı sıkı tuttuğu kolunu sertçe bıraktı.

“Düğün müğün yok dedin, anladık. Gelinlik giymedi Gülfidan, benimkiyle idare etti ama gelin olarak gitmeyecek mi Yusuf Ağa'nın evine? Dul kadın gibi çeyizsiz çimensiz mi gidecek?”

“Yahu kadın, hep birlikte asıl vatana gidiyoruz, anavatana. Çeyiz düşünmenin zamanı mı? Hiçbir yere gitmeyecek Gülfidan. Ne Gülfidan gidecek ne de kocası. Burada, bizimle birlikte kalacaklar, biz nereye gidiyorsak oraya gelecekler. Ortalık kaynıyor. Duymuyor musun? Kıyamet kopuyor sokaklarda.”

Gözlerini boşlukta bir noktaya dikmiş, sayıklar gibi, “Çeyiz?” dedi Hamide Hanım.

“Çeyiz meyiz yok” dedi Hüseyin Efendi. “Bizim odayı onlara zifaf odası olarak hazırla. Bu gece burada gerdeğe girsinler. Yarından itibaren de gitmeye hazır olun. Gelen ilk gemiyle gideceğiz.”

Oturtulduğu koltuktan güçlükle doğruldu Hamide Hanım. Önündeki çeyiz tepeciğini ayağının ucuyla itti. Küfretmeyi

bilse küfredecek, lanet okumayı bilse lanet edecekti. Demek şimdi ona kızını kendi elleriyle Yusuf Ağa'mn koynuna sokmak düşmüştü. Sevmediğini, ısınamadığını bildiği adamla gerdeğe girmesi için zifaf odası hazırlaması gerekiyordu kızma. Entarisinin üstünden dokunduğunda bile tenine yılan değmiş gibi irkilmemiş miydi Gülfidan? Bir yaban hayvanı tarafından ısınlmış gibi, " Ayy!" diye bağırmamış mıydı? Şimdi nasıl? Bu adamı bu kadar yabana, bu kadar uzak ve soğuk hissederken nasıl koynuna alacaktı bu gece?

Robot gibi üst kata çıktı. Gündelik çarşafları yataktan hışımla söküp çıkardı. Karyolanın üstündeki yatağı var gücüyle iteleye çekeleye yere indirdi. Gerdek gecesinde neden yer yatağı açıldığım bilmiyordu, düşünmüyordu da. Yatağı yere indirdikten sonra pencere önündeki kanepeye kadar çekip üstüne çeyizlik çarşaflan yaymaya başlayıncaya kadar hiçbir şey düşünmedi. Ama çarşafın kanepenin önündeki ucunu içe doğru katlarken kendi gerdek gecesi canlandı gözünde. Ne fark vardı? Yirmi beş sene önce o da bir başkası için yamp tutuşurken böyle bir yer yatağında teslim olmamış mıydı Hüseyin Efendi'ye? Cam öyle yanmıştı ki Hüseyin Efendi üstünde gidip gelirken sıktığı avuçlarmın içinde tırnakları etine batmıştı. Nasıl geriye kaymışsa, artık kocası olan adam işini bitirip yana devrildiğinde başı böyle bir kanepenin altında, omuzları, bütün belden yukarısı çıplak tahta zeminin üzerindeydi. Acelesi vardı Hüseyin Efendi'nin, altından çarşafı çekerek almıştı. Kapıda bekleyen yengeye kanlı çarşafı bir an önce teslim etmesi gerekiyordu.

Demek yine öyle olacak. Kendisi neler yaşamış, kadınlığa nasıl anlar içinde yuvarlanmışsa, kızı da aynı acıları çekecek, aym olayı yaşayacaktı.

Çeyiz sandığından kızının zifaf yatağına sereceği ham ipek el dokuması çarşafı ararken farkında değildi ama ağlıyordu.

Şimdiye kadar kullanmaya kıyamadığı için kızına çeyiz olarak sakladığı çift kişilik iğne oyalı yastığı, delik işi, dantelli yatak takımlarını çıkardı. Gözyaşlan içinde serdi yatağa hepsini. Kapıyı çekip çıktı.

Hüsnü'nün dediği gibi olur muydu ki? Madem bu yaşta evlendireceklerdi bari sevdiğine verebilirler miydi Gülfidan'ı? Nikos'un kolundan tutup Gülfidan'ı getirdiği, imam nikâhının kıyıldığı gün, ayrılırlarken bahçede bir süre baş başa konuşmalarını görmezden gelmişti Hamide Hanım. Aşktan, sevdadan anlamıyor değildi. Sevdiğini, elini bile dokundurmadan başka biriyle evlendirilsin diye ailesine teslim etmenin Nikos'a neler hissettirdiğini düşünmese bile, bir daha belki hayatı boyunca göremeyeceği sevgilisiyle vedalaşmayı kızma hak olarak görmüş, sesini çıkarmamıştı. Hüsnü'nün söylediğini o gün aklına getirmemişti ama şimdi kızma yatak hazırlarken "Acaba?" diyordu içinden. "Acaba oldurabilir miydim?" Kendisini Hüseyin Efendi'ye, "Çocuklar birbirlerine âşık olmuşlar" derken düşündü. Olmazdı. Asla konuşturmazdı onu Hüseyin Efendi. Gerçekten böyle bir sahne yaşanmış gibi apaçık görebiliyordu olacakları. Hüseyin Efendi'nin çoğu zaman ustalıkla bastırdığı öfkesi volkan gibi patlardı. Nikos'u geldiğine geleceğine pişman etmekle kalmaz, onu eve soktuğu için Hasan'ı da doğduğuna pişman ederdi. Ya kızına ne yapmazdı! Ölmekten beter ederdi onu. Yok bu, bir yerlere varacak bir yol değildi. Sonunu bu kadar iyi bildiği bir hikâyeyi hayata geçirmenin ne anlamı ne de gereği vardı.

Hüseyin Efendi'nin söylediği ve emrettiği gibi oldu her şey. Hamide Hanım kendi elleriyle sevmediği bir adamın koynuna soktu kızını. Ne o gün ne de ertesi gün yüzüne bakabildi yeni evlilerin. Kızıyla göz göze gelmemeye, hatta karşılaşmamaya çalıştı. Yusuf Efendi ise inanılmaz bir hızla eve alıştı; iki günde

evin bir ferdi oldu çıktı. O zamana dek kendisiyle sadece ticari ilişki içinde olduğu adama “baba” demeyi denemedi ama “İç güveysi yaptın beni Hüseyin Efendi” diye takılmadan da edemedi.

Atlar Giderse Keçiler de Gider

Ne zaman kızını kara kara düşünürken görse “Dokuz çocukla muhasarada mı kaldın?” derdi Kadinine. Artık demiyordu, çünkü artık hep dokuz çocukla muhasarada kalmış gibi kara tasalara batmış oluyordu Hamide. Kızını böyle görmek çok üzüyordu Feride Hanım'ı. Kaç yıldır Gülfidan'ın doğumundan beri sığındığı bu çatının altında kızından da, damadından da bir gün kötü bir söz duymamış, asık bir suratla karşılaşmamıştı. O da gördüğü iyiliğin karşılığım iyilikle vermek için elinden geleni yapıyor, adeta çırpmıyordu. Ama şimdi eve çöken kasvet ve kasaveti ortadan kaldıracak gücü yoktu. Hamide'nin, kızım zorla evlendirmiş olmamn suçluluk duygusundan kurtulamadığım gördükçe dönüp kendisiyle hesaplaşıyordu bir yandan. Torununun Nikos'a sevdalandığım Hamide'den önce o görmüştü. Hamide'nin Ali'ye sevdalandığım da herkesten önce gördüğü gibi... Yirmi beş sene var, aym şeyler başka bir evde yaşanmıştı. O zaman sevip sevmeyeceğini bile düşünmeden Hüseyin Efendi'yle evlendirivermişlerdi Hamide'yi. Ne şimdi kızımn çektiği gibi bir vicdan azabı çekmiş ne de suçluluk duygusuna benzer bir duygu yaşamıştı. Şimdi Hamide'yi gözledikçe kendi anneliğini sorguluyor, Hamide gibi bir anne olamadığım esefle görüyordu. En küçük bir pişmanlık duymamıştı yıllar boyunca.

‘Sevda da neymiş! Ali gibi bir çulsuzla evlenseydi daha mı iyi olacaktı sanki!” deyip kızım mesut bir evliliğe kavuşturduğu için kendisiyle gurur bile duymuştu. Şimdi bakıyor da Hamide'nin ruh halini hiç yaşamamış olduğunu açık seçik görüyor. Kalpsiz bir anne miydi? Neden kızının yerine kendisini koyup bir gün olsun düşünmemişti şimdiye kadar? Şimdi de yapamıyordu böyle bir şeyi. Hamide'nin bu kadar üzülmesine hak veremiyor, abarttığım düşünüyordu. Kızma da söylüyordu böyle düşündüğünü üstelik. Hamide'nin de dönüp ona “Ben senin kadar kalpsiz değilim” demesi halinde ne kadar haklı olacağı akimdan geçiyor ama yine de kizirim yerine koyamıyordu kendini. Olan olmuştu. Ağa damadı vardı artık Hamide'nin. Sırtı yere gelmezdi. Neden böyle bakmıyordu ki hayata!

Hamide Hamm gerçekten de annesinin baktığı gibi bakmıyor, kızım sevmediği bir adamla evlendirip o yabancı adamı bir de hanelerine soktuklarım düşünüp kahroluyordu. Yatak odalarım yeni evlilere vermişlerdi. Şimdi üç erkek yerine dört erkeğin kamım doyurmak zorundaydı. Kendi evlerindeymiş gibi yaşamıyorlardı. Rahatları bozulmuştu. O, mutfağın bir duvanna dayalı geniş divanda yatıyordu; kocasına oturma odasındakị kanepelerden birini herkes yattıktan sonra yatak haline getiriyordu. Damat uyamp aşağıya inmeden evi alışıldık düzenine kavuşturmaya çalışıyordu. Zaten bir sabah, bir de akşam karşılaştıkları Yusuf Ağa sabahları kahvaltı sofrasma pek oturmuyor, bir tas çorbayı ayakta içip işine gidiyordu; akşamları biraz daha uzun sürüyordu yemekleri. Monokakis'lerin evinde gerçi artık eski muhabbetli sofralar yoktu ama bir ya da iki kişi eksik olsa da geleneksel akşam sofrası yine kuruluyordu. Allah için güngörmüş adamdı Yusuf Ağa. Yabancılık çekmediğini kanıtlamak için mi, yoksa kendisini evin sakinlerinden biri olarak kabul ettirmeye çalıştığı için mi, artık ne düşünerek yapıyorsa

Allah'ın her günü eli kolu dolu geliyordu. Yalnız Kadinine ve Kerim Dayı'ya değil. Hamide Hanım'a da çok saygılı davranıyordu. Başını kaldırıp yüzüne doğrudan bakmamışta şimdiye kadar. Haşan da, Hüsnü de sadece yemeklerini yiyip üstlerini değiştirmek için eve gelirlerken, daha doğrusu misafir gibi uğrayıp çabucak kendilerini sokağa atarlarken o, evi de evin sakinlerini de yıllardır bu çatı altında yaşıyormuş gibi benimsediğini kanıtlamak için çaba gösteriyordu. Evvelsi gün mutfak kapışırım menteşelerinin gevşediğini, kapı açılıp kapandıkça yerlerinden oynamakta olduklarını fark etmişti. Kapının her an devrilip bir kazaya yol açabileceğini görünce geçip gitmemiş, hemen evdeki çekiç, pense, ne varsa küçük el aletlerini istemiş ve menteşeleri iyice sabitleyip kapıyı sağlamlaştırmıştı. Evin üç erkeğinden hiçbiri tamir etmek bir yana, üç menteşesinden ikisinin yerinden koptuğunu, kapının düşmek üzere olduğunu görmemişti bile.

Gülfidan'a karısı gibi değil, kızıymış gibi davrandığı da gözünden kaçmıyordu Hamide Hanım'ın. Gülfidan'ın da itirazları dinmişti. Yeni durumuna alışmış gibi davranıyordu. Kadinine'ye bakılırsa çoktan koca istemekteymiş, yaptığı da nazlanmaktan öte bir şey değilmiş. Kerim Dayı'ya bir madinada ile böyle düşündüğünü iletirken yakalamıştı onu birkaç gün önce.

“Paraksena mufenete,
Tu ti paraksenala
İ kopelya melihos visya
Çe na yirevyi adra.”[1]

Bu madinadaya göre tuhafına giden bir durum olarak hayali bir kızdan bahsediyordu. Kızın memeleri yoktu ama koca

1 *(Yun.)* “Garipliğe bak.
Çok tuhafıma gidiyor,
Kızın memeleri yok,
Ama koca arıyor.”

arıyordu. Gülüşmelerinden bu kızla GülfidanT kastettikleri o kadar belliydi ki... Belki de öyleydi. Evlenmiş olmaktan, bir erkekle birlikte olmaktan, yeni tanıştığı cinsellikten hoşnuttu kızı. Belki de şimdi yaşadıklarına bir hafta önce şiddetle karşı çıktığı için pişmanlık duymaktaydı. Cinsellikle tanışmanın onu nasıl etkilediğini, kendi yaşadıklarına benzer şeyler yaşayıp yaşamadığını deli gibi merak ediyordu Hamide ama bunu sormayı ne anneliğine ne de terbiyesine yakıştıramadığı için iki dünya bir araya gelse kızına bu yolda bir soru soramayacağım da biliyordu. Doğruya doğru, keyfi yerinde görünüyordu Gülfidan'ın. Gözyaşları dinmişti, daha bir hafta önce çığlık çığlığa ağladığına ilişkin bir amsı bile kalmamıştı sanki. Yatak odasında neler olup bittiğini soramazdı elbette ama o büyük aşkına ne olduğunu sorabilirdi. Sabahleyin ayakyoluna gitmek için bahçe kapışım açarken *"Samiotisa Samiotisa l* Pothe tha pas ti Samo"[1] diye bir şarki mırıldandığını duyunca tuhafına gitti. "Kendisinin anavatana ne zaman gideceğini merak edeceğine Sisamlı kızı mı merak ediyormuş?" diye geçirdi içinden. Daha geçen hafta gözyaşı dökmüyor muydu Nikos'un ardından?

"Pek neşelisin" diye laf attı. "Ne çabuk unuttun Niko'nu."

Gülfidan'ın nikâhından sonra Nikos, Hasan'ın hiçbir ısrarına boyun eğmeyecek kadar kararlı bir şekilde gitmek istediğini söylemiş, Haşan ne kadar dil dökse de bu sefer vazgeçirememişti onu. Üstelik artık Hasan'ın Nikos ile Pire'ye dönemeyeceği de kesinlik kazanmıştı. İstese de istemese de ailesiyle birlikte Türkiye'ye gitmek zorundaydı. Bu durumda Nikos "Artık benim seni beklemem gerekmiyor" dediğinde sonuna kadar haklı oluyordu ve gitmek istemesinin, daha doğrusu kaçmak istemesinin arkasındaki gerçek nedeni açıklamaktan da kurtulmuş oluyordu. Bu kadar karşı çıkılamaz bir gerekçe öne

1 *(Yun.)* "Sisamlı kız, ne zaman gideceksin Sisam'a."

sürünce Hasan'a da razı olmaktan başka bir şey kalmamış, arkadaşını annesine hürmetlerini iletmesi dileğiyle yolcu etmişti.

“Kim? Ben mi?” dedi Gülfidan annesinin kinayeli sözüne karşılık. “Unutmadım. O da unutmayacak. Ve biz günün birinde buluşacağız.”

Kendini tutamadı, güldü Hamide Hanım. Bilirdi böyle buluşmalan. Giden asla geri gelmezdi, gelse de bıraktığını aynı bulmazdı.

“Buluşacaksınız demek... Herhalde öbür dünyada.”

Şiddetle yüzü buruştu Gülfidan'ın. Kaşlan çatıldı, çenesi titredi. Ağlayacakmış gibi baktı annesinin yüzüne. Kitap heybesini okulda unutmuş mahcup bir çocuğa dönüşmüş, bir anda küçülüvermişti.

“Hayır, bu dünyada” derken gözyaşlarını bastırmaya çalışıyordu. “O bulacak beni.”

“Nerede bulacak? Onu da söyledi mi?”

“Neredeysem orada” dedi. .

Fırladı, bahçeye çıktı.

“Ah benim zavallı yavrum” dedi arkasından Hamide Hanım. “Sen nereye gideceğini biliyor musun acaba? Bir yere gidiyoruz biz ama nereye? Biz bilmiyoruz ki Nikos bilsin.” Kızırim bu çocuk kalmışlığına, aptallık derecesindeki saflığına inanamıyordu.

“Ama aferin Nikos'a” dedi içinden. “Allah bilir bu kız Teni kaçır, götür buralardan[7] diye tutturmuş, o da Gülfidan'ın elinden yakasım nasıl kurtaracağmı bilemeyince çareyi onu böyle avutmakta bulmuş.”

Nikos, kızını kolundan tutup geri getirdiğinden beri öyle bir gözüne girmişti ki, gitmemiş olsa onu “Evladım” deyip bağrına basmaya hazırdı. Ne dini engel olabilirdi buna ne milliyeti.

Elfiye'nin geri getirilmesinden sonraki geçici rahatlama döneminde kısa bir süre için Resmiye Hanım'ın ailesi de, onlar da

gitmek zorunda olduklarını unutmuş gibi davrandılar. Ancak bu, geçici bir huzur durumuydu; ortalıkta dolanmaya başlayan yeni bir haber onlan bu geçici huzurdan uyandırmaya yetecekti. O haber de aynı günün gecesinde geldi.

Yunan'ın bir kanun çıkarıp bazı kuralları yedeğe alacağı haberi, tedirginlik içinde neyi nasıl yapacaklarına bir türlü karar veremeyenleri hareketlendirirken Monokakislerin evine ateş gibi düştü. Hüseyin Efendi'nin iki oğlu vardı; Hasan'ı tutmasa bile Hüsnü'yü bu ateş cayır cayır yakardı. Tam bu aşamada büyük oğlunun yakasına yapışıp "Haydi askere!" derlerse korkunç olurdu. Ya askere alıp kendi kanından, carımdan olan insanlara karşı savaşmasını isterlerse? Yunan Anadolu'da yenilmişti yenilmesine ama bu yenilgiyi içine sindiremediği adadaki Rumlarm davranışlarından bile belliydi. Olamazdı. Ne Hüsnü ne Haşan Yunan ordusunda görev yapamazdı. Hüseyin Efendi'nin oğullarıydı onlar. Gitgide cehenneme dönüşen bu adadan onları kurtarıp anavatana kavuşturacak olan Kemal Paşa'ya karşı savaşabilecek askerlerin arasında olamazlardı. Askere gitmek istemeyenin ödeyeceği bedeli de sorup öğrenmişti Hüseyin Efendi. Şimdilik 1000 drahmi deniyordu. Ama planlandığı kadar asker toplanmazsa gitmeye zorlamak için bedelin yükseltilebileceğinden de söz ediliyordu.

Akşam eve gelir gelmez "Hemen" dedi Hüseyin Efendi. "Toparlanın, hemen gidiyoruz. Daha fazla beklemek olmaz. Oğullanmı feda edemem."

Evdekilerin bir şeyden haberi yoktu. Herkesi karşısına oturttu, durumu kabaca özetledikten sonra ne düşündüğünü tane tane anlattı:

"Haşan yaşından dolayı kurtulabilir ama Hüsnü'yü askerlik yapmaya mecbur tutabilirler. Onu Yunan ordusuna teslim edemeyiz. Elimizde avcumuzda bin bir güçlükle topladığımız

parayı onu askerlikten kurtarmak için vermemiz gerekir. Bu da bizi göç yolunda beş parasız bırakır. Bir söylenti duyuldu mu onun tez zamanda nasıl gerçeğe dönüştüğünü gördük, yaşadık. Bu söylenti de gerçeğe dönüşmeden terk etmemiz lazım burayı. Daha fazla bekleyemeyiz."

O geceye kadar *siğa siğa*[1] süren hazırlıklar birden hızlandı; evde müthiş bir hareketlilik başladı. Akşam karanlığı basmamışh henüz. Gülfidan'ı "Biz gidiyoruz. Haydi siz de toparlarım, hep birlikte gidelim" demesi için Resmiye Hanım'a ve Şükriyelere gönderdi Hamide Hanım. İki ihtiyar yüzünden yolculuktan korkuyordu. Gemide hastalanırlarsa hiç olmazsa komşularından bir destek bulmak, güç toplamak düşüncesindeydi. Nasıl olsa gidilecek, bari birlikte olalım diye düşünüyordu.

Hamide Hanım evin içinde mekik dokur, bazen aşağıdan, bazen delikanlıların odasından topladıklarını getirip evin girişindeki hayatta üst üste yığarken onun eşyalan koyduğu yerde hızla büyüyen bir tepecik oluşmaya başlamıştı. Hüseyin Efendi bir yukarı bir aşağı, bir dışarı bir içeri dolaşıp duruyor, bir yandan da "Bu kadar eşyayı götüremeyiz. Taşıyacağımız eşyayı tartacaklar. Fazlasını orada, rıhtımda bıraktırırlar. Ona göre... Ona göre..." diye uyarı üstüne uyan yapıyordu karısına. Herkes yanma almayı planladıklarını, kendince en kıymetli eşyalarını toplayıp getiriyor, aym yerde üst üste yığılıyordu bütün eşyalar. Gülfidan koştu *Erotokritos'unu* getirdi ama yığının üstüne bırakacakken son anda vazgeçti; göğsünün üstüne bastırdı. Kadinine'nin, içinde değirmeni, kavurma sahanı, cezvesi, fincanı, kaminetosu olan minik kahve sandığını, yığınm yarımda güvenli bir yere yerleştirdiğini görünce bir acılık geldi ağzma Gülfidan'ın. Kadinine'nin yanma kedi gibi sokulduğu akşamlarda, annesine göstermeden fincanın tabağına döktüğü

1 *(Yun.)* "Yavaş yavaş."

iki yudum sade kahvenin acı tadıydı ağzında duyduğu. Kitabını herkesin eşyasının arasına bırakamazdı. Tek özel eşyasıydı o. Çamaşırlarının, giysilerinin arasına saklamaya karar verip yukan çıkarken Kerim Dayı gramofon ve pandüllü duvar saatiyle geldi. Saati yere bırakıp gramofonu yığının yarımda, gözüne kestirdiği köşeye özenle yerleştirdi, sonra duvar saatini aldı yerden ama onu koyacak yer bulamadı, kollarının arasındaki saatle dikildi kaldı yığının başında.

O saat özeldi, anlamlıydı onun için. Hanya'dan getirdiği tek eşyaydı, kendi hayatından kalan yegâne şeydi. Bu saat olmasa bir zamanlar bir hayatı olduğunu hatırlamakta bile zorluk çekecek durumdaydı. Oysa Hz. İsa'nın mesleğini yapmıştı yıllarca. İsa'yı öz oğlu gibi büyüten Yusaf gibi ona da mesleği öğreten bir ustası vardı. Kendisi de aynı şeyi yapmış, ustası ona marangozluğu nasıl öğretmişse o da yanında yetiştirdiği kişilere peygamber mesleği olan marangozluğun sırlarını öğretmişti. Marangozlukla birlikte asıl, ellerindeki malzemenin bir zamanlar cardı bir varlık olduğunu, bu yüzden ona göstermeleri gereken saygıyı öğretmişti. Ahşap, kereste, tahta, kalas, odun... Her ne ad altında önlerine gelmiş olursa olsun, onun bir zamanlar tohumdan fidana, fidandan ağaca evrilen, köklenen, insan gibi büyüyen, gençken yaşlanan, soluk alan, soluk veren, yaşlandıkça insan gibi köhneyen, çürüyen canlı bir varlık olduğunu unutmamaları gerektiğini öğretirdi. Çalışırken ellerindekine tahtadır deyip geçmemelerini, kendi istediklerinin yanında ağacın ne istediğine de kulak vermeleri gerektiğini söylerdi. “Ağacın hoşuna gitmeyecek şeyi yapmaya kalkarım işi, eşeği ağaca çıkmaya zorlayanınkiyle aynıdır. Eşek nasıl zorlandıkça ağacı hırpalar, sonunda yıkar geçerse ağaç da uygun olmadığı bir işe zorlanırsa hem yapanı yorar hem kendini hırpalar” derdi. Karısı ölünceye kadar, o öldüğünde yapayalnız kalacağını hesaba katmadığı gibi,

çocuğunun olmamasını da dert edinmemişti. Ama karısıyla birlikte çevresindeki bütün renkler de çekip gitti hayatından, geçmek nedir bilmeyen kupkuru günler, haftalar, aylar kaldı. Artık hayat denemeyecek o renksiz zamanı sürüklemenin anlamı yoktu. “Ağaç gibi” diye düşünmüştü. “Toprağında, havasında onu besleyen hiçbir şey kalmamışsa bir yalnız ağaç nasıl tutunsun yaşama?” Bütün geçmişini içinde bırakarak evinin kapısını çekti, çıktı. Bir tek bu pandüllü saati aldı yanma. Çünkü o, kansma getirdiği ilk ve son armağandı. Hakkâk çakısıyla ince ince oyduğu, nakış gibi işlediği saat kasasını, “İçine bu kasaya yakışacak güzellikte pandüllü bir saat koy ustam” deyip dükkân komşusu Saatçi Kosti'ye vermişti. Kosti de elinden geleni yapmış, yalnız Kerim Efendi'yi ve karısını değil, her göreni hayran bırakacak güzellikte bir saat olarak birleştirmişti elindeki malzemeyi.

Saati en korunaklı gördüğü bir köşeye yerleştirdikten sonra usulca çekildi ayak altından Kerim Dayı.

Hamide Hanım, elindekileri bırakmadan önce, Hüseyin Efendi'nin asterato ile kaparo atlanmn koşum takımlarını getirip gitgide yükselmekte olan tepenin üstüne yerleştirmeye çalıştığını görünce, “Atlar da mı geliyor bizimle?” diye sordu şaşkındık içinde.

“Elbette” dedi Hüseyin Efendi. “Onları burada bırakır mıyım hiç?”

“Bana durmadan 'Bu kadar eşyayı götüremeyiz' deyip elimdekileri bıraktırırken sen atlarını götüreceksin öyle mi?”

“E, ne var bunda?” dedi Hüseyin Efendi. Hamide Hanım'm o sırada yığınım en üstüne yerleştirmeye çalıştığı hamur teknesi ile fırın küreğine bakarak, “Senin götürdüğün şu saçma sapan şeylerden daha değerli değil inidir benim atlarım?”

“Ekmek teknesine saçma şeydir dersin, öyle mi? Orada bir sıcak ekmek yemeyelim mi?” dedi ve gözleri dolduğu için daha

fazla konuşamadı. En yakınındaki koltuğun bir köşesine ilişti. Gözyaşlannı göstermek istemiyordu.

“Karnınız acıkmayacak mı? Nerede yoğrulacak ekmeğiniz?” dedi. Gülümsemeye çalışarak, “İmkân olsa fırını bile söküp götürürüm ama yok” diye ilave etti.

Bu konuşma bir atışmaya, giderek tartışmaya dönerdi ama o sırada Kadinine'nin en sevdiği maltız keçisini kapıdan içeri sokmaya çalıştığını görünce sustular. Keçi inat ediyor, nine onu razı etmek için kulağma eğilip fısır fısır bir şeyler söylüyordu.

Komikti. Kadinine keçiyi gelmeye ikna etmek için uğraşıyor gibiydi. Bu manzaraya bakarken kan-koca göz göze gelince gülmeye başladılar.

“Ne gülersiniz?” dedi Kadinine kızının eliyle ağzını kapatıp, damadının ona bile gerek duymadan açıktan açığa güldüğünü görünce.

“Senin hamur teknen kadar önemi yok mudur benim cins keçimin? Hepiniz bayıla bayıla içmediniz mi sütünü, sütünden yaptığım peynirini, yoğurdunu yemediniz mi? Gittiğimiz yerde ne bulacağımızı bilmeyiz. İsterim ki orada da sütsüz, peynirsiz kalmayasınız. Suç mudur?”

Sonra damadına döndü. “Senin atların senin için ne ise benim keçim de bana odur” deyip noktayı koydu.

Gülfidan'ın içeri girmesiyle değil de komşulardan öğrenip getirdiği haberle gülmeler bıçakla kesilmiş gibi bir anda durdu.

“Anahtarlan kapının üstünde bırakacakmışız. Öyle haber gelmiş” diyordu Gülfidan.

Bir süre birbirlerinin yüzüne bakıp kaldılar. Bu haberle ilgili kimse yorum yapmadı. Uzun bir sessizlikten sonra Hamide Hanım, dizginleri ele almaya karar vermiş olmalı, önce kocasına, “Sen atlarını kaça kaç satmaya çalış. Baktın ki satılmıyor, bir Rum ahbabına hediye et” dedi.

Sonra annesine döndü.

“öteki keçiyi de çıkar. Gülfidan ikisini de Kaliopilere götürsün. Senin hediyen olduğunu söylesin” dedi.

Bu sefer karşı çıkmadı Kad inine. Boynunu büktü, keçisinin alnına bir öpücük kondurdu.

“Ötekini sen çıkar damdan” diyerek ipini Gülfidan'ın eline tutuşturdu.

“Tamam” dedi Gülfidan. “Biri Kaliopi'ye, öteki kızma. İkincisi benim hediyem olsun mu yay açığım?”

“Ya sabır!” dercesine başım çevirdi Kadinine, mutfağa yürüdü.

Hüseyin Efendi de koşum takımlannı koyduğu yerden alırken “Bu evin reisi hâlâ benim” dercesine sert bir sesle, “Kim ne götürmek istiyorsa yarma kadar getirsin, buraya koysun. Yarm sabah bir at arabasıyla geleceğim kapıya, hepsini yükleyeceğiz. Daha sonra ᶻBen şunu alacaktım, ben bunu unuttum' demesin kimse” dedi gitti.

Babası gittikten sonra ilki kadar önemli bir haber vermenin heyecanıyla, “Şükriyeler pencere kanatlarını, kapılan falan söküyorlardı” dedi Gülfidan.

Büyük bir şaşkınlıkla, “Ne yapıyorlardı?” diye sordu Hamide Hanım.

“Kapıları, pencereleri söküyorlardı. Onları da götüreceklermiş.”

Gülsün mü, ağlasın mı bilemedi Hamide Hanım.

“Götürecekler?” dedi yanlış anlamış olabileceğini umarak.

Gülfidan'ın başım salladığını görünce, “Delirdi mi bunlar?” diye mırıldandı. “Kapıyı, pencereyi ne yapacaklar? Oradaki evler kapısız, penceresiz mi ki?”

Cevap beklenmeyen bir soruydu. Zaten kimse cevap vermedi.

Havada Barut Kokusu

Hüseyin Efendi'nin dediği gibi olmadı, ertesi gün at arabası dayanmadı kapıya. “Nereye gidersiniz?” dedi Hamide Hanım. “Kendi çiftliğimiz değildir gideceğimiz yer, Hanya değildir, Kandiya değildir. Kaç gün süreceğini bilmediğimiz uzun bir yolculuğa çıkacağız. Ne yiyip ne içeceğiz günler boyu? Öyle, ha deyince denizaşırı yola çıkılır mı hiç? Yolluk hazırlamak lazım.”

Hamide Hanım, eski Hamide Hanım değildi. Hüseyin Efendfnin kızını kendi rahatlan için feda ettiğini öğrendiğinden beri herkese, özellikle kocasına karşı tavn değişmişti. Daha sert, daha kararlıydı artık. Onun bu kesin konuşmasına, gerçekten hazırlık yapmak, yolluk hazırlamak gerektiğine karşı çıkan olmadı. Gerçekten yol uzun ve bilinmezliklerle doluydu.

Haşan hariç, hiçbiri denizaşırı bir yolculuğa çıkmış, herhangi bir deniz ulaşım araana, gemiye, vapura, kayığa binmiş değildi şimdiye kadar. Değil deniz yolculuğu yapmanın, denize girmenin, deniz kıyısında gezintiye çıkmanın bile yaşamlarında yeri olmamıştı. Adada yaşıyorlardı ama deniz inşam değildiler. Günler, belki haftalar boyunca denizde kalmak yalnız Hamide Hanım'ı değil, hepsini ürkütüyordu. Hiçbiri yüzme bilmiyordu; buna denizci geçinen Haşan da dahildi. Bu kadar

korktukları yolculuğa bir de hazırlıksız çıkmanın korkularını büsbütün arttıracağı gün gibi ortadaydı.

Kadinine'nin yanı sıra Gülfidan da yardım etti hazırlığa ve gün boyu uğraşıldı. Artık evli bir kadın olduğuna göre işleri onun da bir ucundan tutması gerekirdi. Kendisini böyle hissedip hissetmediğini kimse bilmiyordu ama daha bir hafta öncesine kadar evin şımank küçük kızı olan Gülfidan, herkesin gözünde birden büyümüş, evli barklı bir kadm kimliğine bürünmüştü.

Hazırlıklar bir değil, iki gün sürdü. Hüseyin Efendi'ye "Biz hazırız" demeden önce kadınlar kendi giyeceklerini hazırlarken erkekleri de ihmal etmediler. Hem yola çıkarken hem de yolculuk boyunca giyecekleri lacivert yelekleri, siyah gömlekleri hazır ettiler. Şalvara benzeyen bol pantolonlann en kalın ve yün olanlarını seçtiler. Bellerine saracakları uzun kuşaklar ütülendi, çizmeler parlatıldı, örgü çorapların en sağlamlan destelendi.

Kadınların nakışlı ceketleri, beyaz bluzlan, işlemeli etekleri katlandı, bohçalandı; kemerleri, takılan, ayakkabılan çarşaf, çamaşır, yorgan katlarının araşma yerleştirildi. Kızma yepyeni bir ipek başörtüsü uzattığmda şaşırdı Gülfidan. Soran bakışlanna yamuk bir gülümsemeyle cevap verdi annesi:

"Artık evli bir kadın olduğuna göre..."

Yiyecek olarak da sepetler dolusu keçi peyniri, siyah zeytin ve yeşil zeytin çeşitlerinden lalo pitese[1], spanako pitese[2] kadar her çeşit börek hazırdı. Ekşi mayasını koruması gereken bebeğiymiş gibi yanında götürüyordu Hamide Hanım, ekşi mayalı ekmekleri de sepetler, seleler içinde yolculuğa hazır etmişti.

Bu arada ortalığın iyice karıştığını hiç fark etmediler. Gülfidan'ın getirdiği haber doğruydu. Müslüman mahallesinde

1 *(Yun.)* Yağlı börek.

2 *(Yun.)* Ispanaklı börek.

yolculuğa hazırlananlar geri dönmekten tümüyle ümitlerini kestikleri için mi, bizden sonrakilere kalmasın diye mi, bir nedenle mi, yoksa bir nedene bile ihtiyaç göstermeyen kendinden geçmişlikle mi, ne edeceklerini tümden şaşırdıkları için mi artık her ne sebeple yapıyorlarsa kapılarını, pencerelerini pervazlarma vanncaya kadar söküp üst üste yığıyorlarmış. Hızlarım alamayanlar evlerinin taban tahtalarını bile sökmüş. Müslüman mahallesinde çılgınca bir gayretle sürüyormuş bu uğraş. Rumlar olan biteni duyuncaya kadar ortalık kanşmamış ama Türklerin giderayak evlerini yıkmaya başladiğı, adayı terk etmeden evlerin tamamım yakmaya hazırlandıkları haberi kulaklanna ulaşınca hareketlenmişler. Özellikle Anadolu'dan gelmiş, yerleşmek için Türklerin defolup gitmesini sabırla bekleyen muhacirler deliye dönmüş. Sökülen bütün kapı ve pencerelerle evlerin ateşe verilmesini önleyebilmek için Müslüman mahallelerini abluka altına almışlar. Türklerin, evlerini yakıp oturulmaz duruma getirmeden adadan çekip gitmesi için silahlanmışlar, silahı olmayan kazma küreğini kapıp gelmiş. Mevsimin sonbaharm sonu olduğu, kan, kışı, kıyametiyle kışm kapıya dayandığı, açıkta kalma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduklan düşüncesi iyice zıvanadan çıkarmış onlan. Çabucak örgütlenmişler ve ellerine ne geçmişse kapıp bu yıkımı durdurmak için vahşice saldırmaya başlamışlar. Kampanalar çalmış, silahlı Yunan askerleri bile gelmiş ve ada kaşla göz arasmda bir savaş durumuna geçmiş.

Bu kargaşa ortamında yanaştı çift atlı yük arabası olan bitenden habersiz Monokakislerin bahçe kapışırım önüne. Evlerinin bulunduğu sokakta herhangi bir vukuat yoktu. Götüremeyecekleri eşyalarını aralarında taksim ettikleri Rum komşuları uğurlamaya çıkmıştı. Hepsi kendilerine verilen hediyeler için minnet doluydu. Eski bir Türk âdeti olduğunu düşünerek

gidenlerin ardından su dökmeye hazırlanıyorlardı. Gözyaşları içinde kapının önünde toplandıklarında az ötelerinde neler olup bittiğini bilmedikleri gibi, arada çalan vapur düdüklerinin bozduğu gergin sessizliğin de pek farkında değillerdi. Aile böyle şenlikli bir hüzün, acıklı bir düğün havası içinde evlerini terk etmeye hazırlanırken asker tarafından kuşatılıverdiler. Havadaki kesif barut kokusunu o zamana kadar nasıl olmuş da fark etmemişlerdi. Onlar hazırlığa dalmışken neler olmuş meğer. Bütün şehir ayaktaymış. Yunan ordusu bütün Müslüman mahallesini kordon altına almış. Limanın girişi de asker tarafmdan tutulmuş. Uğurlanma hazırlığı boşa gitti. Komşularıyla doğru dürüst vedalaşamadan yola çıkmak zorunda kaldılar. Rıhtıma inen yollan Yunan askerinin kontrolü altında geçtiler. Sahile yaklaştıklarında arabanın arkasma yaya olarak dizilip çifte asker kordonu arasından geçerek limana vardılar. Vardılar ki rıhtım ana baba günüydü, yer yarılmış insan çıkmıştı sanki.

Hilal-i Ahmer gelmişti, oradakilere çadırlar dağıtmıştı ama çadırdakiler günlerdir kendilerini götürecek gemilerin gelmesini beklemekten çok sıkılmıştı. Neler olacağı, neler yapılacağı ortalıkta dolaşan konuşmalardan kısa sürede anlaşıldı. Aşı olunacaktı, kontrolden geçilecekti, eşyaları tartılacak, yüz kilodan fazla çıkarsa ya ücretini ödemeleri ya da oracıkta, rıhtımın üstünde bırakmalan gerekecekti.

Atlarını, eşeklerini, keçilerini, kuzulannı, hatta tavuklarıyla horozlarını bile yanlarında getirenler vardı. Oradaki keçilerin arasında kendi kara keçisine benzeyen bir tanesini görünce, “Ah kaçikam, ah Arabis, nasıl kıydım ben sana, nasıl bıraktım yabancılara?” diye dövünmeye başladı Kadinine. Hüseyin Efendi de geri kalmadı. “Senin yüzünden güzelim atlan yok pahasma verdim” diye sitem etti karısına. Hamide Hanım da onlara sahilde şaşkınlık içinde oradan oraya seğirtenleri

gösterdi. Şuurlu bir seçim yapmamıştı kimse. Kim neyi götüreceğini şaşırmış görünüyordu. Hayvanları yol boyunca nerede banndıracakları, nasıl besleyecekleri sahiplerine kalmıştı da iyice saçma işler yapanlar da vardı. Millet aklını oynatmış gibiydi. Kadının biri tavasmı almış, yavrusunu kucaklayan bir anne gibi göğsüne bastırmıştı. Bir adam eşeğinin bir yamna gülle gibi bir mezar taşını yüklemeye çalışıyordu. Taş tek tarafa yüklendiği ve ağır geldiği için eşek huysuzlanıyor, taşı sırtından atmaya çalışıyordu. Onlan gösterdi Hamide Hanım anasıyla kocasına. Adamm ve kadının durumları hem gülünç, hem alabildiğine acıklıydı. Aralarmda bir tek Gülfídan güldü mezar taşı götürmeye çalışan adamm durumuna, ötekiler kendilerinde gülecek mecali bulamadılar.

Rıhtım boyunun görüntüsü bir afet sonrasını andırıyordu. Çadırlardan bir mahalle kurulmuş gibiydi. Onlar da kendilerine verilen çadırı boş buldukları bir yere kurdular. Hüseyin Efendi'yi kanştırmıyor, Yusuf Ağa ile Haşan uğraşıyordu bu işlerle.

Haşan mahzundu. Hangi işle meşgul olursa olsun Serafina ile konuşuyordu içinden. Ona söyleyemediği ne çok şey olduğunu düşündükçe üzülüyordu. Bir gün önce vedalaşırken aklına söyleyecek hiçbir şey gelmemişken şimdi “keşke”lerle, “tüh”lerle neler diyebileceğini düşünüyor, bütün söyleyemedikleri için kahroluyordu. Dün boğazına koca bir yumruk dayanmış, nasıl konuşacağını bilememişti. Dokunaklı anlarda ağlayıp rezil olmamak için bambaşka şeyler düşünmeye çalışmış, duygulanın belli etmemek için kendini kasarken duygusuz görünme endişesine kapıldığı olmuştu. “Belki bir gün... Yeniden... Türkiye'de. Belki İstanbul'da. Belki başka bir yerde...” diye gerçekleşmeyeceğini bildiği vaatlerde bulunmuş, umutsuzluğa kapılmayı önleyecek laflar etmeye gayret etmişti.

Sevdiceğiyle bir gün önce vedalaşmış olmanın acısı henüz çok tazeydi yüreğinde. Babasının ya da eniştesinin herhangi bir işi yapmak üzere hazırlandığını görür görmez koşup ellerinden alıyor, her şeye, her işe o koşuyordu. Kendi kendine bulduğu avunma yöntemiydi bu: Kendini meşgul ederek acısını hafifletmek... Serafina'nın söylediklerini aklından geçirdiğinde bazen yüzüne bir gülümseme yayılıyor, “Niye gülüyorsun?” diye sormalarım önlemek için kimseye göstermemeye çalışıyordu gülümsemesini. “Belki de hayatımın en güzel günleriydi” demişti Serafina. Çok gezmiş, çok dolaşmışlardı. Bazen yürüyerek, bazen zeytin tarlalarına yaptıkları gezintide olduğu gibi babasımn kıymetli atlarma binerek köylere gitmişler, tarlalarda dolaşmışlar, Resmo'nun içinde dışında keşfedilmemiş güzellik bırakmamışlardı.

Hüseyin Efendi kışlık kazaklan, paltolan doldurduklan şeker çuvalının üstüne oturmuş oğluyla damadını seyrederken birden aklına gelmiş gibi, “Hüsnü nerde?” dedi. “Ne kadar düşüncesiz çıktı bu çocuk. Bak, gelip bir işin ucundan tutuyor mu?”

Herkes birbirinin yüzüne baktı. Bütün hazırlık süresince de ortalarda görünmemişti Hüsnü. Kimsenin bu durumu açıklayacak cevabı yoktu. Birdenbire aklına gelmiş gibi Haşan'a, “Ağabeyin neredeyse git, bul onu. Belli ki kendi başına akıl edemiyor gelmeyi” dedi sonunda Hüseyin Efendi.

Haşan da içinden kızıp duruyordu ağabeyine. İki gündür bütün aile yolculuk için seferber olmuşken Hüsnü ne gelmiş ne görünmüştü. Hangi cehennemdeyse neden kendisi gelmiyor da çağırılmayı bekliyor, diye içinden söylenirken babasından gelen emirle elindeki işi bıraktı, Hüsnü'yü bulabileceği yerlere bakmak üzere ayrıldı ailesinin yanından.

Hüseyin Efendi Hasan'ı aramaya göndermekle avutamamıştı kendini. Söylenmeye devam ediyordu.

“Bilmiyor mu gideceğimizi? Hususi davet mi bekliyor? Nedir bu düşüncesizlik!” diyor, oturduğu şeker çuvalının üstünden kalkıp bir tur atıyor, sonra gidip başka bir çuvalın ya da harann üstüne oturuyordu.

Az sonra Hasan'ın tek başına geldiğini görünce iyice zıvanadan çıktı.

“Nerde?” diye bağırdı. “Ağabeyin olacak o serseri nerde?”

Meğer Hüsnü, Hasan'ın peşinden değil, babasının arkasına düşen başka bir yoldan geliyormuş. Babası sorusunu yeni tamamlamıştı ki, “Buradayım baba” diye tam arkasından ses verdi.

Küfretmemek için dudaklarını ısırdı Hüseyin Efendi.

“Bilmiyor musun?” dedi. “Bugün burada olacağımızı, gitmek için gereken muameleyi bitirmeye çalıştığımızı bilmiyor musun? Belki bu akşam, belki de yarm sabah bir gemi gelecek ve binip gideceğiz. Sen neredesin? Niye zamanında burada olmuyorsun?”

“Ben gelmiyorum baba” dedi Hüsnü.

Hüseyin Efendi duyduğuna inanamadı. Kekeledi.

“Ne? Nasıl? Gelmiyorum mu dedin sen? Ne demek o?”

“Gelmeyecekmiş baba” dedi Haşan. Az önce bunu konuştuklarını belli eder bir tarzda.

Hüsnü, Haşan gibi fısıldayarak değil, inadına tane tane, “Ben sizinle gelmeyeceğim baba, burada kalıyorum” dedi.

Hüseyin Efendi telaşlandı.

“Kalamazsın. Bırakmazlar” diye bağırdı. “Kimseye imtiyaz yok diyorlar, duymadın mı?”

Ötekilerin hepsi baba ile oğul arasındaki bu gergin konuşmayı dinliyor, sessiz kalmaya, herhangi bir tepki vermemeye gayret ediyorlardı. “Gelmiyorum” da ne demekti? Kimseye kalma izni verilmediğini bilmiyor muydu bu çocuk? İşte

Haşan! Değil burada kalmasına, geldiği yere, Pire'ye dönmesine bile izin verilmiyordu.

Hamide Hanım uzatmadı. Bıçak gibi, keskin mi keskin iki soru sordu:

“Dinini mi sattın? Hıristiyan mı oldun?”

Bir anda ortalık buz kesti. Hüseyin Efendi şaşkınlıkla önce karısına, sonra oğluna baktı. Ne demekti bu? Ne oluyordu? Gizli kapaklı neler dönüyordu? Bostan korkuluğu muydu o? Neden olan bitenden haberi olmuyordu?

Bir açıklama beklediği ortadaydı da kimden beklediği belli değildi. Hüsnü değil, Hamide Hanım yaptı beklenen açıklamayı.

“Burada kalacağına göre dinini değiştirmeyi kabul etmiş besbelli” dedi. “Yoksa nasıl kalabilir burada?”

Şaşkınlığını ilk dile getiren Haşan oldu.

“Vay be ağabey!” dedi. “Eleni'nin aşkı amma da kuvvetliymiş. Seni dinden çıkardı demek. Eleni uğruna hepimizi yan yolda bıraktın.”

İhtiyarlar ne olup bittiğini anlamamış gibi Hüsnü'ye ya da başka birine değil de birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı.

“Ben buraya sizinle vedalaşmaya geldim” dedi ve annesinin eline sarıldı. “Hakkını helal et anacığım.”

“Etmem” dedi Hamide Hanım. “Karşılaşmadığımız zorluk kalmadı. Dilimizi bile sattık ama şimdiye kadar dinimizi satmadık. Yazıklar olsun sana!” Yine de ana yüreği dayanamadı. Çekmek istedi ama elini bir türlü çekmedi, Hüsnü'nün öpmesine izin verdi.

Hüseyin Efendi ise başmı çoktan çevirmişti.

“Benim senin gibi bir oğlum yok. Git, defol, nerede istersen orada yaşa” dedi, arkasını döndü.

Haşan hayranlıkla kıskançlık arasında gidip geliyordu.

“Benden cesur çıktın” dedi. “Benim yapamadığımı yaptın, bravo!”

Büyükler hâlâ şaşkınlık içindeydiler. Hüsnü'nün ellerini kapıp öpmesine herhangi bir tepki vermediler, veremediler.

“Allah'a emanet olun” deyip gitti Hüsnü.

Onun arkasmdan kimse kimsenin yüzüne bakmadı.

Mezar Taşı Kadar Ağır

Gece oldu, sabah oldu; gemi hâlâ yoktu. “Nerede kaldı?” diye sızlanıyordu Hamide Hanım. “Hani hemen gelecekti gemiler? Hani bizi bekletmeyeceklerdi? Ne yapacağız şimdi? Daha ne kadar bekleyeceğiz?”

“Bu yalnız bizim başımıza gelen bir şey değildir” diye ona güç vermeye çalışan annesi, “Bak” diyordu, etrafma bak, hepimiz buradayız, herkes bekliyor.”

Annesinin sözleriyle biraz teselli buluyor, biraz susuyordu Hamide Hanım, ama az önce onu avutan kendisi değilmiş gibi beş-on dakika geçmeden, “Göndersinler. Nereye gideceksek gidelim artık. Canımıza yetti bu beklemek” diye Kadinine başlıyordu yalanmaya.

Biri Kerim Dayı'nın, öteki Hasan'ın tanıdığı, dost belledi-ği iki Rum, Mavroyeni ile Manoli dostluklarım gösterdiler ve yarım saat arayla ziyarete geldiler. Mavroyeni ile Kerim Dayı kucaklaştı, bir köşeye çekilip sohbete başladı. Manoli ise çok kıymetli bir selamı getirmişti; selamıyla birlikte ucu işlemeli bir mendil de göndermişti Serafina. Bir Latin harfi vardı mendilin ucunda, yılan gibi kıvrılan bir S. Yukarı ve aşağı bakan uçlan renkli çiçek motifleriyle süslenmişti S'nin. Haşan öptü, yeleğinin küçük cebine yerleştirdi mendili. Zorlarlarsa açabilecekleri

bir aralık, bir kapı olduğunu da haber veriyordu Manoli. Bu koşullarda imkânsıza yakındı ama şanslarını deneyebilirlerdi. İsterse belediye başkanıyla onun için görüşebilir, burada kalmasını sağlayabilirdi. Görüşsün müydü? İster miydi Haşan?

"İstemem" dedi Haşan çok net, çok kararlı bir sesle.

Manoli'nin bu teklifi, baştan beri birbirlerine yakıştırdığı Serafina ile Hasan'ı kavuşturmak için yaptığını biliyordu. Oysa Serafina'yı bir gün kavuşabileceklerini umarak değil, hiçbir zaman kavuşamayacaklannın bilincinde olarak sevmişti Haşan. Yaşadığının umutsuz bir aşk olduğunu en başından beri biliyordu. Hem zaten kalmak istese de kalamazdı. Ailesini bu zor koşullarda kendi kendilerine bırakıp ayrılmak ne evlat olmaya sığardı ne erkek olmaya. Babasının kendisini olduğundan daha yaşlı hissettiği ortadaydı. Hele Hüsnü'nün çekip gitmesinden sonra tamamen yıkılmış görünüyordu. Bir an, ya Hüsnü'yü sorarsa Manoli, "Ağabeyini göremiyorum, o nerede?" derse diye korktu. Bir ağabeyi olduğu daha önce konuşulmuştu çünkü. Sorsaydı ne cevap vereceğini bilmiyordu Haşan. O olay, bir aile sırn olarak korunacak, mecbur olmadıkça kimseye söylenmeyecekti. Böyle bir karar alınmış değildi ama olaym sır olarak saklanması için karar alınması da gerekli değildi. Neyse ki sormak akima gelmedi Manoli'nin.

Hamide Hanım'ın ise hayati bir endişesi vardı. Yolluk olarak hazırladıklannm gemiyi beklerken burada, çadırda tükenmesinden korkuyordu. Manoli'yi ilk defa görüyordu, ondan herhangi bir şey isteyemezdi ama Kerim Dayı'nın kara sakallı arkadaşı diye evde adı çokça geçen Mavroyeni'yi tanıyor sayılırdı. Onlann barikatla çevrilmiş bu alandan çıkması yasaktı ama Mavroyeni mademki rahatlıkla girip çıkabiliyordu, rica etseler onlara yiyecek bir şeyler tedarik edebilir miydi? Gerçi Hilal-i Ahmer sıcak çorba ve kumanya veriyordu ama

şimdiden o dağıtılanlara muhtaç olmak istemiyorlardı. Mavroyeni ikiletmedi bu isteği. Ne isterlerse anında sağlayabileceğini belirterek gitti, az sonra da eli kolu dolu olarak geldi. Getirdiklerinin parasını ödemeye kalktıklarında da, “Siz bizim Kerim Efendi ile kaç yıldan beri dost olduğumuzu biliyor musunuz?” diyerek alınganlık gösterdi.

“Vatina” dedikleri aşı, çiçek, veba gibi salgın hastalıklara karşı yapılıyormuş ve aşı olmadan önce esaslı bir muayeneden geçmek gerekiyormuş. Dördüncü günün sabahmda muayene ve aşı olmak için sıraya girmeleri istendiğinde, “Demek ki bizi götürecek vapurun gelmesi yalandır” diye yorumlar yapıldı. Nasıl bir geminin geleceği, yolculuğun ne kadar süreceği yolunda ise herhangi bir tahmin yoktu. Aralarından hiçbiri böyle bir yolculuğa çıkmamıştı daha önce; Resmo'dan başlayıp Türkiye'nin hangi limanında son bulacağı belli olmayan bir seferin kaç gün ya da kaç hafta süreceği ile ilgili bir tahmin yapabilecek durumda değildi.

On gün kadar önce, paralarını ödeyerek gidecekler için çok güzel, çok sağlam ve yepyeni bir geminin geldiğini ve zenginleri alıp gittiğini orada beklerken öğrendiler. “Bilseydik biz de o gemiye binerdik” diyen Gülfidan'a bakıp acı acı güldü Hamide Hanım. Evet, burada varlıklı bir aile sayılırlardı ama mallarım satıp paraya çevirmekte çok geç kalmışlardı. Sadece çiftliği değerinde satmış sayılabilirlerdi. Konak sayılacak büyüklükteki eve alıcı bulamamışlar, emredildiği gibi, anahtarını üstünde bırakarak kapıyı çekip çıkmak zorunda kalmışlardı. O kıymetli atlarım satmakla bağışlamak arasında bir fiyata vermişti Hüseyin Efendi. Satabilecekleri pek çok şey para etmemişti. Sabunhanenin devrinden ve çifti iğin satışından aldıkları parayla gittikleri yerde yeni bir hayat kurma ümitleri vardı. Bu paramn önemli bir bölümünü yolculuğa ayırmalan doğru olmazdı.

Hamide Hanım'ın, “Ah, yapamadık. Satamadık” yakınmalarına bir tek Yusuf Ağa, burada bıraktıkları bütün malların karşılığının gittikleri yerde verileceğini söylüyor, bunu sağlam yerden duyduğunu eklemeyi de unutmuyordu. Hem ellerinde satıp altına çeviremedikleri mallarırun imzalı mühürlü kapı gibi belgeleri vardı. Kurulan mübadele heyetleri herkesin malını teker teker listelere almış, ellerine belge vermişti. Hamide Hanım'ın elinden de boynunu büküp Yusuf Ağa'nın dediği gibi olmasını dilemekten başka bir şey gelmiyordu.

Hüsnü'nün veda edip gitmesinden sonra Hüseyin Efendi'nin ağzım bıçak açmaz olmuştu. “Bu adama bir şey olacak” diye endişesini dile getirdiğinde ona hak verenler oluyordu da teselli eden, “Korkma, bir şey olmaz, atlatır” diyen kimse çıkmıyordu. Oturduğu yerde neler kuruyorsa bazen bıyıklarım kemirdiğini görüyorlardı, bazen dudaklarının oynamasından kendi kendine konuştuğunu anlıyorlardı. Ama sürekli dalgmdı, sorulanı hemen algılamıyor, anında cevap veremiyordu.

Altına günün sabahmda Mübadillerin “Kirason” diyeceği Giresun vapuru geldi, açıkta durdu. İskeleye yanaşan kayıklarla, sandallarla azar azar taşınacaklardı gemiye.

“Aşı kâğıtlanmzı hazırlayın” dediler. “Gemiye binerken göstereceksiniz.”

İzdiham yaşanmasın diye yine kuyruklar oluşturuldu ama daha önce denklerin, hayvanların, her çeşit yükün gemiye alınması, ambarlara yerleştirilmesi sağlandı. Yolcular hayvanların ve eşya denklerinin arasında yolculuk yapmaktan başka çareleri olmadığım, kendilerinin de ambarlarda yolculuk yapacağını henüz bilmiyorlardı. Eşya denkleri ambara alınmadan önce hepsinin üstüne sahiplerinin isimlerinin yazılıp yazılmadığı tek tek kontrol edildi.

Mezar taşı yüklü eşeği sandala bindirmeye çalışan adamla binenleri tek tek kontrolden geçiren görevliler arasında küçük çapta bir tartışma çıktı. Bu ilkti. Daha pek çok konuda anlaşmazlık olacağı gün gibi ortadaydı. Ortak bir lisanları yoktu çünkü. Yolcular Türkçe bilmiyordu, Türkiye'den gelenler arasında Rumca bilen yoktu. Olsa da nereye yetişeceğini, kime meram anlatacağım kestiremezdi zaten. Yolcular ve mürettebat dünyanm en eski diliyle, işaret diliyle anlaşmaktaydı. Müslüman mezarlığının kısa süre sonra iskeletlerle, kafataslarıyla birlikte tarla gibi sürüleceğini, yerine kocaman bir park yapılacağım bilmiyorlardı ama atalarının mezarlarını bir daha göremeyeceklerinin farkmdaydılar. Mezar taşı yüklü eşeği sandala bindirmeye çalışan adam, kendince en makul nedeni ileri sürüyor, "Atalarımın mezarlarını burada bırakıyorum, izin verin mezar taşlarmdan birini götüreyim bari" diyordu. Kontrol memurları ise bu sıra dışı isteğe izin verme yetkileri bulunmadığını söylüyor, böyle bir yüklemenin ancak talimatla yapılabileceğini belirterek taşı gemiye alamayacaklarım, dolayısıyla adamın onu eşekle birlikte sandala bindirmekte diretmesinin anlamsız bir inat olduğunu söylüyorlardı. Adam kendisine ne dendiğini de, kendisinden ne istendiğini de tam olarak anlamadı ama gösterdikleri yere gitti. Karma komisyon "Tamam" derse taş gemiye alınacak, dolayısıyla sandala yüklemesine izin çıkmış olacaktı. Komisyon onay vermezse maalesef onu geriye, ait olduğu yere, yani mezarlığa da götüremeyeceğine göre burada bırakması gerekecekti. Karma komisyon izin vermedi. Böylece mezarlıkta bırakmaya kıyılamayan, üstünde yarısı Arap, yarısı Yunan harfleriyle [il]*Hüvel baki. Kasap Fehimakis Efendi. El Fatiha"* yazan mezar taşı, rıhtımda, arada bir vuran dalgaların ıslattığı tuzlu taşların üzerinde aykırı ve öksüz bir nesne olarak kaldı.

Sandallara, filikalara binmek zordu ama başka bir zorluk da onları gemide bekliyordu. Sandaldan inip ip merdivenden gemiye çıkmak da en az sandala binmek kadar zordu. En yaşlıları Kerim Dayı ile Kadinine değil de Hüseyin Efendi düşme tehlikesi yaşadı. İp basamağa yerleştirdiğini sandığı ayağı ipten kayıverince öteki ayağı da ipten kurtuldu. İyi ki elleriyle sımsıkı kavramışta ipi. Ayaklarını yeniden sağlama alabildi ama bir an boşlukta sallanınca ötekileri çok korkuttu.

Giresun bir kuru yük gemisiydi. Gemide kamaralar vardı ama herkese yetecek kadar olmadığı için hastalarla, kadınlar hamileler, yaşlılar ve çocuklar için ayrılmıştı. Monokakis ailesi, kızlan ve damatlanyla birlikte ön güvertede kuytu bir köşe bulup oraya serdiler kilimlerini, yerleştiler. Kaç gün süreceği belli olmayan yolculuk, kış günü, yağmurda, soğukta açık havada böyle güvertedeki kilimin üstünde geçer miydi? Adada zaman zaman esen, Afrika'dan geldiği söylenen bir “hamsin” vardı. Ağaçlan yıkar, kiremitleri uçururdu. Resmoluları korkuyla evlerine kapatan öyle bir lodosun bu denizi nasıl kabartacağım, gemiyi dalgalann üzerinde nasıl fır döndüreceğini akıllarına getirmemeye çalıştılar. Zordu ama başka sığmılacak yer yoktu. Yerleştikleri yer mübadil ailelerin iç içe, üst üste olduğu bir yerdi. Anlaşılan birbirlerine yaslanarak ısınacaklar, yolculukta karşılanna çıkacak güçlüklerin üstesinden öyle geleceklerdi.

Gemi yükünü almış, neredeyse hareket edecekken bir çığlık çınlattı ortalığı. Son yolcular arasında panik halinde bir hareketlilik yaşanıyordu. “Ne oldu? Ne var?” diye herkes birbirine sorarken mesele az sonra anlaşıldı. On altı yaşında bir kız kaçınlmıştı. Adı Zehra'ydı. Aile çırpımyordu. Kızı burada bırakıp nasıl giderlerdi? Arayıp bulmaları için zaman tanınmalıydı. Bir an önce geminin yola çıkmasını isteyenler bile aileye hak verdi. Kız çocuğunu burada, kaçıranların elinde bırakıp nasıl yola

çıkabilirdi aile? Onlardan böyle bir şey istemek insafa sığmazdı. Yetkililerle görüşüldü. İki saatlik bir izin kopanlabildi. İki saat içinde kız çocuğu bulundu bulundu; bulunmazsa gemi hareket etmek zorundadır, dendi. Koca gemi bunca yükle daha fazla bekletilemezdi. Vakit akşamı bulmadan demir alınmalıydı.

Bir seferberliktir başladı. Zehra'yı tanıyan tanımayan koşturdu kızı bulmak için. Ama aile bireyleri dışındakilerin limandan çıkmalarına izin verilmeyince onlar dönüp gelmek zorunda kaldılar. Geçmek bilmeyen koca iki saat kahır içinde bitirildiğinde ne kızdan ne de kızı aramaya giden aile bireylerinden haber vardı. Gemi yavaş yavaş makinelerini çalıştırmaya başladı. Hareket etmek üzereyken kolluk kuvvetleri ailenin aramaya giden erkeklerini getirdi, gemiye binmelerine gözcülük etti. Zehra bulunamamıştı. Kim bilir kimlerin elinde, kaderine terk edilmek zorundaydı. Koca gemi daha fazla bekletilemezdi.

Köhne gemi, adam büyüklüğündeki demirini çekip homurdanarak hareketlenmeye başlayınca kapkara bir duman yükseldi havaya. Keşke çekilen bütün acılar bu kara dumanla birlikte göğe savrulabilseydi. Gemi inleye inleye manevra yaptıktan sonra kaptan motorlara yol vermeye başlayınca kampanası aa acı öttü. Bu ses ambara yerleşenler için bile işaret yerine geçti; doğup büyüdükleri adaya veda etmek için güvertede toplandılar. Üç yüz sene birlikte yaşadıklarından mendil sallayan, el sallayan bir tek Allah'ın kulu yoktu sahilde. Doğup büyüdükleri ve ömürlerini tamamlayıp ölmek istedikleri yerden hiçbir suç işlemedikleri halde suçlu gibi, kaçar gibi, kovulmuş gibi ayrılıyorlardı. Yüreklerdeki yangın anlatılır gibi değildi; anlatmaya kalksalar ne dilleri ne güçleri yeterdi. Bütün büyük acılar gibi onların acısı da dilsizdi. Herkesin gözünde yaş, yüzünde elle tutulacak kadar somutlaşmış bir hüzün vardı ve hepsi bu kadardı. Sahilden gidenleri yolcu etmek ister gibi tiz olduğu

kadar acıklı, acıklı olduğu kadar acı, çığlık gibi uzun bir siren sesi yükselince dökülen gözyaşları sel oldu, ağlamalar, bağırışlar; haykınşlar göğe yükseldi. Yürekten kopup gelen beddualar birbiri ardına sıralandı. Yalnız evleri, bahçeleri değil, ekilmiş, henüz ürününü alamadıkları tarlalarıyla, zeytinini toplayamadıklan zeytinlikleriyle, kuzulamasını bekledikleri koyunlan, nadasa bıraktıklan topraklan, koyunlarında besleyip büyüttükleri kedileri, köpekleriyle bütün bir hayatı arkalarında bıraktıklan gerçeği bütün ağırlığıyla çöktü mübadillerin üstüne.

Kadinine sicim gibi gözyaşı döküyordu. Tavuklarım teker teker adlanyla hatırlıyor; Kınalı'ya, Sürmeli'ye, Çilli'ye veda bile edemediği için üzülüyordu. Kan kırmızı ibikli horozu Konfu şimdiden özlüyor, hele kaçikaları,[1] bal renkli TarçmTa Arapis için ağlamalara doyamıyordu. Ne çeyizler, ne örtüler dokuduğu, son olarak damalı peşkiri üzerinde bıraktığı tezgâhıyla birlikte gençliği, genç bir kadm olduğu zamanki güzelliği de oralarda bir yerlerde kalmıştı. Onun da annesi, babası, bütün akrabalan Marangoz Fehimakis'in artık mezar taşsız kalan mezarının bulunduğu mezarlıkta yatmaktaydı. Artık o mezarlara bir Fatiha okuyan, bir ibrik su döken bulunmayacaktı.

Kerim Dayı herhangi bir şey aramadan, kaybettiklerini düşünerek tanyordu şehrin siluetini. Ta ortaokul yıllarından tanışığı Mavroyeni ve yine o yıllardan yakın arkadaşları geride kalıyordu artık. Asıl önemlisi onun kâhin yerine konmasını sağlayan bilgilerin kaynağından uzaklaşılıyordu. Bundan sonra kimse ondan keşfedilecek, icat edilecek yerlerin, nesnelerin haberini alamayacaktı. Kehanette bulunduğu samlsın diye söylememişti ama kâhin yerine konmaktan da sessiz bir haz aldığı yalan değildi. Belediye Meclisi'ne dünyanın her yerinden gazeteler, dergiler gelirdi. O da Fransızca gazetelerden

1 (Yun.) Keçiler.

okuduğu, Avrupa'da zaten bulunmuş, kullanılmakta olan nesnelerin haberini verdikçe gelecekten haber verdiği sanılmıştı. Çok da yanlış değildi. “Yapılacak, bulunacak, olacak” diye haber verdikleri, bir anlamda gelecekten haber sayılırdı. Henüz Girifte, Resmo'da olmadığına, ancak istikbalin Resmo'sunda olacağına göre, pekâlâ gelecekten haber vermekti. Helalar Avrupa'da çoktan evin içinde ayrı bir bölmeye alınmış, kışın ayazında titreyerek bahçenin en uzak ucuna koşmak zorunda olmaktan kurtulmuştu insanlar. Bunun yaygınlaşacak bir durum olacağım kestirmek için bilici olmaya gerek yoktu. Keza yapılacağım önceden haber verdiği “kuzina”mn dünyamn her yerinde kullanılmaya başlanacağı aşikâr değil miydi? Komşunun evinde ilk kez kuzina gören Gülfidan'ın sevincini, o sevinçle gelip boynuna sarılışını hatırlayınca midesinden boğazma doğru bir yum̀ru yükselir gibi oldu. Radyonun, telefonun icadı haberlerini, “Çok uzaklarda konuşulduğu halde duyabileceğimiz sesleri evimize taşıyacak aletler yapılacak” diye verdiğinde, Hamide'ye “Resmiye Hanım'la konuşur gibi İstanbul'la, İzmir'le konuşacaksın” diye müjde verir gibi söylediğinde, gelecekten haberler veren büyücü, kâhin yerine konmaktan nasıl da hoşlanıyormuş meğer. Kimse ondan nelerin icat edileceğiyle ilgili haberleri duyamayacak artık. Hepsini kaybettiği gerçeği, ilk kez bu kadar acı bir şekilde duruyor karşısında. Durmuyor, uzaklaşıyor. Bütün Fransızca gazete ve dergiler Belediye Meclisi'nin lokalinde, lokal da şu kalınlaşan sisin arkasında, şimdi zar zor görülüyor; az sonra güçlükle seçilebilecek, daha sonra kaybolup gidecek. Tıpkı Kerim Efendi'nin kâhinliği gibi.

Tek Hüseyin Efendi bakmıyordu giderek uzaklaştıkları şehre. O gözlerini içine çevirmiş gibiydi. Belki Hüsnü'yü düşünüyordu, belki Gülfidan'ı, belki hayatındaki keskin

kararlan gözden geçiriyordu, belki karısının kendisine eskisi kadar güven duymadığını fark etmişti; belki bu güveni kaybettiği için üzgündü. Oysa gözünü açıp koca olarak karşısında bulduğu bu adama hep saygılı olmuştu Hamide. Hem koca hem baba bellemişti onu. Bayramlarda elini öpmüştü. Kendi yaşadığı yoksunlukları düşünüyordu belki de. Babasız geçen çocukluğunu, "Ben ne olacağım? Kim bakacak bana?" diye diye onu evlendirmemekte direnen annesini, evlenmek için annesinin ölmesini beklemek zorunda kalışını düşünüyordu. Herkesin sırtını dayadığı bir dağ, bir ağaç, bir taş olarak eskisi kadar sağlam olup olmadığını. İçinden çürüdüğünü kimsenin fark etmemesinin iyi mi, kötü mü olduğunu düşünüyordu belki de. Bu çürümenin durdurulup durdurulamayacağını, kof bir ağaç gibi ilk fırtınada devrilip devrilmeyeceğim. Ne yaşadığım ele veren hiçbir belirti yoktu yüzünde; kendisini dışarıya tümüyle kapatmış gibiydi.

Haşan yan güvertenin parmaklıklarına dayanmış, asla dillendirilmemiş büyük aşkırun bu şehrin her köşesine serpilmiş hatıralanna bakıyordu. Kalenin burçlan görünen şu şehre yalan duvarlarının dili olsaydı da söyleseydi, oralarda, o yokuşta ne çok gezinmişlerdi. Önünde Serafina'yı beklediği Rimondi Çeşmesi tam şurada, tüllenen şu bulutumsunun arkasında kalmış olmalıydı. Bir kez olsun dudaklarının balından tadabilmek için neler vermezdi. Elini bile tutamamıştı sevdiği kadınm. Serafina ne kadar anlamıştı acaba Haşan'ın duygularım? Kendisine karşı neler hissettiği hakkında bir kez olsun düşünmüş müydü?

Geride bıraktığı hayata üzülmeyen, yüzünü geleceğe dönmüş tek kişi vardı aralannda: Yusuf Ağa. Genç ve güzel kansıyla bir sürü kötü anıyla dolu bu şehirde değil, bambaşka ve yepyeni bir şehirde başlayacağım düşündüğü yeni hayatın hayalini kuruyor, bu yeni hayata bir an önce kavuşmak için

heyecanlanıyordu. Yokluktan gelmişti ve ne çok acı yaşamıştı şimdiye kadar. Kaç kere iflasın eşiğine gelmiş, kaç kere tümüyle batmaktan, silinip gitmekten kurtarmıştı kendini. Doğal olan-olmayan ne vartalar, ne badireler, ne tehlikeler atlatmıştı. Ondan karısını ve biricik oğlunu alan salgından sonra doğrulup ayağa kalkma umudunu yitirmişken yeniden hayata tutunmuş, şimdi Gülfidan'la başında durduğu hayat ona yeni bir şans bahşetmişti. Bu şansm kıymetini bileceğine ahdetmiş, yemin etmişti. Bundan sonraki hayatında artık karanlıklar yaşamayacaktı.

Gülfidan da hayallere dalmıştı, o da hayallerin içinde dolaşıyordu ama onunkiler kayıp hayallerdi. Evliliğini başma gelmiş geçici bir kaza olarak görüyordu. Şu karmaşık durumlardan kurtulup düze çıkılıncaya kadar katlanılması gereken bir olağanüstü hal. Kayıp hayallerinde hep Nikos vardı. Onunla birlikte olabilseydi neler yaşayabileceğinin hayalini kuruyordu kayalık tepelere, morarmaya yüz tutan deniz ufkuna baktıkça. El ele tutuşturup sonbahar renklerine bürünmüş ağaçların arasından geçiriyor, geçici bir yeşilliğe kavuşmuş tepelere çıkarıyordu ikisini, çiçeklerinin mis kokular saçtığı portakal bahçelerinde dolaştırıyordu. Birlikte uzanıyor, bir salkım üzümü birlikte koparıyorlardı asmadan. Bir üzüm tanesinde dudaktan birleşiyordu.

Hamide Hanım'ın göğsünde ise demirden bir külçe, ağırlığım her an biraz daha arttırmaktaydı. Daha şimdiden evini, bahçesini, evinin her odasını, mutfağım, çorap yamadığı koltuğu, dantel ördüğü pencere önünü, yemek masasım, misafir odasındaki köşe sehpasını, üstü örtülü sürahiyi, macun takımlanm, kahve tepsilerini, oklavasım, börek tepsilerini, çok büyük, çok ağır olduğu için taşıyamadıklan derin çekmeceli, kristal aynalı, kestane ağacından konsolunu, bıraktığı her şeyi deli gibi özlemişti, insan eşyalarıyla birlikte yaşıyor, onlarla birlikte

yaşlanıyormuş meğer. Eşyaları insanın yaşadığının en büyük tanığıymış. Onlar olmayınca tüm yaşamı, bütün tanıklarıyla birlikte arkasında kalmış gibiydi. Geri gelmeyeceğini bildiği halde bir ev gezmesine gidiyormuş da birkaç saat içinde dönecekmiş gibi düzeni bozulmamış bir halde çıkmak istemişti evinden. Her bayramda tahtalarını fırçalayıp kehribar gibi sapsan yaptığı evinde başkalarınm oturacak, odalarda, sofada, hayatta başkalannın dolaşacak ol maşım aklına sığdıramıyordu. Bıraktıklarının kıymetini bilecek miydi evin yeni sahipleri? Gaz lambasının kör ışığı alfanda ördüğü perdelerde ne çok emeği olduğunu düşünecekler miydi, yoksa kullanılmış eşyadır, eskidir, Türklerden kalmadır diyerek çöpe mi atacaklardı? Göğsü sıkışıyordu. “Yok mu artık o ev, o hayat, o geçmiş?” deyip, bağıra bağıra ağlamak istiyor, bu isteğini bastırmakta güçlük çekiyordu.

Zaman ilerledikçe karanlık çöküyor, her şey karanlığa karışıp kayboluyordu. Çocukluk anıları, ilk aşklar, büyük sevinçler, küçük acılar, mutluluklar, hepsi, hepsi burada kalıyordu. Karanlık, bir şehri kaparken hiç kapanmayacak bir yarayı daha derin, daha derin oyarak açıyordu. Hepsi içinde bir umut yeşertmeye çalışıyordu ama bilinmeyen topraklarda herhangi bir şeyi yeşerteceğini ummak teselli olmuyordu. Geride bıraktığına benzer bir hayatı kolayca ku rabileceğini zannetmek kimseye inandırıcı gelmiyordu. Güçlüklerle savaşmaya gidiyorlardı ama zaten bir savaştan çıkmış gibiydiler. Yeni bir savaşa hiçbirinin gücü yoktu.

Aalarmı içlerine gömdüler. Kimi gözlerini kapayarak, kimi başını çevirerek, kimi içine gömdüklerinin üstüne taş, tuğla, ne bulursa yığarak kurtulmaya çalıştı. Yine de Resmo, çöken akşam karanlığı içinde sis bulutlarının ardına gizlenip tamamen gözden kaybolunca ya kadar kimse güverteden

ayrılmadı. Resmo artık Girifti. Resmo ile birlikte geride bıraktıkları bütün bir kültürdü. Kanlarına işlemiş, onsuz bir hiç olacaklarını şimdiden kestiremedikleri yemeğinden yaşam tarzına, dilinden düşünme biçimine bütün bir kültür... Bir yaşamdan değil, içine doğdukları bir kültürden kopuyorlar, ortak bir geçmişte birleşmedikleri bambaşka bir kültüre doğru yol alıyorlardı. Birileri "Sizin asıl yeriniz orasıdır, siz hatırlamıyorsunuz ama zaten oradan geldiniz" diyordu. "Asıl kültürünüz, asıl kimliğiniz oradadır. Asıl vatanmıza gidiyorsunuz" diyordu. Vatan belledikleri yerde yaşama şansları kalmamıştı ama asıl vatanınız denerek gönderildikleri yer hakkında en küçük bir bilgileri yoktu.

Girit sisler arasmda görünmez olunca gece bastırdı, yüreklere iyice karanlık çöktü. Gözyaşları kurumuş, ağlamaktan, bağırmaktan sesler kısılmış, ayakta durmaktan bacaklar titremeye, hep aynı noktaya bakmaktan bakışlar bulanmaya başlamıştı. Güvertedekiler yavaş yavaş yerleştikleri yerlere döndüler. Kalabalık azalınca güverteye yerleşenler biraz soluk alır gibi oldu. Gemi çok kalabalıktı. Rıhtımda toplanan herkesi almak zorundaydı ve herkes binince açık havada bile soluk alınamaz olmuştu. Bu kalabalığın bu gemi için çok fazla olduğu kimsenin aklına gelmiyordu, aklına gelen de bunu uluorta söylemek cesaretini gösteremezdi. Günlerdir rıhtımm ıslak taşları üzerinde geminin gelmesini sabırla bekleyenlerden acaba hangisine "Gemide yer kalmadı, sizi alamayacağız" denebilirdi?

İnsanoğlu neye alışmıyordu ki... Besbelli böyle balık istifi gibi gidilecekti.

Çok çok bir ya da iki gece sonra bu gemide doğmuşlar, önceleri hiç olmamış, belki sonraları da olmayacakmış gibi benimseyeceklerdi yeni durumlarını. Acılı geçmişi unutmakta beynin

kendine özgü yöntemleri vardı. Yeni acılar yaratarak eskileri hatırlamanızı çabucak önleyebilirdi.

önlerinde bekleyen upuzun gemi yolculuğunun yeni acılara mı gebe olduğu, onları bir sefalete mi, bir huzura mı ulaştıracağı şimdilik tam bir bilinmezdi. Bir bilinmezin içinde yer alıyorlar, bir bilinmeze doğru yol alıyorlardı.

Gerçekten Türk mü Bunlar?

Boğazlarına takılan acılardan kurtulup hiçbir şeyi yutamayacakları için geceyi bir şey yemeden geçirmişlerdi. Ertesi sabah herkes en az Kadinine'nin aç kaldıklannda ağaç kabukları dahil her şeyleri kemiren kaçikaları kadar açtı.

Gemide nerede ne vardır, düzen nasıldır gibi bir keşfetme heyecanı hiçbirinde yoktu. Kendisini gemici sayan Haşan bile aylardan beri ilk defa bir gemiye bindiği halde böyle bir keşif heyecamna kapılmamıştı. Kilimlerin üstüne bir sofra bezi yaydı Hamide Hanım. Ortadaki tek tabağa yanı başındaki sepetten çıkardığı bir bez torbanın içinden ekşimiği boşalttı. Bir gazyağı şişesinin tıpasını çekip zeytinyağı gezdirdi üstüne. Keçi peyniriyle birlikte zeytinleri de ekledi. Kocaman ev ekmeğini elleriyle böldü, parçaladı.

“Ela pedya”[1] diye küpeşteye dayanmış yanlanndan ferah fahur akıp giden denizi seyretmekte olan HasanTa Gülfidan'a seslendi. Ötekiler yarandaydılar zaten. Onlar yer sofrasına bakıp gülümseyince “Bu sefer böyle” deyip güldü. “Den ehume trapezi.”[2]

İki güverte subayı uzaktan aileyi gözlüyordu. Dünden beri gemiye binen hiç kimsenin ağzından tek bir Türkçe kelime

1 (Yun.) “Gelin çocuklar.”

2 (Yun.) “Masamız yok.”

duymamışlardı. Hamide Hanım'ın da yer sofrasına herkesi Rumca davet ettiğini görünce içlerinden biri kendini tutamadı.

“Ne biçim Türk bunlar! Türkçe bilen yok içlerinde.”

*O değil de” dedi yanındaki. “Ben şu kızı merak ediyorum. Baksana, ceylan gibi. îki tane mi babası var? Delikanlı ağabeyi; tamam. Kadın da genç ama belli, ikisinin de annesi. Peki adamlar... Gerçi biri daha dinç duruyor ama... Belki amcasıdır. Kardeş gibi de değiller gerçi. Zerre benzerlik yok aralarında. Muhabbetleri de yok. Baksana birbirlerine ne kadar uzak, ne kadar yabana duruyorlar.”

Baktıklan yerde gerçekten Hüseyin Efendi ile Yusuf Ağa ayrı dünyalann insanlan gibiydiler. Hüseyin Efendi, uyku ile uyanıklık arasında, uzaklara dalıp giden bakışlarını toparlayamıyor, ruh gibi görünüyordu. Yusuf Ağa ise içinden bir hesap yapıyormuş gibi gözlerini kısmış, bakışlarını bir noktaya kilitlemiş durumdaydı.

“Sana ne arkadaş? Niye merak ettin?” diye sordu öteki subay. “Kızı mı beğendin?”

“Güzel kız Allah için. Şu saçlara baksana, kumral bir yele sanki. Gözler desen, iri birer zeytin tanesi. İster yeşil de ister kara. Yaşı küçük belli ama endamı yerinde.”

Karşısmdaki gözlerini devirdi. “Bize ne?” der gibi elini salladı.

Beriki yılacak gibi değildi.

“Şimdi anlanz” deyip hareketlendi. Az sonra elinde büyükçe bir kâse ile yaklaştı sofraya.

“Gördüm ki kahvaltı ediyorsunuz, çorbanız da bizim ikramımız olsun” deyip sofra bezinin boş bir yerini bulup koydu kâseyi.

Dediklerini anlamaya gerek yoktu. Tarhana çorbasının kokusu buram buram yayılıyordu.

Hamide Hanım, “Efharisto” derken “Teşekkür” dedi Haşan Türkçe.

Subay, “Afiyet olsun” dedi. Hasan'ın Türkçe bilmesine sevindiğini belli edip, “Gemide sizden başka Türkçe bilen yolcu yok galiba” diyerek takdirlerini sundu.

Kapaklı sepetten kaşıkları bulup çıkarmaya çalışırken “Onu da davet et” diye fısıldadı oğluna Hamide Hanım. Yemek getireni sofraya buyur etmemek ayıp kaçardı.

“Buyur birader” dedi Haşan da.

Subay buyurmaya dünden hazırdı. Teklifi ikiletmedi. Hemen çöktü sofraya. Hiç de yabancılık çekmeden elini yeşil zeytine uzatırken, “Büyük aile” dedi sofra bezinin etrafında çepçevre oturanlara bakarak. Hüseyin Efendi'yi gösterdi.

“Baba?”

“Ne”[1] dedi Haşan.

Yusuf Ağa'yı gösterdi.

“Amca? Dayı?”

“Ohi” dedi Haşan. GülfidanY gösterdi. “O adras tu aderfis mu. Kuniyados.”[2] Biraz düşündü. “Enişte.”

Subayın kaşları kalktı, gözleri açıldı. Gülfidan'la Yusuf Ağa'yı gösterdi; iki elinin işaret parmaklarını birbirine sürterken “Evli mi onlar?” diye sordu.

“Ne” dedi Haşan.

Genç subay keçi peynirinin de tadına baktı; birkaç lokma daha atıştırdıktan sonra izin istedi. Tek dizini kırıp oturduğu yerden doğrulurken bir de siyah zeytin alıp attı ağzına.

“Zeytinler çok güzel” dedi. Derken de Gülfidan'ın gözlerine baktı. Gülfidan fark etmedi ama Haşan gördü adamın son sözü Gülfidan'a bakarak söylediğini. Sofralarma davet ettikleri

1 *(Yun.)* “Evet.”

2 *(Yun.)* “Kız kardeşimin kocası.”

adama karşı saygısızlık etmemek için yutkundu. Eğer adamın tıyneti Hasan'ın sezdiği gibiyse bu münasebetsizlik bu kadarla kalmayacak demekti. Şimdilik sabırlı olmaya karar verip sustu.

öteki, duyduğu müthiş haberi arkadaşına bir an önce vermek üzere neredeyse acele ederek, "Afiyet olsun" deyip yürüdü.

Haşan, hissettikleri bakışlarmdan anlaşılmasın diye uğurlarken başını kaldınp yüzüne bakmadı davetsiz misafirin. Eğer sezdiği ve işkillendiği gibiyse bu zibidi başlarma dert olabilirdi. Ona neydi? Niye kim kimin nesidir diye öğrenmeye çalışıyordu? Sofradan uzaklaşıp arkadaşınm yanma gidinceye kadar gözleriyle takip etti adamı. Arkadaşının yanma gittiğinde ne yapacağım merak ediyordu. Onun davranışma göre bir hareket göstermeye hazır bekliyordu. Arkadaşınm yanma varmca dönüp geriye baktı subay. Haşan'm gözlerini üzerinde hissedince öğrendiği müthiş haberi arkadaşma vermeyi erteledi. Küpeşteye sırtını dayadı, kaygısız gözlerle etrafı süzmeye başladı.

Bir süre sonra dikkati dağıldı Hasan'ın, subayı gözlemekten vazgeçti. Annesi, "Git Aderfileri bul, komşularımızın, öteki akrabaların yerlerini öğren. Kim nerededir iyice belleyelim ki birimizin başı belaya girerse nereye yöneleceğimizi bilelim" diye onu görevlendirince gemide keşif gezisine çıktı ve o yılan gözlü zabiti de, onunla ilgili endişelerini de geri plana attı. Dönüp geldiğinde annesinin "Aderfi" dediği Resmiye Hanımlann güvertede, geminin sancak tarafında olduğunu söyleyince Gülfidan'ın "Ben gidip Elfiyeleri bulayım" diye ayaklanmasına kadar sürdü zabitle ilgili unutkanlığı. Bu sözü duyar duymaz hışımla kardeşine döndü.

"Otur oturduğun yerde" diye nerdeyse bağırdı. Ötekiler pek umursamadı ama Hamide Hanım'la Gülfidan fena halde şaşırdı, İkisi de Hasan'dan bu kadar buyurgan bir ses duymamıştı şimdiye kadar. Gülfidan, yalnız ağabeylerinden değil, hiç

kimseden bu sertlikte bir uyarı almamış, böyle bir müdahaleyle karşılaşmamıştı.

Şaşkınlık içinde, “Bana mı dedin?” diye sordu. Sonra çocukça bir merakla, “Niye öyle dedin?” diye ekledi.

Haşan sorusunun nedenini söylemek yerine tam o anda hatırlamış gibi, “Gerçi evlisin, artık bize düşmez, kocan karışır ama” deyip sözünü nasıl tamamlayacağmı bilemiyormuş gibi bir süre sustuktan sonra “Dikkatli olmak lazım” dedi.

Neye dikkat etmesi gerektiğini anlamadı Gülfidan. Anladığı, ağabeyinin gitmesine izin vermediğiydi. Oturdu. Bir de ne demişti? “Kanşmak bize düşmez.” öyle mi demişti? Yusuf Ağa'ya baktı. “Yapma! Gitme! Oturma! Kalkma!” diyecek birine benzemiyordu. Evliliğin ona böyle bir lütfü olacağını hiç düşünmemişti. “Demek Yusuf Ağa! Hah hah ha!” Kimse görmedi yüzünde sarmaşık gülü gibi sessizce açılıveren gülümsemeyi. Görse de bir anlam veremezdi zaten. Özgürlüğe kavuştuğunu ilk kez anlamanın sevinciydi o gül gibi açan gülümseme. “Bize düşmez” demişti ağabeyi. Demek Haşan gibi babası da kanşamayacaktı. Yusuf Ağa'yı tanımıyordu ama “saçın, başın, okulun, arkadaşm...” diye lüzumsuz işlere karışmayacak kadar oturaklı adamdı. Yaşasmdı. Bundan sonra rahat edecekti Gülfidan. Rahatlıktan ne anladığını kendisi de bilmiyordu ama karışanının olmaması şu anda ona özgürlüğün biricik tanımı gibi geliyordu.

Gidip aramasına gerek olmadığı bir saat kadar sonra anlaşıldı. Elfiye gelip buldu onlan. Ailesinden haber getirdi. Hasan'dan zaten öğrendikleri geminin sancak tarafındaki güvertede oldukları bilgisini bir de Elfiye'den dinlediler. Hasan'ı görme heyecanıyla terliklerle sokağa fırlayan, Haşan'ın karşısmda dili çözülen geveze Elfiye yoktu artık. Başım kaldırıp sade Hasan'ın değil, kimsenin yüzüne doğrudan bakamayan,

kimseyle göz göze gelmemeye azami çaba gösteren, ürkek, korkak bir Eltiye vardı. Gülfidan'ın yanına çömeldi. Fısır fısır konuştular bir süre. Sonra kalktılar.

“Birlikte gidebilir miyiz?” dedi Gülfidan.

Haşan yine “Hayır!” demek üzere dönmüştü ki annesinin bakışlanyla karşılaştı. “Ne var? Ne oluyor?” diyordu bakışlar.

“Tamam” dedi.

Haşan huzursuzdu ve neden huzursuz olduğu belli değildi. Ama o huzursuz olmasın diye kimse yerinden kalkmayacak, dolaşmayacak da değildi. Günler, belki de haftalar sürecek bir yolculuk hep aym yerde ve oturarak geçer miydi? Tabii ki kalkılacak, sırf bacakları çalıştırmak için bile olsa yürünecek, dolaşılacak.

Haşan o yılışık subayı unutmuştu ki bir hafta kadar sonra yine bir sabah vakti belirdi eski yerinde. Bu sefer yanmda başka bir subay vardı. Yine Gülfidan'a bakacak mı, yine yanlarına yanaşmaya çalışacak mı diye sabırla bekledi Haşan ama bu sefer ya her hareketinin gözlendiğinin farkına varmıştı ya da gerçekten kötü niyetli biri değildi; yalnızca merakından sormuştu Gülfidan'ın kim olduğunu. Belki de sadece bir tas çorba getirerek gemide yemek bulunduğunu hatırlatmak istemişti. Bu sefer pek bakmadı Monokakis ailesinin bulunduğu tarafa, onlarla ilgilenmedi.

Günleri o kadar birbirine benziyordu ki bir süre sonra gün saymayı unuttular. Bir gecenin yansında korkunç bir fırtına patladı. Oturdukları yerde kalmaları söz konusu bile değildi. Palas pandıras ambara taşındılar. Şilteleri, yorgan, yastık, örtü, battaniye gibi eşyalan ambara taşınıncaya kadar, sıkılsa suları akacak kadar ıslandı. Kurumaları günler sürdü. Ambarda geçen süre korkunçtu. Hayvanlar, insanlar alt alta üst üste yaşıyorlardı. Koku insanın burnunu sızlatmak değil, yerinden koparacak

kadar keskindi. Ama sıcaktı. Tek özelliği de bütün pisliğine, kokusuna, rezilliğine rağmen sıcak olmasıydı. Yine de hava açar açmaz güvertedeki eski, korunaklı yerlerine taşındılar.

Saymanın bir anlamı kalmayan günlerden birinde ambardan bir bebek haberi geldi. Gebe bir kadın doğum yapmıştı. Gemi nüfusuna bir kişi daha eklenmiş oldu. Sonra yeniden monotonlaştı günler, birbirine benzemeye başladı. Yetişilecek bir iş, bir buluşma, açılması gereken bir dükkân, silinip süpürülmesi gereken bir ev kalmayınca anılan ve hayalleri ile baş başa kalmıştı insanlar. Görüntüsüyle çoktan silinmiş olan Resmo yalnız anılardaydı artık ve anılar da hızla eskiyor, hızla geride kalıyordu. Henüz yeni bir perde açılmamıştı önlerinde, ne zaman açılacağı da belli değildi. Kim olduklarını, bu gemide ne aradıklarını bile sorgulamıyorlardı artık. Ambardaki dört ayaklılar gibi yaşıyorlardı. Karınlarını doyuruyorlar, konuşlandıkları yerde kıvrılıp uyuyorlar, uyanınca yeniden yiyorlar, yine uyuyorlardı.

Ekmeklerin küflenmeye başladığım görünce Hamide Hanım'da telaş başladı. Ekmekler küfleniyorsa emek emek yaptığı yolluklar da bozulacak demekti. Balıklara yemek olmadan insan kursağına gitsinler diye çeşit çeşit piteslerini, piteraçalannı[1] hasır ve kilim komşularıyla paylaşmaya başladı. Peksimetlerine bir şey olmazdı ama havanın soğuk olmasma rağmen bütün emeği boşa gidebilir; otlu, lorlu börekleri ekşiyebilir, bozulabilirdi. Hemen yanı başlarındaydı öteki aileler; çocuklu olanlar, gençler, yaşlılar... Herkes birbiriyle çok yakın olmak zorundaydı çünkü ferah ferah yayılıp oturacakları, uzanacakları kadar geniş yer yoktu. Pitesler komşulara dağıtılmca sohbetler çoğaldı, dostlukların oluşması, pekişmesi sağlandı. Komşular da çıkınlarını açtılar, yiyeceklerini paylaştılar. Yalnız yiyecekler değil, geride bırakılan yaşamın orada bırakılmayan

1 *(Yun.)* Pidelerini, pideciklerini.

yaşanmışlıkları da paylaşılıyordu. Resmo civarındaki köylerden gelenler; aç kaldıklarında köylerini basan, ne bulurlarsa talan eden çeteleri, Anadolu'da İstiklal Harbi devam ederken Rum çocuklann "Sizi camiye kapatıp yakacağız. Gözleriniz pat pat patlayacak" diye kendilerini nasıl korkuttuklarını anlatıyorlardı. Başuçlannda tabanca, ayak uçlarında tüfekle yatmışlardı günlerce. İpsaros Mustafa'yla karısı çok korktuklan bir geceyi anlatırken, o gecenin heyecanını tekrar yaşıyorlardı. Çanlar çalınmaya, silahlar atılmaya başlanmış bir gece. Rumlar sevinç içinde "Kemal yakalandı. Mustafa Kemal yakalandı" diye bağınyor, şenlik yapıyorlarmış. Bu şenliği, sesleri duyan Türkler dükkânlarını kapatmış, evlerine çekilmiş. Bir yandan bu çılgınlığın kendilerine ulaşmasından tedirginlik duyuyor, öte yandan ya söyledikleri doğruysa, Kemal Paşa hakikaten yakalandıysa diye endişe içinde bekleşiyorlarmış. Derken gece yansma doğru kapılan çalınmaz mı? Korkudan ödleri patlamış. Bizi kesecekler, işte sonunda kapımıza dayandılar diye düşünmüşler. Meğer gelen ailenin tanıdığı bir doktormuş. Bu edepsizlerin yaptığına aldırmaym. Kopardıkları yaygaranm aslı astan yoktur. Kemal bu işe baş koydu. O tutsak olmaz. Zaten tutsak edilecek olsa bunlarm merhametine sığınmaz, intihar eder, demiş. Demiş de rahat bir soluk almalarını sağlamış.

Bir başkası Yunan ordusunun İzmir'e çıktığı gece çalan çardan anlatıyordu. Rumlar sevinçten deliye dönmüş, ne yapacaklarını bilememişler. Sokaklarda başlarına fes geçirdikleri köpekleri dolaştırmışlar. *"Ela Kemali / kopsi kefali"*[1] diye dalga geçiyorlarmış. Eski bir şarkıya yeni sözler uydurup "Eleni İzmir limanmda şarkı söyledi / Türkler ezan okunuyor zannetti" diye söylüyorlarmış o şarkıyı. Okuryazar bir Resmolu. Yunan'm Anadolu'da adım adım ilerlediği yıllarda Rum

1 *(Yun.)* "Gel Kemal, kafaları kes."

gazetelerinde çıkan yazıları anlatıyordu. İyice cesaretlenenler, “Gidelim Anadolu'yu fethedelim, altın kaşıkla yemek yiyelim” diye yazmaya başlamışlarmış.

Yatak yorgan denklerini ferah fahur açacak, uzanıp yatacak yer yoktu. Bir minder açılırsa kimi başını, kimi sırtını yaslayarak uyumaya çalışıyordu. Gün ağardığında o minder de toplanıyor, ayaklanıp güvertede bir yerlere gidecek olanlara yer açılıyordu.

Gemi üzüm salkımı gibiydi. Geceleri tütün sergisi gibi bir insan sergisi açılıyordu güvertede; gündüzleri o sergi toplanıyor, yere yayılmış kilimlerin, hasırlann üstünde mecalsiz sohbetler yapılıyordu. Anlatılanlar hep geride bırakılanlarla ilgiliydi. Geleceğe açılacak hayali bir pencere vardı ama ona hâlâ çok uzaktılar. Gündüzler kolay geçiyordu da gecenin ayazı basınca denklerden çıkarılan yorganlar, battaniyeler yetmez oluyordu. Yetmez olan bir başka şey de helalardı. Güverteye tahtadan ek helalar yapılmıştı ama tehlikeli şeylerdi.

Neler yaşadıklannı, neler çektiklerini anlatıyorlardı. Gittikleri yerde kendilerini dinleyen biılerini bulamayacaklarını, hep susacaklarını biliyorlarmış gibi konuştukça konuşuyor, içlerinde biriken acının zehrini atamazlarsa orada yaşamayı umduklan yeni hayatı zehirlemesinden korkuyorlarmış gibi anlattıkça anlatıyorlardı. Hepsi de birbirine benzer öykülerdi. Köylü çetelerden yaka silkinişlerdi. Mübadeleyi sevinçle karşılamışlardı ve “Anadol” dedikleri Türkiye'ye gideceklerini öğrenince sevinç duymuşlardı. Mübadele için aniden yola çıkıldığı için lambaları söndürmeye fırsat bulamamıştı kadınlardan biri. Satm aldığı ve borcunun ilk taksitini ödediği zeytinliği köyünde öylece bırakmışta başka biri. Renkli akide şekerlerinden isteyen kızını, “Külahlı dondurma isterim” diye tutturan oğlunu susturmaya çakşırken Rum komşusu Babu'yu hatırlayan, onun

kendi kızanları ağladığında onları nasıl "Sus, Mustafa Kemal geliyor" diye korkuttuğunu, komşusunun taklidini yaparak anlatınca ağlayan çocuk dahil herkes gülüşüyordu.

Rençberlik ve semercilik yapan da vardı aralarında, deri ve salyangoz ticareti yapan, odun ticareti ile uğraşan da. Pek çoğunun işi bağcılık ve zeytincilikti. Üzümler toplandıktan sonra sarnıçlara bastıkları üzüm suyunun nasıl şarap olduğunu, üzümlerin posalannı daha sonra büyük bakır kazanlarda kaynatıp damıtarak nasıl rakı elde ettiklerini anlatıyorlardı. Bazı köylerin geçimi zeytinden, bazılarınınki üzüm ve şaraptandı. Rum komşularını daha şimdiden özleyenler vardı ve bunlar Rum çetelerden yaka silkenlerden fazlaydı. Kadınlardan biri yeni yılm ilk günü evlerine ilk olarak bir erkek çocuğun girmesini uğurlu sayan Rum komşularımn oğlunu nasıl üstü bademlerle süslü, haşlanmış buğday dolu tabaklarla geri gönderdiklerini, öbürü Paskalyalarda evlerinde olmasını uğurlu saydıklan çocuklara yapılan ikramlan, evlerine gönderilen tabaklar dolusu yemişi ballandırarak anlatıyordu. Türklerin bayramlarına, dini günlerine, namazlanna, oruçlarına saygı duyan komşularından söz ederken gözler doluyor, boğazlar düğümleniyordu. Mübadele olduğunu duyunca denk yaptıkları eşyalarını beygir arabalarma yükleyerek kimileri beş-altı saatte, kimileri iki gün bir gece boyunca, gündüzleri dura dinlene, geceleri gizlene saklana yolculuk yaparak Resmo iskelesine gelmişti.

Zaman zaman çocuklu ailelerin küçükleri arasında sesler yükseliyor, itiş kakış oluyordu ama komşular arasında sorun yaratacak önemli bir olay yoktu, olma ihtimali de yoktu. İyi anlaşıyorlardı, zaten anlaşmayacakları nasıl bir konu olabilirdi? Mecaz olarak değil, gerçek olarak aym gemideydiler.

Şükriye çıktı geldi bir gün. Daha doğrusu Haşan, "Bakın size kimi getirdim" diyerek Şükriye'yi bebeği ile birlikte aldı

geldi. Bebek, doğal bir sevinç yarattı. İhtiyarlar canlanır gibi oldular bebeği görünce. Sadece Yusuf Ağa mahzunlaştı. Özellikle bebeğin erkek olduğunu öğrenince “Benim de vardı bir oğlancığım” dedi, gözleri yaşardı. Şükriye'nin bebeği elden ele dolaşırken kaptan da çıkagelmez mi? Gemisinde kimleri ağırladığını görmek istemiş, şöyle bir dolaşmaya çıkmış. O da ilgilendi. Çömeldi, çocuğun saçlarını okşadı. Bezlerle şişkinleşmiş kıçma vurdu bir iki. Hamide Hanım'a döndü, işaret diliyle “Annesi sen misin?” diye sordu. Güldü Hamide Hanım. Şuncacık bebeğin annesi sanılacak kadar genç bulunmak hoşuna gitti. Şükriye'yi gösterdi.<c Annesi o.” Bu sefer Şükriye'ye döndü kaptan.

“Adı ne?” diye sordu.

“Kemâl” dedi Şükriye gururla. “Mustafa Kemal.”

Takdir duygusuyla birlikte kocaman bir gülümseme yayıldı kaptanın yüzüne. Bebeğin çenesini okşarken, “İşte şimdi çok önemli oldu bu bebek” dedi. “Çok iyi bakın ona.”

Mübadil yolcularını ziyareti sürdürmek için ayrıldı ama Şükriye kendi yerlerine dönmeden bir kez daha geldi. Bu sefer şeker getirmişti çocuğa. Annesine verdi. Besbelli bebeğin Mustafa Kemal adını taşımasından etkilenmişti. Daha yarım saat önce kaptan köşkünde dönen “Ne biçim Türk bunlar?” muhabbetinden sonra bu çocuğun adı ilaç gibi gelmişti. O, mübadillerden yanaydı ve onların Türk olduğunu kanıtlayacağı bundan sağlam bir kanıt bulamazdı. “Hiçbiri Türkçe bilmiyor” diyen çarkçıbaşına “Bilmiyorlarsa öğrenirler. Sanki sen Girit'te doğup büyüseydin öğrenir miydin Türkçeyi?” diyebilmişti yalnızca. Oysa şimdi yolcularının Türklüğünü ispat edecek canlı bir delil vardı elinde. İşte şu çocuk! “Bakın, çocuklarına Mustafa Kemal adını vermişler. Hanginizin Mustafa Kemal adindim bir oğlu var?” diye sorabilirdi artık.

Birkaç gün sonra gemide hastalık çıktığı, salgın olabileceği ihtimali konuşulmaya başlandı. Salgın değil de korkusu çok çabuk yayıldı. Birkaç gün bu korkuyla yaşandıktan sonra salgın hastalık sanılan şeyin basit bir ishal vakası olduğu açıklandı, endişe ve korku azalarak sona erdi.

Hastalık korkusu vesilesiyle gemide bir Hilal-i Ahmer hemşiresi, bir de doktor bulunduğunu öğrendiler. Demek ki çok ciddi, ölümcül olmadığı sürece hastalıktan korkmalarım gerektiren bir durum yoktu. Şanslanna genel olarak sakindi deniz. Kış başlangıcı sayılabilecek aylarda olunmasına rağmen serince ama üşütmeyen bir hava ve bu havaya yakışan uslu bir deniz vardı. Yalnızca bir gece, apar topar ambara indikleri gece epeyce korkmuşlardı. Fırtına patlayınca dalgalar geminin bordasını dövmeye başlamış, mürettebat güvertenin acilen boşaltılmasını istemişti. O iniş, amban görmelerini, güverteye yerleşmekle ne kadar akıllılık ettiklerini anlamalarını sağlamıştı. Ambarda durumun gerçekten kötü olduğunu, bir tarafta insanlar, bir tarafta hayvanlar olması gerekirken insanların ve hayvanların iç içe, üst üste yaşadığını, denklerin üstünde, hayvanların arasmda uyunduğunu görünce güverteye yerleşmekle akıllılık ettiklerini düşünmüşlerdi. Güverteden sıcak ve korunaklı olmasma rağmen ambardaki havasızlığa, iğrenç kokuya katlanılmazdı.

Fırtına yüzünden kabaran denizin, deli dalgaların çul çaput bırakmadan bütün eşyalarını ıslatmakla yetinmeyip ödlerini patlattığı, ambara inmek, hayvanlarla koyun koyuna yatmak zorunda kaldıklan o iki gün, iki geceden sonra şans yüzlerine gülmüş, deniz sakinleşmişti. Gemiyi zaman zaman beşik gibi sallayan irice dalgalar artık pek ürkütmüyordu onları. Deniz korkulan zaman içinde iyice azalmıştı.

Ailesinin eski neşesine kavuşması için emek veren, çaba gösteren tek kişi vardı: Gülfidan. Hüsnü'nün vedasırun bütün

dengeyi nasıl bozduğunun farkındaydı. Onun ayni masıyla ailenin bütün neşesi toz duman olmuş, dağılmış gitmişti. Gülfidan ise hiç şaşırmamıştı; böyle olacağını biliyor gibiydi. Bir yerden öğrenmemişti, kimseden duymamıştı, nereden bildiğini, nasıl tahmin ettiğini kestiremiyordu ama onlan Kosmos mağazasınm önünde el ele gördüğü günden sonra Eleni ve ailesi hakkmda nasıl konuşulduğunu, kimin ne dediğini daha bir dikkatli dinlemişti. Anastasya Hanım'ı tanıyanlar onun her koşulda ve herkese kendi istediğini yaptıracak güçte kadınlardan olduğunu söylüyordu.

Yeniden eskisi gibi olmalarını sağlamak için çırpınıyordu Gülfidan. Eski huzuru geri getirmeye çalışıyordu ama elinden bir şey gelmiyordu. Annesine biraz sırnaşsa “Git başımdan” diye yarımdan kovardı onu. Kadinine umursamazdı bile. Kocasını (Bunu böyle söylemeye, koskoca Yusuf Ağa'yı “koca” diye benimsemeye hâlâ pek hazır değildi) ondan bir şeyler isteyecek kadar yalan bulmuyordu kendine. Aslmda Yusuf Ağa'ya saygı değilse de minnet duyuyordu. Dikkate alınmayan, pek önemsenmeyen evin en küçüğüne bir kimlik, bir kişilik kazandırmıştı. Bunu başta o kadar derinden fark etmemişti; herkesin davranışmdaki farklılıkları görüyor, nedenini düşünüyor; bir türlü bulamıyordu ama giderek taşlar yerine oturdu. Ona herkesin gözünde görece bir saygınlık kazandıranın Yusuf Ağa'nın eşi olmak olduğunu derinden kavradı. Ancak bu kavrayış, Yusuf Ağa ile arasındaki mesafeyi kısaltmaya yetmedi. O herkesin gözünde olduğu gibi, onun gözünde de Yusuf Ağa'ydı. Yusuf Ağa, ailenin eski neşesini bilmiyordu ki yerine getirilmesi için yardım edebilsin. Haşan"dan da pek beklentisi yoktu. Haşan adada kalmış olsaydı ortama biraz neşe vermesi için Hüsnü Ağabeyinden bir şeyler isteyebilirdi. En azından sazlarından birini alır, bir şeyler çalar, şu matem havasım dağıtırdı ama

küçük ağabeyinin böyle marifetleri yoktu ki... Elinde kala kala Kerim Dayı kalıyordu. O yüzden dönüp dolaşıp Kerim Dayı'nın dizinin dibine çökmekte arıyordu çareyi. Durmadan Kerim Dayı'ya bir şeyler anlatması için ısrar ediyordu. O da her seferinde "Keyfim yok" deyip geri çeviriyordu. Mesele de buydu zaten. Kimsenin keyfi yoktu. Sonunda Gülfidan'ın bitmez tükenmez ısranna dayanamadı ve "Bari bir madinada söyle" önerisini ruh durumuna uygun düşen bir tanesiyle yerine getirdi:

[1]Oti yerasi to lendro
Ke maramena tafila
Potimata de heli
Kane tone ksila"'

"Hayır" diye inledi Gülfidan. "Böyle bir şey değil, neşeli, gülümseten, şakacı bir tane..." Okuduğu madinada ile "Benden hayır gelmez, bir şey bekleme" diyordu Kerim Dayı. Uğraşıp didindiği halde kimseyi kendi karanlığından kurtarmayı başaramayınca sabn tükeniyordu Gülfidan'ın, hiç değilse kendisini bu efkârlı gidişten kurtarmak için harekete geçiyordu. Yine öyle oldu. En son umudu Kerim Dayı'mn madinadasmdaydı; o da böyle efkârlı çıkınca sabrı tükendi.

"Ben Elfiyelerin oraya gidiyorum" diye ayaklandı. Ağabeyine baktı, onun da annesine baktığını görünce annesine çevirdi bakışlarım.

"Peki git ama oyalanma" dedi annesi her zamanki gibi, evden her çıkışında söylediği gibi... Madem evli barklı kadındı neden izin alması gerekiyordu hâlâ? Tekrar ağabeyine baktı.

1 *(Yun.)* "Ağaç yaşlandığı zaman
ve yapraklan pörsüdüğünde
Sulamak istemez
Siz odun yapın onu."

O da, “Dikkatli ol” dedi yine. Sonra da ekledi: “Aretusa.”

Neye dikkat etmesi gerektiğini yine anlamadı ama bunu düşünmedi de zaten; Aretusa adına dalıp gitti. Besbelli gönlünü almak için yapmıştı o son eklemeyi ağabeyi. Kendine Aretusa dediği çocukluk günlerini hatırlatmak istemişti. Ama Gülfidan'ı çocukluk günlerine değil, çok daha yakına, Nikos'a götürüp bıraktı o tek sözcük. Aslında hiç uzaklaşmamıştı ki... Hep yanında, yakınındaydı “Niko”su. Zaman zaman kulağının dibinde sıcak soluğunu duyuyordu. Battaniyeye sarılmış yatarken battaniye katlarının arasında Nikos'un kolunu hissediyor, onu kucaklamasını bekliyordu. Bazen Nikos ile kucak kucağaymış gibi oluyor, “Şimdi bizi görecekler” korkusuyla silkinerek uyanıyordu uykusundan. Her seferinde, “Mutlaka” diyordu Nikos. “Yaşımız kaç olursa olsun, nerede bulunursak bulunalım, seni arayacağım, sana kavuşmadan ölmeyeceğim.”

Yılan Gözlü Zabit

Gûlfidan sıkıldıkça Elfiyelerin yanma gidiyor, Elfiye sık sık Gülfidan'a bakmaya geliyor, kafaya kafaya verip konuşuyor, gülüşüyorlardı. Bu gidip gelişlerde Erotokritos'u bir an bile elinden bırakmıyordu Gûlfidan. Annesi kızının bu Erotokritos merakını bir çeşit hastalık gibi gördüğü için söylenmekten vazgeçmişti. Elfiye de önceleri, "Kızım, merak etme, çalmazlar kitabını" dediyse de Gûlfidan bir gün kuytu bir köşede kitabm cilt kapağının içinde oluşturduğu gizli bölmeyi, buradaki mektupları gösterince "Haa! Ondan" demiş ve takılmalarını kesmişti. Nikos-Gülfidan aşkının gizli tanığı Elfiye'ydi, uğuru da Erotokritos. Kitap bu yüzden muska gibi oradan oraya taşımyordu. Gûlfidan, Erotokritos'u günün birinde bir yerde unutursa ya da kaybederse bu, Niko'sunun onu unutacağının ya da unuttuğunun işareti olacaktı. Aynı zamanda Niko'suna kavuşma umudunun kalmadığı anlamına da gelecekti.

Çevrelerindeki hüzünlü havadan en az etkilenenler onlardı ama sadece yan yana olduklarında ele geçirebildikleri bir neşeyi yaşıyorlardı. Yalnızken her ikisi de suskun ve kederliydi. Elfiye kaçırılmasıyla başına gelen, herkesin bildiği ama hiç kimsenin dile getirmediği olaylardan sonra bambaşka bir insan olmuştu. Sürekli bilileri tarafından suçlamyormuş gibi

yaşıyordu; hep başı önünde, gözleri hep yerde, bakışları hep ürkek... O konuyu can ciğer arkadaşı Gülfidan'a bile açmıyordu. Gülfidan ise sırdaş olarak tek Elfiye'yi seçmişti. Sırdaşlık durumu Gülfidan'a olduğu kadar Elfiye'ye de azıcık güven veriyordu. Sadece Gülfidan'ın yanında başı yerden kalkıyor, yüzüne titrek bir ışık yayılıyordu. Gülfidan da Nikos ile aşklarının nasıl başladığını, ayakyolundaki kırmızı taşın altına saklanan mektuplarla ilerleyen ilişkilerini, bahçenin karanlık köşelerinde birkaç sıcak öpüşmeyi, Nikos'un başını boynuna dayayıp kokusunu en derine çekmek ister gibi nasıl kokladığını anlatıyordu. Sonra yakasını açıp içine eğiliyor ve iğrentiyle yüzünü buruşturuyordu. İyi ki bu kokuyu duymamıştı Nikos. İğrençti. Hepsi iğrenç kokuyordu. Günlerce yıkanmamışlardı, silinip durdukları gülsuyu artık vücut kokularını bastırmaya yetmiyordu. Pis koktuklarını saptadıklannda bile gülüyorlardı. Gençlik böyle bir şeydi. Gülmek için bir bahaneye ihtiyaç duymuyorlardı. Elfiye Paraşço'nun domuzlarının kendi bahçelerine nasıl girdiğini anlatıyordu, gülüyorlardı. Gülfidan Kadinine'nin bulaşığa girmeden önce koşa koşa helaya gittiğini anlatıyordu, gülüyorlardı. Bir adamm tek omzunu kaldınp az sonra bir kasabis havası eşliğinde hora tepecekmiş gibi yürüyüşünü görüyor, gülüyorlardı. Birlikteyken her şeye gülebiliyorlardı. Bu yüzden de kahvaltıdan sonra, uyumadan önce soluğu hep birbirlerinin yanmda alıyorlardı.

Oysa Hamide Hanım şu vapur kalabalığının içinde bile yapayalnız hissediyordu kendini. Evinin dışmda bir yaşamı hemen hemen hiç olmamıştı ve şimdi evi yoktu; evinden her gün biraz daha uzaklaşan bir geminin içindeydi ve bütün yaşamından, bütün geçmişinden soyunmuş gibiydi. Kabuğu parçalanmış kaplumbağa çıplaklığında bir yalnızlıktı onunki. Öldürülme ve baskın korkularıyla çiftliklerini bırakıp Resmo'ya

taşındıktan sonra gönüllü olarak eve hapsetmişti kendini. Babası öldükten sonra annesi yalnız kalınca ve onların yanma taşınınca biraz soluklanıp evden çıkma umudu vardı ama annesiyle birlikte gençlik kâbusları da gelip oturmuştu başköşeye. Gerçi annesi Hamide'nin gençliğindeki kadm değildi artık. Sevecen, tatlı bir ihtiyardı. Yine de ona çocukluğundan başlayarak çektirdikleri hiç yaşanmamış gibi olmuyordu ki... Anılar zaman zaman gerçeklerden daha baskın çıkabiliyor, daha ağır bir egemenlik kurabiliyordu Hamide'nin üstünde. Annesi yine otoriteydi ama artık sessiz bir otorite olmayı seçmişti. "Yapma" dedikleri, yapılmaması gereken şeyler oluyordu genellikle ve neredeyse bütün tahminleri doğru çıkıyordu. Gülfidan nikâhına birkaç saat kala evden kaçtığında annesi sakinleştirmese Allah bilir Hamide dışarı fırlayacak, deli gibi sokak sokak dolaşıp kızım arayacaktı. "Otur" demişti olacakları biliyormuş gibi, "Kim getirecek onu, şaşıracaksın." Beklediği gibi olmuştu. Nikos'un Gülfidan'ı kolundan tutup getirdiğini görünce "Ben demedim mi?" dercesine başım sallayarak gülümsemişti. Hamide'nin genç kızlığmdaki Feride Hanım'la bugünkü arasındaki fark, sadece yaşlanmasıyla paralel olarak artan bir yumuşaklık ve güler yüzden ibaretti; yoksa kontrolü kimselere bırakmayan özü aymydı yine. Şimdi emretmiyordu, cezalandırmıyordu ama doğru bellediklerini, akimın yattığı şeyleri güler yüzle, herkesin gönlünü hoş ediyormuş gibi davranarak yaptırıyordu. Kadininelik ona böyle bir özellik kazandırmıştı. Eskiden bütün çocuklarma karşı otoriterdi, kızma karşı ise resmen despottu. Kocasımn ölümünden önce oğlunu Rum çeteler vurup öldürmüştü; oğlundan sonra kocası da ölünce tek başına yaşamakta zorlanmış, kızının yanına sığınmıştı. Muhtaç olma durumu, bütün despotluğunu yumuşak bir kadifeyle örtmesini sağlamıştı ama yok etmeye yetmemişti. Hamide'nin derdi

olduğunda paylaştı, ona dert ortağı, can yoldaşı oldu ama gizli bir el gibi onu ve herkesi yönetmekten, kendi doğrulannı hayata geçirmekten de hiç vazgeçmedi.

Sıkılıp eski mahallesine gidince, eski komşularını dolaşmaya çıkınca, yani o görünmez baskı üzerinden kalkınca anlıyordu Hamide yine annesinin yönetimi altında yaşamakta olduğunu ama dönünce yaşam hiç değişmeden devam ediyordu. Hamide hep evdeydi. Çarşıya çıkmaz, pazara gitmezdi; görünmez iplerle bağlıydı evine, o ipler ancak komşu ve akrabalara ulaşmasma yetecek kadar esneyip uzayabilirdi. Dış dünya ile ilişkiyi kuran, evin ihtiyaçlarını taşıyan Hüseyin Efendi'ydi ama herhangi bir eksiklik çıkınca, ağrıyan bacaklarma, tutmayan dizlerine aldırmadan, “Sen çıkma, ben bir koşu alır gelirim” diyerek evden çıkan yine ve hep Feride Hanım olurdu. Evliliklerinin başında Hüseyin Efendi'nin genç karışım herkesten sakınması eve kapanmasının bir sebebi olmuşsa da tek neden bu değildi. Çocukluğundan itibaren konan yasaklarm oluşturduğu alışkanlık çok daha ağır basmaktaydı. Yine de bütün yaşanurun evle sınırlanmış olmasını bir tutsaklık gibi görmemişti genç Hamide. Tutsaksa da zincirlerine âşık bir tutsaktı. Evini çok sevdiğini, bütün bunların kendi seçimi olduğunu düşünüyordu. Onun gözünde ev, yaşamın sürdürüldüğü dört duvardan ibaret bir yapı değildi; hem mülkü hem mabediydi, annesinin gölgesinde de olsa hükümdarlığını sürdürdüğü biricik alandı. Şu yüzen demir tekne kendilerini bilinmezliklerin beklediği huzursuzluğunu her an yayarken Hamide'nin üstünde bir de yaşama alanını kaybetmiş olmanın şaşkınlığı vardı. Evinden uzakta kendisini kabuğu parçalanmış kaplumbağa gibi hissetmesi bu yüzdendi. Annesiyle ve Kerim Dayı ile yine eskisi gibi konuşmaya çalışıyordu ama hiçbir şey eskisi gibi olmuyordu. Zaten sadece onlarla konuşuyordu. Onunki dertleşmekten çok,

dert dinleme, sıkıntı giderme kapsamındaydı. Hüseyin Efendi kendi dünyasına kapanmıştı. Gerekli görmediği zamanlarda ağzını bile açmıyordu. Yusuf Ağa dostluk gösteriyor ve dostluk bekliyordu ama ailenin içine düşmüş bir yabancı olmaktan çıkıp aile bireylerinden biri olması için zamana ihtiyaç vardı. Kimse kimseyi çabucak kabullenip bağnna basmıyordu. Aile bir arada gibi görünüyordu ama şu geminin içinde bile darmadağmdılar.

Yusuf Ağa, bütün girişimleri sonuçsuz kalsa da muhabbet açıp Hüseyin Efendi'yle konuşmaya çalışmaktan hiç vazgeçmiyordu. İç güveysi gibi girdiği bu ailede kişilikleri tanımaya, aile içi rolleri kavramaya çalışıyordu. Bütün ipleri elinde tutarım Hamide Hanım olduğunu düşünüyordu. Gözlediği kadarıyla Hüseyin Efendi dahil, herkesi o yönetiyordu. Aile içinde en havai görünen Haşan'dı Yusuf Ağa'ya göre; gerçi havailikten yana Gülfidan'ın da ondan kalır yanı yoktu. Yusuf Ağa'nın isteklerini yerine getiriyordu ama boyun eğmek zorunda olduğunu hissettirerek yapıyordu bunu. En küçük bir sevgi emaresi yoktu davranışlannda. Elfiye adlı kızı görmeye giderken kocasma söyler gibi değil, patronuna haber verir gibi konuşuyordu ama sonrasmda patronundan kaçmak için her fırsatı değerlendiren akh havada gündelikçi işçi gibi davramyordu. Yusuf Ağa bu durumu nasıl değiştirebileceğini, ¿ıralarında gerçek bir karı-kocalık ilişkisini nasıl kurabileceğini henüz bilmiyor, bir çare düşünemiyordu. Haşan da, Gülfidan da kanlarının en deli aktığı çağdaydılar; ikisinin de oturup kendisiyle sohbet etmesini beklemiyor, havailiklerini doğal karşılıyordu ama yalnız bu değildi ki... Aile içinde bu kadar soğuk karşılanacağını ummamıştı Yusuf Ağa. Gülfidan'ın ne yapıp yapıp gönlünü kazanacaktı; o Gülfidan'ı karısı olarak benimseyip sevgi gösterdikçe Gülfidan da kayıtsız kalamayacak; önünde sonunda ilgisine,

sevgisine karşılık verecekti. Buna inanmak istiyordu ama ailenin diğer fertlerine kendisini nasıl kabul ettirecekti? Şimdilik içlerinde bir tek “Kadinine” dedikleri Feride Hanım ona güler yüz gösteriyor, hatır soruyor, kendisini iyi hissetmesini sağlamaya çalışıyordu; ama ne yazık ki onunla da konuşacak pek fazla konu yoktu. Büyük küçük herkesin Kerim Dayı'sı olan ihtiyar, feylesof gibi bir şeydi. Durup durup öyle bir şey söylüyordu ki Yusuf Ağa günlerce düşünse işin içinden çıkamayacağını biliyordu. Zaten Kerim Efendi de sohbet açmak, muhabbet etmek için konuşmuyor; ya bir bilmece soruyor, ya pek düşünülmemiş, (Yusuf Ağa için hiç düşünülmemiş) konular ortaya atıp karşısındakini düşünmeye sevk ediyordu. Bir kıssa, efsane veya masal anlatmadığı zamanlarda nasıl yapıyorsa yaşanan ortama, zamana denk düşen bir madinada ile en karmaşık durumu özetleyiveriyordu. Sakin ve yıldızların gökyüzünü elmas parçaları gibi aydınlattığı bir gecede başını yukarı kaldırıp Büyükayı, Küçükayı takımyıldızlarını gösteriyor, “Polaris'i görmek ister misin?” diye soruyordu mesela. “Polaris mi? O da ne?” diye Yusuf Ağa düşünedururken, “Büyükayı'nm biraz yukarısına çık, Küçükayı'nın kuyruğuna denk gelen yerdeki o parlak yıldızın bul” deyip adres veriyor, “Polaris o işte” diye noktalıyordu. Hâlâ aval aval yüzüne bakılmaktaysa, “Yani ki Kutup Yıldızı” diye açıklama yapıyordu. Birkaç dakika sonra Büyükayı'nın İncil'den Homeros'a, Shakespeare'in şiirlerine kadar pek çok yerde adının geçtiğinden bahisle efsanesini anlatmaya başlayacağına emin olunabilirdi. Bunca masalı, efsaneyi nasıl bildiği, Yusuf Ağa için bir muammaydı. Kerim Efendi, Zeus'un bir gün Callisto'yu ormanda uyurken görüp ona âşık olduğunu, Artemis'in kılığına girip yanına gittiğini, onunla birlikte olduğunu anlatırken bütün dikkatini vermeye çalışıyordu Yusuf Ağa. Ondan bu kadar büyük bir insanın bunca şeyi

aklında nasıl tutabildiğini düşünürken Callisto'nun bu birliktelikten hamile kaldığını, Arcas adında bir oğlan çocuğu doğurduğunu kaçınyordu. O anda anlatılanları dinlerken az önce sayılan isimler, anlatılan olaylar kanatlanıp uçmuş oluyordu Yusuf Ağa'nm zihninden. Onun aklını vermediği sırada Artemis Callisto'yu Büyükayı'ya çevirmiş oluyordu. Sonra... Sonra Zeus bir şey yapıyordu. Kerim Efendi'nin bütün anlattıklarını can kulağıyla dinleyemiyordu Yusuf Ağa. Dinleyip anladıklarını da biraz sonra hatırlayamıyordu. O bin yıl yaşamış gibi her şeyi bilen ihtiyar nasıl olup da bütün bunları bir düzen içinde anlatabiliyordu? Hera mı ceza vermiş, yıldıza dönüşmüş olan ayı bir daha asla deniz sularında yıkanamasın mı demiş? O dalıp gitmişken Kerim Efendi sözlerini, "İşte bu yüzden Büyükayı Takımyıldızı asla batmaz" diye bağlamış oluyordu.

Yusuf Ağa'yla birlikte Hüseyin Efendi de dinliyordu Kerim Dayı'mn anlattıklarım ama tepki vermiyordu. Hüsnü'yle kavgasım bitirememişti o. Hüsnü'nün dinini değiştirip adada kalmasını kendisine yapılmış ağır bir hakaret olarak algılamıştı; başka türlü düşünmek elinden gelmiyordu. Kendisini durmadan sorguya çekiyordu. Bir din âlimi bulup sorabilmeyi çok istiyor: Aşk uğruna dinini değiştirmek Hak nazarmda affedilebilir bir günah mıdır? Hüsnü'nün cehenneme gidecek olması mı onu daha çok üzüyor, kendileriyle birlikte gelmemesi mi? Bu soruyu da soruyor kendine ve cehennemi o kadar da umursamadığım hayretle fark ediyor. Hüsnü'yü bir ateşin kıyısında bırakıp gidiyormuş gibi suçluluk hissediyor. "İzin vermemeliydim" derken yakalıyor kendini; sonra ondan kimsenin izin istemediğini hatırlıyor. "Size iyi yolculuklar" deyip giderkenki hali hep gözünün önünde. "Gitme" diye bağırsaydı arkasından durur muydu, geri döner miydi? Bunları düşünüyor, sonra burada oğluna Rumların nasıl davranacağı aklına takılıyor.

El üstünde tutmayacaklardır onu. Hakaret edip aşağılarlar mı, bütün hayatını zindan ederler mi? Oğlunun yerine koyuyor kendini o zaman. Hüsnü “Keşke burada kalmasaydım, keşke gitseydim babamlarla” derse arkalarından gelip yetişme şansı bulabilir mi, bunları düşünüyor. Gelse nereye gelecek? Nereye götürüp bırakacaklar onları? Hüsnü gelmek istese nerede olduklarını nasıl bilecek? Bilse, bulsa ve çıkıp gelse affedecek mi onu? “Hayır, asla!” diyor bu olasılığa da. Sonra yine en başa dönüyor. Kaldı ama bakalım mutlu olabilecek mi? Eski hayatını bulamayınca, annesini, babasını, kardeşlerini yanında görmeyince mutlu olabilir mi? Aşk dediği şey ne zamana kadar etrafını görmesini, yaşananları algılamasını engelleyecek? Bir gün gerçekleri görecek mi? Hata ettiğini anlayacak mı? Hata etmedi mi yoksa? Kendince en doğruyu seçmiş olabilir mi? O annesi yüzünden evlenmekte geç kalmıştı. Annesine boyun eğmemiş, zamanında evlenip çoluk çocuğa karışmış olsaydı şimdi etrafmda cıvıltılarla koşuşan torunlara sahip olurdu. Hüsnü'nün hayatına kendisinin yön vermeye kalkmasına, zamanında kendisi bu cesareti gösteremediği için mi kızıyordu yoksa? Ağabeylerinin, ablalarının kendi yuvalarını kurmasına yardımcı olan, onların işlerini kolaylaştıran annesi, köylerinde onca güzel kız varken sıra ona geldiğinde mızıkçılık etmiş, onu evlendirmekten kaçınmıştı. Kendisine bakmakla yükümlü saymıştı oğlunu. Çocuklarımı"! en küçüğü olduğu için bu görevi yüklemişti oğluna. Oğlunun bu göreve gönüllü olup olmadığını sormak aklına gelmemişti. Bu yüzden annesinin ölümünden sonra evlenebilmişti Hüseyin Efendi. O evlenmeye niyetlenınceye kadar köylerinde dengi olan genç kızların hepsi kocaya varmıştı. Karısıyla arasındaki büyük yaş farkının tek sebebi, hayatını ancak annesinin ölümünden sonra kurmasıydı. Şimdi o da annesinin ona yaptığını oğluna yapamadığı, sözünü

geçiremediği, kendisini dinletemediği için kızıyor olmasındı oğluna? Bu kadar eskilerde, bu kadar derinlerde dolaşırken yüzü gülmüyordu Hüseyin Efendi'nin; dikkatini konuşulanlara, çevresinde olan bitene veremiyordu. Ancak birden yükselen bir ses olursa, bir bağrış koparsa kendi iç dünyasından başını kaldırıp etrafma bakabiliyordu.

Kerim Dayı, oturduğu köşede kitaplarının bir bölümünü sandığa koymayıp yanına aldığı için kendini kutluyordu. Gülfidan'ın *Erotokritos'u.* gibi, onun da elinden düşürmediği *İlyada'sı* vardı. Zamanırun çoğunu bir köşeye çekilip *Uya d a'dan* bölümler okuyarak geçiriyordu. Bazen bir ses, bir gülüş onu eski günlerine götürüyordu ama o günleri hatırlamanın canını aatacağını bildiği için anılardan hemen uzaklaşmaya çalışıyordu. Kansının ondan önce ölmesinden sorumlu tutuyordu kendini. Hatta biraz daha ileri gidip karışırım, gönlünü yeterince hoş edemediği, ona olan sevgisini dile getirmekte aciz kaldığı için öldüğünü düşünüyordu. Hiçbir koca, karısından sonraya kalmamalıydı. Eşini kaybetmek, erkeklere verilmiş ilahi bir ceza sayılırdı. O da zaten cezasını hafifletmek için sığınmıştı Monokakis ailesinin yanına. Ancak bu ceza günlerini yine de şimdiye kadar ceza gibi geçirmediğini varsayıyor, asıl cezasının şimdi, bu sürgünle başladığını düşünüyordu.

Feride Hanım ise kadinineliği terk ettikleri evde bıraktığını yeni yeni fark etmekteydi. Onu pişirdiği yemekler, pitesler, hohluslar, askolivroslar[1] sayesinde seviyor değillerdi elbette ama özellikle Hasan'ın sevgisinde yemeklerinin hiç payı olmadığını da kimse düşünmezdi. Mutfak nasıl Resmo'daki evde kalmışsa onun kendini sevdirme hünerlerinin hepsi de aynı yerde kalmıştı. Şu gemiye bindiklerinden beri herkes kendi havasındaydı. Hüseyin Efendi kendi dünyasına dalıp gitmiş,

1 *(YUH.)* Pideler, salyangozlar, şevketibostanlar.

etrafla alakasını kesmiş gibiydi. Yusuf Ağa yabancılık hissinden kurtulamamıştı; daha kime, nasıl sesleneceğini bilemiyor, mecbur olmadıkça kimseyle konuşmuyordu. Âdetlere göre Hüseyin Efendi'ye "baba" demesi gerekirdi ama ağabeyi olacak yaştaki adama baba demenin yakışık almayacağını düşünüyordu. Keza kendisiyle aym yaşta, belki de ondan küçük olduğu gün gibi ortada olan Hamide'ye sırf karışırım annesidir diye "anne" diyemediğinden nasıl hitap edeceğinde kararsız kalıyor, hitap gerektirmeyen cümleler kuruyordu.

Hamide de bir âlemdi Feride Hanım'a göre. Ne zaman baksa yüzünü karartmış, öylece düşünür durumda buluyordu onu. Hâlâ kızını sevmediği biriyle evlendirerek ona haksızlık yapıp yapmadığım düşündüğüne emindi. Haksızlık değildi. Yusuf Ağa durmuş oturmuş, aklı başmda bir adamdı. O nasıl Hamide'nin bir delilik yapmasına engel olmuş, onu Hüseyin Efendi'yle evlendirmişse Gülfidan da hep böyle delidolu kalmayacaktı ki... Aklı başma geldiğinde teşekkür bile edecekti annesine. Daha şimdiden unutmu ştu o Rum oğlam. Elfiye'yle gülüşüp konuştuklarma bakılırsa halinden pek bir şikâyeti yoktu. Neşesi yerindeydi. Aklı başma geldiğinde Yusuf Ağa'yla evlendirilmekle kendisine ne büyük bir iyilik yapıldığım anlayacaktı. İçlerinde en yalnız ve arkadaşsız kalarun Haşan olduğunu düşünüyordu Feride Hanım. Belki onun da yavuklusu vardı ama Hüsnü gibi onunla olmayı değil, ailesini seçmişti. Nikos sevdiceğini bir ağaya kaptınp adayı terk ettikten, ağabeyi de aileyi terk edip adada kaldıktan sonra bir başınaydı artık.

Gerçekten de Haşan kendini hem yalnız hem çaresiz hissetmekteydi; ne yapacağım, nasıl avunacağım bilemiyordu. Ayrılık acısını, hicramm azaltacak tek bir yol bile olmadığı gibi ailesinde Serafina'dan haberi olan kimse de yoktu. Oysa o, gece gündüz Serafina'yı düşünüyor, ondan konuşmak, onu

çınlatmak istiyordu. Nasıl güldüğünü, konuşurken üst dudağının nasıl hafifçe yukarı kalktığını, bunun da ona hep gülümseyerek konuşuyor izlenimi verdiğini söylemek istiyordu. Giysilerini, çoğu zaman taktığı şapkaların güzelliğini, saçlannın omuzlannda dalga dalga salınışını, topuklarının üstünde yükselerek dans eder gibi yürüyüşünü... Hep ondan bahsetmek istiyordu ama yoktu; sevgilisini anlatacağı tek kişi bile yoktu. Nasıl avunacağını bilemiyor, geminin çeşitli yerlerinde dolaşıyor, Pire limanını, oradaki yaşamını, gemileri, arkadaşlarını ammsamaya uğraşıyor ama hepsinin ne kadar gerilerde kaldığım fark edip şaşırıyordu. Neredeyse tamamen unutmuştu oradaki hayatım. Nikos'un annesinin adım anımsayamadı mesela. Ne diyordu, nasıl sesleniyordu Nikos'un annesine; "anne" mi diyordu, adım mı söylüyordu, bilemedi. Nikos yarımda olsaydı... Ona Serafina'yı anlatabilirdi işte, onunla konuşabilirdi. O her şeyi biliyordu; San Marko'daki ilk karşılaşmadan atla yaptıklan gezintilere kadar her şeyi... Neden öyle apar topar gitmişti sanki? Tamam, onunla Pire'ye dönemeyeceği kesinlik kazanmıştı ama bu, yine de alelacele gitmesini gerektirecek bir durum değildi. Adada istediği kadar kalabilirdi. Ona yasak yoktu ki... Keşke onlan uğurlamak için bekleseydi. Ayrılırlarken rıhtımda bir dostlarımn bulunması, arkalardan el sallayan birinin olması ne kadar güzel olurdu.

Bir süre gemi personeliyle ahbaplık kurmaya çalışmıştı. Pire limamnda aylarca çalışmasının sağladığı birikimle arkadaşlık kurabileceği ümidine kapılmıştı ama bu ümit de dil engeline takılmca tuzla buz oldu. Muhabbet etmeye yetmiyordu Hasan'ın kınk dökük Türkçesi. Sadece on beş yirmi kelime bilmekle konuşulmadığım anlayınca yîne Serafina geliyordu akima. "Türkçe konuşalım. Türkçeni geliştirmiş olursun" derken ne kadar haklıymış, ne kadar doğru söylüyormuş. Keşke o zaman

dinleseymiş onu. Yine de ayağını kesmemişti, arada geminin en altındaki cehenneme iniyor, bir işin ucundan tutmaya çalışıyordu ki yalnızlığını, arkadaş aradığım anlasınlar, selam versinler, “Ne haber?” desinler. “Ne var ne yok?” desinler. Bunları biliyordu Türkçe olarak ama bunları diyeceği kimseyi bulamıyordu.

Makine dairesine yaptığı sonuçsuz kalan dostluk kurma girişimlerinin birinden dönerken geminin yan tarafındaki kalabalığın içinde birini kız kardeşine benzetti. Umursamadı. GülfidanTn ne işi olabilirdi o kalabalığın arasında? Güvertede tam iğne atsan yere düşmez dedikleri cinsten bir kalabalık vardı. Nereye baktıklarına dikkat edince gördü. Açıktan kocaman iki yunus geçiyordu. Kendilerine bakanlara seyirlik bir şeyler sunmaya çalışır gibi oynaşarak, suya dalıp çıkarak yüzüyorlardı. İnsanlar hayatlarında ilk defa bu kadar büyük balık görmüşler gibi o tarafa yığılmışlardı. Birbirlerinin omuzlarımn üstünden denize bakmaya çalışıyor; birbirlerini neredeyse iterek öne geçmeye uğraşıyorlardı. Bu kalabalığın arasında GülfidanTn işi olmazdı ama içine düşen kurttan kurtulmak için emin olmak istedi. Biraz yaklaşınca Elfiye'yi tamdı. Elfiye oradaysa... Az önce gördüğü de Gülfidan olmalıydı. Kalabalığı yararak hızla o tarafa ilerledi. O da ne? Yılan gözlü zabit de oradaydı. Ve ne yapıyordu o öyle? GülfidanTn çenesini mi okşuyordu? Kulağına bir şey mi fısıldıyordu? Gülfidan mıydı gerçekten? Tepki vermeden, neredeyse gülümseyerek herifi dinleyen, gerçekten de kız kardeşi miydi? Oraya nasıl vardığını bilemedi Haşan. O yılan gözlü herifin üzerine adeta uçtu.

“Ulan namus düşmam! Ne yapıyorsun? Evli olduğunu söylemedik mi? Sen ne istiyorsun kız kardeşimden? Ne arıyorsun?” diye bağırarak subayın yakasına yapıştı.

Adam neye uğradığını bilemeden kendini yerde buldu. Ortalık bir anda karıştı. Kalabalık denizi de, balığı da unuttu, dövüşenlere yer açmak ister gibi aralandı. HasanTa zabit alt alta üst üste dövüşmeye başladılar. Kalabalıktan sesler yükseliyor, kadınlar çığlık çığlığa bağnşıyor. "Çak bir daha" diye bağıranla "Asto vre"[1] diyenin sesleri birbirine kanşıyordu.

Hüseyin Efendi, gözleri yarı kapalı, uyukluyor gibiydi oğlu Türk zabitle dövüşmeye başladığında. Sesler yükselince gözlerini açtı. Neler olup bittiğini anlamaya çalıştı. Bir ara oğlunun lakabı kulağma çalınır gibi oldu. Olabilir miydi? Bakındı. Haşan yoktu ortalarda. Yerinde duramadı. Fırladı kalktı. Hışımla seslerin yükseldiği, kalabalığın biriktiği yere yöneldi. Oğlunun Türk subayı yumrukladığım görünce koşmaya başladı. Koşup oğlunun elinden alacaktı subayı. Başlarına iş açmanın âlemi yoktu. Kabadayılık yapmanın sırası değildi. Her ne olmuş olursa olsun, yolculuğun sonuna kadar sükûnetlerini korumalan, bu yolculuğu kazasız belasız bitirmeleri lazımdı. Hızla koşmaya kalkınca dengesini koruyamadı. Ayağının kaymasıyla kendini yerde bulması bir oldu.

Çevrelerinde toplanan, boks maçı izler gibi dövüşenleri seyredip coşturmaya çalışan kitlenin sesi birden kesildi. Kalabalığın ilgisi başka bir yöne kaydı. Başlar başka yana çevrildi. "Ay, aman, eyvah" sesleri yükselince dövüşenler de durakladılar. Haşan attığı yumruğa karşılık gelecek bir hareketten sakınmak için eğildiği anda yerde birinin yattığını gördü. Birine bir şey olmuştu belli ki. Başım çevirip baktığında yerde yatam babasına benzetti. Onun yan döndüğünü gören zabit yumruğu Hasan'ın midesine oturttu. Sendeledi ama düşmedi Haşan. Daha önemli bir mesele vardı şimdi. Yerdeki babası mıydı? Elini kaldırıp "Dur!" diye işaret etti adama. "Tamam" der gibi

1 (Yun.) "Boş ver be."

başını eğdi subay ama Haşan başını çevirir çevirmez tekmeyle girişti. Haşan sendeledi. Demek laftan anlamayacaktı bu dana gözlü. Günah benden gitti, deyip olanca gücüyle attığı yumruk adamı yere yıkmaya yetti. Onu yerde bırakıp babasına benzettiği adamın yamna koştu. İçinden "İnşallah değildir. İnşallah değildir" diye dualar ediyordu. Ne yazık ki babasıydı. Yerde upuzun yatıyordu. Baygındı. Yüzüne su çarpıyor, ayıltmaya çalışıyorlardı. "Başım çok fena çarptı" dedi oradakilerden biri. "Kötü düştü" dedi başka biri. Hasan'ı tanıyanlardan biri açıklamaya girişti. "Senin kavga ettiğini duyunca ayırmak için koştu herhalde. Ama tahtalar yeni mazotlandığı için ayağı kaymış olmalı."

"Hay Allah!" diyenler, "İnşallah kötü bir şey olmaz" temennisinde bulunanlar oldu. Haşan arkasına geçti, kollannı babasmın koltukaltlarmdan geçirip ayağa kaldırmaya çalıştı onu. O sırada birileri sedyeyle yetişti. Gemide revir olarak düzenlenmiş bir yer vardı. Oraya götürülmesi gerekiyordu. Yardımlarla Haşan sedyeye yatırdı babasını, onunla birlikte gitti.

Kalanlar kendi aralarında fısıldaşıp duruyorlardı. Ama kimse bir şey bilmiyordu ve kimse ne olup bittiğini anlamamıştı. Hasan'ı tanıyorlardı. Resmo'daki admın Kabadais olduğunu bilenler vardı aralarında ama kabadayı da olsa gemideki subaylardan birini niye dövüyordu Haşan? Kavga neden çıkmıştı? Kimdi o subay? Neler olduğunu, neden olduğunu bilen tek kişi yoktu. Gülfidan da Elfiye ile birlikte korkuluğa sırtım dayamış, öylece donup kalmış, orada bulunan herkesle birlikte kavgayı seyretmişti. Bir süre kimseden herhangi bir yorum gelmedi. Sonra içlerinden biri çok önemli bir haberi gizlice verir gibi yanındakinin kulağına fısıldadı: "Giritlilere küfretmiş subay. Haşan da 'Vay, sen misin küfreden!' demiş; o yüzden kırmış adamın ağzını burnunu." Çabucak inanıldı buna. "İyi yapmış

o zaman” diyenlere, “Ellerine sağlık Hasan'ın” diyenler katıldı. Haşan iki dakikada kahraman ilan edildi.

Olan biteni anlamayanlardan biri de Hamide Hanım'dı. Kızım o kalabalığın arasmdan çekti aldı.

“Gel bakayım sen buraya” deyip sığındıkları köşeye götürdü. “Anlat” dedi. “Ne oldu? Neden çıldırdı ağabeyin?”

“Hiç” dedi önce Gülfidan. Annesiyle göz göze gelince döküldü:

“O adam var ya, yanımıza gelmişti. Bize bir şeyler anlatmak...”

“Hangi adam?” dedi Hamide Hanım. Gözleri ateş saçıyordu.

“Hani bize çorba getiren...”

“Eee?”

“Anlamıyorduk ki ne dediğini.”

“Siz? Kim vardı yanında?”

“Eltiye ile ikimizdik.”

“Kızım sen evli barklı...” diye her zamanki nutuklarından birine daha başlarken fırladı gitti Gülfidan. Babaysa, onun da babasıydı. Niye yalnızca Haşan ağabeyi vardı yanında? Reviri buldu. Yusuf Ağa da oradaydı. Ayıltmışlardı Hüseyin Efendi'yi. Kafasının etrafına sargı bezi dolanmıştı. Bomboş gözlerle bakıyordu.

“Baba, iyi misin?” diye sordu Haşan. Hüseyin Efendi dönüp baktı oğluna ama ne sorduğunu anlamamış gibi baktı.

Gülfidan hayatı boyunca yapmadığı bir şey yaptı; atılıp boynuna sanldı babasının. İçinden gelen sarılma, kucaklaşma isteğine engel olamamıştı. Sarılacak, öpülecek gibi, çocuklaşmış gibi görünüyordu babası.

Hüseyin Efendi etrafına bakındı ama gözlerinde ne soru ne de başka herhangi bir anlam vardı.

Denize Gömülmek

Sabaha karşı öldü Hüseyin Efendi.

“Uyumasın” demişti revirdeki hemşire. “Kusarsa haber verin” diye de eklemişti.

Hamide Hanım, gece boyunca başında bekledi. Uykuya yenik düşecek gibi olduğunda kendini çimdikledi, gözlerini, yüzünü ıslattı, uyanık kalmaya çalıştı. Gece yansından sonraydı. “Hık hık hık...” diye bir ses duyunca irkildi. Kusuyor muydu Hüseyin Efendi? Bir şey yememişti ki... Kusacağı bir şey yoktu içinde. Haber vermeli mi? Haşan'a seslendi. “Kusuyor” da diyemedi. “Kusuyor gibi” dedi. Uzandığı yerden doğruldu Haşan, kalktı, babasının yanına geldi.

“Kusmak değil de...” dedi Hamide Hanım ama nasıl devam edeceğini bilemedi. Safra çıkarmış gibiydi. Sarı bir su akmıştı ağzından.

Haber verin, demişlerdi. Haşan haber vermeye koştu ama revir olarak kullanılan kamarada kimse yoktu. Uyanık bililerini bulmak için dolandı. Biraz sonra binlerinden hemşirenin kaldığı yeri öğrendi. Gidip uyandırdı kadıncağızı. Hemşire gelip baktı Hüseyin Efendi'ye. “Kusmuk dediğiniz bu mu?” der gibi Hamide Hanım'a döndü. Cebinden çıkardığı bir hapı Hüseyin Efendi'nin zorla açtığı ağzının içine tıkıştırdı. Bunları yaparken

hiç konuşmadı. Sadece giderken, “Sabaha bakarız” dedi. Hamide Hanım da. Haşan da anladı. “Beni bir daha uyandırmayın” demekti bu. “Yapılabilecek bir şey yok” demekti.

Hemşire gittikten az sonra onun ağzına tıkıştırdığı hapı da çıkardı Hüseyin Efendi. Yine kusmak mı, değil mi tereddüdünü yaratan bir durumdu. Bu sefer haber vermediler hemşireye. Yapabileceği bir şey olmadığı aşikârdı. Yine aynı şey olacaktı. Yine bir hap koyacakta ağzına. Az sonra Hüseyin Efendi onu da - çıkaracakta.

“Yat sen oğlum” dedi Hamide Hanım. Haşan uzandığı köşeye çekildi.

Gözleri kapalıydı Hüseyin Efendi'nin, uyuyor mu uyamk mı anlaşılmıyordu. Hamide Hanım eğilip nefesini kontrol ediyordu sık sık. Gün ağarmaya başlarken bir ara içi geçti. Ne kadar daldı, uyudu mu gerçekten, onu bile anlayamadan silkinerek uyandı. Hemen yanağını dayadı Hüseyin Efendi'nin yüzüne. Nefes yoktu. İnanamadı. Tekrar eğildi, yeniden kontrol etti. Yok.

“Hasaan...” diye bağırdı. Haşan da tavşan uykusu uyumaktaydı zaten.

“Kustu mu?” diye sıçrayıp yanlarına geldi.

“Haşan...” dedi tekrar. “Ah, Haşan.”

Haşan omuzlarından tuttu babasını, sarstı. Başı yana düştü adamın.

“Babaa...” diye bağırmaya başladı.

Herkes uyandı. Hemen başı kalabalıklaştı Hüseyin Efendi'nin. Kısa bir süre fısıldaşmalar duyuldu, sonra derin bir sessizlik çöktü. Feride Hanım da uyanmış, olayı anlamış, birinin duruma el koyması gerektiğini kavramıştı.

“Çekil” deyip babasının başından uzaklaştırdı HasanT. Kızının koluna dokundu. Güçlü olmasını söylüyor gibi, ona

kendisinden kuvvet aktarır gibi hafifçe sıktı kolunu. Çevresine bakınıp bir şeyler arandı. Aranḍığı şeyi bulamamış olmalı, başından tülbendini çıkarıp çenesini bağladı Hüseyin Efendi'nin. O zamana kadar ne olduğunu kavrayamamış olan Gülfidan o sahneyi görünce ayağa fırladı.

“Babaa” diye bağırmaya başladı. “Babaa...”

Onu sakinleştirmek de Kadinine'ye düştü. Kolundan çekip oturttu onu.

“Bağırma” dedi. “Yolundan döndürme adamı. Bağıracağına otur şuraya, dua oku.”

Yusuf Ağa ölünün yanından çekip aldı karısını. Başını göğsüne dayadı. Orada, öylece, başı kocasının göğsünde sarsıla sarsıla ağladı Gülfidan.

Haşan yere çömelmiş, kafası dizlerinin üstünde, bir top olmuş durumda bekliyor. Eli ayağı tutmuyor. Ne yapılır, ne yapılacak, ne yapması gerek, hiçbir şey bilmiyor. Hamide Hanım'ın hıçkırıkları duyuluyor sadece. Yapılması gereken her şeyi Feride Hanım yapıyor tek başına. Kerim Dayı donmuş gibi. Başlarına toplanmış sessizce bekleşen kalabalığa bakıyor. Yusuf Ağa duruma el koyması gerektiğini kısa sürede kavrıyor. Gülfidan'ın başını arkaya yaslıyor. Ayağa kalkıp Haşan'a bakıyor.

“Bu görev bize düşer” diyor. “Hadi.”

Onlar bir şey yapacak zamanı bulamadan görevli olduğu anlaşılan iki kişi geliyor.

“Alalım mevtayı” deyip biri ayaklarından tutuyor, öteki başucuna geçip omuzlarından kavrıyor. Götürüyorlar Hüseyin Efendi'yi.

Hasan'ın o zaman aklı başına geliyor.

“Nereye?” diyor. “Nereye götürüyorsunuz babamı?”

Hüseyin Efendi'nin ayaklarım tutan, iki ayağı bir eliyle kavramaya çalışırken boşalan eliyle “Gel” diye işaret ediyor

Hasan'a. Hasan'la birlikte Yusuf Ağa da uyuyor bu işarete. İkisi birden ölünün arkasından koşup yetişiyorlar.

Gidenlerin arkasından bakılıyor bir süre. Sonra kalabalık yavaş yavaş ve sessizce dağılıyor. Artık ne yapılacak ne bakılacak bir şey kaldı. Hamide Hanım oturduğu yerde huzursuzca kımıldamyor. Bir şeyleri kuruyor, bir şeyleri düşünüyormuş ve aniden bir karar vermiş gibi telaşla kalkıyor oturduğu yerden. Güverte parmaklıklarına kadar yürüyor. Güneş doğmuş gibi ama bulutlan delip ışığını gönderemiyor aşağı. Deniz de, gökyüzü de zifiri zindan. Başını kaldırıp gökyüzüne bakıyor. Eşarbı kayıyor başından. Ağarmaya başlamış kumral saçlarının çözüldüğünün, uçuştuğunun farkına varmıyor. Bulutların arasındaki aralıktan yer bulan bir ışık huzmesi geminin az ilerisindeki bir noktaya düşmekte ve güneşe tutulmuş bir ayna gibi aydınlatmakta o noktayı. Denizin geri kalanı kapkaranlık hâlâ. Tekrar gökyüzüne, ışığın doğduğu noktaya bakıyor ve indiriyor bakışlarım. Yapmak istediği şey buymuş gibi, bu buluta, şu ışığa bakmak için kalkıp gelmiş ve görevini tamamlamış gibi geri gidiyor, kalktığı yere oturuyor tekrar. Gülfidan'm bağıracak gücü kalmamış, kesik kesik ağladığı duyuluyor. Kerim Dayı başmı göğsüne gömmüş bir kumru sanki. Uyuyor mu, düşünüyor mu belli değil.

Küçük küçük hıçkınklarla sarsılmakta olan Gülfidan'ı u Ağlayacağına dua et" diye dürtüklüyor Feride Hanım.

Gülfidan ters ters bakıyor. Dua falan etmeyecek. Ne olduğunu anlamadı ki... Ölüm ne demek? Nasıl ölür? Bir baba, herkesi yarı yolda bırakıp nasıl gidebilir? Babası yapmaz öyle bir şey. Belki sadece bayılmıştır. Dimdik yürür babası; o daha bahçe kapısından girerken körüklü çizmelerinden çıkan gıcırtılı sesi tanır Gülfidan. Elindeki zembili almaya koşar. Çizmesini çıkarırken elini omzuna dayasın, rahatça çıkarsın diye yanında

durur. Terliklerini, kolaycacık giyebilsin diye burunlannı dışa bakacak şekilde çevirip uzatır; giymesini bekler. Yine öyle olacak. Olmalı. Gittikleri yerde yine geçirecek ayağına körüklü çizmelerini, kuşağını beline dolayacak, tespihi elinde, köstekli saati yelek cebinde yine öyle gelecek. Bunların olmayabileceğini hiç düşünmedi. Babalar öyle çabuk ölmez. Bir torununu olsun görmeden, kucağma oturtup sevmeden nasıl ölebilir? Mademki kendisini böyle apar topar evlendirdi, mademki mürüvvet görmek istiyordu, o mürüvvetin meyvelerini görmeden ölmeye hiç hakkı yok. Az sonra körüklü çizmelerin gıcırtılı sesini duymayı bekledi Gülfidan am a babası gelmedi. Kocası ve ağabeyi geldi. Gülfidan ağlamaktan yumruk gibi olmuş gözlerini gelenlere dikti.

“Babam nerede?” dedi. “Nerede bıraktınız onu?”

Son soru, bastırılmış ağlamaları feryada dönüştürdü.

Ağlamaktan mecalsiz kalınıp hıçkırıklar azalınca Hamide Hanım:

“Ne yaptınız?” dedi fısıldar gibi oğluna.

“Hoca varmış gemide. Yıkanıp hazırlanacak” diye yamtladı Haşan.

“Sonra?” diye sordu Hamide Hanım gözleri dolu dolu. “Sonra? Gideceğimiz yerde mi gömeceğiz? Mezan nerede olacak?”

Haşan bu soruya cevap veremedi. Eniştesine baktı. Bu bakış teslim oluş işareti sayılabilecek bir bakıştı ve ailenin yeni reisinin kim olduğunu da gösteriyordu.

Yusuf Ağa ayaktaydı. Haşan'a sorulan soruyu yanıtlama görevinin kendisine düştüğünü kavradı. Hamide Hanım'ın yanına diz çöktü.

“Varacağımız yere kadar gemide tutmaya izin yok” dedi.

“Nasıl yani? Ne izni? Ne yapacağız peki?”

Yusuf Ağa'nın ve Hasan'ın yüzüne ayn ayrı baktı Hamide Hanım. Yusuf Ağa ise gözleriyle sözü ona devrettiğine ilişkin bir işaret yaptı Hasan'a.

“Babamı denize gömeceğiz anne” dedi Haşan ve hıçkırığı duyuldu.

“Denize mi atacağız babamı?” diye çığlık çığlığa bağırdı Gülfidan.

Kerim Dayı ile Kadinine şaşkınlıkla bakıyordu Hasan'la Yusuf Ağa'nın yüzüne. Onlar başlarım öne eğmekle yetindiler. Söyleyecek sözleri yoktu.

Kadınlann bulunmadığı sade bir törenle uğurlandı Hüseyin Efendi. Onu tamyan tammayan Resmolu erkekler saf tuttular. Usul bilen ihtiyarlardan biri cenaze duasını okudu. Tek rekâtlık cenaze namazı kılındı. Denize atılma çoluk çocuğun gözü önünde olmasın diye, geminin başka bir yanında sahte bir kavga çıkarıldı. Bir kargaşa yaratılıp dikkatler o tarafa çekilince ayaklarının ucuna bağlanan demir parçasıyla birlikte suya bırakıldı Hüseyin Efendi ya da Hasan'ın dediği gibi “denize gömüldü”.

Hüseyin Efendi'ye üzülecek çok zamanlan olmadı çünkü aym gün kendi canlannın derdine düştüler. Cenaze töreninin üstünden iki saat geçmiş geçmemişti ki gemide bir telaş baş gösterdi. Haşan çarkçıbaşının telaşla kaptan köşküne çıktığım, güverte zabitlerinin sağa sola koştuğunu görünce bir aksilik olduğunu anladı, yerinde duramadı. Ayaklandı, gitti, ne olduğunu öğrenmeye çalıştı ama ne kimse bilgi verdi ona ne de konuşulanlardan bir şey anladı. Hava da hafiften bozmaktaydı o sırada. Deniz küsmüş gibi, kızmış gibiydi. Hafiften başlayan dalgalanma giderek artarken, hafiften başlayan fırtına da giderek ürkütücü bir hal aldı. Deniz patladı, az önce aldığı insan bedeniyle yetinmiyormuş gibi geniş ve kalın kollarım uzattı;

güvertede ne bulursa kendine katarak süpürüp götürmeye başladı. Güvertedekiler canlanın ambara zor attılar. Fırtına bütün şiddetiyle sürer, dalgalar bitmez tükenmez bir hiddetle geminin bordasını döverken geminin makineleri istop etti. Gemi gerisingeri sürüklenmeye başladı. Karpuz kabuğu gibi dönüyor, kâh sulara gömülecek gibi yan yatıyor, kâh dev bir dalganın tepesinde minare boyu yükseliyordu. Ambardaki hayvanlar ve insanlar birbirine karıştı. Deniz, ambardakileri karmakarışık bir bulamaç haline getirmiş, ya ambarm yan duvanna çarpıyor ya kaldırıp kaldırıp yere çalıyordu. Dua ediyordu kimileri ama çığlık çığlığa bağıranların, ağlayanlann sesleri dualan bastırmaktaydı. Kimse fenalık geçirenlerin yardımına koşamıyor, büyüdüm su olsun yetiştiremiyordu. Bu hengâme saatlerce sürdü. Deniz dev dalgalarla geminin bordasını dövmeye, insanlan ve eşyayı kaldırıp kaldınp yere vurmaya devam etti. Koskoca gemiyi oyuncak etmişti, huysuz bir çocuk gibi oradan oraya savuruyor, insanlarla adeta dalga geçiyordu. Tam, “Biraz sakinleşti galiba” denip rahat bir soluk alınacakken yeni bir dalgalanmayla insanlar saman balyalarının araşma yuvarlanıyor, hayvanlar önüne geleni çiğniyordu. Çocuklarla birlikte ambardaki bütün hayvanlar avaz avaz bağırıyor, insanların dualan, Allah'a yalvarmalan yürekleri dağlıyordu.

Haşan çok sonra, fırtına dindikten, rengi uçmuş, eli ayağı buz kesmiş insanlar titrek adımlarla ambardan çıkıp gün ışığına kavuştuktan sonra öğrenebildi neler olup bittiğini. Vibrasyon damperi anza yapmışmış meğer. Makineler o yüzden istop ettirilmiş. Soğuması bile beklenmeden tamir edilmeye çahşılmış gerçi ama geminin sekiz-on mil geriye düşmesine engel olunamamış.

Bir yandan da su sıkıntısı baş göstermişti gemide. İlk zamanlar her isteyenin istediği kadar alabildiği su, azar azar

veriliyordu artık. Su isteyene “Bu son, bir daha gelme!” deniyor, gelirse su verilmiyordu.

Yeni bir ikiz bebek haberine sevinecek gibi oldukları gün bambaşka bir haberle sarsıldılar. Güverteye yapılan helaların tahta aralıklarından bir kız çocuğu denize düştü. Bir çığlık, bir şamata koptu gemide ama makineler istop ettirilip aranmaya başlanıncaya kadar epey bir yol alınmıştı. Çocuk bulunamadı. Ağlaşanlar gözyaşları içinde kızı tarif etmeye çalışıyorlardı. Hani saçlan iki örgülü, tıknazca kız vardı ya, işte oydu düşen. On bir yaşındaydı, akıllıydı maşallah. Birkaç ay önce Kuran'ı hıfzetmişti. Kızın hafız olduğunu öğrenenler gözü yaşlı anneyi, “Hiç üzülme, o dosdoğru cennete gitmiştir” diye teselli etmeye çalıştılar ama ananın feryadı figam zaman zaman hafifleyip rüzgâr uğultusu halini alsa da sabaha kadar dinmek bilmedi.

Hüseyin Efendi'den sonra da ölenler oldu gemide. Denize atılmasın, toprağa gömülsün diye ölüsünü gizleyenler oldu ama ölenler ayakuçlarma bir demir parçası bağlanarak kefenlendi ve herkes uyuduktan sonra, geceleyin denize bırakıldı. Bu manzaraya tanık olmadıkları halde çocuklar kâbuslar görmeye başladılar. Geminin lombozundan bakınca ölünün üstüne üstüne geldiğini söyleyen bir çocuk, sabahın kör karanlığında ortalığı birbirine kattı. Bir başkası ölen amcasının el sallayıp onu yanına çağırdığmı söyleyerek kendini denize atmaya kalktı. Bunu kimse söylemek ve düşünmek istemiyordu ama ayaklarına bağlanan küçük demirle denize bırakılan cesetlerin üstüne kefen diye dolanan bez açılıyor ve ayağından aşağı çekilirken vücudu suyun içinde dikiliyorsa kafası suyun üstünde görünebilirdi. Ve pekâlâ fırtına yüzünden geriye düşen geminin yolunun üstüne çıkabilirdi. Ölüleri gören çocuklar hayalleri değil, gerçekleri söylüyor olabilirlerdi.

Yolculuk uzadıkça uzuyor, deniz bitmek bilmiyordu. Adada doğmuş, adada yaşamışlardı ama deniz insanı değildiler ki... Rençberdiler, tarladan, topraktan anlarlar; havanın ne zaman bozacağım, ne zaman açacağım bilirlerdi. Bağa bahçeye, zeytine, tütüne, eşeğe, keçiye ayarlıydı yaşamları. Denizin kumsalı, kayalıkları, Fortezza'nm eteklerini dövdüğü zamanlarda hep uzaktan bakıp öfkesinin geçmesini beklemişlerdi şimdiye kadar. İçinde olmamışlar, yakımna sokulmamışlardı. Yolculuğun sonlarına doğru içlerinden birinin akıl telleri kopuverdi. İpsaros Mustafa'nm yakm komşusu Nalbant Halil Efendi, "Hadi evimize dönelim" dedi ansızın. "Yoruldum artık, eve gidip biraz dinleneceğim." Kalktı, dosdoğru denize yürüdü. "Durdurun" dedi. "Durdurun gemiyi. İneceğim ben. Daha fazla gelmiyorum." Parmaklıklara tırmanmaya başlayınca aklım oynattığını anladılar. Zor sakinleştirdiler Halil Efendi'yi. Onu susturur susturmaz öyküsü dilden dile, kulaktan kulağa aktarılmaya başlandı. Paket taşmdan yaptırdığı evini daha yeni bitirmişmiş Halil Efendi. Kapısı penceresi takılmış; sıra boyasına badanasına gelmiş ama boyacılarm işbaşı yaptıkları gün, "Toplayın pılımzı pırtınızı, gidiyorsunuz" denmiş. Özene bezene yaptırdığı eve adımım atmadan, içinde bir gececik olsun yatmadan bırakıp gitmek çok ağır gelmiş Halil Efendi'ye. Haklı olarak aklı evinde kalmış.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Doğru Papazın Sarayı'na

Onuncu günün sabahına bir şenlik havasında uyandılar. “İrhame... Îrhame...”[1] çığlıklarıyla başlayan sevinç kısa sürede herkesi sardı. Ufukta görünen bir kara parçası henüz yoktu ama nereden haber alınmışsa yolculuğun bittiği, menzile salimen ulaşıldığı rahatlığı içinde herkes güvertede toplanıyor, yamndakine o henüz duymamış, bilmiyormuş gibi vatana ulaşıldığı müjdesini veriyor, hızını alamayıp boynuna sarılıyordu. Neşe içinde şarkı söyleyen, kucaklaşan, bağrışan insanların arasında sevinç gözyaşları dökenler, bir köşeye çökmüş, “Sonunda... Sonunda bitti” diye sessizce ağlayanlar da vardı.

Gerçekten az sonra kara göründü. Kimse geldikleri yerin neresi olduğunu bilmiyor, birbirlerine sorup duruyorlardı. Bütün duydukları, “Anadol çok büyüktür, onlarca şehri, binlerce köyü vardır” türündeki söylentilerden ibaretti. Türkiye'deki büyük şehirlerin adlarını, İzmir'i, İstanbul'u, Ankara'yı, bir de Karadeniz bölgesinden Girit'e gelen Rumlardan öğrendikleri Karadeniz kentlerini, en çok da Trabzon'u duymuşlardı. Ama Türkiye coğrafyası hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı; geminin Ankara'ya yanaşacağı söylense buna bile inanacak çok kişi vardı aralarında.

1 (Yun.) “Geldik... Geldik.”

Herkes yan güverteye toplanmıştı. Gemi o yana doğru yatmaya başlaymca personel aralarına girip onları öbür yana ve arkaya yönlendiriyor, geminin dengesini bozduklarını söyleyerek zorluyordu ama aldıran yoktu. Her tahtası ayrı gıcırdayan, demirleri çürümeye yüz tutmuş, ihtiyar gemidekilerin kapıldıkları haklı heyecan kolay kolay dinecek gibi görünmüyordu. Bir bilinmezin tek tek açılmaya başlayacak kapılarının önündeydiler. Neye ya da nereye açılacakta bu kapılar? Hakkında pek bir şey bilmedikleri bu topraklarda nasıl bir yaşam beklemekteydi onlan? Yaşamaya mı, yeni darbelerle yeni yaralar almaya mı gelmişlerdi? Her türlü bilinmezliğe karşın diri tutmaya çalıştıkları tek duygu vardı içlerinde: umut. O duygu sayesinde bir direnme gücüne ulaşabiliyorlardı. Bazen yakın zamanda geri dönme hayalini harlatıyor, orada yanm bırakılan hayata yeniden ve kaldığı yerden başlama coşkusu yaşatıyordu bu umut, kimi zaman yeni hayatm yeni gelenlere pek çok olanaklar sunacağı, bıraktıklarından daha güzel bir hayatm burada kendilerini beklemekte olduğu hayalini canlandırıyordu. Adadaki son günlerinde yaşadıklan tedirgin bekleyişi, korkuyu tekrar yaşamak istemezlerdi ama önceki huzurlu günlere dönme hayali hep içlerinde bir köşede varlığım koruyordu. Hamide Hanım, işten güçten başım alıp pek yapamadığı şeyi, baharın ilk günlerinde ayva ağaa bembeyaz çiçeklenip bahar coşkusunu yaşatmaya başladığmda Hüseyin Efendi'yle karşılıkla oturup az şekerli kahvelerini yudumlarken hayal ediyordu kendini. Hasır iskemleleri ağacm altma çekmişler, hafif bir rüzgâr esiyor, ayva ağacından gelin çiçekleri dökülüyor üstlerine, her esinti serin bahar kokularıyla okşuyor saçlarım. Sonra Hüseyin Efendi'nin arkalarında bıraktıkları denizde kaldığı aklına geliyor; Girifte Hüseyin Efendi'siz yaşanamayacağmı düşünüp, hayalini ve umudunu geçmişten alıp gelecek günlere çevirmeye çalışıyordu.

Gülfidan artık her gece sevgilisi ile buluşamıyordu rüyasında. Bu buluşmaların azalmasını önlemek elinden gelmeyince kahroluyor, gerçekleri rüyaya çevirmeye çalışıyordu. Gemiye binerken ip merdivenden tırmanma sırasında elini tutmuş, yardımcı olmuştu Yusuf Ağa. O andan sonra aralanndaki tek yakınlaşma, babasının ölümüne ağlarken başını göğsüne yaslaması olmuştu. Bu ikisi dışmda gemide olduklan on gün zarfında Yusuf Ağa ile ne ten ne de göz teması kurmuştu Gülfidan. Yusuf Ağa'ya onun Yusuf Ağa olduğunu bilerek yakınlaşmak elinden gelmiyordu. Yusuf Ağa da onun aklından geçenleri biliyormuş gibi uzak durmaya çalışıyordu. Zifaf gecesinde gözlerini sımsıkı yumup Niko'sunu hayal etmeye uğraşırken o, yanağma bir öpücük kondurmuş ve arkasını dönüp uyumuştu. Nikos ile yaşadığı da genişletilmeye, büyütülmeye elverişli bir durum sayılmazdı ki... Gülfidan'ın öpüşme diye hayal ettiği şey sadece üç kere dudaklarını birbirine değdirmekten ibaretti. Yusuf Ağa ile yakınlaşma ihtimali doğduğunda Nikos'un gitgide solmakta ve uzaklaşmakta olan hayalini canlandırmaya çalışıyordu kafasmda. Kocası ise kafasının içini görebiliyormuş, onun başka birini hayal ettiğini anlıyormuş gibi davranıyordu her seferinde. O böyle yapınca Gülfidan suçluluk duyuyor, ihanet utanana batmış buluyordu kendini. En çok o zaman kızıyordu sevdiğine. Bütün cesaretini toplayıp ona sığınmışken Nikos, okuldan kaçan çocuğu velisine teslim eder gibi elinden tutup kaçtığı eve, kurtulmaya çalıştığı kadere geri getirmişti onu. Bunu yaptığı için sonra pişman olmuş muydu acaba? “Ah keşke” demiş miydi? Gülfidan gibi o da kendilerini birbirlerinin kokusunu içlerine çekerken hayal etmiş miydi? Şu köhne gemide, tahta zeminde, kilimlerin üstünde olacağına, Sofiya Ana'ya sığınmış, onun dizi dibinde, Niko'su ile göz göze olabilirdi. Akimdan bunlar geçtiğinde ta derinlerinde bir telin kopacakmış gibi gerildiğini

hissediyor, gözlerine hücum eden yaşları geri göndermek için başka şeyler düşünmeye çalışıyordu.

Gemi, fenerlerin dışmda demirledi. Anlaşılan, binerken olduğu gibi inişte de sandallarla, filikalarla taşınacaklardı karaya. Kıyıdan gelen seslerin davul zurna sesi olduğunu baştan kavrayamadılar ama gemi, fenerlerin açığında yavaşlayıp durduğunda sesler çoğaldı, çoğaldıkça netleşti. Anlaşılan büyük bir kalabalık beklemekteydi gelenleri ve inanmakta zorluk çekseler de gerçekten davul zurnayla karşılanıyorlardı.

Hamide Hamm, vapurun bir anda yükselen kapkara dumanına bakıp içini çekti. Keşke bütün sıkıntılan şu duman gibi kaybolup gitseydi. O dumana özenip derin bir "Oh!" çekmek istedi, yapamadı. Ciğerlerini dolanıp gelen hava boğazında takılı kaldı. Şu köhne Giresun vapuru kadar olamamışta. O, gökyüzüne gönderdiği kara selamla, "Bu acılı insanları yeni vatanlarına salimen ulaşhrdım. Oh!" diyordu sanki. Hamide Hânim ise "Yeni vatanımıza huzur içinde ulaştık, oh" diyemiyordu. Bir yanı eksikti. Bir yanı aşıp geldikleri koca denizde kalmışta.

Kadinine bu zorlu yolculuğu kazasız belasız bitirdiği için Allah'a dua edip duruyordu. Ömrünün son demlerinde bu yolculuk acı bir sürpriz gibi gelmişti ona ve karşıdan gördüğü koca denizi aşamayacağını, yolda can verip onun derinlerinde bir yerlerde balıklara yem olacağını düşünüyor, bu düşünce uykularını kaçırmazsa rüyalarına giriyordu. Kendisini hiç girmediği denizin dalgalanyla boğuşurken gördüğü rüyalardan kan ter içinde uyandığında "Allah hayırlara çıkarsın" diye ettiği dualar sayesinde mi hayatta kaldığını, yoksa bencillik edip sadece kendisi için dua ettiğinden dolayı Allah tarafından cezalandırıldığını mı düşünüyordu. Azrail ona dokunmamışta ama biricik kızının hayattaki tek dayanağını alıp kızını boynu bükük, aileyi kolsuz kanatsız koymuştu.

Kerim Dayı'nın dua ile falan işi olmazdı. Ona göre hava hoştu, karısı onu yapayalnız bırakıp çekip gittiğinden, akraba evlerinde sığıntı gibi yaşamaya başladığından beri dünya umurunda değildi. Ha burada, ha karşı kıyıda, ölüm nasıl olsa yakında ensesine binecekti; burada veya orada olması fark etmediği gibi, yolda, evde, deniz üstünde olması da fark etmezdi. Ne gemide öldüğünde cesedinin derin sulan boylayacak olması korkutuyordu onu ne de balıklara yem olmaktan ürküyordu. Hüseyin Efendi öldüğünde bunun çok adaletsiz bir ölüm olduğunu düşünmüştü sadece. O yaşayacağı kadar yaşamıştı. Bugün ölse arkasından üç beş damla gözyaşı dökecek şu Monokakis ailesinden başka kimsesi yoktu. Ayağmm toprağa basması ile geminin mazotlu tahtalarma basması arasında fark olmadığı gibi, ocağm yamndaki, kolçaklarınm havı dökülmüş bordo renkli kadife koltuğunda oturmakla tahtadan farksız şu ot minderin üstünde oturmak arasında da fark yoktu. Yanma daha çok kitap almadığına, dönüp dönüp *İlyada'yı* okumak zorunda kaldığına hayıflanıyordu tek. Aynı sayfaları okumak, onları zaten ezberlemiş biri için okumak bile sayılmazdı çünkü. Belki yüz bininci kez *İlyada'nm* sayfaları arasında dolanıyor, yüzünde hafif bir tebessümle on üçüncü bölümü okuyordu yeniden:

"Zeus, Troyalılarla Hektor'u getirince gemilerin yanına,
Hadi bakalım, dedi, ne haliniz varsa görün.
Bıraktı onları orda, acılarla baş başa
Uzaklara çevirdi ışıltılı gözlerini"

Yusuf Ağa aile reisliğini çoktan benimsemişti. Ona bu makamı kaptırmak istemeyen tek kişi olabilirdi ama Hasan'ın, Monokakislerin bütün yükünü üstlenmek gibi bir sorumluluk altına girmeye ne niyeti ne de gücü vardı. Hüseyin Efendi'nin

ölümünden en fazla etkilenenlerden biriydi o. Omuzları bir ailenin yükünü kaldıracak güçte değildi. Suçluluk duygusuyla harmanlanmış bir eziklik içindeydi. Sırtını dayadığı ağam kendi baltasıyla parçalamış birinin duyabileceği bir yoksunluk, bir kimsesizlik, bir açıkta, boşlukta, fırtınada kalma duygusu...

Serafina'dan bir daha görüşmemecesine ayrılmanın acısına, babasının ölümüne sebep olma azabı eklenince yalnız ruhen değil, bedenen de yıkılmıştı Haşan. Yirmi yaşına basmış, kanı en deli akan bir genç adam bedeninde bitkin bir ruh taşıyordu. İçinde babasının kefenlenmiş bedeninin bulunduğu salı kendi elleriyle suya indirip babasını denize emanet ettikten sonra doğru dürüst tek kelime etmemişti. Sorulara başıyla, eliyle, dudağını bükerek, kaşlarım kaldırarak cevap veriyordu. Annesi birkaç defa onu konuşturmak istemiş, babasırun ölümünden kendisini sorumlu tutmasını önlemeye çalışmıştı ama gösterdiğinin Çök böŞuna bir çaba olduğunu her defasında dėrinden anlayıp susmak zorunda kalmıştı. Haşan dinlemiyordu bile onu.

Gülfidan Yusuf Ağa'yı baba ile koca arasmda bir konuma yerleştirdiğinin farkında değildi. Onun duyduğu sadece katışıksız bir güven duygusuydu. Kendisini her türlü dertten, beladan korunmuş hissediyordu. Bu da ona şimdiye kadar yaşamadığı bir huzur veriyordu. Annesinin taşıdığı endişelerin hiçbirini taşımıyordu. Yusuf Ağa'ya karşı ne hissettiğini bilmiyor; bunu düşünmüyordu. Evlilik bir korunak gibi gelmişti ona. Üstelik Yusuf Ağa, babasmdan daha hoşgörülüydü. Ne saçma başına ne oturup kalkışına kanşıyordu. Evlendikten sonra annesinin eleştiri oklannın hedefi olmaktan kurtulmuştu. “Baban duymasm. Babana söylerim” diye korkutmalar son bulmuştu. Gerçi artık kendisi hedef gösterilerek korkutulacak bir baba yoktu ama zaten Gülfidan'ın babasıyla doğrudan muhatap olmuşluğu da yoktu. “Baban dedi ki... Baban diyor ki...” diye

hep annesi üzerinden aktarılmıştı babasının yapmasını uygun bulduğu ya da yasakladığı hareketler. Babasının ağzından herhangi bir zamanda herhangi bir sevgi sözcüğü duymuşluğu da yoktu. Hüseyin Efendi'nin çocuklanna olan düşkünlüğü. Hamide Hanım'ın uydurduğu, kendini ve herkesi inandırdığı bir efsane gibiydi. Gerçek olduğuna ilişkin en küçük bir duyumu olmamıştı şimdiye kadar Gülfidan'ın. Ailede sevgisini en derinden hissettiği tek kişi vardı; o da bütün ailesiyle birlikte Gülfidan'ı da Eleni'ye duyduğu aşka kurban eden Hüsnü ağabeyiydi. Bu feda edişten sonra ağabeyine karşı hissettikleri da karmakarışık bir hal almıştı. Bir yanı, aşkını her türlü baskıya ve olumsuzluğa karşı savunduğu, aşkına sahip çıktığı için onu alkışlıyor, bir yanı ise ona olan sevgisine ihanet etmiş gibi suçluyordu onu. Öte yandan ağabeyini her düşünmesi, Niko'suna olan kızgınlığını arttınyordu. Neden Nikos Hüsnü ağabeyi kadar cesur olamamıştı? Gülfidan'ı yanına alıp ailesinin karşısına dikilememiş, “Biz sizinle gelmiyoruz. İlk gemiyle Pire'ye dönüyoruz” diyememişti?

Gemiye sandallar yanaştığımda merdivenlerden sallana sarsıla inmek için kuyruk oluştu ve ihtiyarlan yine korku sardı. Ama nedense bu sefer bindikleri zamandan daha hafiftiler. Yol boyu başlarına gelebilecekleri hayal etmenin endişesi bitmiş, yerini yaşanmış ve kabullenilmiş gerçeklere bırakmıştı. Ailenin direğini denizde bırakmalarına rağmen ne getireceğini kestiremedikleri geleceğin tam şu arıda ve tam bu noktadan başladığının farkında olduklan için değil, bütün geçmişlerini bir yük gibi omuzlarından artıklan için hafiftiler. Gelecekleri, merdivene ilk adımı artıklan andan itibaren başlayacaktı.

Gülfidan'a elini uzatıp onun sandala daha kolay inmesini sağlamaya çalışan damadına bakarken Hamide Hanım ilk defa, Hüseyin Efendi'nin eksikliğinin hayatında yaratacağı

boşluğu somut olarak gördü. Yeni durumuna alışması gerekecekti. Dul bir kadındı artık. Ailesi darmadağın olmuştu. Yalnız evini, o evde yaşanmış hayatını değil, büyük oğlunu da bütün geçmişiyle birlikte Girifte bırakmıştı. Hasan'ın inmelerine yardımcı olduğu ihtiyarlara baktı ve onların safına katıldığını derinden hissetti. Gözleri doldu. Yeni yeri, bu ihtiyarların yamydı artık.

"Önce insanlar" denmişti. Yolcuların eşyaları ve hayvanlan daha sonra gelecekti. Nasıl olsa bütün denklerin üzerine isimler yazılmışta. Eski hayatlarından kopanp aldıkları, yanlarında getirebildikleri elbette canlarının yongası eşyalanydı ama eşya düşünülecek saat değildi, önce candı. Öncelik toprağa salimen ayaklarını basmaktaydı.

Sandallarm içindeyken, fenerlerden kıyıya ulaşmaya çalışılırken yürekler yine ağızlardaydı. Denize yukarıdan, güverteden bakmakla suyun çırpıntısının üst baş ıslatacağı kadar denizin içinde olmak aym şey değildi. Koca deryayı aşıp bir karış suda boğulmak vardı ve bu çok da acı olurdu doğrusu.

On gündür tuzlu suların içinde çalkana çalkana geldikten sonra adımlarını toprağa basacaklan yer, yeni vatanlan olacakta. Gemiye bindikleri andan itibaren ilk kez geriye değil, ileriye dönmüştü bakışlan. Girifte bıraktıklarının üstüne kara bir perde çekmeye artık hazırdılar. Yeni vatanlarında kardeşleri bekliyordu onları, az sonra yeni komşularıyla tanışacak, kucaklaşacaklardı.

Karaya ayak bastaklan yerin ne adını biliyorlardı ne de bir ada olduğunu. Nesos Adası'na geldiklerini de daha sonra öğreneceklerdi; Rumlann buraya misk kokulu anlamında "Moshonisi" dediğini de. İkisinden birini değil, Cunda adını benimseyip kullanacaklarım da henüz bilmiyorlardı. Onları böyle şenlik havası içinde karşılayanlarla kucaklaşacaklarını

sanıyorlardı ama ilk karşılaşmanın öyle sıcak bir temas halinde olmayacağını iner inmez öğrendiler.

Meğer Girit'ten mübadil getiren son gemiymiş onlarınki. Yeni gelenleri davul zurnayla, çiçeklerle karşılayanlar arasmda kendilerinden önce gelen Giritliler varmış ama kalabalığı asıl oluşturanlar Midilli mübadilleriymiş. Adalan hemen karşıda bulunduğu için bir yıla yakın bir zaman önce gelmiş onlar, yeni yurtlarına çoktan yerleşmişler.

Karaya ayak basar basmaz yere kapaklananlar, gözyaşlan içinde vatan toprağım öpenler oldu. Karşılamaya gelenlerden bazıları silahlarına davramp havaya ateş etti. Davul zurnanın sesine uyup oynamaya başlayanlar da vardı, çekingen bakışlarla çevrelerini süzerek nasıl bir yere geldiklerini anlamaya çalışanlar da.

Onları teslim alacak askerler hemen orada beklemekteydi. Kimseyle temas etmelerine izin verilmeden kalabalığın arasmda açılan bir koridordan geçirilerek arka arkaya dizilmiş at arabalarma binmeleri istendi. Topluca bir yere götürülüyorlardı. Gidecekleri yer yürüme mesafesindeydi ama karşılayıcı çıkanlarla teması bir an önce kesmek için arabalarla taşındıklarını bindikten az sonra arabalar büyük bir binanın önünde durunca anladılar. Nereye getirildiklerini bilileri anlatmaya çalıştı ama kulaklarına gelen “tahaffuzhane” sözcüğü daha önce duymadıkları bir laftı. Gemideki Türk zabitler sayılmazsa ki sayılmayabilirdi, çünkü yılan gözlü zabit ve ikinci kaptan dışında pek temasları olmamıştı onlarla, geldikleri ülkenin diliyle ilk karşılaşmalarıydı bu. Onları bekleyen büyük bir dil problemi olduğunun henüz farkında değillerdi ve bu ilk karşılaşma, yaşayacakları dil problemini derinden kavramalarma asla yetmedi. Duydukları ve anlamadıkları “tahaffuzhane” sözcüğünün yerli halka da yabancı olduğunu bilmeleri mümkün değildi.

Ancak “karantina” sözcüğünü duyunca nereye götürüldüklerini anladılar.

Arabalardan inip büyük binanın önünde beklemeye başladıklarında bütün hayallerinin buraya kadar olduğunu dehşet içinde fark ettiler. Gemiden inip karaya ayak basmak... Meğer on gün boyunca sadece bunu hayal etmişler.

Götürüldükleri yerin “Papazın Sarayı” diye bir yer olduğunu daha sonra öğreneceklerdi. Papazın Sarayı boş değildi. Kendilerinden önce getirilen mübadiller vardı binada. Kısa bir süre önce onların karantina süresi dolmuş, kendilerini almaya gelecek kişileri beklemekteymişler. Kim oldukları, kimlerden oldukları da kulaktan kulağa çabucak yayıldı. Meğer kendi gemilerini beklerken haberini duydukları Giritli zengin Türklermiş bunlar. Türkiye'den gelecek gemiyi beklememişler. Bir Rum gemisi kiralamışlar. Geminin adı da Andivoni miymiş, neymiş? Sülale adlan, lakapları söylendikçe yeni gelenler arasından tanıyanlar çıkıyordu. Zenginliklerini onaylar gibi kafa sallanıyor, “Tabii canım” deniyordu. “Bizim gibi, üç kuruş verip hurda bir gemiyle salkım saçak gelecek değillerdi ya! Kendilerine yakışanı yapmışlar.” “Paran varsa dünya senin” diyerek durumu olağan karşılayanlar kadar, “Bizim verdiğimiz de para değil miydi? Burada da mı ayrıcalık!” diye kızanlar, hatta küfredenler bile oluyordu.

Zenginler çıkarken Giresun gemisiyle gelenler almdı saraya. Papazm Sarayı denen bina bir zamanlar gerçekten bir papazınmış. Mal sahibi papaz sakladığı sanılan altınlar yüzünden öldürülünce altın bulmak umuduyla binanın pek çok yeri kazılmış, harap edilmiş. Binanın bakımsız olmasının nedeni buymuş. Bulunmuş mu altınlar yoksa söylentisiyle sadece binamn harap hale getirilmesine mi yol açılmış, o kadarını kimse bilmiyordu ama hâlâ ayakta ve epeyce sağlam görünen, denize nazır, üç katlı, taş bir binaydı Papazm Sarayı.

Mübadeleden önce bu adada ve karşıdaki Ayvalık'ta yoğun olarak Rumlar yaşamaktaymış ve onların başma da aym şey gelmiş. Müslüman Türkleri Girit'ten koparıp buraya sürükleyen mübadele rüzgârı, buradaki Rumlan da vatanlanndan koparıp karşı kıyıya savurmuş. Bunu daha önce duymuşlar, Girit'te Karadeniz kıyılarından zorla gönderilen Rumlarla karşılaşmışlardı. Geldikleri ve yurt belleyecekleri yerde de aym acılann yaşandığını öğrenmek sarsıaydı gerçekten. Doğduklan yerde yaşamalarına izin verilmeyenlerin dinleri farklı ama acıları ortaktı. Karşı adadan gelenler, gitme hazırlığı içindeki Rumlarla karşılaşmışlar burada. Aym evde bir süre birlikte kalanlar bile olmuş. Anlatılanları dinledikçe herkes görüntüyü tablo gibi kafasmda canlandırmaya çalışıyordu. Bunlardan bir tanesi çok can yakıcıydı. Midilli mübadillerinden biri anlatmıştı. Yerleşmek için kapışım açıp içeri girdikleri evde sofrayı kurulu bulmuşlar. Tabaklarda çorbalar bile öylece duruyormuş. O soframn başma oturup ağlamışlar hep birlikte.

Sarayın kocaman odalarının her birine birkaç aile yerleştirildi. Burada geçirilecek günlerde sürüye yeni katılan koyunlar gibi işlem gördüler. Yıkanmak için takunyalarım giyip şuaya girdiler. Kendileri yıkanıp temizlenirken üstlerinden çıkan bütün giysiler etüvden geçirildi, kaynatıldı, mikroptan anndırıldı. Sonra yine sıraya girip aşılandılar. Haklı olarak hastalık taşımalarından, kendileriyle birlikte mikrop getirmelerinden korkuluyordu. Ne de olsa gemide, yıkanmadan etmeden on uzun gün geçirmişlerdi. Bu süre içinde bitlenenler bile olmuştu aralarında. Günlerce su değmemiş vücutlar suyla buluştu, temizlendi, anndı. Kemik kadar sertleşmiş kuru ekmekleri kemirerek doyurulmaya çalışılan mideler sıcak çorbaya, sulu yemeğe kavuştu. Yola çıkarken hasta olanlar kadar, yolda hastalananlar, düzenli kullanması gereken ilaçlan bulamadığı için

kullanamayan, tedavi edilmesi gerekirken edilemeyen hastalar vardı aralarında. Birinin zatürre olduğu konuşuluyordu, başka birinin sıtma olduğu tir tir titremesinden anlaşılıyordu. Yolculuğun zorlu koşullarında hiçbirinin derdine derman olunamamıştı. Yolcuları sağlık kontrolünden geçiren görevliler aralarmdan birkaç kişinin hastalığının çok ilerlemiş olduğunu ya da tedavi şanslarının artık kalmadığını anlayınca kesime götürülecek hayvanlar gibi sürüden ayırdı onları, başka yerlere sevk etti.

Kendi kendilerine kaldıklarında yeni hayatlarma başlamak için bir süre daha beklemek zorunda oldukları kafalarına dank etti. Kapatmaya çalıştıktan eski defterler açıldı yeniden. Konuşulacak, sohbeti edilecek yeni bir konu yoktu. Eski günler, amlar konuşulmaya başlandı. Nasıl bir yere geldikleri hakkında henüz fikir edinememişlerdi. Yalnızca tahminler ve söylentiler vardı. Burayı beğenmeye hazır olanlar, aym Girit gibi olduğunu söyleyerek bildiriyorlardı görüşlerini; buna karşı çıkanlar ise Girit'i çok özel buluyor; “Toprağı da, suyu da, balığı da, meyvesi de farklıdır Girit'in; hiçbir yer Girit'e benzemez, benzeyemez” diye kestirip atıyorlardı. Dışarı çıkıncaya, kendi gözleri ile görünceye kadar geldikleri yerle ilgili fikir bildirmeyi reddedenler, “Daha ne gördük ki!” diyenler çoğunluktaydı.

Vapurda ayrı yerlerde konuşlandıkları için görüşemeyenler buluştu; kilim ve hasır komşularıyla sohbetler kaldığı yerden sürdürüldü. Kerim Dayı gemide hemen hemen hiç konuşmamış, kitabından başım kaldırdığında uzaklarda bir yere bakışlarını sabitlemiş, dalıp dalıp gitmişti. Papazın Sarayı'nda konuşmama orucunu bozdu. Birçoğunun bilmediği Girit tarihinden söz etti. Zaten konuşmasında adeta bir mıknatıs çekiciliği vardı. Ağzım açtığı anda çevresi kalabalıklaşıverirdi. Girit'in fethinin çok uzun sürdüğünü, OsmanlI'nın Girit'i tam yirmi dört

yıl kuşatma altında tuttuğunu anlatırken dinleyenlerden bazıları “Yirmi dört yıl” diye tekrarlayıp göğüs geçirdi. “O kadar uzun süre nasıl savaşılır?” diye şaşkınlıkla soran birine, “Savaşılmaz” dedi. “Derler ki Osmanlı Girit'e mecburi iskân yapmadı. Yani ki Konya'dan, Karaman'dan zorla göç ettirip adaya insan yerleştirmedi.” Savaşmaktan yorgun düşen yeniçerilerden adalı genç kızlarla evlenenler olduğunu, o genç kadınların ihtida ettiğini, yani ki din değiştirip Müslüman olduğunu, adada Müslümanlığın böyle böyle yayıldığını anlattı. Yaşlılann başlarını sallayarak, gençlerin ağızları açık vaziyette kendisini dinlediğini gördükçe anlatma coşkusu arttı, farklı ve yeni şeyler bulmaya çalışta. Türklük ve Müslümanlık arasındaki farkı anlatmaya girişecek gibi oldu ama boş bakışlarla karşılaşınca vazgeçti bundan. Onun yerine birçok Rum'un sırf daha az vergi vermek için kendisini Müslüman dinine geçmiş gösterdiğini, kiliseye gitmese bile evinde gizli gizli Hıristiyanlığın gereklerini yerine getirdiğini anlatmaya başlayınca bakışlar canlandı. Bunun örneklerini bilenler vardı aralarmda. Hatta belki kendi dedeleri bile onlardan biriydi.

Kerim Dayı'yı dinlerken Hüsnü geldi akima Hamide Hanım'm. İçi yandı. Daha az vergi için Müslüman olanla, sevdiğine kavuşmak için Hıristiyan olan arasında ne fark vardı? Hüsnü de unutacak mıydı bir zamanlar Müslüman olduğunu? Hâlâ Türk müydü? Yoksa utanıyor muydu Türklüğünden, Türk ve Müslüman doğduğunu unutturmaya mı çalışıyordu kendisine ve çevresindekilere? Bir gönül yangmı uğruna dinini değiştirmeyi kabul ettikten sonra hâlâ Türk kalmış olabilir miydi? Öyle olsa bile bunun bir önemi var mıydı?

Kerim Dayı susunca geri dönme umuduyla çıktıklan yolun sonunda bu umutlarını kaybedenler sır olarak sakladıklarının artık kimsenin işine yaramayacak bilgiler haline geldiğini fark

edip anlatmaya başladılar. Resmo'nun köylerinden çıkıp gelenlerden biri, yollarda soyulma, çetelere kaptırma korkusuyla altına çevirdiği bütün parasını bahçesindeki kiraz ağacının altına gömdüğünü büyük bir pişmanlık içinde anlattı. “Bari soydaşlarımdan biri bulsa” diye dilekte bulunurken bile o altınlara ulaşma umudunun kalmadığını kabul etmekte zorlanıyordu. Adada hiçbir soydaşının kalmadığının, kalmışsa bile onlann artık soydaşı sayılmayacağınm ise farkında değildi.

“Horta” derdi Giritliler ve bir keçi kadar iyi tanırlardı otları. Hamide Hanım anlatılanları dinledikçe insanların da bir nevi “horta” olduğunu düşünüyordu. Dünya, insanlann her türlü ihtiyacını veren bir tarla değil miydi zaten? Keçilerin karınlarını ağrıtacak otlardan uzak durmaları gibi, kötü ruhlu, kötü davranışlı insanlardan uzak durmak gerekirdi. Yaşadıklannı anlatırlarken herkes kendisini anlatıyordu aslında. Komşularına kalmasın diye eşyalarını yakan adam mesela, zehirli otlardan; uzak durulması gerekenlerden biriydi. Yola çıkarken yanlarına alabilecekleri kadar eşyayı alıp gerisini “gâvurlara kalmasın” diye yaktığını, o gâvurlann yıllarca komşuluk yapbğı, aynı havayı soluduğu, aynı suyu içtiği insanlar olduğunu unutarak, daha önemlisi yaptığından utanmayı aklına bile getirmeden marifetmiş gibi anlatıyordu. Kendilerini uğurlayan Rum komşularını, onlarla muhabbetini anlatırken gözleri dolanlar da vardı aralarında. OnLan da dertlere deva olan şifalı otlardan saydı Hamide Hanım.

“Başımıza bir hal gelmeden aşacak mıyız şu deryayı, yeni vatammıza sağ salim ulaşacak mıyız?” endişelerinden kurtulunca çevresindeki insanları daha dikkatle gözler olmuştu. Başına gelebilecek en kötü şey gelmişti. Tek güvencesi vardı hayatta, onu kaybetmişti. Kadınların kocaları sayesinde varlık gösterebildikleri bir yerdi dünya ve o, bu erkek dünyasında

karşılarına çıkacak zorluklarla hem kendi adma hem de annesi ve dayısı için tek başına mücadele etmek zorundaydı bundan böyle. Haşan bir süre sonra kendini toparlar, kendi hayatını kurardı. GülfidanT evlendirmeleri iyi olmuştu. Onu kollama, koruma zahmetinden kurtulmuştu Hamide Hanım. Her şeyiyle kocasına devretmişti kızının sorumluluğunu ama iki ihtiyar vardı. İkisinin de canlan ona emanetti. Onlann sorumluluklannı üstlenmesini Yusuf Ağa'dan beklemek haksızlık olurdu.

Çevresindeki kalabalığa bakarken dünyada bu kadar çok insan olduğuna şaşınyor, şimdiye kadar nasıl olup da bunun farkında olmadığı akima gelince buna daha çok şaşınyordu. Küçük bir çemberin içinde, dünya o kadarmış, üç-beş ev, iki sokak, bir caddeden ibaretmiş, onların bittiği yerde deniz başlarmış ve denizden ötesi yokmuş gibi yaşamış şimdiye kadar. Oysa az uzağında neler yaşanmış, ne acılar çekmiş insanlar, neler görmüş, nelerle karşılaşmışlar... İşte Fikriye Hanım, Rum komşularının boğulmaktan kurtardığı kardeşini anlatıyor. Bir daha gidemeyeceğini, göremeyeceğini akima bile getirmeden, buradan çıkar çıkmaz oraya gidecekmiş gibi, evinden "Büyüktür ana giriş kapımız, bir faytonun girebileceği kadar büyük" diye söz ediyor. "O kapıdan girince sağ tarafta kalan tek katlı bina bizim mutfak. Bahçenin sol tarafında bir incir, bir de nar ağaayla mermer bir havuzumuz var. Bitişiğimizdeki Kornelya Hanımların dammdan uzatılmış bir hortumdan yaz-kış bizim havuza yağmur suları dolar. İncir ağacınm bir bölümü havuza sarkmıştır. Bir gün ne oldu? Havuzun etrafında bir sürü Türk ve Rum çocuğu incir toplamaya çalışırken kardeşim İsmet havuza düşüyor. Bağırış, çağırış... Annem evde yok. İsmetin havuza düştüğünü gören Komelya Hanım koştu geldi, kardeşimi kurtardı. İsmeti ayaklarından tutup baş aşağı sallandırınca ağzından sular boşaldı kardeşimin."

Bir ev gezmesine gelmiş, karanlık basmadan evine dönecek, sıcak yuvasına kavuşacakmış gibi anlatanlardan biri de Hesna Hanım'dı. Onun anlattığı da kendi kardeşiyle ilgili, etkileyici bir öyküydü ve galiba en çok Gülfidan'ı etkiledi. Öykü biter bitmez gidip Şükriye'yi bulmaya, bebeğini öpüp koklamaya koştu Gülfidan.

Oğlan kardeşinin doğumundan iki-üç gün sonra silahlı Rum askerleri kapıya dayanmış. Çünkü küçük çocuğun adım Kemal koymuş ailesi. Bu da kulaktan kulağa erişmiş, köyde duyulmuş. Rumlarm Anadolu'da hezimete uğradığı zamanlarmış. Askerler, "Kemal'i bize verin" diye tutturmuş. "Kapıyı biz açmıştık" diye anlatıyor Hesna Hanım. Annesi askerlerin geldiğini duyunca korkudan kapıya bile çıkamamış. Onların imdadma da Rum komşuları yetişmiş. Koşup gelmiş, askerlerin karşısma dikilmiş. "Ne yapacaksınız Kemal'i?" diye sormuş. "O daha bebek." Bellerinden kamalannı çekmiş askerler, göstermişler ne yapacaklarım. Kemal'i havaya atacak, kamalarının üzerine düşüp ölmesini seyredeceklermiş. Bunun üzerine Rum komşu, "Ama yamlıyorsunuz kardeşlerim" demiş. "Size yanlış bilgi vermişler. Onun adı Kemal değil ki... Kemalettin." Tabii inanmamış askerler. "Öyleyse getirin nüfus kâğıdını, görelim" demişler. Komşu hanım, "Şimdi evde kimse yok. Hak verirsiniz ki ben sahipleri olmayan eve onlardan habersiz girip nüfus arayamam. Ama siz kumandanınıza selam söyleyin; yarın babasıyla birlikte bizzat ben getireceğim nüfus cüzdanını" deyip göndermiş askerleri. Baba da hemen nüfus idaresine gidip Kemal adını Kemalettin'e çevirmiş.

Kadınların muhabbeti birbirine eklene eklene ilerliyordu. Zülfiye Hanım'm akima da çocuklukta yediği dayak geldi, o da onu anlattı. Bakkaldan annesinin istediği yoğurdu almış dönerken başka mahalleden dört Rum çocuk, "Türk müsün, Rum

musun, söyle bakalım” diye yolunu kesmiş bir gün. O da ya çocuklarm niyetinin kötü olduğunu sezdiğinden ya da korktuğundan Rum olduğunu söylemiş. “Çocukluk işte” diyor sözün burasında Zülfiye Hanım. “Haç çıkar” demiş çocuklar. O da haç çıkarmış ama haçı yanlış yapmış. Türk olduğunu tabii hemen anlamışlar. “Beni dövdüler. Ama ne dövme! Size anlatamam” diyor. Yedi-sekiz yaşlarındaymış henüz. O gece çok hastalanmış. Ateşi yükselmiş. Uykusunda sabaha kadar, “Anne burada papazlar var. Kaçalım buradan” diye ağlaya ağlaya sayıklamış.

Erkekler kadınlar kadar konuşkan değillerdi. Geride bıraktıkları hayattan, Rum çetelerden çektiklerini konuşmayı çoktan bırakmışlar, yeni hayatlarına odaklanmaya çalışıyorlardı. Geldikleri yeri, kaldıkları taş binanın pencerelerinden göründüğü kadar görmüşlerdi. Papazın Sarayı'na gelip gidenlerden, erzak ve ilaç taşıyanlardan bir şeyler öğrenenler, öğrendiklerini hemen ötekilerle paylaşıyordu. Bu kısıtlı bilgilere dayanarak içinde bulundukları koşulları tartıyor, neyin nasıl yapılması gerektiğini konuşuyorlardı. Adayı henüz tam olarak görmedikleri halde bir bölümü burada yerleşmeyi düşünüyordu, bir bölümü ise ana karaya geçmeyi, Ayvalık'ta bir hayat kurmayı daha güvenli buluyordu. Hele şu karantina dedikleri hapis hayatı bir bitsin, dışarıya çıkıp bir dolaşsınlar, çevreye baksınlar, yaşanmaya değer yerin neresi olacağını o zaman belirleyecekler. Büyükçe bir bölümü de böyle düşünüyor; karar vermeyi böylece erteleyince ya tespihlerini çekmeye ya tabakalarını çıkanp sigara sarmaya davranıyorlardı.

Yirmi Ağaç Zeytin

Karantinanın süresi dolar dolmaz Yusuf Ağa, Haşan'ı da yanma alıp Ayvalık'a geçmek için limandaki kayıkçılardan biriyle anlaştı. Adada yerleşip yerleşmeme konusunda kısa bir tereddüt yaşamışlardı. Yusuf Ağa yarımdaki parayı çaldırmaktan korktuğu için bir kısmıyla küçük bir zeytinlik satm almıştı ama Mübadele Komisyonu'na başvurmayı özellikle geciktiriyordu. Eğer kendilerine burada ev ve zeytinlik verilirse yaşamlarını burada sürdürmek zorunda kalacaklardı ve henüz karşı kıyıyı, Ayvalık'ı görmemişlerdi bile. Doğdukları ve bu zamana kadar yaşadıkları yer bir ada değilmiş gibi, bu küçük adada yaşamak pek güvenli gelmiyordu ona. Haşan'a, "Ne dersin? Burada bir Mübadele Komisyonu varmış. Oraya mı başvuralım; yoksa karşıya, Ayvalık'a mı yerleşelim?" diye sormuştu ama Haşan babasınm ölümüyle üstüne çöken ağırlıktan henüz kurtulamamıştı. Bilmiyordu. Omuz silkti. Ona göre hava hoştu. Ha orası ha burasıydı, fark etmezdi.

Elektriğin evlerde henüz yaygın olarak kullanılmaya başlanmadığı zamanlardı. Yalnız Cunda'da değil, Ayvalık'ta da, Girit'te de yoktu elektrik. Bilmedikleri şeyin eksikliğini hissetmediler ama su, o önemliydi işte. Hele gemideki son günleri su sıkıntısı içinde geçirdikten sonra... Cunda'da su olmadığım

öğrendiklerinde nereye yerleşeceklerine karar vermek çok kolaylaştı.

Papazın Sarayı'ndan çıkmış, yine Cunda'da misafirhane haline getirilmiş bir kilisede kalmaya başlamışlardı. Adadaki Mübadele Komisyonu'nda işini halleden evraklannı alıp yeni hayatına başlamak üzere ayrılıyordu ama komisyonda işler istendiği hızda yürümediği için misafirliği uzayanlar, bir de onlar gibi seçimlerini henüz yapamamış olanlar kalmıştı misafirhanede.

Karşıya geçmek için sallar vardı, bir de büyüklü küçüklü sandallar, kayıklar... Hesapça Hasan'la ikisi gidip Ayvalık'ta bir keşif ziyaretinde bulunacaklardı. Nereye başvuracaklarını, hangi işlemleri yaptırmaları gerektiğini öğreneceklerdi ama Yusuf Ağa'nın bundan sonraki hayatlanyla ilgili bütün planlamaları kendisiyle değil Hasan'la yaptığı, Hüseyin Efendi ailesinin temsilcisi olarak Hasan'ı gördüğü Hamide Hanım'ın gözünden kaçmamıştı. Haşan hâlâ rüyada gibi yaşadığı için onun sorularına olumlu veya olumsuz cevaplar vermeyince Yusuf Ağa, kararları tek başma alma yetkisini kendisine bağışlanmış bir hak olarak görüyordu. Bundan sonra da yapılacak her türlü işte, atılacak her türlü adımda kendisini tek karar verici kabul edeceği ortadaydı. Üstelik böyle yaparak bu duruma herkesi alıştırmış olacaktı. Hamide Hanım ise Yusuf Ağa'nın planma kendisini eklemekte kararlıydı. Ölen Monokakis Hüseyin Efendi'ydi, o ölmemişti. Henüz hayattaydı ve kimsenin himayesi altına girmeye niyeti yoktu. Kızının ve damadının yanında oğlu, annesi ve Kerim Dayı ile birlikte eklenti gibi kalmak yerine, kendilerine bir ev açmaları gerektiğine çoktan karar vermişti. Onların da Resmo'da bıraktıkları malları mülkleri vardı. Burada Kemal Paşa herkese ne veriyorsa onlara da o verilecekti elbette.

Tam hazırlanmış gidiyorlarken arkalarından seslendi:

“Beni bekleyin. Eşarbımı alıp geliyorum.”

Duraladı Yusuf Ağa.

“Siz bilirsiniz ama bence lüzumu yoktur valide” dedi.

Hamide Hanım'a nasıl sesleneceğine uzun süre karar vermemişti ama artık bir hitap şekli seçmişti. Kendisiyle aym yaşta, hatta ondan küçük bile olabilirdi kaynanası ama karışırım annesi onun da annesi sayıldığına göre en uygun hitap şekli bu olmalıydı.

Duymadı bile damadının söylediğini Hamide Hanım. Eşarbını kafasına gelişigüzel örttü, yaşlıları Gülfidan'a emanet edip erkeklerle birlikte çıktı.

Hava şurup gibiydi. Sonbaharın bütün güzellikleri bir tablo oluşturmuş, önlerine serilmişti sanki. Ayvalık, sahilden tepelere çıkıldıkça çam yeşilliğine bürünmüş bir davet olarak karşılannda duruyordu.

Koca denizi aşıp geldikten sonra şuncacık su insanı öldürmez gibi geliyordu Hamide Hanım'a; denizden korkmuyordu artık. Hatta denizdeki hafif çalkantıyı, bu küçücük koydaki suyun büyük denizlere özenmesi gibi algılıyordu. Haşan, denize hayran ve hasretti. Pire limanındaki hayatı gerçekte hiç yaşanmamışta sanki, görülmüş ve unutulmaya yüz tutmuş bir rüya gibiydi. Yusuf Ağa, Hasan'm aksine ayağını toprağa basmak isteyen bir kara adamıydı. Suyun bu kadar içinde olmak, denize dokunabiliyor olmak onu ürkütmüyor değildi ama bu ürküntüyü hele de kaynanasına belli etmek istemezdi doğrusu.

Girit'te kurulan heyetler mübadele protokolü uyarınca herkesin mallannı teker teker listelere almış, ellerine belgeler vermişti. O belgelere dayanarak Türkiye'de ev ve arazi talebinde bulunuluyordu. Ayvalık'taki Mübadele Komisyonu'nun yerini kısa sürede buldular. Kato Panaya Kilisesi'nin bahçesindeki kalabalık onlara aradıklan yeri haber veriyordu. Komisyon,

kilisenin karşısındaki, Rumlar zamanında Helen Okulu olan binanın iç avlusuna bakan büyük odalanndan birinde hizmet vermekteydi. Mübadilleri karşılayan komisyonun başkanı Hüsamettin Efendi adında bir zatmış. Bütün bunlan oradaki hemşerilerinden öğrendiler. İtiş kakışa meydan vermemek için Papazın Sarayı'na girişte olduğu gibi sıralar oluşturulmuştu. Onlar da eklendiler ve sıranın kendilerine gelmesini beklemeye başladılar.

Resmo'daki mallarını belgelemediği için hakkım alamayanlar ne yapacaklarım, nereye başvuracaklarım, daha doğrusu kafalarım hangi taşlara vuracaklarım şaşırmış, topal ördek gibi ağlaşarak ortalıkta dolaşıyorlardı. Yusuf Ağa belli etmemeye çalışıyordu ama o da büyük bir pişmanlık içindeydi. Resmo'da sözünün yemin yerine geçmesine alışık olduğu için bütün arazisini belgelemeye gerek görmemiş, birkaç tapuyu yeterli görmüştü. Girit'in muhtelif yerlerinde binlerce ağaç zeytini vardı. Resmo'da son günlerdeki evlilik telaşı içinde hepsi için ayrı ayrı uğraşmak zor gelmiş, zeytinliklerinin bir kısmımn tapusunu mübadele heyetine ibraz edip onaylatmış, gerisini yanında getirmişti. O yamnda getirdiği, Girit'teki heyete onaylatmadığı tapuları Ayvalık'taki mübadele heyetinin kabul etmeyeceğini, belgelerin damgalı, mühürlü, onaylanmış olması gerektiğini öğrendiğinden beri yerinde duramıyordu.

Sonunda sıra onlara geldi. Rumca bilen bir görevli mübadillere yardımcı oluyordu. Önce Yusuf Ağa uzattı evrakını. Heyecanlıydı. Heyet elden geçirdi ve bir kısmını iade etti. Korktuğu başına gelmişti. Girit tapularını kabul etmiyor, onaylanmış belge istiyorlardı. Kuyrukta bekleyen bir hemşerisi araya girmeye çalıştı. Yusuf Ağa için "Zengindir" dedi. "Evleri vardı Ciritte. Zeytinlikleri vardı. Hem de çok."

Heyetteki kırmızı suratlı bir adam, "Zengin?" dedi, güldü. "Ne kadar zengin? Çok mu zengin?"

“Çok zengin” dedi Giritli hemşeri. “Binlerce ağaç zeytin...”

Nedense mübadil heyetine bir eğlence fırsatı gibi geldi Giritlilerin yarım yamalak Türkçeleriyle birbirlerine arka çıkmaya çalışmaları.

Kırmızı suratlı olan onların konuşmalarını taklit ederek tane tane anlattı:

“Girit'te zengin. Yok burda zengin. Burda herkes bir, ayni. Anladikos?”

Yusuf Ağa çaresizlikle yardımcı olmaya çalışan hemşerisine baktı. Tercüme etmesine gerek yoktu. Anlamıştı ne söylendiğini.

Heyetten başka bir adam, Giritlilere aktarması için, “Söyle onlara” dedi. “Orada bıraktıkları mal mülk, her şey Rumların oldu artık. Rumlann burada bıraktıkları da onlarm olacak. O kadar! Oradan buraya gelen geldi, kalan kaldı.”

Söyledi tercüman. Bütün bu uğraşm boşuna olduğu az sonra anlaşılacaktı. Girifte bırakılan mülkün niteliği, zeytin ağacının sayısı, farlarım kaç dönüm olduğu genellikle gereksiz bilgilerdi. Girit'teki evlere karşılık aym büyüklükte evler, tarlaların, çiftliklerin muadili araziler beklemekle hata ediyorlardı. Bütün malını mülkünü iğnesine ipliğine varıncaya kadar belgeleyenler ile otuz ağaç zeytinin ve viran evinin tapusunu getirenler aşağı yukarı aynı muameleyi görüyordu. Nüfus başına yirmi ağaç zeytin alacaktı her biri; aile başma da bir ev. “

“İkosi?”[1] diye şaşkınlıkla sordu Yusuf Ağa. Sadece yirmi ağaç zeytin haklan olduğuna inanamıyordu.

Ev meselesinde de tartışma çıktı. Heyet tek ev verme kararındaydı; Hamide Hanım ise bekâr olduğu için oğlunun ayn ev hakkı olmayabileceğini kabul ediyor ama kocası ölmüş olsa da bir ailesi olduğunu ve ev hakkının bulunduğunu söylüyor,

1 (YUM.) “Yirmi?"

bunda ısrar ediyordu. Haşan hiçbir şeye karışmadan kenarda beklerken annesinin mücadelesini bile gereksiz görerek, "Yeter" diyordu. "Sığışırız bir yere. Girit'teki gibi hep birlikte yaşarız."

Hamide Harum'ın inadı karşısında heyet üyeleri pes etti; kendi aralarmda konuşup tartıştılar. Hamide Hanım'a hak verenler galip geldi. Yine de onun yanında barınacak olanlar daha fazla olacağı halde ona küçük bir yer, tek katlı, sakız tipi bir ev yeterli görüldü.

• Yusuf Ağa için ise heyetten biri onlan Helen Okulu'nun kapısının önüne çıkarıp karşıdaki bir evi gösterdi. Tercümana da, "Gidip görsün. Beğenirse yazalım adını deftere" dedi.

"Klidi?" diye anahtan sordu Yusuf Ağa eliyle işaret yaparak.

"Yok anahtar" dedi adam. Yusuf Ağa'ya değil, tercümana söyledi: "Ev açık. Gitsin baksın."

Tercüman adamın söylediklerinin "isterse, beğenirse" kısmını çevirmeyi unuttu veya ihmal etti. Bu yüzden Yusuf Ağa kendilerine verilen ve yerleşmek, oturmak, yaşamak zorunda oldukları, kabul etmeleri gereken evin burası olduğunu sandı.

Anahtara gerçekten ihtiyaç yoktu, çünkü kırık bahçe kapısı aralık duruyordu. Bahçe mezbelelik halindeydi, evin durumu da perişandı. Kırık dökük birtakım eşyalar üst üste yığılmıştı, badana diye bir şey kalmamış, sıvalar bile yer yer çatlamış, dökülmüştü. Odalardan birinin zemini toprakta; belli ki birileri tarla gibi kazmıştı burayı ve yine belli ki gidenlerin gömmüş olabileceği altınları aramış, sonra da öylece, toprak olarak bırakmıştı. Bütün varını altına çevirip kiraz ağacının altına gömen Türk gibi, buradaki Rumlar da şehri terk ederken altma çevirdikleri paralarını geri dönme ümidiyle evlerinin çeşitli yerlerine saklamışlardı. Yeni gelen mübadillerden bunu fark eden uyanıklar henüz boş olan evlerde altın aramaya koyulmuş.

resmen kazı çalışması yapmışta. Kimi duvarları oymuş, kimi çatadaki çatlağı büyütmüş, kimi de taşlarını söküp odaların tabanını tarlaya çevirmişti. Bir söylentiye göre ise tıpkı Girit'te Müslümanlann Rumlara kalmasın diye kendi evlerini elleriyle yıkmaya çalıştıklan gibi, buradan giden Rumlar da Müslümanlara kalmasın diye yapmışlar aym şeyi, terk etmeden önce evlerini harap etmişler. Üst kata çıkan merdivenin trabzanı sallanıyordu, basamaklarda eksik tahtalar, kopmuş parçalar vardı. Yukarıdaki üç odadan birinin üstünde çatı yoktu; oda gökyüzü manzaralıydı.

Evin halini görünce, "Ah, Hüsnü olacaktı ki..." diye düşündü Hamide Hamm. Hüsnü bir hafta, bilemedin on günde çiçek gibi yapardı burayı. Ama yoktu işte. Görev, bu işlerden zerre kadar anlamayan Hasan'a ve Yusuf Ağa'ya düşüyordu. Onlar da kollan sıvayıp hemen işe girişeceklerdi.

Evi beğenmeme, başka bir ev arama hakları olduğunu hiçbir zaman öğrenemediler. Belki de içlerinde bir yerde hâlâ geri dönme umudu yaşıyordu. Geçici bir sığınma yeri olarak gördükleri için daha iyi bir ev talebinde bulunmayı akıllarına getirmediler. Evin onları çok uğraştıracağı belliydi ve bir an önce işe girişmekten başka çareleri yoktu. Onlar da bunu yaptı. Bildiklerini uyguladılar, bilmediklerini kendileriyle aynı dili konuşanlardan sordular, öğrendiler, evi neredeyse yeni baştan inşa ettiler. Sıvadır, badanadır, onları kendileri yapabilirlerdi ama çatı için bu işi bilen usta bulmak şarttı. Bahçe ile şimdilik çok ilgilenmeyebilirlerdi ama duvarları yıkıp yeniden örmek, yeni bir kapı yapmak şartta.

Hamide Hanım'a verilen ev nispeten daha iyi durumdaydı. Küçük bir bahçesi, yan yana dizilmiş odaları ve düzgün bir mutfağı vardı. Nedense gömü aramak, altın bulmak gibi nedenlerle kimse dokunmamıştı bu küçük, kutu gibi eve. Hasan'la

birlikte Kato Panaya Kilisesi'nin karşısındaki evin toparlanması için Gülfidan ve Yusuf Ağa'ya yardıma gittiklerinde burayı Kadinine ile Kerim Dayı'ya teslim ettiler. Kadinine gerçi uzun gemi yolculuğundan sonra eskisi gibi dinç eskisi gibi becerikli değildi ama yemek işini kendi başına hallederdi. Bir süre halletti de. Ama bir gün az kalsm yangın çıkarıyordu. Sadece ucu yanmış kibrit çöplerini yeniden kullanmak için biriktirirdi ama bu sefer onlara bile kıyamamış, ucunu tutuşturduğu bir kâğıt parçasıyla sobadan ocağa ateş taşımaya kalkmış. Nasıl olduysa ocak girintisinin üstüne gerdikleri perde tutuşuvermiş. İyi ki Haşan vaktinde yetişmiş ve iyi ki bahçede kuyu varmış. Yoksa yerleşip oturamadan evsiz kalacaklarmış.

Bu olaydan sonra Hamide Hanım, yaşlıları evde yalnız bırakmamaya çalıştı. Kerim Dayı kendi dünyasmdaydı, ondan kimseye yarar da, zarar da gelmezdi. Sokağa pek çıkmayan adam, şimdi içeri girmez olmuştu. Kadinine de eski Kadinine değildi artık. Son zamanlarda hızla kocamış, birkaç ayda sanki on yaş birden almıştı.

Büyük evi içinde oturulabilir duruma getirmek tahmin ettiklerinden daha uzun sürdü. Becerebildikleri işi kendileri yapblar ama çatı için gereken, işi bilen ustayı arayıp buldular. Yenilenmesi gereken doğramalar için marangoz bulmakta epeyce zorlandılar. Şanslarına onlar evle uğraşırlarken tam karşılarındaki Kato Panaya Kilisesi'ni camiye çevirme faaliyeti başladı. Ayvalık'ta eskiden pek Müslüman bulunmadığı için cami de yoktu. Tek Hamidiye Camisi Ayvalık'ın yeni Müslüman halkına yeterli gelmiyordu. Camide çalışan ustalardan bazılarını oradaki işleri biter bitmez kendilerine yardım etmeye ikna ettiler. Sonunda ev oturulabilecek hale geldi. Bir güzel temizlik yapıldıktan sonra Girit'ten getirilen ve hâlâ emanette duran eşyalar alındı. Sandıklar açıldı, denkler çözüldü. Sıra, o doğduğundan

beri annesinin bir kenara koyduğu Gülfidan'ın çeyizini açmaya geldi. Hüseyin Efendi[7]den gizli saklı bohçalanmış örtüler, oyalar, işlemeler, danteller yerlerine yerleştirildi. O zamana kadar küçük eve arada bir uğradı Hamide Hanım. Orası Kadinine'ye emanetti. Kadinine pekâlâ bütün işlerin üstesinden geliyordu. Kerim Dayı pek ortalarda yoktu. Arada kayboluyor, nereye gittiğini, neler yaptığını kimse bilmiyordu. Hamide Hanım, "Bizim işimiz bitti, bize müsaade" deyip kendi evine gitmek üzere Hasan'la birlikte ayrıldığında büyük evde gerçekten yapılacak pek bir iş kalmamışta.

Gülfidan yalvar yakar oldu. "Gitmeyin anne, beni yalnız bırakmayın" diye ağladı, ama "Yalnız değilsin" dedi Hamide Hanım. "Kocan var, kocana sanl."

Gülfidan ilk defa bir evi çekip çevirmenin nasıl bir beceri gerektirdiğini anlayacak, evli bir kadın olmanın sorumluluğunu yüklenecekti. Yüklenmek zorundaydı. Annesi hep yarımda olamazdı. Onun da ayn yükü, ayrı sorumlulukları vardı.

Kerim Dayı'nın karabatak gibi ortadan kaybolduğu günlerde neler yaptığı kısa süre sonra anlaşıldı. Resmo'daki samimi arkadaşlarından Brobro gelip onu buluncaya kadar kendisinin de birtakım haklan olduğunu düşünmemiş, dolayısıyla bu hakların peşine düşmemişti. Ama Brobro bir gün evini sordu, zeytinlerinin mevkiini öğrenmek istedi. "Yok. Benim ne evim ne de zeytinim var" yanıtını alınca da, "Kuzulos ise?"[1] diye söylendi. "Monokakislerden değilsin sen. Senin familyan ayrıdır. Bu demek ayn haklarm vardır." Ve tuttu kolundan mübadele heyetinin karşısına çıkardı onu. Yarım yarım da olsa Türkçe konuşmayı beceriyordu Brobro. Avukatlığını da üstlendi arkadaşının. Hem de çok dokunaklı konuştu.

"Evet" dedi. "Malı mülkü yoktur. Ama ne yapsın! Bu yaştan sonra dilensin mi istersiniz sokaklarda? Onun da başım

1 (YUH.) "Deli misin?"

sokacak bir evi olmasın mı? Herkese verilen yirmi ağaç zeytinden o niye mahrum olsun? Yanma sığındığı aile zaten müşkül durumdadır. Onlara da daha fazla yük olmasın.”

Kafa kafaya verip düşündüler, konuştular; Brobro'ya hak verdi heyettekiler. Arkadaşının dediği gibi, sığındığı aileden değildi; ayrı kökten, ayn aileden bir bireydi. Resmo'dan geliyordu ama Hanyalıydı. Herkesin yararlandığı haklardan yararlanması gerekirdi. Yalnız ve yaşlı bir adamı sokakta bırakacak değillerdi. Ona da küçük bir ev tahsis ettiler, yirmi ağaç zeytinini de üzerine kaydettiler.

Değil zeytin ağaçlarının, zeytinliklerinin yerini, sayısını bilmeyen mülk zengini Yusuf Ağa ile dikili tek ağaa olmayan Kerim Dayı böylece eşitlenmiş oldu.

Yepyeni Başlangıçlar

Haşan yavaş yavaş kendine geliyor, babasının ölümüyle üstüne çöken ağır yükten kurtuluyordu. Serafina hâlâ akimdaydı ama bu, başka bir kıza gönlünü kaptırmasma engel olmadı. Zaten hayata dönmesini sağlayan da bu yeni aşk oldu. Kanı ateşleniverdi yeniden. Ayvalık'm daracık sokaklarından birinde aniden karşısma çıkan o güzel kızın yolunu gözlemeye başladı. Kimdi, kimlerdendi? Çarpışacak kadar yakınlaştıklarmda başını kaldırıp gülümser gibi bakmış mıydı, yoksa Haşan'a mı öyle gelmişti? Serafina'ya hiç mi hiç benzemiyordu ama Serafina ile ilk karşılaşmasmdaki heyecanı yaşattı Hasan'a. Serafina'dan daha kısa boyluydu. Mavi üstüne beyaz çiçekleri olan bir eşarpla başını örtmüştü. Belli ki Müslüṃan'dı, hem zaten buralarda Müslüman olmayan kimse kalmamıştı. Serafina ne kadar serbest ve fütursuz davranıyorsa bu da o kadar çekingen ve ürkekti. Daracık sokağın köşesinde burun buruna gelince ne yana kaçacağım bilememişti. İki kez üst üste çarpışma tehlikesi atlatmışlardı. Kız kardeşinin evine gidiyordu Haşan.

Gülfidan hâlâ yemek pişirmekte pek becerikli olmadığı için kendisinin ya da Kadinine'nin yaptığı yemeklerden kapaklı bir sahana koyup kızına gönderiyordu Hamide Hanım. Haşan da kestirme bir yol bulmuş, Helen Okulu dedikleri, Mübadele Komisyonu'nun insanlara ev ve tarla dağıttığı binanın arkasındaki sokaktan kilisenin bahçesine çıkıyor, oradan çaprazlama geçip kız kardeşinin evinin bahçe kapısına ulaşıyordu. O gün de cadde tarafından sokağa girmiş, kim bilir neler düşünerek yürürken köşeyi döndüğü sırada karşısma çıkan kızla neredeyse çarpışıyordu. Biri ellerini hızla çırpsa uçacak gibiydi, serçe kadar ürkekti kız. Ne tarafa kaçacağını bilememiş, Hasan'la aynı yöne doğru seyirtince ikinci kez çarpışacak gibi olmuşlardı. Tam o sırada başım kaldırıp bakınca kalbi duracak gibi oldu Hasan'm. Ona gülümseme gibi gelen bakış buydu işte. Derken kalbi normalden çok daha hızlı çarpmaya başladı, hatta bir an soluğu kesilir gibi oldu. Serafina'yı gördüğü zamanki gibi yan karanlık bir ortamda olmadığmdan sarsıntıyı bu sefer çabuk atlattı. Havanın kararmaya başladığı bir akşamüstüydü ama yine de gündüzdü. Karşısındaki kız, karanlığa karışıp uçmak üzere olan bir hayal değil, kanlı canlı bir insandı. Kaçıp gitmesi yine de bir hayalin kaybolması kadar çabuk oldu. Ona tekrar rastlamak ümidiyle birkaç gün dolaştı oralarda Haşan ama onu bir daha göremedi. Tabii ki çabucak pes etmedi ve kızın gerçek güzergâhım keşfetmekte gecikmedi. Meğer kızın sürekli gelip geçtiği yol değilmiş orası, başka bir yoldan gider gelirmiş.

Her gün kuşluk vakti, Gülfidanların evinin ana giriş kapısının bulunduğu sokakta, az yukarıda, köşe başındaki bir eve geliyordu; bütün günü orada geçirip akşamüzeri oradan aynlıyor; az ilerideki dar sokaktan yukarı doğru yürüyüp öteki caddeye çıkıyordu. Yeni geldikleri zaman Ayvalık'taki mübadillere karantina mekâm olarak hizmet etmiş Aya Triyada Kilisesi'nin

bulunduğu caddeydi orası. Hasan'm bildiği yerlerdi. Gerçi mübadiller boşaltmıştı kiliseyi, artık kimse kalmıyordu orada. Boştu ve aşağıdaki kilise gibi camiye dönüştürülmüyordu. Galiba o civarda yaşayanlara depo vazifesi görüyordu. Tarladan toplanıp getirilen ürünler pazara gönderileceği güne kadar orada saklanıyordu. İşte o kilisenin ön tarafındaki iki katlı bir eve giriyordu kız.

Midilli mübadilleri Girit'ten gelenleri davul zurnayla karşılamışlardı karşılamasına ama gelenlerin tek kelime Türkçe bilmediği, aralarında gâvurların lisanını konuştuklarını duyunca geri çekilmişler ve araya mesafe koymuşlardı. Onlar dillerini kaybetmemişlerdi, aralarmda Rumca bilen pek azdı. Hepsi Türkçe konuşuyordu. Giritliler arkalarından söylenenlerin çoğunu anlamıyordu ama "Gâvur bunlar" diyenlerden, az daha insaflı davranıp kendilerinden "yanm gâvur" diye söz edenlerden haberleri vardı. Girit'ten Müslüman oldukları için atılmamışlar mıydı? Geldikleri yerde "gâvur" sayılmak talihin amma da garip bir cilvesiydi.

Kızın peşinde dolaştığı günlerden birinde Haşan çocukların ellerindeki sapanlarla bir çocuğu taş yağmuruna tuttuklarım görünce müdahale etmeden geçip gidemedi. Çocuklann "Gâvur tohumu... Gâvur tohumu..." diye bağırdığma bakılırsa taşlanan, Girit mübadillerinden birinin çocuğuydu. Hedef tahtası yerine koymuşlardı çocuğu, boyuna sapanla taş fırlatıyorlar, garibin kaçıp gitmesine fırsat tanımıyorlardı.

"Bırakın" diye bağırınca taş atmaya son verdiler ama Haşan kendini tutamayıp "Yazık çocuğa" anlamında "Krimastem ta kopel" diye devam edince "Anaa bu da gâvurmuş" diyerek çocuğu bırakıp Hasan'a yöneldiler. Korkutmak için üstlerine yürüyormuş gibi yaptı Haşan; ancak o zaman çil yavrusu gibi dağıldılar. Bu küçük olayla Haşan tabii ki oralardan ayağını

kesecek değildi. Birkaç gün sonra Midilli mübadillerinden iki delikanlı yoluna çıkıp yakasına yapıştıklarında bile vazgeçmedi. Bu sefer olmazdı. Bu sefer o serçenin elinden uçup gitmesine izin vermeyecekti. Orada belasını mı aradığım soran delikanlılarla dövüşmeye ve "kabadais" lakabım buraya taşımaya niyeti yoktu ama bu korkutmalarla kızın peşini bırakmaya da niyeti yoktu.

Bir akşamüstü arzusuna nail oldu ve kızı kıvrılmak üzere olduğu dar sokağın başında yakaladı.

"Kimsin sen? Aklımı başımdan aldın" dedi.

Günlerdir prova yapmasma rağmen kendisini tutamayıp bunlan Türkçe ama Giritli Türkçesiyle söyledi. Kız delikanlının garip vurgusunu duyunca kendini tutamayıp gülümsedi. Kaçıp gitmedi. Hasan'ın yanm Türkçesi bu sefer gerçekten işe yaramıştı.

"Bana ismini bahşeder misin?"

Yine provalı bir soruydu ama kız anlamamış gibi balonca farkında olmadan anadiline dönüverdi Haşan:

"To onoma su."

Kız Türkçe sorulanı değil de bunu anlamış gibi, "Emine" dedi ürkekçe.

Bu cevap, Hasan'ın beklediği onay anlamım da taşıyordu bir yandan. Bu sayede ertesi gün aym saatte, aym yerde bekleyeceğini söyleme cesareti buldu.

"Avriyo" dedi. "Pali edo." Kızın Rumca bilmediği ancak bunlan söyledikten sonra aklına geldi; aceleyle Türkçelerini de ekledi: "Yann. Yine burada."

Kızın olumsuz bir tepki vermeden gitmesini sevdasma karşılık vereceği anlamına yordu. Ertesi gün bekledi. Emine de geldi. Sonraki gün de, bir somaki gün de... Bu ayaküstü buluşmalarda Emine hakkında merak ettiği pek çok şeyi öğrendi. Her

gün geldiği yer, Terzi Halise Hanım'ın eviydi. Terzilik öğreniyordu orada. Ailesi mübadildi ama Girit'ten değil, Midilli'den gelmişlerdi. Çömlekköy'de çiftçilik yapıyordu babası. Burada da çiftçilik yapacaktı ama henüz çalışmaya başlamamıştı; kendilerine vaat edilen bir çift öküzün verilmesini beklemekteydi. En büyükleri oydu, bir kız, bir de erkek kardeşi vardı.

HasanTn bilmediği şeyler de vardı. Karşısma çıkıp "Belam mı arıyorsun burada?" diye soran delikanlılar Emine'nin oğlan kardeşi Osman'ın arkadaşlarıydı ve kardeşi onlardan öğrendiğini; kız kardeşinin sokaklarda adamın biriyle buluşup konuştuğunu annesine yetiştirmekte gecikmemişti. Annesi, "Bir daha o adamla konuştuğunu duymayayım; babana söylerim, kemiklerini kırar" demekle yetinmemiş, "Yetişkindir, bu yaştan sonra dövülmez" bile demeyip birkaç tokat da atmıştı Emine'ye. HasanTa tekrar gö-rüşmeye niyeti yoksa bile Emine, bu dayak sayesinde sokakta buluşup konuşmaları sürdürmeye karar verdi. Annesi farkında değildi ama ona okuldan ağlaya ağlaya alınmasınm, istemediği halde terzi çıraklığma zorlanmasının intikamım alma yolunu açmıştı. Niyeti o kıvırcık saçlı çocuğun bir süre sonra bıkıp onu takip etmekten vazgeçmesini beklemekken onunla sonuna kadar gitmeye karar verdi.

Hamide Hanım'ın henüz haberi olmamışsa da Gülfidan ağabeyinin kendisine olan düşkünlüğünün birden artmasını, her akşamüzeri kendisini ziyarete gelmesini önce neye yoracağım bilememiş ama kısa süre sonra evinin yakınlannda bir şeylerin peşinde olduğunu anlamakta gecikmemişti.

"Kimdir?" dedi bir gün ansızın.

"Kimi sorarsın?" diye soruyla yanıtladı onu Haşan.

"Hadi *aderfom,* söyle. Var biri değil mi? Hem de buralarda."

Haşan zaten gizlemiyordu. Oturdu, kız kardeşine mavi

eşarplı kızı anlattı. Kızın her gün geldiği işte tam şurada, köşedeki evi gösterdi.

Ertesi gün o köşedeki evin Terzi Halise Hanım'a ait olduğunu öğrenmişti bile Gülfidan. Zaten kaç zamandır yeni bir şeyler diktirmek, giymek istiyordu. Annesinin alıp alıp çeyiz diye sandığa attığı kumaşlardan birini kaptığı gibi soluğu orada aldı. Kimmiş bakalım ağabeyinin aklım başından alan o mavi eşarplı kız.

Bir zamanlar adaşı Gülfidan HanımTn üstünde gördüğü zümrüt yeşili bluzu tarif ettiğinin farkında olmadan nasıl bir şey istediğini anlattı Halise Hanım'a. Bir de etek diktirecekti, şöyle kloş bir etek ama onun için uygun kumaşı henüz yoktu. Alınca onu da getirecekti. Olur muydu? Olurdu elbette. Gülfidan gitti geldi, kızı gözledi. Hanım kızdı Allah için. Yüzü çok güzeldi. Kalemle çizilmiş gibi düzgün kaşlarına hiç cımbız değmediği belliydi. Gür siyah kirpikleri, siyah denecek kadar koyu kahverengi iri gözleri vardı. Halise Hanım, eline makası verip kumaş biçtirecek kadar güveniyordu ona. Kendisinin terzi çıraklığına benzemediğini teslim etmek zorunda kaldı Gülfidan. Bu kızın iyi bir terzi olacağı şimdiden belliydi. Sesini duymayı pek başaramadıysa da kızı beğendi Gülfidan. Ağabeyine yakıştırdı. Adım öğrendiği müjdesini ağabeyine vermeyi düşündüğü gün, sevinç içinde geldi Haşan.

“Emine'ymiş” dedi. “Adı Emine'ymiş.”

Gülfidan'ın hevesi kursağında kaldı. Meğer ağabeyi o gün öğrenmiş sevdiceğinin adım.

Askerlik haberi bu sırada patladı. Yoklamaya çağrılıyordu Haşan. Bu haber hem ailede küçük çaplı bir fırtınaya yol açtı hem de olayların akışını hızlandırdı. Haşan sırrını ailesine açmak zorundaydı artık. Askere gitmeden Emine ile ilişkisine bir ad konmasını istiyordu. İki aile tanışmalı; sözdür, nişandır,

aralannda yapılması gereken anlaşma her ne ise bir an önce yapılmalıydı. Bu konuda Gülfidan'dan da söz aldı. Annesi karşı çıkarsa onu ikna etmek için o da yardıma olacaktı. Bu sefer başkaydı. Bu sefer gerçekten çok seviyordu bu kızı Haşan. İlk defa kız kardeşine Serafina'dan söz etti. Sevmişti evet, ama en baştan biliyordu olmayacak bir aşkın peşinde olduğunu. Arada umutlandığı olmuşsa da sonuçsuz kalacağı belli bir sevdaydı o. Bu seferki böyle değildi. Emine'yi hayatının sonuna kadar sevecekti. Onunla çok mutlu olacağını biliyor, buna canı gönülden inamyordu. Gülfidan da annesini ikna etmek için elinden geleni yapacağına söz verdi.

Hamide Hanım, askerlik yoklamasına gönderdiği oğulcuğundan yakın zamanda aynlacağını düşünüp bir yandan "Bu kadar çabuk mu?" diye gözyaşı döker, bir yandan "Vatan borcudur, çaresi yok, ödenecek" deyip kendini avutmaya çalışırken oğlunun evlenme isteğiyle karşılaşınca tahmin ettiklerinden de büyük tepki gösterdi. Aşkın meşkin sırası mıydı şimdi? Yerleşmesine yerleşmişlerdi de kendi düzenlerini kurabilmişler miydi? Ellerindeki avuçlarmdaki para tükenince ne yapacaklardı? Bunları hiç düşünmez miydi Haşan? Zeytinlikleri vardı, evet ama kış henüz tamamen bitmemişti; önlerinde nasıl geçirileceği belli olmayan bir yaz vardı. Zeytin zamanına kadar ne yiyip ne içeceklerdi? Evin erkeği olarak tek kendisinin kaldığınm farkında değil miydi? Hadi Kerim Dayı başım alıp gitmişti, Kadinine ile ona kim bakacaktı?

Bu koşullarda sevda işleriyle hiç mi hiç uğraşası yoktu Hamide Hanım'm. Girit'ten getirdikleri hazır parayı yiyip durmaktaydılar. Bu para suyunu çekerse geçimlerini sağlayacak tek bir dayanakları yoktu. Toplam olarak altmış ağaç zeytinleri vardı. Onları Girit'te alışık oldukları koşullarda yaşatmaya yetmezdi. Zeytinden gelecek paradan önce ona harcanacak olan

hesaplanmalıydı. Arabası, çuvalı, sırıkçısı, toplayıcısı hepsi para isterdi. Haşan bir iş bulup eve üç beş kuruş katkı sağlayacağına kim olduğu belirsiz bir kızın peşine düşmüştü. Askere gitmeden önce harekete geçmek niyetinde olduğunu sezince iyice huysuzlandı. Kızı kendisine bağlamak için nikâh kıymaya kalkarsa, bir de alıp gelir onu da annesinin başına bırakırsa ne yapacağını kara kara düşünmeye başladı. Aksi gibi Haşan tam da annesinin akimdan geçenleri düşünmekteydi. Askerlikten önce Emine ile ilişkisini ailelere onaylatmak, böylece Emine'yi kendi ailesine emanet ederek gitmek niyetindeydi.

Yoklamalar sürerken Kadinine hastalandı. Havalar iyiden iyiye soğumuştu. Hastalığının soğuk algınlığı olduğunu düşündüler ve pek üstünde durmadılar. Kerim Dayı'ya ise bir haller olmuştu. Okuyan, düşünen, gizemli laflar eden, istikbalden haberler veren Kerim Dayı gitmiş, onun yerine bağımsızlığmı ilan etmiş bir ihtiyar delikanlı gelmişti.

Kendi düzenini kurduktan sonra bambaşka bir adam olmuştu Kerim Dayı. Kendisinin de her yetişkin mübadil gibi yirmi ağaç zeytin hakkı bulunduğunu, bir evin sahibi olabileceğini öğrenip haklannın peşine düştükten sonra canlanmış, dirilmiş, adeta on yaş gençleşmişti. İlk işi, gidip zeytin ağaçlarının yerini keşfetmek oldu. Ağaç sevdası eskiydi; ağacı yakından tanır, her türlü ağacın huyunu suyunu bilirdi ama bu sefer eşyaya dönüştürülecek ham malzeme olarak değil, canlı bir varlık olarak hayatına giriyordu ağaç ve bu sefer anlamı bambaşkaydı. Bir zeytinliğe sahip olma duygusu Kerim Dayı'ya çok iyi geldi. Bir daha ele geçiremeyeceğini sandığı yaşama sevincine kavuştuğunu hissediyor, bir an önce harekete geçmek için sabırsızlamyordu. Tanıdığı ağaçlar içinde en az bildiğiydi zeytin. Şimdiye kadar yeteri kadar ilgilenmediği için kendisini suçlayıp zeytini daha yakından tanımayı iş

edindi ve köküyle, dalı, meyvesi, yaprağı, çiçeğiyle ilgisinin merkezine oturttu zeytin ağacım.

Kendisine verilen, aralarında genç incir ağaçlarının da bulunduğu zeytinlik, Periçeşme denen mevkideydi. Mülkünün yerini keşfetmeye gittiğinde çok koş bir sürprizle karşılaştı: Ağaçların dipleri simsiyahtı. Gidenlerin toplayacak vakitleri olmamış, mahsulü ağaçlann altında öylece bırakıp gitmek zorunda kalmışlar. Önce zeytinlerini toplayıp yağhaneye sattı. Oradan aldığı parayla Ayvalık'taki küçük evine yaşamım sürdürmesini sağlayacak eşyalar aldı. Yemek pişirmek için gazocağı, kahve için kamineto, eski bir somya, kullamlmış bir yün yatak vb. elden düşme eşyalarla evini dayadı döşedi. Zeytinliğini de ihmal etmedi. Zeytin araşma önce bir kulübecik yaptı, sonra kuyu açtırdı. Üç metrede suya ulaşmca minik bir sebze bahçesi için uygun yer aradı ve çakılım, taşım, dikenini temizleyip öyle bir yeri oldurdu. İnşaat ve bahçe işleri için Brobro'nun ve delikanlı oğlu Memaçi'nin çok yardımı dokundu. Ağacın iyisini kötüsünü bilir, cinsini türünü tarardı Kerim Dayı ama taştan tuğladan, ekip biçme işlerinden anlamazdı. O işler için yardımsever baba oğul Hızır gibi yetişti. Kısa zamanda evi, malı mülkü olan bir adam haline geldi Kerim Dayı. Bunlarla da yetinmedi, bir eşek satıh aldı. Günlük güneşlik havalarda Ayvalık içinde kalmaz oldu; eşeğine binip zeytinliğinin yolunu tuttu. Bir süre sonra Monokakis ailesine kendi bahçesinden mevsim sebzeleri getirmeye bile başlayacaktı.

Kerim Dayı'nın artık aileden çıktığını, kendisine özgür bir hayat kurduğunu kabul etmekte en çok zorlanan Kadinine oldu. Yurt bellediği topraklardan ayrılıp sağ salim karaya ayak basmayı dilemişti. Bu dileği gerçekleştikten soma zaten boşlukta kalır gibi olmuştu; bir de Kerim Dayı tarafından terk edilmek ağır geldi ona. Uzun uzun sohbet ettiği tek kişiydi Kerim

Dayı. Başka kimsenin ona harcayacak vakti yoktu. Kerim Dayı ile birlikte dilini de kaybettiğinin farkına ise hemen varamadı. Türkçeyi en önce ve en çabuk gençler öğreniyordu. Hamide konuşamasa da biraz biraz anlamaya başlamıştı; o ise hem öğrenemiyor hem de öğrenmeyi ısrarla reddediyordu. Reddettikçe konuşamadığı dil tarafından dışlanıyor, iyice yalnızlaşıyordu. Kısacası Kadinine'nin yaşamak için yeni bir hedefe ihtiyacı vardı ve önünde ulaşmak istediği bir hedef kalmamıştı. Kerim Dayı'nın yokluğuyla iyice yalnızlaşması yetmezmiş gibi en sevdiği torununun askere gidecek olması son dayanma gücünü de tüketti; basit bir soğuk algınlığından yorgan döşek yatmasına yol açtı. Yaşamak için hiçbir amacı kalmamış gibi davranıyordu artık ve böyle bir ruh hali içinde olduğunu uzun süre kimse fark etmedi.

Son haber havai fişek gibi patladı ailede. Kadinine'nin bile gözünü açmasını, başını kaldırmasını, dünyaya yeniden ilgi ve merakla bakmasını sağladı. Ancak vücudu o kadar yorgun düşmüştü ki sevincini yaşayamadan yeniden yorgarun altına kaymak zorunda kaldı.

Yusuf Ağa'nın İhtiyaç Molası

Gülfidan hamileydi. Her iki hanede de sevinç yarattı haber. Haşan askere gitmeden önce bunu öğrendiği için heyecanlandı. Dönüşte kucaklayabileceği bir yeğeni olacaktı. Hamide Hanım dikiş bohçasını, örgü sepetini ortaya çıkardı. Şimdi yeni bir hedef belirmişti önünde. Doğacak torunu için hazırlık yapmak, ona zıbınlar, gömlekler dikmek; patikler, başlıklar örmek... Doğacak bebek hayatına da yeni bir anlam katacaktı katmasına ama onu torun sahibi bir büyükanneye dönüştüreceği de bir gerçekti. Gerçi nelere alışmamıştı ki şimdiye kadar? Yeni kadinine olmaya da kısa zamanda alışırdı.

Gülfidan da sevindi gebelik haberine. İlk Nikos geldi akima. Keşke onun çocuğunu büyütüyor olsaydı. Derinlerde bir yeri ince ince sızladı ama anne o-lma duygusuyla yaşadığı sevinç baskın geldi. Her hafta, her ay, içinde bir canlının büyüdüğünü biraz daha fazla hissedecek olmak tarifsiz bir heyecan verdi ona. Ancak bu duyguya alıştıktan sonra yeniden Nikos'a kaydı düşüncesi. Bu çocuk onu Nikos'tan uzaklaştım mıydı? Bebeğini emzirirken, altını temizlerken, uyuturken Niko'sunu şimdiki kadar düşünebilecek miydi? Ya Nikos? Onu arayıp bulduğunda çoluk çocuğa karışmış bir kadın olduğunu görürse eski ilgisini sürdürebilir miydi? Nikos'un onu tümden unutmuş

olabileceği aklına gelmiyor değildi ama böyle kara bir düşünceye kapıldığında hemen kendisini sorguluyordu. O çok sevilen, çok beğenilen bir adamın karısı olmasına rağmen Nikos'u unutmamışsa Nikos da onu unutmamıştır diye düşünüyor, bu düşünceyle yeniden heyecanlanıyordu.

Mahalledeki kadınların kocasına hayran olduklarını duyduğunda önce şaşırmış, sonra gurura benzer bir şeyler hissetmişti. Haberi getiren kadm da dahil o mahallenin bütün kadınlan, Yusuf Ağa sokağa girdiğinde perdelerini aralayıp gizli gizli onu seyrederlermiş. "Körüklü çizmelerle aslan gibi yürüyüşü..." diyordu anlatan kadm. "O yiğit duruşu..." diyordu. Gülfidan'ın onu şaşkınlıkla dinlediğini görünce, "Aaa" diyordu. "Saklama. Elbet sen de kocanın ne kadar yakışıklı bir adam olduğunun farkındasm." Oysa Gülfidan kocasına dışandan, yabancı bir kadirim baktığı gibi hiç bakmamıştı şimdiye kadar. Söylenenleri duyduktan sonra ilk defa aha gözüyle bakmayı denedi ve o kadınlara hak verir gibi oldu. Hayranlıkla seyredilecek kadar değildi belki ama fena da sayılmazdı. Yabancı gözle bakana yakışıklı görünebilecek bir adamdı. Yapılıydı bir kere. Boyu uzundu. Şakakları beyazlamaya yüz tutmuşsa da gür bıyıklanna henüz ak düşmemişti. Dedikoducu kadının söylediği gibi dimdik yürüyordu gerçekten. Kendine güvenli bir duruşu, sert bir bakışı vardı. Giyimi Girit'teki gibiydi hâlâ, fesini başmdan eksik etmiyor, kuşağını beline dolamadan sokağa çıkmıyordu. Taşlan eskitmekten korkar gibi basmıyor, dolu dolu yürüyor, bastığı yerden adeta ses getiriyordu.

Mahalledeki kadınların pek de haksız sayılmayacağma hükmedince bir kıskançlık yalazının içini yalayıp geçtiğini fark etti ve telaşlandı. Nikos'a deli gibi âşık olduğunu, onun üstüne kimseyi sevemeyeceğini hızlıca tekrarladı içinden. Kocasına karşı... Sevgi duymuyor muydu peki? Kadınlık görevlerini

yerine getiriyordu ama sevmek başka bir şeydi. Nikos'la tanışmamış, aşkın nasıl bir şey olduğunu öğrenmemiş olsa Yusuf Ağa'ya duyduğu yakınlığın sevgi olduğunu sanabilirdi ama o aşkı tanımıştı. Yusuf Ağa iyi bir adamdı. Gülfidan'la birlikte bütün aileyi bağrma basmış, annesini "valide", ağabeyini "birader" bellemişti. Kadinine, onun da kadininesiydi; Kerim Dayı'ya o da Kerim Dayı diyor, gereken saygıyı gösteriyordu ama aşk için bütün bunlar yeterli miydi ki? Kendisiyle hesaplaştığı zamanlarda "Keşke Niko'mu hiç tanımamış olsaydım" diye düşündüğü oluyordu ama hemen zihninden uzaklaştırıyordu bu ihtimali. Nikos'u hiç tanımamış olmak, hiç yaşamamış olmakla eş anlamlıydı onun için. O nasıl seviyor ve nasıl inanıyorsa aşka, Nikos'un da onu o kadar sevdiğine, aşka o derece inandığına güveniyordu. Nikos gelecekti. Er ya da geç, günün birinde mutlaka gelecekti. Girit'ten ayrıldıklan günden beri Hüsnü ağabeyini görmüyordu ama nasıl o, ağabeyi olmaktan çıkmamışsa Nikos'u da onu eve getirip annesine teslim ettiği günden beri görmüyor diye o da sevdiği kişi olmaktan çıkmış olamazdı. Birbirlerine söz vermişler, yeminler etmişlerdi. Ne evlilik bozabilirdi bu yemini ne de çocuklar. Nikos gelecekti. Yarın ya da öbür gün, beş yıl ya da on beş yıl sonra, belki de ölmeden sadece birkaç saat önce ama mutlaka gelecekti.

Karısının gebe olduğunu öğrenmek Yusuf Ağa'da da iki duyguyu birden uyandırdı. Hem baba olacağı için sevinç duyuyordu hem de baba olmanın gerektirdiği sorumluluk duygusuna sahip olup olmadığı endişesi taşıyordu. İlkinde başaramamış, karısını ve oğlunu ölümün elinden çekip alamamıştı. Şimdi nasıl başaracaktı? Doğduğu topraklardayken, parası pulu, sırtını dayayacağı malı mülkü varken sürdürememişti baba olma sevincini, şimdi devletin verdiğinden ve Cunda'daki küçük zeytinlikten başka malı ve parası yoktu. Hazıra dağlar

dayanmaz dedikleri doğruydu. Elde avuçtaki suyunu çekmek üzereydi. Bir raya oturtmak zorundaydı hayatını ve kazancını, kendisini her koşulda ailesine sahip çıkacak bir konuma getirmeliydi. “Böyle olmaz. Oğlum doğmadan önce bir iş kurmam şart” deyip duruyordu ama harekete geçecek cesareti bir türlü bulamıyordu. Artık yeterdi. Bir şeyler yapma zamanıydı.

Oğlan beklentisi tuhafına gitmedi GülfidanTn. Bütün erkekler karılannın oğlan doğurmasını beklemez miydi zaten? İş kurma isteğini daha çok garipsedi. Koca Yusuf Ağa ne işi kuracaktı acaba? Ne iş yapmıştı ki şimdiye kadar! Zeytinlik sahibi olmak dışında nasıl bir uğraşı olmuştu? Girit'ten getirilen paralar suyunu çekmeye başlayınca ortaya çıkan “iş kurma” hayaline uygun, kurulabilecek bir iş henüz bulunamamıştı. Hüseyin Efendi hayatta olsaydı, ortaklaşa sabun işine girişebilirlerdi ama babasının ne iş yaptığıyla Haşan bile hiç ilgilenmemişti ki! Yusuf Ağa da müstakbel kayınpederinin sabunhanesine defalarca gidip gelmesine rağmen işiyle ilgili hiçbir bilgiye sahip değildi. Kendi yağhanesiyle Hüseyin Efendi'nin sabunhanesi arasında az bir mesafe vardı. Kendi yağhanesindeki asidi yüksek, kalitesi düşük yağlarla posalann satış pazarlığını yapmak için gittiği, ziyaret için uğradığı olmuştu. Kayınpederinin sabunhanesiyle bütün ilişkisi de bu kadardı.

Türkiye'ye geldikleri günlerde, elindeki parayı kaptırma korkusuyla Cunda'da satın aldığı zeytinlik üstüne hesaplar yapmaktaydı son günlerde. Orayı satmaktan başka çaresi yoktu. Bundan sonraki hayatlarını sürdürebilmek için hangi işi yapması gerektiğine elinde yeterli para olmadan karar veremezdi. Mademki sıfırdan iş kuracaktı, elinde sermaye olmalıydı. İstikbalini garanti altına alacak bir iş kurmadan oğlunun doğumunu gönül rahatlığıyla beklemesi söz konusu değildi.

Cunda'daki zeytinliğe müşteri bulduğu gün çocuk gibi sevindi. Resmi işlemler iki gün. sürdü. Aha da, saha da Giritli olunca kendi aralarında kolayca konuşup anlaşıyorlardı fakat satışla ilgili şartları resmi olarak yazıya dökmeye sıra gelince işler çatallaşıyordu. Önce yeminli tercümana meram anlatmak, sonra onun, konuşulanları kâtibiadil'e[1] aktarması, sonra nasıl aktardığını taraflara bildirmesi... İşlem uzayıp gidiyordu.

"Bugün bu işi bitireceğim" diye evden çıktığı sabah heyecan içindeydi. Alıcıyla Cundamda Taş Kahve'de buluşacaklardı. Adam ilk gittiklerinde incelemediklerine bakmak istiyordu. Toprak nasıl, yeniden çift sürmek gerekir mi, gerekmez mi; ağaçların budanmaya ihtiyacı var mı, yok mu? Zeytinliğe son bir defa alıcı gözüyle bakmadan parayı vermek istemiyordu. Yusuf Ağa'nın işi daha basitti; yeni sahibine malım gezdirecek, sınırların nereden başlayıp nerede bittiğini gösterecek, parasını alacak ve geri gelecekti. Bütün iş bu kadardı.

Sahilde bir kayıkçı ile görüşüp anlaştı. Adam onu Cunda'ya götürecek, dönüşte tekne bulamama ihtimaline karşı orada kalıp işlerin bitmesini bekleyecek ve geri getirecekti. Mevsim ilkbahara dönüyordu. Hava güzel, deniz durgundu. Su cam gibi, pınl pınldı. Yol boyu elini uzatsa yakalayabileceği kadar yakınından geçen gümüş ışıltılı balıklan hayranlıkla seyretti Yusuf Ağa. İrili ufaklı balıklardan oluşan sürüler halindeydiler. Onlarm bile aileleri vardı. Kulağı küreklerin şıpırtısında, gözü balıklarda doğacak oğlunu hayal ediyordu. Haberi aldığından beri başka bir şey düşündüğü yoktu zaten. Ölen oğlunun adını mı vermeliydi yeni gelene, kendi adıyla dünyaya gelmesini, kendi kaderini yaşamasını mı sağlamalıydı?

Taş Kahve'nin önündeki iskeleye yanaştı kayık. İpi iskeledeki babalardan birine bağlayan kayıkçı, "Ben de geleyim, sıcak

1 Eski Türkçede noter.

bir çay içerim” dedi. Birlikte Taş Kahve'ye yöneldiler. Zeytinliğin yeni sahibi oradaydı, Yusuf Ağa'yı bekliyordu. Kısa bir çay molasının ardından zeytinliğe gitmek üzere hareketlendiler. Bu sefer Yusuf Ağa önerdi, “Sen de gel istersen” dedi kayıkçıya. O da ikiletmedi. Kahvede pinekleyip Yusuf Ağa'yı bekleyeceğine bir hava almış olurdu, iyi olurdu. Üçü birden yola düştüler.

Yusuf Ağa evini oturulabilir hale getirmekle uğraştığı için burayla ilgilenemediğini zaten söylemişti. Bakıma ihtiyaa vardı ağaçlann. Toprağın sürülmesi, ardından tiller çekilerek düzeltilmesi gerekliydi. Alıcı gördüklerinden pek memnun kalmadı. Yusuf Ağa deliceleri gösterip önerisini söyleyinceye kadar yüzü asık dolaştı; ancak ondan sonra gevşedi, gülümsedi. Kurumuş dere yatağındaki deliceleri içine alacak şekilde sınır taşlarını yeniden düzenler, deliceleri aşılatırsa bedavadan birkaç zeytin ağaa daha kazanabileceğini öğrenince “Al hayrını gör” diye parasını takdim etti ve izin istedi. Zaten adada, yokuşun altodaydı evi. “Siz de şuradan sahile daha kolay inersiniz” diye yol tarif etti ve gitti.

Yusuf Ağa parayı kuşağının araşma sokunca rahatladı. Eliyle bir iki vurdu kuşağının üstünden. Akimda bazı işler vardı ve ne dükkânı açacağını, hangi işi tutacağını şimdi daha rahat düşünecekti.

Adanun gösterdiği yoldan gitmek için az daha yukarı çıkmak gerekti. Adanın arka yüzündeydi zeytinlik. Oradan kendilerini aşağı saldılar mı dosdoğru sahile varacaklardı. Yokuşu tırmanırken değil de aşağı doğru sarktıklarında sıkışta Yusuf Ağa.

“Az bekle arkadaş. Ben şurada bir hacet giderip geleyim” dedi.

Bir ağaa siper aldı kendine. Hacetini giderdikten sonra geldi, yetişti. Kayıkçı da yürümekle durmak arasında ancak birkaç

adım atmıştı. Gerçekten de kestirmeydi adamın tarif ettiği yol. Onlan Taş Kahve'nin az berisine indirdi.

Denizi nasıl geçtiğini bilemedi Yusuf Ağa. Gidişteki gibi değildi. Ne balıklara baktı ne havayı kokladı. Sade hayal kurdu. Kansma bir an önce müjdeyi vermek için sabırsızlanıyordu. Eve uçarak geldi.

“İş tamam” dedi. “Tarlayı verdim, parayı aldım, geldim.”

Karısının eline tutuşturmak niyetindeydi bir deste parayı. Kuşağını çözdü, açtı. Arasını yokladı. Kuşak bütünüyle yere döküldü. Para yoktu.

Eliyle alnına bir şaplak indirdi ve kuşağını yerde bırakıp sahile koştu. Kayıkçıyı bıraktığı yerde buldu.

“Birader” dedi. “Beni tekrar Cunda'ya götürür müsün? Çok acil.”

Ne olduğunu sordu kayıkçı. O da söyledi. Parasını düşürdüğünü, gidip bulması gerektiğini, çünkü onunla iş kuracağını boğazı düğümlene düğümlene anlattı.

“Biz gidinceye kadar karanlık çökecek. Karanlıkta hiçbir şey bulamazsın” dedi kayıkçı. “Yarm sabah erkenden gel, götüreyim.”

Çaresiz döndü, evine geldi Yusuf Ağa. Sabahı zor etti. Gün ağarırken deniz kıyısında aldı soluğu. Kayıkçı daha gelmemişti. Bir taş buldu, oturdu, bekledi. Neyse ki çok gecikmeden geldi adam. Hiç konuşmadan bindiler kayığa. Sessiz sedasız bir yolculuk oldu. Zeytinliklerin arasından bulup indikleri yolun alt başına yakın bir yere çekti kayığı adam, bağladı. Bu sefer gönülsüzdü.

“Sen git bak, ben burada bekliyorum” dedi.

Yusuf Ağa tırmandı yokuşu. Oradan geçmiştik, burada durmuştuk diye diye dört döndü oralarda. Hacet gidermek için siper aldığı ağacı sonunda buldu. O ağaçtı. O ağaç olduğundan

gayet emindi. Burada durup kuşağını çözmüş, parayı ağaan şuradaki kovuğuna sıkıştırmıştı. îşi bitince kuşağını bağlamış-h. Parayı oradan almış mıydı? İşte onu hatırlamıyordu. Öylece yürüyüp gitmiş olmalıydı. Ağaç buydu ve yerindeydi ama para yoktu işte. Para kuş olup uçmuştu.

Boynu bükük döndü kıyıya. Ne kayıkçının onunla göz göze gelmekten kaçındığım fark etti ne de kayıktan indiğinde, “Sen şimdi üzgünsün ağam, para istemez” deyip gösterdiği bonkörlüğün sebebi üstüne düşündü. Kayıkçının “Yakında karanlık basacak” dedikten sonra Cunda'ya gittiğini ve Yusuf Ağa'nın ağaan kovuğuna sıkıştırdığı parayı eliyle koymuş gibi bulup aldığım ise hiçbir zaman öğrenemedi. Sadece “Acaba...” diye tahminde bulundu ve her seferinde günaha girmekten korktuğu ve böyle düşünmekten utandığı için kafasından kovdu bu düşünceyi. Tarla da yoktu, para da yoktu. Tek gerçek buydu. Başka gerçek yoktu.

Eve nasıl girecekti, bu yenilmiş, bu ezilmiş halini Gülfidan'a göstermemek için ne yapacaktı? Kendini dövmek, hırpalamak, acıtmak, canım yakmak, cezalandırmak istiyordu. Eve gitmekten vazgeçti, döndü kahveye yürüdü.

Şenlikli Bir Hıdırellez

Zaman hızla geçiyordu ve bu yeni hayata alışıyorlardı. Artık ne Kerim Dayı'nın madinadesleri vardı ne Hüsnü'nün lavtası, lirası; akşam yemeğinden sonraki kahve fasılları bitmişti. Kadinine kahveyi aramıyordu; sorsalar kahve sandığını nereye kaldırdığım hatırlamakta bile zorluk çekerdi artık. Gülfidan ve gramofon birbirlerinden ayrı düşmüşlerdi. Hangi eşyanın araşma karışıp hangi eve gittiği bile belli değildi gramofonun. Hüseyin Efendi sadece rüyalarda çıkıyordu Hamide Hanım'ın karşısına. Kahveden dönmüş oluyor, ayaklannm ucunda yatak odasma girip kansınm uyanık olduğunu görünce soluklanıyordu. Kehribar ağızlığım gümüş tabakasınm üstüne usulca bırakıp, "İşler fena" diyordu. "İstemiyorlar bizi burada. Gönderecekler." Bazen daha eski günlere götürüyordu rüyalar. Herkesin daha genç olduğu zamanlara. Hüseyin Efendi ile başlayan rüyaların çoğu Ali ile devam ediyordu ya da Ali aniden Hüseyin Efendi'ye dönüşüyordu. Bazen de evliliklerinin ilk yıllarmda oluyorlardı. Kuşağında Girit bıçağı ile görünüyordu o zaman Hüseyin Efendi. Elinde ya meşin kırbacı oluyordu ya eğri pırnar sopası. "Geliyorlar" diyordu. "Yukarıdaki köyleri basmışlar. Buraya doğru geliyorlar. Yakında burayı da basarlar." O zaman korkuyla gözlerini açıyordu Hamide Hamm.

Sadece rüya olduğunu anlayınca derin bir nefes alıyordu. “Çok şükür” diyordu. “Çok şükür. Hiçbir korkum yok. İme lefteros[1].”

Korkuyla yaşamak bitmişti gerçekten. Kadinine'nin sağlığı biraz bozulmuştu ama yakmda düzelirdi. Onun dışmda herkes kendine uygun bir yaşama biçimi seçmiş ve bunun için gereken her şeyi yerli yerine koymuş sayılırdı. Kerim Dayı yaşma başına bakmadan yalnız yaşamayı seçmişti. Söylediklerine göre düzenini kurmayı da başarmış. Gülfidan'ın delilikleri bitmişti. Yusuf Ağa'ya alışmış, ister baba gibi, ister koca gibi benimsemişti onu. Yusuf Ağa iyi bir insandı gerçekten. Üstüne titriyordu Gülfidan'ın. Bir dediğini iki etmiyordu. Haşan desen, âşık olduğunu sanıyordu. Gülfidan'm söylediğine göre güzelmiş kız, terbiyeliymiş. Ama yetmezdi ki... Daha askerliğini yapmadan, bir iş tutmadan, ne yapacağı, ailesini, kendisini nasıl geçindireceği belli değilken evlenmeye kalkmak da neyin nesiydi? Bu evlilikten vazgeçirilmesi gerekirdi. Bunu da ancak annesi olarak Hamide Hanım yapabilirdi. En azından kendisine böyle bir görev düştüğünü düşünüyordu Hamide Hanım.

Tablan geçmemişti bugün. Belki geçmiş de sesini duyuramamıştı. Ekmek azdı, akşam yemeğine ancak yeter, sabaha kalmazdı. Giyindi. Firma gidip almak lazımdı. Evde ekmek yapmıyordu artık. Yan sokakta açılan bir fırın vardı. Ekmeği genellikle kapıya kadar getiren tablandan alıyorlardı ama bazen de ekmeğin azalmasını evden çıkma bahanesi sayıyordu Hamide Hanım, “Hava almış olurum” deyip, kısa bir yürüyüşle gidip kendisi alıyordu. Resmo'daki gibi kendisini eve kapatmak istese bile yapamazdı artık. Kadinine arada evin içinde geziniyordu ama halsizdi. Değil bakkala, fırına gitmek, bahçeye çıkmaya bile üşeniyordu bazen. Haşan vurulduğu kızın peşinde dolaşmaktan evde neyin azaldığını, neyin bittiğini görecek durumda

1 (Yun.) “özgürüm.”

değildi. Yarın öbür gün askere gittiğinde evin bütün işi zaten onun üstüne kalmayacak mıydı? Hem sokak iyi geliyordu Hamide Hanım'a. Dünyada olduğunu, yaşadığını kendine ve herkese kanıtlamanın yolunun sokaktan geçtiğini anlamıştı. Hayat evin dışmda şekilleniyordu, eve yalnızca etkisi ve gölgesi düşüyordu.

Kapıdan çıktığında tuhaf bir şey oldu. Sokağın köşesindeki direğe kolunu dayamış bir adam bir şeyler aranarak bakıyordu etrafına. "Hüsnü!" dedi içinden bir ses. Yüreği hopladı. "Hüsnü gelmiş." Adresi öğrenmiş, annesinin evini anyor. Gelmiş olabilir miydi? Belki de. Neden olmasın? Yapamamıştır orada. Eleni ile iyi kötü anlaşmıştır da anasıyla... Mahallede kimseyle geçinemeyen Anastasya Hanım'la anlaşamamıştır. Hasrete dayanamamış da olabilir. Belki babasının öldüğünü öğrenmiştir, anasını yalnız komamak için... Olur mu olur. O yürek kalkıklığıyla bir iki adım attı adama doğru. İçinden gelen koşup sarılma isteğini güçlükle bastırıyordu. O sırada adam duruşunu değiştirdi, direğe dayadığı kolunu indirdi, hafif yan döndü ve Hüsnü görüntüsü silindi gitti. Durakladı Hamide Hanım. Adama doğru, neredeyse koşar adım gitmekteymiş meğer. Adam dönüp baksa rezil olacak. Çabucak yönünü değiştirdi, fırın sokağma döndü. Hüsnü ile kavga ediyordu içinden. "Ne olurdu gelseydin. Bu garip anacığını yapayalnız komasaydın. Bak herkes birer birer çekiliyor çevremden. Yakında bir başıma kalacağım."

Firma girdiğinde Hüsnü ile hesaplaşması bitmemişti daha. Dalgmdı, kafası bulanmıştı.

"Ena psomi"[1] dedi. Taze ekmeklerin dükkânı kaplayan sıcacık kokusunu duyunca, "Zesto psomi"[2] diye ekledi. Evde anlatılan fıkra geldi aklına, gülümsedi.

1 *(Yun.)* "Bir ekmek."
2 *(Yun.)* "Sıcak ekmek."

Fırına yoktu dükkânda, yeniyetme biri vardı, yanındakiyle sohbete dalmıştı. Sözünün kesilmesine sinirlenmiş gibi hışımla döndü. Yanındaki adama gözleriyle Hamide Hanım'ı, işaret ederken, “Bir de gülüyor” dedi. “Öğrenemediler bir türlü Türkçeyi. Tango bunlar. İnan olsun gidenlerden daha gâvur. Onlar hiç olmazsa Türkçe biliyormuş.”

Arkadaşından alkış beklentisi içindeydi. Hamide Hanım'a döndü.

“Türkçe isteyeceksin” dedi fırından yeni çekilmiş küreğin üstündeki sıcacık ekmeklerden birini alıp elinde sallayarak. “Türkçe istemezsen ekmek yok.”

Hamide Hanım, sözlerden çok vücut dilinden anladı söylenenleri. Resmo'daki evde her anlatıldığında güldükleri fıkradaki gibi, “Bırakmıyorlar orda soğusun” değildi. Türkçe konuşmayana ekmek vermiyorlardı. Ne sıcağım ne soğuğunu.

Arkadaşından hâlâ alkış bekliyordu delikanlı. Döndü çıktı fınndan Hamide Hanım. “Dilim olsaydı” diye düşündü. “Sıcak ekmek...” demek için değil, Türkçeyi neden bilmediğini anlatmak için istedi dili olmasını. Haşan zaten az çok bir şeyler biliyordu, onun öğrenmesi kolay oldu. Gülfidan komşularıyla haşır neşir olmaktan söktü Türkçeyi. Konuşuyor, anlaşıyor artık. Kadinine öğrenmedi, inat ediyor öğrenmeyecek. Hamide Hanım da evde kendi kendine nasıl öğrensin? Girit'te günlük hayatlarma, ibadetlerine karışılmadığım ama Türkçe konuşmalanna izin verilmediğini, Türkçeyi bu yüzden öğrenemediklerini söylemek isterdi oysa. Öğrenme imkânı olsaydı öğreneceğini, ama adada Türkçe bilen hemen hemen hiç kimsenin bulunmadığını anlatmak için isterdi bu oğlana Türkçe konuşabilmeyi. Ama değmezdi. Hiçbir şey söylemedi. Bir gece ekmeksiz kalsalar kimse acından ölmezdi.

Hızlı adımlarla gerisin geri döndü, evine yürüdü. Ne deminki adam ne Hüsnü vardı aklında. İçinden herkesle, en çok

da kendisiyle kavga ediyordu. Niçin öğrenemiyordu? Bir gün önce bakkalda benzer bir zorluk yaşamışh. Gerçi bakkal, fırıncı yamağı gibi davranmamıştı. Herhangi bir alaya veya aşağılayıcı laf söylememiş, tam tersine, müşterisinin ne istediğini anlamak için elinden geleni yapmıştı. İspirto istediğini samp mavi sıvıyla dolu bir şişe uzatmıştı da Hamide Hamm ancak elleriyle kibrit çakma işaretleri yaparak başarmıştı anlatmayı. Böyle yürümėzdi hayat. Bugün ekmek almasa olurdu, peki yann? Hem yalnız ekmek değildi ki... Hep dönecek mi dükkânın kapısından? Eve varmamıştı daha. Durdu. Dün bakkal, bugün fırına... Yarın kim bilir kim? Türkçe öğrenecekti elbette ama onlar da Türkçe bilmeyenin de burada yaşamak zorunda olduğunu öğrenecekti. Döndü. Doğru firma gitti. Deminki oğlanın yarımda gösteriş yapacağı kimse yoktu bu sefer. Arkadaşı gitmişti. Dikildi karşısına, gözlerinin içine bakarak:

“Ena psomi” dedi. “Zesto psomi.”

Delikanlı tutuldu kaldı. Şaşkınlıkla parayı aldı, ekmeği uzattı. Aynı kararlı adımlarla fırmdan çıkıp uzaklaşmakta olan Hamide HanımTn arkasmdan bakakaldı.

Hasan'ı evde buldu. Annesinin eve elinde ekmekle geldiğini görünce, “Ben alırdım” dedi. Öyle bir bakış attı ki Hamide Hanım, devam edemedi. Yanından geçerken de,

“Gelirken alsaydm o zaman” dedi. “Aldın mı?”

Haşan cevap vermedi. Annesinin öfkesinin geçmesini bekleyecekti. Bu durumdayken ne söylese karşı çıkacağı belliydi. Ancak yemekten sonra sakinleşmiş olduğunu gördüğünde açtı konuyu. Emine'yi istemeye gidilecekti. Hem de en kısa zamanda. O, Emine'yle konuşur, zamanı belirlerdi. Askere gitmeden önce çözülmesi gerekirdi bu işin. Emine'ye söz kesmeden, nişan takmadan Ayvalık'tan ayrılmak istemiyordu. Nereye gideceği belli değildi; izne gelip gelemeyeceği bile belli değildi.

Gidip aylarca, hatta bütün askerlik süresince gelememek vardı. Öyle sürüncemede kalmamalıydı işler, en azından söz kesilmeli, bir nişan olsun takılmalıydı.

Karşı çıkacak, neden erken olduğunu anlatacak mecali yoktu Hamide Hanım'm. Şimdi uğraşamazdı. “Evlensin de alsın boyunun ölçüsünü” diye geçirdi içinden ama duyulur duyulmaz bir sesle sadece “Olur” dedi.

Kadinine iyi olmadığım söyleyerek, Kerim Dayı o sıralarda eve pek uğramadığı için kız isteme ziyaretine katılmadılar. Hamide Hanım kızım ve damadım yamna alarak gitti. Haşan ailenin “mutaassıp” olduğunu söylemişti. Böyle aileler evlerine yabana erkeğin girmesinden pek hoşlanmazlardı ama o da tek başına gidecek değildi. Gece boyunca Haşan'ın onları akraba yapmak için uğraştığı aileyi gözledi. Baba Mehmet Efendi karışma göre yaşlıydı ama yaşına göre dinçti. Güven veren bir duruşu vardı. Bir zamanlar san olduğu belli ama tümden beyazlamış saçlan, uzunca sarı sakalı ve beklenmedik bir masumiyetle bakan masmavi gözleri olan bir adamdı. İsa Peygamber tasvirlerine benziyordu ama Hasan'ın aktardığına göre gayet koyu bir Müslüman'dı. Evde her konuda onun dediğinin olduğunu anlamak için birlikte yarım saat geçirmek yeterliydi. Kansımn ve iki kızımn ona gösterdiği hürmet fazlasıyla mübalağalı geldi Hamide Hanım'a. Oğlu evde değildi ama olsa aynı davranışları onun da göstereceğinden kuşku yoktu. Ağzından çıkan her sözün emir telakki edildiği, hiçbir buyruğunun sorgulanmadığı belliydi. Anne aşırı denecek kadar sessiz, ufak tefek, yaşsız bir kadmdı. Hamide Hanım'la aynı yaşta olabilirlerdi, ondan çok daha genç de olabilirdi; her şeyi önceden kabullenmiş, boyun eğmeye alışkın bir hali vardı. Dünürünü gözledikçe onunla hiçbir ortak noktası olamayacağı kanaatine vardı. Farklı dünyaların insanlarıydılar, konuşabilecekleri

konu bulmakta bile zorluk çekerlerdi. Zaten ortak konuları olsa bile ortak dilleri yoktu.

Emine'yi ise gözü tutmadı. Hasan'ın onu nerede gördüğüne, nasıl âşık olduğuna, niye âşık olduğuna akıl sır erdirebilmiş değildi. Belli, uysal bir kızcağızdı; güzel, masum bir yüzü; güzel yüzünün yanı sıra belki pek çok meziyeti vardı ama Hamide Hanım'ın ideal gelin olarak düşündüğü kızlara hiç mi hiç benzemiyordu. Haşan'a uygun bir gelin adayı olarak hep Şükriye gibi birini düşünmüştü şimdiye kadar. Ancak öyle bir kız uçarı oğlunu kendine bağlar, çeker çevirirdi. Gerekirse çataçat kavga ederdi Hasan'la, zaman zaman nükseden kaçıp gitme isteklerine ket vurmayı becerirdi. Bu kızcağız annesi gibi, pek pısırık görünmüştü gözüne. Sağlıklı, dinç, ona gürbüz çocuklar doğurabilecek bir kadın lazımdı Hasan'a. Emine narindi, incecikti, çıt edip kırılıverecek incir dalı gibiydi. Hasan'ın tek sözüyle günlerce gözyaşı dökecek biri gibi görünüyordu. Elfiye de olurdu ama Haşan razı gelmezdi. Başka bir neden ileri sürmeyi ayıp sayardı da her zaman söylediğini, kardeş gibi büyüdüklerini söylerdi yine, istemezdi.

Verimkâr değildi aile. “Biz şimdilik düşünmüyoruz” dediler, “Yaşı küçük” dediler; bir türlü razı olmadılar. Kendilerini naza çektiklerini düşünüyordu Hamide Hanım. “Senden iyisini nereden bulacaklar?” diyordu. Aracılar buldu gönderdi Haşan; gizli gizli övdürdü kendini; yine de çok uğraştırdılar. Sonunda razı olduklarında, “Ben ḋemedim mi?” demeyi ihmal etmedi zaten annesi. Mehmet Efendi, razı oldu olmasına ama bir şartı vardı. Haşan eğer nişan olduktan sonra evlerine rahatça girip çıkabileceğini düşünüyorsa yanılıyordu. Nikâh olmadan adımını atamazdı.

“Olur” dedi Haşan. “Nikâhlanınz o zaman.”

Hamide Hanım “Delirdin mi? Ne nikâhı!” diye başladı, akima gelen bütün olumsuzlukları saydı. Nişan bir yüzüktü,

icabında atılırdı ama nikâh öyle miydi ya! Askerliğini yapıp gelsindi. Ne acelesi vardı? Hem ona kız mı yoktu? Daha güzelini bulurlardı. Daha neler neler söyleyip vazgeçirmeye çalıştı oğlunu ama ne yaptıysa olmadı. "Daha iyi" diyordu Haşan. "İşin resmiyet kazanması daha iyi. Nişan dediğin nedir ki? Ben askerdeyken karşısına daha parlak, daha zengin, daha yakışıklı, daha çok seveceği biri çıkarsa ne olacak? Nikâh iyidir."

Annesinin "Senden yakışıklıyı nereden bulacak?" sözleri falan kâr etmedi. Hemen hazırlıklara girişildi. Yıldırım nikâhı... Çabucak. En yakın akrabalar, tanıdık birkaç kişi, Resmiye Hanımlar, Şükriyeler ve şahitler huzurunda kıyıldı nikâh. Haşan o eve ve çok kısa bir süre sonra kayınpederinin gözüne girmeyi başardı. Kanı Hasan'a ısmdıkça işi yokuşa sürmesinin nedenini de açıkladı Mehmet Efendi. Ailenin Giritli olmasıydı sorun. Çok şey duymuşlardı Giritliler hakkında. O yüzden işte... Neler duyduklarını öğrenmeye çalıştı Haşan. Kaympederi hepsini söylemedi ama bir tanesi hâlâ aklını kurcalıyordu. Giritlilerin ölülerini şarapla yıkadıklan söyleniyordu. Doğru muydu bu? Şarapla ölü yıkamak mı? Daha neler! Haşan kahkahalarla güldü bu dedikoduya. Şarap ölülere harcanmayacak kadar kıymetli bir şeydi Girit'te. Bunlara birlikte gülmeyi başardıktan sonra Emine'yi alıp gezmeye götürme iznini kopardı. Eve rahatça girip çıkmaya başladı. Sofraya bile davet edildi.

Yemeklerin yer sofrasında yenmesi hoşuna gidiyordu. Bu evde gerçek Anadolu ile tanıştığını düşünüyor, bu tanışıklığın askerlikten önce yaşanmasına içtenlikle seviniyordu. Öyle ya, asker ocağmda Anadolu'nun her yöresinden gelen gençlerle karşılaşacaktı. Bu yaşam şeklini, bu âdetleri görmesi, tanıması onun için bir kazançtı. Evlerinde yatak odası diye ayrı oda bulunmadığım keşfetti zaman içinde. Masa sandalye gibi, karyola diye bir şey de yoktu. Sedirler vardı, bir de şilteler,

minderler. Yataklar akşam yere seriliyor, gündüz toplanıp yüklük denen bir dolabın içine konuyordu. Böylece gece silme yatak olan oda, gündüz kocaman bir oturma odasına dönüşüyordu. Annesine bunları anlattığında yüzünde beliren hoşnutsuzluğu gizlemeyi başaramıyordu Hamide Hanım. Aile ile ilgili ilk yargılarında yanıldığını kabul ediyordu. Emine'nin annesi onun sandığı gibi etliye sütlüye karışmayan, kendi halinde bir kadın falan değildi. Haşan'ın anlattıklanna bakılırsa evi, çocukları, Mehmet Efendi'yi bile asıl yöneten oydu. Nikâhlı kansını alıp Hıdırellez'e götürme iznini Haşan, Mehmet Efendi'den değil ondan almak zorunda kalmış, üstelik epeyce zorlanmıştı o izni almak için.

Birtakım planları vardı Hasan'ın ve bunların gerçekleşmesi için kız kardeşinin işbirliği şarttı. Gülfidan'dan bunun sözünü alması pek kolay olmadı. Annesinden gizli işler çevirmek ürkütüyordu onu ama ağabeyinin sırdaşı olmanın hazzı da bambaşkaydı. Annesini ve Kadinine'yi evden çıkmaya, Hıdırellez şenliklerine birlikte katılmaya ikna etmesi gerekiyordu; görevi buydu. Hamide Hanım Gülfidan'ın bu ısrarını anlamadığı gibi, Hasan'ın kız kardeşini desteklemesini, "Buranın Aya Yorgi Günü sayılır. Git tabii. Ne güzel olur, eğlenirsiniz" demesini de tuhaf karşılamıştı. Ne olmuştu da iki çocuğu birden onları eğlendirmeye karar vermişti? Üstelik Hamide Hanım Hıdırellez de neymiş, nerede yapılıyormuş, nasılmış diye merak bile etmemişken... Haşan davet haberini getirdiğinde, "Niye komşularından biriyle gitmiyor?" diye sormuştu, hatta "Yeni ahbabı terzi hanımla gitsin" diye öneride bulunmuştu. Ama bunları dikkate almak yerine Gülfidan, Kadinine'nin de gelmesi konusunda ısrar etmişti. Yaşlı ve hastaydı Kadinine. Evden çıkmak istemezdi herhalde. Oysa şaşırttı Kadinine kızını. Gitmeye en az Gülfidan kadar hevesli çıktı. "Ne varmış canım! Gideriz.

Boğulduk kaldık evde” dedi. Annesi böyle deyince teklifi reddetmek için hiçbir gerekçesi kalmadı Hamide Hanım'ın. Yine de gitmeye sıra gelince, “Madeni kıra çıkılacak, orada ne yenecekse hazırlayın beraber. Ben daha sonra gelirim” deyip kızını önden gönderdi Kadinine.

Gün öğlen olmadan Gülfidan'daydı Hamide Hanım. Kızı kısacık saçlanyla kapıda görününce “Saçların!” diye bir çığlık atmaktan kendini alamadı. O güzelim saçlarını kesip atmış. Karantinada bit korkusuyla herkesin saçını kestiklerinde bile kıyamamış, dokunamamışlardı onun gür kumral saçlarına. O nasıl olmuş da koyun gibi kırpılmasına izin vermişti o güzelim saçların.

“Ne yaptın? Neden yaptın?” sorularına omuz silkmekle karşılık verdi Gülfidan.

“Kocam izin verdi” dedi. Bu kinayeli yamtla yıllar önce saçım kesmek istediğinde söylediklerini anımsatmış oldu annesine. Yoksa annesi bilmez miydi yıllardan beri bunu yapmak istediğini? Baban izin vermez, ağabeyin kızar diyerek onu durduranın kendisi olduğunu unutmuş muydu?

Saçlarından sonra hazırladıklarıyla da şaşırttı annesini Gülfidan. Yumurta haşlamış, patates kaynatmış, daha da ileri gidip yaprak sarması bile yapmıştı. Taze bakla ile taze soğam ekleyince piknikle ilgili bütün hazırlık bitmiş olacakta. Kıra gidileceğini, orada sofra kurulacağım öğrendiğinde Gülfidan'a yardım etmesi gerektiğini düşünmekle yanılmış demek. Kızından böyle bir beceriklilik beklemiyordu doğrusu. Hıdırellez kutlamaya kırda başlanırmış. Komşularla birlikte hareket edilecekmiş. Herkes bir şeyler hazırlayacakmış. Aralarında keşkek ve höşmerim yapacak olanlar varmış. Kadinine bile canlandı, dirildi bunlan duyunca. Hele bu kutsal sayılan günde çimlerde yuvarlanmanın hastaları iyileştirdiğini öğrenince keyfi yerine

geldi. Çimlerde yuvarlanma konusu da heyecanlandırdı onu. Madem iyi geliyordu, o da yuvarlanacaktı.

Terzi Halise Hanım'la da tanıştı Hamide Hanım. Bu kadını merak edip duruyordu. Gelini hakkında en çok şeyi bilen oydu şu anda. Nasıl bir kızdı Emine? Ağzını aramayı, herhangi bir falsosu olup olmadığını öğrenmeyi kuruyordu ama fırsat bulamadı. Buna elverişli bir ortam yoktu. Emine katılmıyor muydu Hıdırellez gezisine, kıra gelmiyor muydu? Sadece bunu sordu. Mühim bir işi varmış, gelemiyormuş. Cevap bu kadardı. Pek konuşkan değildi ama tatlı kadındı Halise Hanım. Gülfidan'ın sevdiği kadar vardı. Üstelik Rumca biliyordu. Hamide Hanım'a kendi dilinde sohbet etme imkânı tanıyordu. Selanik'ten gelmiş mübadillerdenmiş onlar da. Selanik'teyken kendi aralannda daha çok Rumca konuşurlarmış.

Hamide Hanım'ın tahmin ettiğinden çok daha eğlenceli geçti kır gezisi. Kadinine gerçekten de yattı yuvarlandı çimenlerin üstünde. Genç kızlar maniler söyledi birbirlerine, kadınlar neşeli türküler okudular. Küçük kâğıtların üstüne dilekler yazıldı. Akşama gül fidanına bağlanmak üzere hazırlandı. Bazıları da Hızır ve İlyas peygamberlerin buluşacağı yere, deniz kıyısına götürülüp denize atılmak üzere kâğıtlar üzerine çizdiler onlardan istediklerini. Genç kızlardan bazılarının küpe, yüzük, boncuk gibi şeyleri çömleklere koyup ağzını kapattıklan da dikkatinden kaçmadı Hamide Hanım'ın. Meğer bu da kısmet açmak için yapılan bir işlemmiş. Ertesi sabah o çömlekler yine şenlikle, maniler eşliğinde açılacakmış. Dönerken de demetlenip kapıların üstüne asılmak üzere kır çiçekleri toplandı.

Eve geldikten sonra ne zaman gitmek üzere ayaklansalar durdurdu onları Gülfidan. Bitmemişti ki... Daha gece ateş yakılacak, üstünden atlanacaktı. Hem bugün tutulan dileklerin gerçekleşmesi için önceki günahlardan arınmak gerekiyordu.

Bunun için de banyo yapılması şarttı. Banyo yapılan yerde yatılması da gerekiyordu. Bu sonuncuyu Gülfidan eklemişti ama annesiyle Kadinine'nin evlerine dönmelerini önlemek için başka çaresi yoktu.

Ateşin üstünden atlamak da çok eğlenceliydi. Beceremedi ama Kadinine bile denedi atlamayı. Onca hareket, onca yorgunluktan sonra banyo iyi geldi fakat öyle gevşetti ki yorgun bedenlerini, Gülfidan “Artık gidebilirsiniz” dese bile gidecek gücü kendilerinde bulabilecekleri şüpheliydi.

Emine, Haşan, Bir de Havva Hanım

“Hazırlan. Sen de gidiyorsun” dedi küçük kızına Havva Hanım.

“Amaan” diye mızıklandı Aysel. “Hep gönderiyorsun ama beni istemiyorlar ki... 'Hadi sen git, şurada biraz oyna' deyip kovuyorlar yanlarından.”

“Olsun” dedi Havva Hanım. “Ne derlerse desinler sen yine de yanlarında dur, ayrılma.”

Emine çoktan hazırlanmıştı. Tepeden tırnağa süzdü annesi.

“Bunu mu giydin?” dedi. Terziliği öğrendiğini göstermek için kendisine diktiği ilk elbiseydi sırtmdaki. Annesinin “Çıkar onu, falanca elbiseni giy” demesinden korktu ama öyle bir şey demedi Havva Hanım.

“Saçım tara kardeşinin” dedi.

Önüne oturtmadan önce Aysel'in belinde kalmış, aşağı indiremediği eteğini çekti, düzeltti Emine. Sonra omuzlarından bastırıp çöktürdü önüne. Çekiştire çekiştire saçlarını taramaya başladı.

“Abla... Acıtıyorsun!” diye bağırdı çocuk. Emine tarağın tersiyle hafifçe vurdu kafasına. “Sesini kes” demekti bu. Aysel de kesti sesini. Gür çocuk saçları açıldı, tarandı, ikiye ayrılıp ölçüldükten sonra uçlarına beyaz siresaten kurdele bağlanıp fiyonk yapıldı.

“Tamam, kalk; hazırsın” dedi ablası.

Bir çiftin yamnda eşlikçi olarak gitmek tatsızdı ama yine de gezmek gezmekti. Her zaman ele geçmeyen bir fırsattı. Hep zıplaya zıplaya indiği merdivenin tırabzanından kayarak indi bu sefer. Kapının önüne çıkıp bekledi. Emine onu beklemedi ama. Üstüne annesinin daha pek giymediği nefti yeldirmesini almıştı. Görürse kesin durdurur, “Kendi mantonu giy” diye kalın, kahverengi paltoyu tutuştururdu eline. Hızlı adımlarla kiliseye doğru yürüdü. O kadar hızlı yürüyordu ki Aysel ancak koşarak yetişti ablasına. Hasan çoktan gelmişti. Şimdi artık tütün deposu olarak kullanılan Aya Triyada Kilisesinin köşesinde bekliyordu.

Küçük odanın penceresine geçti Havva Hanım. İki kızının arkasından baktı. İki adımda bir sekerek ablasma yetişmeye çalışan Aysel'e acıdı. Gözcü diye gönderiyordu çocuğu her seferinde. Bir şey yapabilecekmiş gibi... Kendisi de söylüyor ya, saf dışı bırakıyorlarmış onu. Âşıklar... Hiç âşık olmadı o. Âşık olacak zamana gelemeden eniştesinin karısı oluverdi. Ablasının ölümüne üzülüp üzülmediğini bile hatırlamıyor. O kadar çocuktu. Sokakta oynuyordu, “Gel, ablanın yerine sen geçeceksin” dediler. Neden, diye sormayı bilmiyordu ki... Yaşadığı hiçbir şeyin nedenini bilmiyor. Ablası ölünce çocuğu öksüz kalmasm diye... Yok, öyle dememişlerdi. Annesi ölünce öksüz kaldı zaten. Üvey anne eline düşmesin diye. Söylenen buydu. Neden? Üvey anneler canavar mıdır? Eniştesi başka bir kadınla evlenseydi o kadın öldürür müydü çocuğu? Ama zaten öldü. Annesinin ölümünden birkaç ay sonra küçük oğlan da gitti arkasından. Ne ablasının ölüm nedenini biliyor ne oğlanınkini. Oğlanın bir adı vardı muhakkak. Onu bile hatırlamıyor. Adını unutturmayacak kadar yaşamadı ki... Ablasının nesi vardı acaba, neydi hastalığı? Hastalandı, birkaç ay içinde de öldü.

Lohusa hastalığı mıydı? Belki de. Küçücük bebeği kalınca arkasında... İşte o çocuk için dediler, üvey anne eline düşmesin diye. Madem teyzesi varmış, o baksın çocuğa. Teyzesi nasıl bakacak? O da çocuk daha. Bakar bakar. Yabana değil ki... Enişte si. Teyze on iki yaşında. Beş taş oynuyor sokakta. Üstünü bile görmemiş daha. Sokakta oynarken çağrılıp gelin edildi. Üstünü gördükten hemen sonra gebe kaldı zaten. Nasıl olsa büyümeyecek mi, dediler. Büyüyünce evlenmeyecek mi? Hem kurulu düzen. Ablası yeni gelindi zaten. Çeyizinin çoğuna el değmedi daha. Küçük kıza çeyiz yapmak da gerekmez. Ablasının çeyizi onun olur. Ablasının evi onun evi, kocası onun kocası olur. Tam dedikleri gibi oldu. Çocuk kadm, çocuk gelin... Oyuncak bebeğini bırakıp kendi bebeğini aldı kucağına.

Kimse “Olmaz. Olmasm. Hiç olur mu öyle şey! ” dememiş. Çok kolayma gelmiş herkesin. Sokaktan çağırıp gelin etmişler küçük Havva'yı. Gelin telleri parlak parlak. Pek hoşuna gitmiş. Başına oynasın diye taktıklarını düşünmüş.

Aksi, sert, huysuz bir anne sanıyor çocuklan onu. Oysa mecbur buna. Emine ile sadece on dört yaş var arasında. Onun oyun arkadaşı olmamak için sert bir anne olmaktan başka çaresi yok. Emine'ye bakarken ne çabuk akimdan geçti bunlar. Nasıl da koşarak gidiyor sevgilisine. Özeniyor mu? Kıskanıyor mu kendi kızını? Belki de. Bilmiyor ki... Duygularını tahlil etmeyi bilmez. Hissetmeyi bile unuttu neredeyse. Sevgili olmak, sevmek, sevildiğini bilmek, hele aşk dediklerini bilmediğini bile bilmiyordu şimdiye kadar. Demek böyle bir şeymiş. Kanatlandırıyor insanı. Oysa o, yaşadığından farklı bir hayatı olabileceğini hiç düşünmedi. Emine'nin yaşındayken Emine'yi çoktan doğurmuştu çünkü.

Kızının kendi mantosunu değil, onun yeni yeldirmesini giydiğini fark etmemiş gibi yaptı. Renkli diye özenmiş zaar.

Hıdırellez'e gideceklermiş. Gitsinler bakalım. Zaten kimse teklif etmez ki ona. Anne, sen de gelmek ister misin, diyen yok. Mehmet Efendi'nin hiç işi olmaz öyle çalgı çengiyle, gezmekle, eğlenceyle. Hele şu diplerindeki damdan, göz göre göre bir küp altın uçup gittikten sonra ağzını bıçak açmıyor. Varmış öyle bir alet. Duası da varmış hatta. Duasını okuya okuya dolaştırdığında altın olan yerde işaret verirmiş. Gerçi bazen aldanır, paslı demire, tenekeye falan da işaret verirmiş ama olsun. Yaptırsaydı o da. Köylüsüdür diye, doğru dürüst tanımadığı adama, "Al kullan. Benim malları verdiklerinde çıkarsın" demeden önce duaası ile birlikte çağırıp aratsaydı o aletle.

Bunları konuşunca kızar Mehmet Efendi. Dırdır etmekmiş. Değil. Ne dırdırı? Asma kilidiyle birlikte anahtarı teslim etmeden önce arattırsaydı, altın var mıdır diye baktırsaydı, şimdi dövünmezdi böyle. Hep duyuyorlar. Gâvurlar giderken altına çevirmişler mallarının mülklerinin parasını. Onların gömdükleri altınları buluyorlar, bulanlar zengin oluyor. Kuyulardan, bahçeden, tavan aralarından çıkıyor küp küp, teneke teneke altınlar. Ayvalık'ın gâvurları çok zenginmiş. Döneriz diye gitmişler. Gelenler de öyle yapmadı mı zaten? Döneceklermiş gibi geldiler. Şimdi öğrendiler geri dönmenin yasak olduğunu. Artık hep, ölünceye kadar burada yaşanacağını, öldükten sonra da burada kalınacağını yeni yeni öğreniyorlar.

Bu eve baktırdı mı Mehmet Efendi? Yok. Yalnız söylenir boş boş. Belki burada da var. Daha geçende, öteki mahallede bir kadın badana yapmak için merdiveni dayamış duvara, pat, dayadığı yer içeri göçüvermiş. Çatma duvarmış, tahtaların arasındaki boşluğa gizlemişler bir teneke altını. Bulan yaşadı. Bu evin duvarları da çatma. Belki var burada da. Bir baktırsa...

Yakında çalışamayacak. Yaşlandı iyice. Yorgunluktan ölü gibi geliyor eve. Elâlemin malında çalışıyor. Başkasının çiftini

sürmek kolay mı? Öküz möküz verileceği yok. Zaten sonunda o da anlar gibi oldu ama ne yaph, olanca parayı verip aldı şimdi çifte gittiği öküzleri. Devlet tarla verdi ama nerde adadaki çiftlik, nerde buradaki tarla... Kendi ekip biçtikleri yetmez oldu karınlarını doyurmaya. Mehmet Efendi elin tarlasına, zeytinine çift sürmeye gidecek kuvveti şimdilik bulur ama gün günden kocamakta. Ölüp kalacak o tarlalarda bir gün. Osman yetişmedi daha. Kızlardan desen hayır yok. Biri evlendi say. Yarm öbür gün gidecek kendi evine. Öteki okul çocuğu daha. Sen ancak pencerelerden bakarsın böyle, dedi kendi kendine pencere başmda düşüncelere dalıp kaldığını fark edince Havva Hanım. Arkalarından baktıkları çoktan gitmişti. O da çekildi pencereden.

Yamna gelinceye kadar yukarıdan aşağı, aşağıdan yukan süzmüştü sevgilisini Haşan. Hızlı hızlı yürürken eteği bacaklarma dolanıyordu. Bacakları kurtarmak için eteği söküp attı hayalinde. Bacakları kim bilir ne kadar düzgündü. Görmek istiyordu, dokunmak, okşamak... Artık kansı değil miydi? Hayalinde çıkardı üstündeki pardösüyü, bir kenara fırlattı. İncecik belinden iki eliyle kavradığı gibi yukarı kaldırdı. Emine'nin evde kemer bulamayınca belini iyice sıkmak için annesinin kuşağım bağladığım anlamadı. Onu ilk gördüğü günkü beyaz çiçekli mavi eşarp vardı başında. Eşarbı indiriverdi başından, kestane rengi saçlarını okşadı hayalinde. Saçı görünsün diye Emine'nin başörtüsünü özellikle gevşek bağladığım da fark etmedi. Başım göğsüne dayadı, kokusunu içine çekti. Yine hayalinde. “Güvercin bakışlı sevgilim benim” dedi. Bunu hayalinde değil, gerçekten söyledi cima fısıltı halinde. Emine'nin duyup duymadığını bilemedi.

Elleri boştu Emine'nin. Ne bohça ne çanta...

“Bir şey almamışsın” dedi yine fısıltıyla ama deminkinden az daha yüksek.

Annesinin orada olduğunu kesinlikle bildiği koltuk penceresini işaret etti gözleriyle Emine.

“Annemle birlikte hazırlandık” dedi gülerek.

Anladı Haşan. Havva Hanım göz açtırmamış demek. Kaynanası... Köşedeki küçük penceredeydi gerçekten. Haşan ona bakmıyormuş, onu görmemiş gibi yaptı.

Aysel'in başını okşadı.

“Ne haber?” dedi.

Gülümsedi Aysel, cevap vermesinin beklenmediğini bildiği için bu soruyu yanıtlamak yerine başka bir şey sordu:

“Baykuş taklidi yapmayı da biliyor musun?”

Serafina'ya yaptığı hayvan sesi taklitlerini Emine'ye de yapmıştı Haşan. Emine'den çok Aysel'in ilgisini çekmişti taklitler. Sevgililerin yarımda dolaşmanın tek eğlenceli yanı buydu zaten.

“Hımm... Baykuş!” dedi Haşan. “Sen biliyor musun ki baykuş sesini; daha önce duydun mu?”

“Yoo, duymadım. Duymadım ama merak ediyorum. Yapamaz mısın?”

Düşünceli pozu verdi kendine Haşan.

“Baykuş sesine çalışmam lazım. Sana çakal sesi yapsam olur mu?”

“Olur” dedi Aysel. Çakal sesi de duymamıştı. Aysel'i çakal sesiyle tavlayıp kendi taratma çektiğini düşünerek Emine'nin eline uzandı. Avcunun içinde sıkıp parmak uçlarım öpmeye kalkmca Aysel yetişti. Yasak hareketlerden biri sayılırdı. “Değmeyecek, dokunmayacak” demişti annesi. Ablasmın eline asıldı, kurtarmaya çalıştı Hasan'm avcundan. Tembihliydi. Görevliydi. Çakal sesi için görevini ihmal edecek değildi.

“Çek” dedi. “Elini çek.”

“Olur” derken Emine'yle göz göze geldi Haşan. İkisi birden gülümsedi.

Ayvalık'ta bütün sokaklar denize inerdi. Hasanlann evi de denize inen o sokaklardan birindeydi. Doğruca oraya yöneldiklerini fark edince, “Hani Hıdırellez'e gidecektik?” diye hatırlatmaya çalıştı Aysel.

İkisi birden dönüp aynı anda “Gideceğiz” dediler. “Sonra.”

Kadinine evdeydi. Onu evde bulunca ikisi de şaşırdı ama en çok Haşan şaşırdı.

“Siz...” dedi. Kekelememek için yutkundu. “Hani... Gidecektiniz. Neden gitmediniz?”

“Annen gitti” dedi Kadinine.

Haşan'ın umutsuzlukla Emine'ye baktığını görünce bir şeyler sezinler gibi oldu.

“Ben de gideceğim” dedi aceleyle. “Kıra çıkılıp yemek yenecekmiş ya... Annen hazırlık için Gülfidan'a yardıma gitti.”

Haşan derin bir soluk aldığını büyükannesine göstermemeye çalıştı. Kadinine kaçm kurasıydı. Tabii ki gözünden kaçmadı. Gençleri rahatlatmak gerek, diye düşündü. Emine'yi elinden tuttu, “Gel kızım” deyip oturma odasma götürdü. Kanepeye oturttu, sırtına yastık bile koydu.

Emine bu abartılı ilgiyi neye yoracağını bilemedi. Kadinine neyi yapmasını istiyorsa yaptı.

Rahat ettirdiğinden emin olunca, “Nasılsın?” dedi Feride Hanım. Yarı Rumca yarı Türkçe Emine'yi konuşturmaya çalıştı. “Annen baban nasıl? Öğrendiğime göre iki kardeşin varmış. Okula gidiyorlar mı?”

“Gidiyorlar” dedi Emine. Sonra durdu. O kadar şaşkmdı ki ne söylediğinin ancak söyledikten sonra farkına varmıştı. “Ha... Yok, gitmiyorlar” dedi. “Osman okulu bıraktı. Aysel de önümüzdeki yıl başlayacak.”

Az önce neden ikisinin de okula gittiğini söylemeye kalkmıştı? Osman babasma yardım edecekti bundan sonra. İşte o yüzden... Bunları açıklamaya çalıştı ama izin vermedi Kadinine.

“Baban çiftçiymiş” dedi aceleyle.

“Evet. Adada çok güzel bir çiftliğimiz vardı. Midilli'de yani. Bakla, kabak, hıyar, fasulye her şeyi biz kendimiz yetiştirirdik. Babam çift sürerdi. Yalnız kendi tarlalarımızda çalışırdı. Şimdiki gibi değildi, başkalarının tarlalarını, zeytinliklerini sürmeye gitmezdi.”

Emine'nin dilinin açılmasını büyük bir memnuniyetle seyrediyordu Haşan. Kapıda durmuş Kadinine ile sevgili karısına bakıyordu.

Anlattıklarının coşkusuna kendini kaptırmıştı Emine.

“Çiftliğimizin içinden bir dere geçerdi. Öyle güzeldi ki... Her şeyimiz vardı. Alışverişe kasabaya inen köylüler giderken, gelirken bizim çiftlikte mola verirlerdi. Yemek saatine denk gelmişse molaları, babam karınlarını doyurmadan bırakmazdı onları. Çok hayvanımız vardı. Hele atlarımız çok güzeldi.”

Haşan, “Bizim de vardı” deyip sevgilisinin yanı başına oturmamak, sohbete ortak olmamak için kendini zor tutuyordu. Katılırsa sohbet uzardı. Oysa Kadinine bir an önce kalkıp gitse pek güzel olurdu.

Haşan'm gözlerinin içine baktığını fark ediyor, görmezden geliyordu Kadinine. En sevgili torunuydu Haşan, biriciğiydi. Gönlünü Emine'ye kaptırdığını duyduğunda sevinmişti; kızı gördükten, yakından tamdıktan sonra Hasan'ın yürümeye koyulduğu yol ayan beyan göründü gözüne. Öyle bir yoldu ki bu, girildikten sonra dönülmezdi, çıkılmaz, terk edilmezdi. “Evli barklı adam olmak”tı yolun adı. Hiç durağı yoktu. Hep aynı hızla yürünmezdi ama durup beklenmezdi de. Bu yola giren eski haline dönemezdi artık. Haşan girmişse onun da Kadinine'nin Hasaniko'su olmaktan çıkacağı ortadaydı. O kadar çok yaşamış, o kadar çok görmüştü ki bunları. Şimdi sevgilisiyle baş başa kalmak için gitmesini bekleyen Hasan'ın dönüşünde aynı

Haşan olmayacağını biliyordu. Kapıyı eski Haşan'ın üstüne çekip gidecek, döndüğünde evli bir adam bulacaktı.

Hamide'nin aksine Emine'yi beğenmişti Feride Hanım. Sakin bir kızcağızdı. Hamide'nin sandığı gibi, kalbi kırıldığında salya sümük ağlayacak birine benzemiyordu. Kurnaz değildi ama akıllıydı. Yine de Feride Hanım onun saf bir tarafının bulunduğunu seziyor, neye evet dediğinin pek de farkında olmadığını düşünüyordu. Emine'nin "evet"i, anne-baba baskısını dışarıda bırakacaktı belki ama kaynana tahakkümüne yol açmayacağım kimse söyleyemezdi. Belki Hamide bile farkında değildi içindeki şimdilik gizli ama yakmda bütün haşmetiyle ortaya çıkabilecek kaynanalığınım. Kerim Efendi'nin Şeker Kaynana masalı boşuna söylenmiş değildi.

Sessizliği, sakinliği, büyürken ezilmiş olmasındandır diye düşünüyordu Emine için. Ama içinden biri hemen, "Kim kimi ezmiyor ki!" diye ses veriyordu. Kadın milletinin birbirine ettiğini en kanlı düşman etmezdi. Kendisini de dahil ediyordu buna. O da Hamide'ye, özbeöz kızma az çektirmemişti. Ali'ye sevdalandığını da biliyordu, Hüseyin Efendi ile evlenmek istemediğini de. Ali çulsuzdur, beş parasızdır diye önünde durmuştu da hali vakti yerindedir, rahat eder diye, yüzünü bile görmediği adama vermişti. Hamide kendi kızına yapmadı mı aynı şeyi? Annesinin ona yaşattığının aynısını o da kendi kızına yaşattı. Kim bilir Eminecik neler çekti şimdiye kadar? Başka hiçbir şey yaşamamış olsa bile büyük kızların kaderini yaşamış, kardeşleriyle ilgilenmek zorunda bırakılmıştır. Kendi çocukluğunu yaşayamamış, yedek annelik yapmıştır küçüklere.

Emine'yi konuşturmak, biraz daha rahatlatmak istiyordu. Özellikle ağırdan alıyordu. Emine'nin kendisini evindeymiş gibi hissetmesini sağlamaya çalışıyordu. Hasan'ın telaşı, paniği neyin peşinde olduğunu çoktan ele vermişti.

“Başınıza gelen şu olay...” dedi. Biliyordu aslında. Defalarca sormuş, soruşturmuş, her ayrıntısını öğrenmişti. Giritlilerden bir-bir buçuk yıl kadar önce gelmiş Midilli mübadilleri. Boş evlerden istediklerine girip yerleşmişler. Mehmet Efendi, Midilli'de bıraktığı tarlalanna karşılık tarla, hayvanlanna karşılık hayvan almayı beklediğinden, hayvanları gelince oraya koymak üzere, evinin yanındaki damın kapışma da kilit vurmuş. Aylarca beklediği halde hayvan verilmeyince bir süreliğine damı kullanmak isteyen köylüsüne vermiş. Beklediği mallar geldiğinde damı boşaltacağına söz alarak teslim etmiş anahtan.

Bir sabah kalktığmda damı boş, asma kilidi de anahtarıyla birlikte kapının üstünde bulunca şaşırmış. “Hayvanını alıp gidecekse neden haber vermez bu adam?” diye dama girmiş ki ne görsün! Bir küpün sığacağı kadar boşluk var yerde ve orada olması gereken küpten eser yok.

Mehmet Efendi o gün bugündür hâlâ kendisine verilecek hayvanlan bekler, evini, üç çocuğunu nasıl geçindireceğini düşünür dururken elinin altı sayılabilecek yerden bir küp altının uçup gitmesini hâlâ içine sindirememiş.

Kadinine bu olayı duyduğunda aile adına çok üzülmüştü. Şimdi Emine'den olayın ayrıntısını öğrenmek isterdi ama Haşan, ne zaman kalkıp gideceksin diye gözünün içine bakarken olmazdı.

“Ben de gideyim artık. Merak ederler” dedi ama gitmeden önce Emine'yi yanma çağırıp mutfağm, banyonun yerini gösterdi. Tel dolapta neler olduğuna dikkatini çekti. İhtiyacı olan birtakım şeyleri nerede bulacağım anlattı.

Haşan günlerdir “Hiç halim yok” diye evden dışarı çıkmak istemeyen kadının gezmeyi duyunca nasıl canlandığını hayretler içinde izliyordu.

Çıkarken, bulduğu birkaç parça şeyle bir köşede oyun oynamaya çalışan Aysel'e takıldı gözü Kadinine'nin.

“Sen?” dedi. “Sıkılmıyor musun burada?”

“Sıkılıyorum ama Hıdırellez'e gideceğiz ya, onu bekliyorum. ”

Kadinine gençlere Hıdırellez eğlencelerine katılıp katılmayacaklarıru sormaya gerek görmemişti. Günün sonunda Emine'nin, “Git anneme söyle. Ablam gelmeyecekmiş, de” diyerek Aysel'i göndereceğini biliyordu.

Başını okşadı çocuğun.

“Tabii” dedi. “Hıdırellez'e gideceksiniz.”

Eşekli Feylesof

Haşan, Kerim Dayı'nın Ayvalık'ta yeni ve esrarengiz bir kişilik kazandığını bir rastlantı ile öğrendi. Resmo'daki alışkanlıkla mahallenin kahvesine arada bir uğrardı. Bir gün kahvede "Eşekli Feylesof" diye birinden söz edildiğini işitince kuşkulandı. Kerim Dayı kendilerinden kopmuş, kendi hayatını kurmuştu. Bildiği kadarıyla kâh zeytinlikte yaptığı kulübede kalıyordu, kâh eşeğine atlayıp tıngır mıngır Ayvalık içindeki evine geliyordu. Nasıl yaşadığını merak edip evine de gitmişti Haşan. Alt kah ahır olarak kullanıyordu. Eşeğini oraya çekiyor, kendisi de üst katta yahyordu. Eşeğiyle bu kadar kucak kucağa yaşadığına bizzat tanık olduğu için, bir de tabii filozofluğun Kerim Dayı'ya yakıştırılabileceğini sezdiğinden "Eşekli Feylesof" adı ona Kerim Dayı'yı hatırlattı. "Kimdir? Kimden söz edersiniz?" diye kurcalamaya başlayınca herkes ne biliyorsa ortaya döktü. Ağaçların bir ruhu olduğunu anlatan, ağaçtan izin almadan değil onu kesmek, bir dalım koparmanın bile doğru olmadığını söyleyen, ağaç perilerinden söz eden, zeytin ağaa ile limon ağacı arasında sohbet kurup onları karşılıklı konuşturan bu feylesofun anlahldıkça netleşen imgesi Kerim Dayı ile pek bir örtüşüyordu. Yine de emin olmak istedi. "İyi güzel söylersiniz de adı yok mu bu feylesofun? Adı nedir?" dedi. Adım

bilemediler ama kendisini gösterdiler. Tam o sırada Kerim Dayı girmekteydi kahveye.

Onu görünce ayağa fırladı Haşan.

“Dayım, nerelerdesin? Özlettin kendini” diye azıcık sitem etti. “Nasılsın, iyi misin? Sağlığın, keyfin yerinde midir?” diye sordu ama Kerim Dayı'nın cevap vermesine kalmadı; o daha Haşan'ın masasına yaklaşırken, sandalyesini kapan geldi. Masanın çevresinde giderek genişleyen bir halka oluştu.

Oturup yerleşmesini zor beklediler. Son olarak ağaçlardan söz etmiş olmalıydı, ağaç üstüne sorular gelmeye başladı arka arkaya. HasanTa sohbet edebilmek için önce bu sorulan yanıtlamak zorundaydı. Hasan'a bir baş hareketiyle bunun işaretini verdi.

Eski kültürlerde hayatın ağaçtan doğduğuna inanıldığım anlattı. Sümerlerden Hititlere, Asarlardan Friglere pek çok kültürde ağacın kutsal sayıldığından, bu yüzden “kutsal ağaç”, “hayat ağacı”, “evren ağacı” gibi adlandırmalar yapıldığından, hatta şamanlann ulu bir ak çamın dallarmdan türediklerine inandıklanndan söz etti.

“Yol kenannda çalı saydığınız defne var ya, zafer kazanmış komutanlann başına taç olur. Sırtınızı dayadığınız zeytin ağacı siz ölüp gittikten sonra da orada kalacak, zeytinini verecek. Belki yüz yaşındadır, belki iki yüz sene daha yaşayacak” diye tatlı tatlı anlatırken Haşan bunları nasıl bir araya getirip ardı ardma dizdiği üstüne kafa yoruyordu. Çok okurdu Kerim Dayı. Okuduğu kitaplardan çok şey öğrenir, bunları ağzına baktırarak tatlı tatlı anlatırdı. Yine de bu anlattıklannın hangisini öğrenerek anlattığını, hangilerini kendisinin düşünerek bulduğunu kestirmek kolay değildi.

“Neden böyledir? İster misiniz anlatayım?” diye söze başlayınca çocukluğunda soru sorarak, sorularının cevaplarını

dinleyenlere buldurarak ders veren bir filozoftan söz ettiğini hatırladı Haşan. O filozof gibi yapıyordu kendisi de demek. "Ağacın kökleri nerdedir? Topraktadır, değil mi? Toprak, öldüğümüzde gömüleceğimiz yerdir. Gelmiş geçmiş bütün ölü ruhlann mekânıdır. De ki öbür dünyadır. *Alos kozmos.* Anladınız. Demek ağaç öbür dünya ile temas halindedir. Dalları nereye uzar? Gökyüzüne. Bütün dualarm gittiği yere. Öyle yaparsınız değil mi? Ellerinizi açarsınız böyle. Dallar da öyle uzanır yukarı, göklere doğru."

Sorular soruyordu ama her seferinde dinleyenlerin cevaplamasını bekleyecek sabrı gösteremiyor, kendisi veriyordu cevabı.

"Gökyüzü deyip geçme. Buradan başlar, soluğumuzu verdiğimiz yerden. Nereye uzanır? Bilir misiniz? Bilmezsiniz. Kimse bilmez. Uçsuz bucaksızdır. Doğmamış ruhların da bir yeri varsa hiç şüphe yok ki vardır; onlar oradadırlar işte. *Pano apo.* Yukarıda. Gökyüzünde."

Arada dinleyenlerin dikkatini ölçmek için ya da söyleyeceklerine dikkat çekmek için duruyor, herkesi tek tek gözden geçiriyordu.

"Geçmişimizi atalarımız, dedelerimizle beraber toprağa gömeriz, ya geleceğimiz nerededir? Yukarıda, bilinmeyendedir. Avriyodur. Yann yani. Oradan gelecek. Demek ağaç hem bu dünya ile öbür dünya arasında bağlantı kurar; hem dün ile yarm arasmda. Say ki paramanadır[1]. Çengelli iğne gibi, iki dünyayı bağlar birbirine."

Haşan da herkes gibi ağzı açık dinliyordu Kerim Dayı'yı. Bir yandan aynı soru dönüp duruyordu zihninde: Bunlan kitaplardan okuyup mu anlatıyor, kendisi mi düşünüyor? Ve yine veremiyordu cevabı.

1 *(Yun.)* Çengelli iğne.

“ölümsüzlüğün, bereketin, doğurganlığın sembolüdür ağaç. Neden? Bizim yapamadığımızı yapar. Ölür, mevsimi gelince tekrar dirilir.”

Sözlerini bitirmek için sabırsızlandığını seziyordu Haşan. Ama bunu yapmak üzere hazırlanırken yeni bir soru geliyordu. Yine biri, “Bu yüzden mi kadınlarla akraba yaptm ağacı?” diye sorunca Hasan'a baktı. Haşan anladı bu sorunun cevabını da vermek zorunda olduğunu.

“Hay yaşa!” dedi soruyu sorana dönüp. “Bu yüzden ya! Soyunuzun devam etmesini sağlar. Çocuğunuzda yaşarsınız, o kendi çocuğunda yaşar, böyle sürüp gittikçe yaşar soyunuz. Doğurganlık dersen... İspata ne hacet! Size soruyorum. Siz doğurabilir misiniz kendi çocuklarınızı?”

Gülüşmelerin dinmesini bekledi. “Evinizin bereketini sağlayan da ananızdan sonra karınızdır. Bir erkeğe verilen en büyük ceza nedir, bilir misiniz? Karışırım ondan önce ölmesidir. Cezadır çünkü bir kadının erken ölmesinde mutlaka kocasının vebali vardır. Erken ölmüşse *yineka*[1] belki de kocası yüzünden ölmüş. O yüzden cezasını çeker koca. Ne olur? Perişan olur. Nah, bana balon! Ben oldum. Ne zaman ki kanm öldü, ne evim kaldı ne barkım. Bu delikanlı var ya, onun ailesi dallarım üstüme geren ağaç misali aldı beni gölgesine. Almasaydı darmadağın olmuştum.”

Minnetle baktı Hasan'a. Haşan “Yok canım, estağfurullah” gibi bir şeyler söylemeye çalıştı. Kerim Dayı'mn dokunaklı sözleri ve sandalyesini hafifçe Hasan'a doğru döndürmesi sohbetin bittiğinin işareti sayıldı. Yavaş yavaş dağıldı etraflarına toplanan kalabalık. Nihayet Haşan'la konuşmaya sıra geldi.

“Anlat bakalım” dedi Kerim Dayı. “Hane halkı iyi midir? Annen nasıl, Feride Hanım'm sağlığı iyi mi? Sen ne âlemdesin?”

1 (YUH.) Kadın.

Deminden beri güçlükle bastırdığı coşkuyla, “Ben eşimi buldum” dedi Haşan.

“Duydum. Sarısakal derler Mehmet Efendi'nin kızıyla nişanlanmışsın.”

“Nişan değil dayı; Mehmet Efendi ille de nikâh istedi. Biz de nikâhlandık. Nikâhtan sonra da ne yaptım? Tuttum kızı kolundan bizim eve getirdim.”

“Kaçırdın?” dedi Kerim Dayı. Şaşırdı. Bunu bilmiyordu. Biraz düşündükten sonra başını salladı. “İyi yapmışsm be evlat” diye gülümsedi. “Zaten düğün dediğin nedir? Milleti eğlendirmeye çalışırsın; ne onlar eğlenir ne kendin eğlenirsin.”

Meğer haberi duyunca Mehmet Efendi kimdir, nereden gelmiştir. İyi bir ailenin kızı mıdır Emine. Hepsini araştırmış Kerim Dayı. Hasan'dan daha çok şey biliyordu aile hakkında. Bilgisini de çabucak ortaya döktü. Mübadele ile Midilli'nin Çömlekköy'ünden gelmişler. Çömlekköy okumuş yazmışı çok, münevver bir köymüş. Türkler çoğunluktaymış orada. Bin hane Rum'a karşılık, Müslüman nüfus iki bin hane kadarmış.

“Demek o yüzden Rumca bilmiyorlar” dedi Haşan. “Rumlarla yaşamışlar ama dillerini kaybetmemişler.”

“Çok yakındır” dedi Kerim Dayı. “Payitahta bizden daha yakmdır, Osmanlı ile bağlantıları hiç kopmamış. Buraya da o kadar yakmdır ki orada okunan sabah ezanı buranın uç sahillerinden duyulurmuş, öyle dediler.”

“O zaman çabucak gelmiştir onlar. Bizim gibi günlerce uğraşmamışlardır. ”

“Biri söyledi, ne dedi bilirsin? 'İki ezan arasmda vatan değiştirdik' dedi.

“Ne demek o?” diye sordu Haşan.

“Akşam ezanıyla çıkmışlar adadan, sabah ezanında Cunda'daymışlar.”

Boğazı düğümlendi Hasan'ın. Öyle kısa bir yolculuk olsaydı belki babası hayatta olurdu hâlâ.

Kerim Dayı, Hasan'ın aklından geçeni anlamış gibi konuyu değiştirdi.

“Annen ne dedi o işe? Kızı karşısında görünce şaşırmadı mı?”

“Kızdı, söylendi” dedi Haşan. “Ama alışacak. Sevecek Emine'yi, ben eminim, iyi bir kaynana olacak.”

“İyi kaynana” deyip güldü Kerim Dayı. “Ben çok anlattım - ama sen bilmezsin. Bir masaldır. Şeker Kaynana'dır adı. Son anlattığımda galiba Hüsnü sormuştu. 'Öyle dersin ama iyi kaynana yok mudur?' diye. Ona ne dedim bilirsin? Dünyada ne kadar mavi karga, ne kadar yeşil kısrak varsa o kadar iyi kaynana vardır.”

“Yani yoktur” diye anladığını gülerek özetledi Haşan. “Emine'yle iyi kötü anlaşır da aile ile uyuşması zor” diye ekledi düşünceli bir tarzda.

“Neden?” diye sordu Kerim Dayı.

Gayet sade bir soruydu ama Haşan nasıl yamtlayacağını bilemedi. Emine'nin ailesine karşı annesinin kibirli davrandığını düşünüyordu çünkü. Bunu Kerim Dayı'ya nasıl söyleyeceğini kestiremedi.

Haşan'm suskun kaldığını görünce Kerim Dayı onun aklından geçenleri tahmin etmeye çalıştı.

“İnsanları insanlıklarına değil, yaşama şekillerine bakarak değerlendirmeyi Hamide Hanım'a yakıştı ramam.”

“Değerlendirmek değil de...” dedi Haşan. “Köylü oldukları için... Sanırım ondan.”

“Öyledir evlat” dedi anlayışla Kerim Dayı. “İnsanoğlu topraktan koptuğu günden beri toprağa yakın olanı hor görür. Bildiğim kadar çiftçidir Mehmet Efendi. Yani ki toprakla uğraşır.”

Annesinin aileyi beğenmeyişinin toprakla falan alakası yoktu. Mehmet Efendi'nin çiftçiliğiyle ilgilenmemişti bile. Kendilerinden farklı olduklarını düşünüyordu, o kadar.

“Sen bilmezsin. Hanya'da Petranos adında bir Rum vardı, tırnağı nah bu kadardı.”

Sağ elinin serçeparmağını gösteriyordu bunu söylerken. Kerim Dayı'nın Petranos Efendi'nin tırnağıyla annesi arasmda nasıl bir bağlantı kuracağını merakla bekledi Haşan.

“O tırnağın bir anlamı vardı. 'Ben ellerimle çalışan biri değilim' demekti. 'Toprakla, tarımla, ziraatla alakam yoktur' demekti. Bilir misin, İngiliz soyluları da geçinmek için çalışmak zorunda olanlara acıyarak bakardı. Bunun tarihi çok eskidir. Ne zamanki topraktan kalktı insan, hâlâ toprakta oturanı hor görmeye başladı. Topraktan uzaklaştıkça yükseldiğini sandı. Oysa nereye yükselecek? Dönüp gireceği yer yine o toprak değil midir? Yoksa koltukta oturan, şiltede oturandan nasıl daha değerli olabilir? Karyolada yatanın yer minderinde yatanı küçük görmesinden daha aşağılık bir şey var mıdır?”

Haşan yutkundu. Ne söyleyeceğini bilemedi. O sırada Yusuf Ağa'nın kahveye girdiğini görünce ayaklandı. Eniştesi kahveye çıkmazdı. Hele böyle gün ortasmda kahvede hiç olmazdı. Yüzünü görünce korktu. Yüzü darmadumandı.

“Eyvah. Bir şey olmuş” derken el etti.

Yusuf Ağa da onları görmüş, yaklaşmaktaydı zaten.

“Ne oldu?” dedi heyecanla. “Gülfidan mı hasta? Bebeğe mi bir şey oldu?”

“Cana gelen bir zarar yoktur” dedi otururken Yusuf Ağa. “Başa gelen vardır.”

Anlatırsa rahatlayacak, hafifleyecekmiş gibi bir an önce anlatmak istiyordu.

“Cunda'daki zeytinliği bilirsiniz. Yeni geldiğimizde almıştım hani. Onu sattım bugün. İş kuracağım ya... Elimde para

bulunsun istedim. Ama ne oldu? Parayı adamdan aldım ve kaybettim. Nerede düşürdüm, ne yaptım bilmiyorum ama para yok. Tek kuruşu bile. Ne yapacağım şimdi?”

Kimseye bir şey olmamışta ya... Cana geleceğine mala gelsindi. Onlarm sağlığı yerinde olsundu.

Söylenebilecek pek fazla söz yoktu. Üç beş avutucu sözcük de işe yarayacak gibi değildi. Zaten avutulacak gibi değildi Yusuf Ağa. Belli sözler edildikten sonra mecburen susuldu.

Çoğunlukla Giritlilerin devam ettiği bir kahveydi. Resmo'daki Orfanos'un kahvesinin yerine geçmişti burada. Masaya sessizlik çökünce Giritlilerin anlattıkları işitilmeye başlandı. Kerim Dayı'nın çoğu zaman yaptığı gibi, “Adamın biri...” diye başlayarak fıkralar, yaşanıp yaşanmadığı asla belli olmayan anılar anlatıyorlardı. Aptallık öyküleriydi çoğu. Kendileriyle dalga geçiyorlar ve anlatılan aptallık öykülerine kahkahalarla gülüyorlardı. Biraz sonra kahkahanın rüzgârı Kerim Dayıların masasına kadar ulaştı. Masadaki efkârlı hava gevşedi, yumuşadı, dağılmaya yüz tuttu. Onlar da anlatılanlara kulak vermeye başladılar.

“Öküzün biri kafasını bir küpe sokmuş, çıkaramıyormuş. Ne yapalım, nasıl yapalım, diye düşünürlerken biri demiş ki köyün en akıllısı filancadır. Hadi gidip ona soralım. Gidip sormuşlar. Adam, durum buysa başka çaresi yoktur, demiş. Öküzün kafasını keseceksiniz. En akıllının verdiği karardır deyip uygulamışlar. Ama ne olmuş? Kesilen kafa küpün içine düşmüş. Gene koşmuşlar o akıllıya, Şimdi ne yapacağız, diye sormuşlar. O da düşünmüş taşınmış. Şimdi de küpü kırın, demiş.”

Bir süre sonra Yusuf Ağa bile gülmeye başladı. Derken sıra Türkiye'ye geldikten sonra ve dil bilmezlik yüzünden yaşanan olayları anlatmaya geldi. Biri kayınpederinin tarla komşusuyla nasıl mahkemelik olduğunu anlattı. Komşunun hayvanları tarlasına girip yulafını yemeye başlayınca çekmiş silahını hayvanlardan birini vuracak. “Aman” demiş arkadaşı. “Elini kana

bulama. Mahkemeye ver, hakkını mahkemede ara. Giritli köylü de “Peki” deyip mahkemeye başvurmuş. Dava görülmeye başladığında hâkime sormuş: “Turçika anlatayım haçim efendi, yi Rumca?”[1]

“Türkçe anlat” demiş hâkim. O da başlamış Türkçe anlatmaya:

“Kaçimadana yukari ektim iki pezula tayi.” Ama kendisini olaym heyecanına kaptırınca anadiline dönüvermiş: “Çe bikane tu Barbastali ta vuya, ke den afikane yale ta kuçi.”[2]

Hâkime verdiği sözü ancak olayı anlattıktan sonra anımsamış. Sözünü, “Hakkimi isterim haçim efendi” diye tamamlamış.

Öteki, “Bize Türkçe öğretmekten ümidi kesince Ayvalıklılar Giritçe öğrenmeye başladı” deyip halk arasında ağızdan ağıza dolaşan sözleri tekrarlıyordu: “Ena derler bire, psilo derler pireye / Diyo derler ikiye, alupu derler tilkiye / Triya derler üçe, puli derler pilice / Tesera derler dörde, papiça derler ördeğe / Pende derler beşe, gaydaro derler eşeğe...”

Bir başkası babasının taklidini yaparak kendisine tos vurmaya kalkan Pembe adlı keçisini, “Morisi Pembe, o kadar kuça[3] verdim sana, tanımıyorsun bana[4]?” diye nasıl azarladığını anlatıyordu.

Bir gün önce yaşadıklarını anlatan bir delikanlı, Giritlilerle birlikte, kahvedeki herkesi gülme krizine soktu. Pamuk balyalarını tartıp alıcıya teslim ediyorlarmış. Hem ilgililer hem de seyirciler varmış çevrelerinde. Hak ettiklerini alamadıkları için hâlâ ve sürekli bir beklenti içinde olan Giritlilerden de çok kişi...

1 *(Yun.)* “Türkçe mi anlatayım hâkim efendi, yoksa Rumca mı?”

2 *(Yun.)* “Kaçimadana'nın yukansına iki evlek yulaf ektim. Barbastali'nin öküzleri geldi. Hepsini yediler. Bir tane bile bırakmadılar.”

3 *(Yun.)* Bakla.

4 “Tanımıyor musun beni?”

Tarttığı balyaların ağırlığını bunların hesabını tutan kâtibe bağırarak bildiriyormuş delikanlı. Son tarttığının ağırlığını da "42" diye bildirince kalabalıkta bir hareketlenme olmuş. "Emiş ime kırtıçi"[1] diye bağırmaya başlamış Giritliler. Meğer "kırk iki" sözünü "Kırtıçi"[2] diye anlamışlar.

O sırada kahveye giren yabancı adamla birlikte kahkahalar azaldı, sinen bir balon gibi ağır ağır söndü. Piyango bileti satıyordu adam. Tayyare Piyangosu. Türkiye'de ilk defa bir piyango düzenlenmişti. Var mıydı katılmak isteyen, bu piyangoda şansını denemek isteyen? Herkes "piyango" dedikleri nasıl bir şey ola diye düşünürken tek Yusuf Ağa ayaklandı. Onun kendisini cezalandırma isteğine nasıl da denk düşmüştü!

1 *(Yun.)* "Giritli biziz."
2 (Yun.) "Giritli."

Kim Bu Marangoz?

Aysel gelip “Ablam bu gece gelmeyecekmiş” dediğinde, “Bir daha hiç gelmesin” demiş, hiç şaşırmamıştı Havva Hanım. Aysel'i yanlarında göndermek pek işe yaramamış demek ki. Gidip kızım geri alacak, sürükleyerek getirecek falan değil. Madem kendisi böyle istemiş...

Bir hafta kadar bekledi. Kendi gidenin hakkı olmazdı ama yine de bir hafta sonra Emine'ye çeyiz diye bir kenara koyduklarım ayırdı, gerekli gördüklerini bohçaladı, gönderdi. Başkaca bir şey vermeye niyeti yoktu. Arkadan yetişen bir tane daha vardı. O oturur, namusuyla beklerse Emine'ye hazırlanmış çeyizin geri kalam onun olurdu. Yok, o da alır başım giderse ablasına verilen kadarına razı olurdu.

Bu başlarma gelenin yaşanacağından hem korkuyor hem de için için biliyor, bekliyordu.

Korkuyordu, çünkü elâlemin ağzı torba değildi. “Havva Hanım'ın kızı kocaya kaçmış” dedirtmek istemezdi. Haşan askerden dönsün diye, teliyle duvağıyla çıksın baba evinden, dualarla girsin kendi evine diye beklemesini tercih ederdi. Hem o zamana kadar belki elleri biraz bollamrdı. Bir umut... Devletin vereceği öküzler gelirse Mehmet Efendi satın aldıklarım elden çıkarırdı. Rahat bir soluk alırlardı.

Biliyor ve bekliyordu, çünkü Hasan'ın böyle bir **şey yap**makta haklı olduğunu da düşünüyordu bir yandan. **Bekletmiş**ler, hemen evet dememişlerdi. Sabırla beklemişti çocuk. **Gelip** gidemezsin demişlerdi, ne gelmiş ne gitmişti. Nikâh **demişler**di, yapmıştı. Evlenmek için nikâhtan başka gereken **neydi ki** zaten? Daha ne yapsaydı? Kaçırdı diye kim suçlayabilir **onu?** Kaçırdıysa nikâhlı karısını kaçırdı. Buna kaçırmak denmez ki...

Aslında sinirler biraz yatışıp sağlıklı düşünmeye başlayanca gerçeği kavrıyordu insan. Haşan büyük bir iyilik yapmıştı onlara. Karı-koca, ikisinin de minnet duyması gerekirdi. **Ger**çi Mehmet Efendi ne beddua etmiş ne kötü bir laf söylemişti öğrendiğinde. Hayırlısı neyse öyle olsun, demişti. Aslında bir dünya masraftan kurtarmıştı onlan Haşan. Hem aileleri hem de kendisini. Akıllı çocukmuş. Düğünün masrafını asıl **çekecek** olan o çünkü. Yakmda askere gidecek adam dünya kadar para döküp neden düğün yapsm? Çerçi kız tarafı olarak onların da taşm altına ellerini sokmalan gerekecekti. Bu yok gününde Mehmet Efendi'nin çocuklarının boğazmdan kesip düğün masrafına girmemesi aslında herkesin haynna oldu.

Haşan'm ailesi için de durum farklı değildi. Kızmış gibi davrandılar ama her iki taraf da memnun oldu bu kaçma-kaçırma olayından. Hamide Hanım hazırdaki parayı düğün için harcama taraflısı değildi. Haşan yapacaksa kendi kazanacağı **parayla** yapacaktı düğününü. O da geldiğinden beri ya Emine'nin peşinde ya da denizle ilgili nasıl bir iş bulurum diye deniz kenarında dolaşmıştı.

Emine tabii ki aileleri masraftan kurtarma peşinde falan değildi. Sevildiğini hissetmenin, bundan emin olmanm büyüsüne kapılmıştı. Nasıl güzel bir duyguydu. İlk kez yaşıyordu bu duyguyu. Sevgi konusunda sadece tahminleri olmuştu şimdiye kadar. Kızı olduklarına göre annesi, babası elbet seviyorlardı

onu. Gerçi babası ilk çocuğunun kız olmasından hiç memnun olmadığını doğum haberini aldığı anda bile söylemekten çekinmemiş ama Emine yine de babasının söylemediği ve göstermekten ısrarla kaçındığı sevgisini daha çok hissetti şimdiye kadar. Annesinin sevgisi, varsa öyle bir şey, keşfedilmeyi bekleyecek kadar gizli, derinlerde. Ulaşmak için kazılması ya da tırmanılması gerek. Onlara hâlâ yemek yaptığına göre seviyor demektir, diye düşünülmeli. Üst başlarını düşünüyorsa bundan âlâ sevgi göstergesinin olmayacağı bilinmeli. Pekâlâ Emine'ye yıkatacakken bulaşığa kendi girmişse bu, Emine'ye olan düşkünlüğünün kanıtı sayılmalı. Top oynamaktan ayakkabıları açıldığında kocasma "Osman'a ayakkabı lazım" dediyse bundan Osman annesinin kendisini ne kadar çok sevdiğini anlamalı. "Tamam ama geç kalma" diye sokakta oynama izni koparmışsa Aysel, bunun sevgi sözü olduğunun farkına varmalı. Havva Hanım söylemezdi. Hissettirmek gibi bir derdi de yoktu. Doğurduğu çocuklara iyi bakmakla, karınlarını doyurmakla yükümlü sayıyordu kendini, hepsi o kadardı. Çocuklarına karşı hissettiklerini çocuklarının bilmesi gerekmezdi.

Emine hayatında ilk defa sevgi sözcükleri duydu. Hayatında ilk defa öpüldü. Hayatmda ilk defa iki sevgili kol sımsıkı sardı, kucakladı, göğsüne bastırdı onu. Hayahnda ilk defa biri çıkmış, gözünün ta içine bakarak "Seni seviyorum" demişti. Sarma, sarılma, öpüşme, kucaklaşma gibi şeylerin şımarıklık sayıldığı bir evde büyürse insan, "Seni seviyorum" diyenin, bunu yürekten söyleyenin her istediğini yapardı. "Beklemesek..." deyince Haşan, "İzne gelebilirsem aylarca, gelemezsem yıllarca ayn kalacağız. Askerlikten önce kavuşsak birbirimize" dedikten sonra "Gelir misin?" diye sorunca hiç düşünmeden, "Gelirim" demişti. "Sen nereye istersen, ne zaman istersen oraya gelirim seninle."

Ancak Hıdırellez gününün sabahında aklına **geldi Hasarı'm** annesinin, büyükannesinin bu "kendi gelen" gelini nasıl **karşı**layacağı. Feride Hanım'ın güler yüzünden, hem **Hasan'ı hem** de evi kendi elleriyle teslim ediyormuş gibi evin içinde dolaştırıp her şeyi göstermesinden durumun farkında olduğunu sezmişti. Ama Hamide Hamm nasıl karşılayacaktı acaba? Nasıl davranacaktı? Anlayışla karşılar mıydı, yoksa ahlaksızlık der, ayıplar mıydı?

Emine'nin tahmin ettiği gibi, Kadinine gerçekten anlamışta her şeyi ama Hıdırellez'de bütün gün kızına bir şey söylemedi. Gerek görmedi. Planın bir parçasının da Gülfidan olduğunu bilmiyordu. Gelin, birlikte gidelim, kıra çıkalım, denize inelim, ateş yakalım, üstünden atlayalım, çimlerde yuvarlanalım, ille de gelin diye ısrarlı tekliflerinden anlamalıydı aslında ama anlamamıştı.

"Geldi mi? Hıdırellez'e gidiyorlar mı?" diye sorunca kuşkulandı. Abisiyle Emine'yi soruyordu güya ama başka türlü bir merak ifadesi vardı yüzünde. Kadinine sorusundan değil, yüzüne yansıyan o heyecandan anladı Gülfidan'ın olan bitenin farkında olduğunu.

İçeriğinden farklı anlam yüklü soruyu, içerdiğinden farklı anlam taşıyan sözcüklerle yanıtladı:

"Gitmez olurlar mı? Varmışlardır bile."

Mesajı almış, derin bir soluğu yutar gibi çekmişti içine Gülfidan. Demek ki görev tamamlanmıştı. Şifreli bir konuşma gibiydi. İkisinden başka kimse aslında ne konuştuklarını bilemezdi. Hem hiçbir şey söylememişler hem de en merak edileni anlatmışlardı birbirlerine.

Hamide Hanım'a Hıdırellez günü kimse bir şey söylemedi. Söyleseler ahlayıp vahlamaya başlayacağını, o günü hem kızına hem annesine zehir edeceğini biliyorlardı çünkü. Gece de

susuldu. Ancak ertesi günün sabahında kahvaltılarını edip çıktıktan sonra, eve yaklaşırlarken, “Gelinin evde seni bekliyor” dedi Kadinine.

*Bu saatte?” deyip güldü Hamide Hanım. Annesinin dalgınlıkla söylediğini sanmıştı. Yoksa kızın sabah sabah kayınvalidesinin evinde ne işi olacaktı? Kadinine düzeltme gereği duymadı. Nasıl olsa az sonra öğrenecekti. Sadece içinden gülerek “Bu saatte!” deyip tekrarladı.

Şaşkınlığı kapıyı anahtanyla açıp içeri girince yaşadı. Emine onun yirmi dört saat kadar önce kapısını kilitleyip çıktığı evindeydi ve kendi eviymiş gibi işleniyordu. Hakarete uğramışçasma irkildi. Kimdi ki Emine? Yabancı biri... Onun mutfağma girmiş, düzenini değiştirmesinden belli, teldolabını kurcalamış. Tabaklıktaki sırayı bozmuş. O öyle dizmez ki tabaklan. Bunlarla yetinmemiş, bir de yemek yapmaya kalkmış.

Yme de tuttu kendini; bir şey söylemedi. Kadinine dikkatle gözlüyordu kızını. Durumu tartışmadan, zora sokmadan kabullenmesi için kendi gözleriyle görmesi gerekir diye düşünmüş, o yüzden önceden herhangi bir şey söylememişti. Emrivaki olsun, kabullenmek zorunda kalsın diye. Kızının şaşkınlığını üstünden atamadığını, kimseye bir şey soramadığını gördükçe biraz çıtlatmak daha iyi mi olacaktı acaba diye düşündü. Besbelli kızının akimda dönüp duran yüzlerce soru vardı ve bunları nasıl soracağını bilemiyordu. Duruma müdahale etmesi gerektiğini kavrayınca Hamide'yi bir köşeye çekti.

“Haydi, hazırlan Gülfidanlara gidelim” dedi. “Bizim kalmamız doğru olmaz. Gençleri birkaç gün baş başa bırakmak lazım.”

Hamide yalnız ne yapacağını değil, HasanTa Emine'ye nasıl davranacağını da bilemiyor; göz göze gelmekten, soru sormaktan ve herhangi bir soruya muhatap olmaktan aynı derecede kaçıyordu.

Kadinine'nin önerisine dört elle sarıldı. Yanına **gecelik enta**risini, birkaç parça çamaşır, bir iki giyecek alıp **"Gidelim" dedi** annesine.

Kadinine'nin mutlu mutlu gülmesi, sevinç içinde **olması** sinirine dokunuyordu. Evden çıkar çıkmaz soru **yağmuruna** tuttu onu.

"Sen biliyordun, değil mi? Hiç şaşırmadın. **Gülfidan da mı** biliyordu? Niye benden gizlediniz?"

"Sokakta konuşmayalım" dedi Feride Hanım. Kızının **durumu** kabullenmek için zamana ihtiyaa olduğunu düşünüyordu. Doğal karşılaması gerektiğini ona usulünce anlatacaktı.

Anlattı da. Düğün masrafından falan söz etmedi; işin **o kısmım** nasıl olsa kendisi düşünürdü. O daha hissi şeylerden konuştu. Sevgi dedi, aşk dedi. Sen de yaşamadın mı, dedi. Bilirsin bu duyguları, yabancın değil, dedi. Sen kavuşmak istemez miydin Ali'yle? Hüseyin Efendi'ye nasıl gönülsüz gittin, unuttun **mu?** Ali olsaydı onun yerinde, koşa koşa gitmez miydin, **düğün** olsun diye mi beklerdin, dedi. Askere gitmeden önce **muradına** ermek istemiş çocuk, çok mu, dedi. Hem niye beklesin ki, diye sordu.

"Nikâhlı karısını alıp evine getirdi diye kimsenin Hasan'ı ayıplamaya hakkı yok" deyinceye kadar sabırla dinledi annesinin söylediklerini Hamide. Son söylediğine takıldı ama. "Evi" demişti. Haşan'ın ayrı bir evi yoktu ki... Kendi evini şimdi Hasan'a ve karısına bırakması mı gerekecekti? Bir şey sormadı. Sadece düşündü bunu. Evi, sığmağıydı. Nasıl olacaktı?

Gülfidan onlan karşısmda bulunca çok sevindi. Biliyor **ve** bekliyordu. Kadinine'nin kulağına eğildi.

"İyiler mi?" diye sordu. Başını salladı Kadinine. Sonra gözleriyle "O iyi değil. Onunla ilgilen" anlammda Hamide'yi işaret etti.

Resmo'daki son zamanlar gibi olmuştu. Birkaç eksikle aile bir araya gelmişti. Gönüllü ve gönülsüz ayrılanlar olmuştu aralanndan. Hüsnü'yü deli gibi merak ediyorlar ama adım anmamaya yemin etmişler gibi yüksek sesle konuşmuyorlardı. Hüseyin Efendi'nin acısı külleniyor ama tamamen geçmiyordu. Hamide Hanım'ın yüreğindeki kor, en küçük bir hatırlatma esintisinde yalazlanıyordu. Yusuf Ağa'yı gördükçe, onun ağırbaşlılığına, efendiliğine baktıkça kendi kocasım hatırlamaması mümkün değildi. Gülfidan'ı böyle bir adamla evlendirdiği için ileri görüşlü olduğunu düşünüyordu. Bu hem gurbet hem vatan olan memlekette aileden kopup gitmemiş olanlara sahip çıkan tek kişi oydu. Zeytinliğin parası kuşağımn arasından kuş gibi uçup gidince ne yapacağını bilememiş, bocalamıştı ama yıkılmamıştı. Nerelerde çalıştığını, ne işler yaptığım Gülfidan'a söylemiyordu. Kazandığı parayı getirip kansımn avcuna koyuyor, böylece hem ona sevgisini, güvenini göstermiş hem de sorumluluk yüklemiş oluyordu. Bir süre bir lokantada aşçı yamağı olarak çalıştığım Hasan'dan öğrendi Gülfidan. Kardeşinin bunu bilmediğinden habersizdi Haşan, laf arasında ağzından kaçırdı. İnşaat işçiliğini komşularından biri söyledi. Bunları duydukça kafasında kocasıyla ilgili yeni yargılar, yüreğinde yeni duygular oluşuyordu. Koskoca Yusuf Ağa yüksünmüyor, evine, yuvasma ekmek getirmek için gerektiğinde sırtmda taş taşımaya razı oluyordu. Nikos'u unutmuş değildi. Ama aklına eskisi kadar sık gelmediği de gerçekti. Rüyalarına giriyordu bazen. Rüyalarda hep kavuşma anım görüyordu. Nikos gelmiş. Resmo'daki evdelermiş. Nar ağacının altında kucaklaşıyorlarmış. Evden kaçarken odasının penceresinden atladığı ayva ağacmdan kayarak inerken Niko'nun kucağma düşüyormuş. Böyle durumlarda yüzünde bir gülümseme ile uyanıyordu. Bir yemini tekrarlar gibi, “Gelecek” diyordu. “Ak saçlı, beli bükük

ihtiyarlar da olsak kavuşacağız. Kavuşmadan terk etmeyeceğiz bu dünyayı.”

Hamilelik süresi çabucak geçmiş, doğuma aylar **değil, hafta**lar kalmıştı artık. Bebeğin yalnız kundağa, zıbına değil, birkaç küçük mobilyaya da ihtiyacı olduğunu Kadinine hatırlattı. **Kü**çük bir karyola, çekmeceli bir dolap, bir iskemle, hatta şimdilik mamasını yemek için, ileride okula gittiğinde üzerinde yazı yazabileceği, dersine çalışabileceği küçük bir masa... İyi bir marangoz düşünüldü. Kerim Dayı bu işlerden yıllar önce elini çekmişti. Şimdi o bir zeytinciydi, “Eşekli Feylesof” tu; marangozlukla bütün ilgisi ağaçlar hakkında şaşırtıcı masallar anlatmasıyla sınırlı kalmıştı. İşinin ehli bir marangoz arandı; en çok methedilen bulundu ve yapacağı eşyaların nereye konacağını görmesi, boyutlarını ona göre ayarlaması için eve çağnldı.

Marangoz geldiğinde en yalan konumda olduğu için Hamide açtı kapıyı ve gelen kişinin kim olduğunu çıkaramadı. Bildik bir simaydı ama akrabalardan biri miydi, tanıdık mı, Resmo'dan mı? Aklı hatırlayamadı ama yüreği tanıdı mı ne? Öyle bir hopladı ki yüzü alev alev yanmaya başladı. “Yoksa?” dedi ama konduramadı. Başım kaldınp tekrar baksa ayıp olurdu. Feride Hamm içeriden, “Marangoz mu geldi?” diye seslenince gelenin beklenen kişi olduğunu öğrenmiş oldu ama kimdi? Neden bu kadar tanıdık gelmişti? Göz aşinalığı dedikleri gibi bir şeydi herhalde. Resmoluysa bir yerlerde karşılaşmış olmalıydılar. İnsan insana benzer diye şaşkınlığını bastırmaya çalıştı. Adamın girmesi için geri çekildi, yolu açtı ama girmedi marangoz. Hamide gibi tereddüt de etmedi.

“Hamide” dedi sımsıcak bir sesle. “Sen misin gerçekten?”

Ancak o zaman Hamide'nin zihnindeki taşlar yerli yerine oturdu. Bu ses... Hiç unutmadığım düşündüğü yüz... Nasıl tanımaz? Yaşlanmış mı biraz? Ondan mı ilk bakışta hatırlayamadı?

Dudaklarında kendiliğinden beliren gülümseme, anında bütün yüzüne yayıldı. Nasıl özledim bilsen, deyip boynuna atılmak geldi içinden. Düşüncesinden utandı. Kendinden korktu. Olacak şey değildi! Durduğu yere yığılıverecekmiş gibi oldu. Geriye birkaç adım atıp duvara yasladı bedenini.

Sorusuna cevap alamayınca "Kim geldi" diye meraklanmıştı Feride Hanım. O daha oda kapısından çıkarken gördü ve tanıdı.

"Ali... Sen misin oğlum?" •

"Benim Feride Teyze. Fehimakislerin Ali" deyip girdi, elini öptü Feride HanımTn. "Resmo'dan kalkan geminin buraya geldiğini duymuştum. Hatta düşünmüştüm de buraya iskân edilmiş olabilirler mi diye ama yine de çok şaşırdım."

"Ben de" dedi Hamide. Bedenini duvardan ayırdığı anda yıkılıverecekmiş gibi hissediyordu kendini.

Feride Hanım kızına bir göz attı. Üstüne bir genç kız mahcubiyeti çöktüğünü görünce gülümsedi.

Kapı hâlâ açıktı. Öylece ayakta kalmışlardı. Bu durumdan sıyrılmak gerektiğini ilk kavrayan marangoz oldu.

"Ben ölçü almak için gelmiştim" dedi.

Ev sahiplerini meşgul etmenin âlemi yoktu. Gereken ölçüleri alıp işine dönmeliydi. Ama Feride Hanım izin vermedi.

"Gel oğlum" dedi. "Ev kaçmıyor ya... Alırsın ölçülerini."

Hamide'ye "Hadi bize birer kahve yap" diyecekti ama onun yaprak gibi titrediğini görünce Gülfidan'a seslendi.

"Misafirimiz var. Bize kahve yapıver kızım."

Oturma odasma aldı Ali'yi, karşısına oturttu. O sordu, Ali yanıtladı; merak ettiği her şeyi öğrendi. Askerlikten sonra Resmo'ya dönmemişti Ali. Kandiya'ya yerleşmiş, orada yaşamıştı mübadeleye kadar.

"Mübadelede bizi Gelibolu limanına getirdiler. Çoğumuz Edirne'de iskân olunduk. Orada yaşadım iki sene ama Girit'in

havasına benzemez. Kışın çok soğuk yapar Edirne. Kaldıramadım, birkaç defa hastalandım. Duydum Ayvalık'ta çok yerleştirilmiş hemşerilerim; kalktım buraya geldim. Kurdum işimi burada. İyiyim."

Hamide onlann ardmdan odaya girmiş, en yakm iskemleye bırakmıştı bedenini. Otuz yıl önceye savruluyor, güç bela şu ana, bu odaya dönüyordu ama kendini toparlayamıyordu bir türlü. Bu yaşadığı neydi böyle? Kalbinin patırtısı dışandan duyulacak diye elini kalbinin üstüne bastırmak istiyor ama öyle, eli kalbinin üstünde görünmek istemiyordu. Elleri fazlalık geliyordu. Titrediğini gizlemek için nereye koyacağım bilemiyordu, kâh oturduğu sandalyeyi sımsıkı kavnyordu iki yarımdan, kâh bacaklarının üstüne koyuyor, kâh kollarını göğsünde kavuşturup ellerini koltukaltlarına gizlemeye çalışıyordu. Konuşsa sesinin titreyeceğinden korkuyor; bir şey soramıyor, zaten aklına sorulacak hiçbir şey gelmiyordu. Annesi onun yerine de konuşuyor, akima gelebilecek bütün sorulan onun yerine de soruyordu.

En son, "Çoluk çocuk" dedi Feride Hanım. "Onlar nerededir?"

"Yok teyze, ben hiç evlenmedim."

"Neden?" diye bir soru kendiliğinden dökülüverdi Feride Hanım'ın dudaklanndan.

Cevap yerine Hamide'ye baktı Ali, buruk bir gülümseme belirdi yüzünde, başım önüne eğdi.

İki Müjde Birden

Gülfidan'ın sanaları tuttuğunda Hamide Hanım kendi evinden birkaç parça eşya almak için gitmişti. Dönüşte kapıda karşıladı annesi.

“Koş, ebeyi çağır” diye geri gönderdi.

Ebeyle birlikte geldiklerinde doğum başlamıştı. Sancıların çoğunu ebe gelmeden önce çekmişti Gülfidan. Kadinine'ye göre, Gülfidan'ınki öyle pek zor bir doğum sayılmazdı, günlerce sana çekenler vardı. Gülfidan'a göre ise dünyanın en zor doğumuydu; bir daha mı, Allah göstermesindi.

Yusuf Ağa'nın gönülden dilediği, tosun gibi bir oğlancık çıkıp gelmişti. Gülfidan, kız olsun, güzel güzel giydireyim, elinden tutup gezdireyim diye hayaller kuruyordu ama oğlan da herkesin gözünde değer kazanmasını sağlardı. Annesi bile Şükriye'yi oğlan doğurdu diye övüp durmuyor muydu? Bir de tabii Yusuf Ağa en büyük dileğine ulaşmış oluyordu. Kocasının nasıl mutlu olacağını düşününce heyecanlandı. Annesi ve Kadinine onlarda kalmaya başladığından beri “İşte böyle olmalı. Büyük ailesi olmalı insanın” deyip duruyordu. Çocuk demek, eve gelen yeni bir mutluluk demekti. Canlanacaktı ev. Hayat daha güzel olacaktı.

Kaybettiği para için artık üzülmüyordu Yusuf Ağa. Kaybını, “Demek o zeytinlik kısmetten çıkmıştı. O yüzden parasından

hayır görmedik" diye yorumlayınca rahatlamıştı. Kalıcı bir işe başladığında ise gönlü de, kesesi de ferahladı. Yeni kurulan bir pirina ve yağ fabrikasında aylıklı olarak çalışmaya başlamıştı. Rum sahibi Mübadele ile Yunanistan'a gönderilince zengin bir Türk tarafından devralman fabrika, üretime geçmek üzere tadilata sokulmuştu. İnşaat işçisi olarak girmişti işe. İnşaat bitip fabrika çalışmaya hazır hale gelince işçilerden bazılan seçilmiş, sizlerle devam etmek istiyoruz denmişti. O da seçilen işçilerden biriydi. Aylıklı bir işte çalışma şansına kavuştuğunu öğrenince çok sevindi. Oğlunun sağlıkla dünyaya gelmesini huzur içinde bekleyebilirdi artık.

Hamide Hanım, Hıdırellez sonrası lazım olan ufak tefek şeyleri almak üzere arada bir kendi evine gitmek dışmda annesiyle birlikte Gülfidanlarda kalıyordu. Yusuf Ağa'nın onlarm varlığıyla mutlu olduğunu görünce "Evim de evim" diye tutturmaktan vazgeçmişti. Haşan bugün yann askere çağrılacaktı. O zaman dönerdi evine. Geliniyle yaşamak talep ettiği bir durum değildi ama başka çaresi yok gibi görünüyordu. Kızı anasının evine gönderecek, "Kocan askerden dönünce gelirsin" diyecek hali yoktu. Gençlerin rahatını bozmayalım diye çıktıkları eve, bakalım ne zaman dönebileceklerdi?

Oğlu olduğu müjdesiyle karşılanmak üzere heyecanla beklenen Yusuf Ağa o akşam eve başka bir müjdeyle geldi. Cebindeki bütün parayı vererek aldığı piyango bileti vardı ya hani, işte o bilete ikramiye isabet etmişti. Oğlunun doğum haberi ile piyango haberi anında birleşti ve çocuğun çok kısmetli bir çocuk olacağının işareti sayıldı ikramiye. Yavrucak uğuruyla birlikte gelmiş, uğur getirmişti.

Yusuf Ağa yere göğe sığamıyordu. Piyangodan biletine çıkan para eline geçer geçmez bu bileti aldığı kahvehaneye gitti. Bir süredir sahibinin devretmek üzere müşteri aradığını duyuyordu.

“Kararında mısın? Satıyor musun kahveyi?” diye sordu.

Satıyordu adam. Kahvehane Yusuf Ağa'ya geçince ilk iş Hasan'ı çağırdı.

“Artık evlisin, ev geçindireceksin. Askerden sonra ne iş yaparsın bilmem ama sevk kararın gelinceye kadar kahvehaneyi sana emanet etmek isterim. Burayı çalıştırmak ister misin?” dedi.

İstedi Haşan. Enişte doğru söylüyordu. Denizcilik hayallerini kilitleyip, anahtannı denize atacağı bir sandığa koyup kaldırmanın zamanı gelmiş de geçiyordu. Şimdilik kahvehane işi iyi gelecekti. Sonrasında belki kendisi başka iş kurardı. Askerliği bitirip gelsindi hele. O zaman kalıcı bir iş düşünmek için daha çok zamanı olacaktı.

Hevesle girdi kahvehane işine. “Neler yapabilirim? Nasıl bir yenilik getirebilirim?” diye düşünürken akima geldi: Gramofon! Gülfidan'ı başından zorla kaldırdıkları bir gramofon vardı hani. Onu Girifte bırakmış olamazlardı. Mutlaka getirmişlerdi. Acaba nerede, hangi evdeydi? Kahvehane için harika bir fikir değil miydi? Kahvede kursalar, çalıştırsalar, müşterilerin ilgisini çekmez miydi; akm alan dinlemeye gelmez miydi insanlar? Nerede olduğunu kimse hatırlamıyordu ama arandı; Gülfidanlann evinde, sarılmış sarmalanmış olarak bir dolabm içinde bulundu. Kahvehanede onun için özel bir köşe ayrıldı. O köşeye özenle yerleştirildi. Başında duracak, gerek oldukça kolunu çevirecek biri lazımdı. Garsonlar hem kahve, somata[1], çay servisi yapıp hem de gromofonla uğraşamazlardı. Haşan, şarap parası kazanabileceğini duyunca bu işi zevkle yapacak birini tanıyordu: İçeride Hasan'ı gördüğü günden beri kahvenin önünden ayrılmayan Zeko. Zeko'yu çağırdı Haşan, gromofonu gösterdi, parçalarını tanıttı, nasıl çalıştığını anlattı. Zeko, kolu çevirerek

1 *(Yun.)* Bademden yapılan bir içecek, badem subyesi.

nasıl kurulduğunu, gerektiğinde iğnesinin nasıl değiştirildiğini dikkatle dinledi. Bir iki denemeyle öğrendiğini gösterince gromofonu ona teslim etti Haşan.

Beklediklerinden daha büyük bir ilgi uyandırdı gramofon- Ayvalık'taki hiçbir kahvede yoktu. Çok eğlenceliydi, aynca para ödemeyi gerektirmiyordu. Bir çay, iki kahve, bir kanela içmek yeterdi saatlerce müzik dinlemeye. Yeteri kadar içmedin, az para ödedin diye kimse kovulmuyordu kahveden. Sırf şarkı dinlemek için gelenler oldu, bütün günü orada geçirenler, sadece yemek yemeye evine gidip koşa koşa geri gelenler...

Haşan o sıralarda pek meşhur olan bir parçayı bulup çaldırmaya başlaymca daha da arttı müşteriler. Kısa sürede en çok istek alan şarkı o oldu. Tetos Dimitriadis'in "Arampas Pema"[1] adlı rembetikosu... Hele Kemal Paşa'nın da bu şarkıyı çok sevdiği ve hep dinlediği söylentisi yayılınca günde beş yüz kere çalmdığı oldu şarkının.

Zeko bu işi layıkıyla yapıyordu doğrusu. Kolu çevirmekle, iğne değiştirmekle kalmıyor, borusunu hohlaya hohlaya parlatıyor, çocuğuymuş gibi bakıyordu gromofona. Üstelik sadece gramofonun başında durmuyor, kahve kalabalıklaştığında garsonlara yardıma koşuyor, boşlan alıyor, masalan siliyor, yeni siparişleri ocağa bildiriyordu. Oyun havalarmda, hareketli müziklerde yerinde duramıyor, kalkıp bir iki dönüveriyordu kahvenin ortasmda. Coşup sokağa fırladığı, sokakta oynadığı da oluyordu. Gelip geçenler de katılıyordu bazen, sokak bir anda düğün ortamına dönüyordu. Çakşırken, kahvedeyken şarap içmeyi yasaklamıştı Haşan. Başkası söylese uymazdı belki ama Haşan öyle istemişse akan sular dururdu. Akşama kadar ağzına içki koymuyordu ama hava kararmaya başlayıp vakti kerahet geldiğinde artık kimse tutamazdı onu. Bir koşu şarapçıya gidip, hiç kaybetmediği neşesini yeniliyordu.

1 (Yun.) "Çek Arabanı."

Sipariş verilmekte gecikildiği için Ali Usta'nın yaptığı eşyalar doğuma yetişmedi. Bebek de zaten doğar doğmaz sandalyesine oturacak, mamasını masada yiyecek değildi. Mobilyaların nerede kaldığını kimse sormuyordu ama ustanın eşyalan teslim edeceği günü sabırsızlıkla bekleyenler vardı. Hamide, yüzüne doğru dürüst bakamadığı Ali'yi tekrar görecek olmanın heyecanı içindeydi. Ali Usta'yı en az onun kadar sabırsızlıkla bekleyen öteki kişi de Feride Hanım'dı. Ali'de gördüğü hayírlı ışığın peşini bırakmaya niyeti yoktu. Neden bunca yıl evlenmemişti, ne bekliyordu? Bunları sorup öğrenmesi gerekiyordu. Hamide için yeniden bir yuva kurma ihtimali doğmuşsa annesi olarak kızım muradma kavuşturmak onun görevi sayılırdı. İstediği kadar kabul etmeye yanaşmasın küçük ev artık onun evi olmaktan çıkmıştı. Haşan şimdi kahvehane çalıştinrken değil, askere gidip geldikten sonra da, başka bir iş tutup çok iyi kazansa da orada oturmaya devam eder, başka eve çıkmazdı. Hamide'nin gelinle aym evde oturmaktan mutlu olacağını da hiç kimse düşünmezdi. Gülfidan'ın evi desen, Gülfidan'ın eviydi. Yusuf Ağa ne kadar iyi adam olursa olsun bir gün ekşi bir suratla gelse, birine yamuk bir laf etse üstüne alınırdı Hamide, kendine yapılmış sayardı. Ortada çok açık bir gerçek vardı: Her iki evde de kaynanaydı artık. Kaynanalar şekerden de olsalar istenmezlerdi.

Ali Usta'nm ölçü almaya geldiği gün, ikisinin de ne hale geldiğini gözleme fırsatı bulmuştu Feride Hanım. Birbirlerine tek kelam etmemişler, göz göze gelmemek için şekilden şekle girmişlerdi. İkisinin hareketlerini de dikkatle takip ettikten sonra ulaştığı sonuç bu ikisinin hâlâ birbirini sevdiğiydi. Eğer üstünü örttükleri ateş gerçekten sönmüş olsaydı havadan sudan konuşurlardı, gülerler, şakalaşırlardı. Onlar birbirlerine hatır bile soramadılar. Hamide'nin nasıl titrediğini kendi gözleriyle gördü.

Ali desen Hamide'ye bakmamaya çalışıyordu ama ikide birde gözü ondan tarafa kayıyordu.

Daha sonra Hamide'nin ağzını aramamış değildi Feride Hanım. Ama ser verip sır vermedi kızı. Annesinin akimdan geçenleri sezdiğinde ise “Sakın ha! öyle bir şey yapmaya kalkma. Yoksa kalbini kırarım” diye korkutmaya kalktı annesini. Birkaç gün önce henüz adı konmamış torununu pışpışlarken tam zamanıdır deyip, “Tamam canım, çocuk falan yapmazsımz ama can yoldaşı olursunuz birbirinize. Fena mı olur?” demeye kalktı da, “Elâleme maskara mı edeceksin beni? Hiç olur mu öyle şey! Oğlum bugün yarın, askere gidecek, ben evlenmeye mi kalkacağım? Hem de bu yaştan sonra! Bir daha sakın böyle bir laf etme” diye susturdu onu. Günlerdir konuşulan konuyu açtı yeniden. Çocuğa ne ad konacaktı?

Çocuğun adını tıpkı Şükriye gibi Mustafa Kemal koymak istiyordu Gülfidan. Gelirlerken gemide kaptanın Şükriye'yi tebrik ettiğini gördüğü anda vermişti kararını. Eğer onun da oğlu olursa o da Mustafa Kemal koyacaktı oğlunun adını. Onları korkuyla yaşamaktan kurtarıp anavatanlarına kavuşturan Mustafa Kemal Paşa değil miydi? Şükriye oğluna bu adı verdi diye o niye vazgeçecekti? Hem büyümüştü, kaç yaşmda olmuştu Şükriye'nin oğlu. Daha iyi ya, oğluna ağabeylik yapardı. Adları aynı olunca daha çok severlerdi birbirlerini. Yusuf Aga'ya soruldu. “Ben babanım adım koyanz diye düşünüyordum ama...” dedi Yusuf Ağa. Babasının adını hatırlayan olmayınca o söyledi. “Kâmil'di babamın adı” dedi. “Güzel addır aslında. Kemale ermiş, olgunlaşmış demektir” dedi ama ısrar etmedi. Oğlunun onları zulümden kurtaran paşanın adını taşıması ona da gurur verirdi.

Bir öneri de dayısından geldi. Onun bir arkadaşı yeni doğan oğluna vermişti bu adı. Zafer kazanmışta Kemal Paşa. “Paşanın

kazandığı zaferlere binaen" demiş arkadaşı; en uygun adın bu olduğunu söylemiş. "Nedir?" dediler. Söyledi Haşan: "Muzaffer." Zafer kazanan demekmiş. Ama beğendiremedi kız kardeşine. Gülfidan Mustafa Kemal adından vazgeçmedi.

Konuşulup tartışılan, yalnız çocuğa verilecek isim konusu değildi, Gülfidan çocuğun yedirilmesi, giydirilmesi gibi konularda da ters düşüyordu büyüklerle. Çocuğun bakımını annesine bırakmaya dünden razıydı ama bebeğini faşkayla sımsıkı kundakladığını görünce isyan etmekten kendini alamıyordu. Şükriye'nin lohusa mevlidinde Gülfidan Hanım'm söylediklerini aklının bir kenanna yazmıştı. Kimse onun çocuğunu öyle baston gibi bağlayamazdı. Annesine bir şey söyleyemediğinde bile sımsıkı bağladığı kundağı onun arkasından çözüyor, çocuğun kolunu bacağını serbest bırakıyordu. Aylarca uğraşmış, tülbentlerin kenarlanna iğne oyası geçmiş, mermerşahiden zıbınlar, gömlekler dikmişti ya annesi, onlar ne içindi? Yeter de artarlardı bile.

Bazen Gülfidan ile annesi arasmda tartışma çıkıyordu; bazen Feride Hanım'la kızı arasında. Bebek bakımı konusunda üç kadın birbiriyle asla anlaşamıyordu. Bebeğin ne sıklıkla yıkanacağından her ağladığmda meme verilip verilmeyeceğine; arka üstü mü, yan mı yatırılacağından ayakta sallanıp sallanmayacağına kadar her konuda ters düşüyorlardı. Bu çatışmalardan galip çıkan genellikle Hamide Hanım'dı. İkisini de susturmak için elinde güçlü bir silah vardı: Muhataplarının yaşları. Annesine "Sen unutmuşsun çocuk bakmayı. En son doğurduğun çocuk benim, kırk yaşımı geçtim" deyip onu sustururken kızını "Nereden bileceksin bunları? Kaç çocuk büyüttün şimdiye kadar?" diye azarlıyordu.

Bebeği bililerine benzetmekte Gülfidan'ın karışmadığı başka bir yarış sürüyordu. Hamide Hanım bazı gün Hüsnü'nün

bebekliğine benzetiyordu, bazı gün Hasan'ın küçüklüğüne. Feride Hanım ise bebek Mustafa Kemal ile kendi çocukları, kardeşleri arasında benzerlikler buluyordu. Kimi zaman savaşta ölen büyük oğluna benzetiyordu, kimi zaman annesinden çok emek vererek büyüttüğü en küçük kardeşine. Hamide'nin bebekliğine benzettiği de oluyordu ama Yusuf Ağa'ya benzeten kimse olmuyordu.

Beklenen mobilyalar neyse ki bebeğin kırkı çıktıktan sonra geldi. Âdetlere göre annenin kırk gün süren lohusalığı bitmeden, yani bebeğin kırkı çıkmadan eve yabana kimse sokulmazdı. Daha önce getirselerdi ne getirenleri alırdı Kadinine eve ne de getirdiklerini.

Heyecanla beklenen Ali Usta gelmemişti ama. Çalışanlarıyla göndermişti eşyaları. Yanma bir çırak verdiği kalfası kimi eşyayr tek başma taşıdı, kimini çırağa bir ucundan tutturarak. Yukarı, yerlerine çıkarıp yerleştirdikten sonra giderlerken, "Ustan gelmeyecek mi?" diye sordu Feride Hanım kalfaya.

Kalfa yaşlı hanımın ödeme konusunda ustasıyla görüşmek istediğini sanarak, "Para konusunu Yusuf Ağa'yla halledeceklermiş" deyince, "Sen git, Feride Anne'n seninle görüşmek istiyor de" diye haber gönderdi.

Kalfa unutmaz da "Feride Anne" derse Ali usta mesajı alır, diye düşünüyordu. Çünkü ihtiyar âşıklann kendi kendilerine bir şey halledecekleri yoktu. Karşılaşsalar bile utangaç çocuklar gibi davranacaklar, birbirleriyle konuşmaktan kaçacaklardı yine. Birinin mutlaka araya girmesi gerekecekti. O "biri" de Feride Hanım'dan başkası olamazdı.

Alacaktı karşısına, Ali Usta'yla açık açık konuşacaktı. "Bana bak usta" diyecekti. "Hiç evlenmediğine göre kızımın üstüne gül koklamak istememişsin. Ayrılmanıza ben sebep oldum, kavuşmanızı da ben sağlayacağım. Kızımın gönlünün sende

olduğunu bile bile onu başkasıyla evlenmeye ben zorladım. Bunun vebalini uzun senelerdir taşımaktayım. Ölmeden bu ağır yükten kurtulmak isterim. Bir de şu var: Hamide farkında değil ama ben ölürsem yapayalnız kalacak. Çocukları evlendi, kendi yuvalarını kurdu, o tek başına kaldı. Ölmeden sizi bir araya getirebilirsem gözü açık gitmeyeceğim. Şimdi senden bir cevap istiyorum. Sen hâlâ seviyor musun kızımı? Köprülerin altından çok sular akü. O sevda geçmişte kaldı, diyorsan onu da anlarım, ısrar etmem. Ama yok, ben de Hamide'yi mesut etmek, onunla mesut olmak isterim dersen o zaman yardımcı ol, sizi birbirinize kavuşturayım" diyecekti.

Öyle olmadı. Çünkü kalfa, ustasını bulamadığı haberiyle geri geldi. Dükkânda değilmiş, nereye gittiğini de çıraklara söylememiş.

Kalfaya "Güle güle" dedikten epey sonra akima geldi Feride Hanıin'ın. Dükkânın yerini sormayı neden akıl edememişti? Şimdi nasıl ulaşacakü Ali Usta'ya, akimdakiler! nasıl söyleyecekti? Hamide ile Ali'nin birbirlerine bu kadar yaklaşmışlarken ayn ayrı yollara gitmelerine seyirci kalmak istemiyordu. Ali'nin bunca yılı nasıl geçirdiğini bilmiyordu ama Hamide evliliğinde mutsuz olmadı hiç. Tamam, gönlü Ali'deydi ama Hüseyin Efendi bir gün ağlatmadı onu. Erkenden bırakıp gitmeseydi kızının geleceğini düşünmek zorunda kalmazdı şimdi. Hamide'yi esas vatanda kurulan yeni düzende, kocasıyla mutlu, kendi evinde huzur içinde yaşarken bırakıp gidecek olsa gözü arkada kalmazdı. Ama şimdi... Herkes düzenini kurmuştu, o açıkta kalmıştı. Kendisi farkında olmasa da ne evi vardı ne düzeni... Annesinin gözünde Hamide yuvasız kuş gibiydi. Yeniden bir yuva kurmasmı sağlayabilirse annelik görevini yapmış sayacakü kendini. Yok, başaramazsa kızını boşlukta bırakıp gitmiş gibi olacakh. Hamide'ye bırakacağı tek

miras kadininelik olurdu o zaman. Torunlarının kadininesi olarak yaşlanır, bir daha gün yüzü görmeden göçüp giderdi. Yıllar önce ayırdığı iki gencin yollannı birleştirebilirse belki kendini de bağışlatabilirdi onlara.

Feride Hanım, Ali Usta'mn dükkânının yerini öğrenemeden Yusuf Ağa bir akşamüstü “Bu gece misafirimiz var, hazırlık yapın” diye haber gönderdi. Pirina fabrikasındaki aylıklı işinden ayrılmamıştı. Fabrikadaki mesaisi bitince kahvehaneye geçiyor, yeni evlidir diye HasanT erkenden evine gönderiyordu. Kahveye çıkma alışkanlığı olmayan adam şimdi kahvehaneyi kapatmadan evine gelemiyordu. Anlaşılan bu gece kahveyi kapatma görevini Haşan'a bırakıp gelecekti.

Yusuf Ağa özel olarak haber gönderdiğine göre önemli bir ziyaret bekleniyordu. Acaba kim ya da kimler gelecekti? Akrabalarm adları sayıldı, tahminlerde bulunuldu. Bir tek Feride Hanım tahminini yüksek sesle söylemedi. O kim olduğunu bilerek bekliyordu gelecek olanı.

Yeni Bir Evlilik

Kendi doğumunu Gülfidan, “Oğluna bir adaş geldi” diye bildirdi Şükriye'ye. Onlara Cunda'da ev verildiği için oraya yerleşip kalmışlardı, Girit'teki kadar sık görüşemiyorlardı artık. Her görüştüklerinde Kemal bebek biraz daha büyümüş oluyordu. Şükriye'yle uzak düştüklerinden çok, asıl can arkadaşı Elfiye'nin hayatından çıkmış olmasına üzülmüştü Gülfidan. Resmo'da kapı komşu olmak dışmda, çocukluktan başlayarak bütün hayatları birlikte geçmişti. Elfiye kız kardeşi gibiydi, kardeşten de ileriydi onun için. İlk yerleştiklerinde yalan yakmdı evleri ama yaşamlarını Ayvalık'ta sürdüremeyip İzmir'e göçmeleri gerektiğinde ayrılmak zorunda kaldı aileler birbirinden. Türkiye'de hayatlarım kuruncaya kadar geçinmelerini sağlasm diye ayırdıklan parayı Elfiye'yi kaçıran çeteye kaptırdıkları için maddi bakımdan sıkıntı içindeydiler. Ayvalık güzeldi, yaşanacak yerdi ama geldiklerinde zeytin zamanı geçmiş, onlara verilen ağaçlarm bütün zeytinleri toplanmıştı. Dolayısıyla zeytinden para kazanabilmek için bir sonraki zeytin zamanım beklemek gerekecekti; o kadar bekleyecek imkânları yoktu. Baba İzmir'de bir çırçır fabrikasında iş bulunca Kemal Paşa'mn verdiği evi ve zeytinliği satıp İzmir'e göçtüler. Onların gidişinden Hamide Hanım da etkilendi, o da *aderfisini*

kaybetmişti ama Gülfidan yalnız kaldı. Bütün sırlarını bilen, biricik arkadaşıydı Elfiye, onun yerini dolduracak bir arkadaş edinmek Ay valık'ı iyice benimseyinceye kadar pek kolay olmayacaktı.

Ağabeyinin âşık olduğu Emine sonradan girdi hayatına ve Gülfidan için cankurtaran gibi oldu. Onu tanımak için gitmişti terzi Halise Hanım'm evine, bluz diktirmek bahaneydi ama Emine kadar olmasa da terzi hanımı da sevdi. Adı Macaron olan mahallelerinin bütün sakinleri mübadildi. Çoğu Girif in ve Midilli'nin çeşitli şehirlerinden, köylerinden, birçoğu da Kavala'dan, Selanik'ten gelmişti. Kısa sürede kaynaştı onlarla Gülfidan, Elfiye'nin yerini tutacak kadar yakın olduğu yoktu aralarında ama pek çok yeni arkadaş edindi. Emine'nin arkadaşlarıyla dostluk kurdu. Onlar sayesinde ailede Türkçeyi en önce söken o oldu.

Ağabeyine yakışan bir kız mıdır acaba diye gözlemek amacıyla yaklaşmıştı Emine'ye, beklediğinden fazlasını buldu. İçinde hiç fesatlık taşımayan, melek gibi bir kızdı. Çok anlayışlı, çok terbiyeliydi. îyi bir dinleyiciydi. Sırdaş oldu Gülfidan'a. Nikos'tan bahsedecek kadar yakın buldu onu Gülfidan. Öğrendiğinde annesinin göstereceği tepkiden çekinmesine rağmen, ağabeyinin düşündüğü planı uygulayabilmesi için gönüllü olarak destek verdi.

Nikâhtan sonra Emine resmi olarak zaten girmişti aileye, fiili olarak da girdikten sonra annesinin Emine'ye karşı davranışları nasıl da farklılık göstermişti. Annesindeki değişimi hayretler içinde gözlüyordu Gülfidan. Emine'yle tanıştıktan, hatta nikâhtan sonra bile Emine'ye nazik ve kibar davranan kadın. Haşan'ın onu kaçırıp gelin olarak getirmesinden sonra birdenbire değişmişti. Sorsalar annesinin, oğlunun karısına kaynanalık edeceği hiç akima gelmezdi ama görüyor, gözlüyordu.

Gülfidan'la konuşurken yüzü, bakışları başkaydı annesinin, başını Emine'ye çevirdiği anda başka. Farkında olmadan yüzü geriliyor, ifadesi, bakışları değişiyordu. Ona, böyle böyle yapıyorsun dense büyük ihtimalle inkâr edecekti. Kaynanalığın önlenemez bir duygu durumu olup olmadığını düşündürüyordu Gülfidan'a; kaynanası olmadığı için kendisini şanslı buluyordu. “Yusuf Ağa'nm annesi hayatta olsa böyle yapmaz, belki de bana kızı gibi davranırdı” diye düşünecek olsa, “Annem bile yaptığına göre...” deyip hemen vazgeçiyordu bu düşünceden.

Yusuf Ağa'nm “Misafir gelecek” diye haber gönderdiği akşam, “Abimleri de çağıralım mı?” önerisine Kadinine beklemediği sertlikte karşı çıktı. Öyle bir “Hayır, gerekmez” dedi ki “Neden?” diye soramadı Gülfidan. Yusuf Ağa'nın, “Eve misafir gelecek, hazırlarım” diye önceden haber verdiği hiç olmamıştı o zamana kadar. Kimdir ki bu önemli misafirler diye merak ederken, marangoz Ali Usta çıkıp gelmez mi? Akşam yemeğinden sonra yarımda başörtülü yaşlı bir kadınla Ali Usta niye gelsin? O gelenleri kuşkuyla karşılarken annesinin şaşırdığı, Kadinine'nin sevindiği, kocasının ise gayet memnun şekilde gülümsediği gözünden kaçmamıştı. Yarımdaki kadını ustanın annesi sanmıştı ilk gördüğünde Gülfidan. Yusuf Ağa ödeme yapmamış, usta alacağını istemek için gelmişse niye annesiyle birlikte gelmişti? Alacağını istemeye annesiyle gelmişse niye lorlu kaliçunya tatlısı getirmişti? Böyle bir âdet mi vardı? Gerçi böyle ana-oğul yapılan akşam ziyaretine de anlam verememişti ama yaşlı kadını usta, 'Komşumuz falanca teyze' diye tanıtınca daha da şaşırtıcı oldu durum. Komşusunu yanma alıp akşam ziyaretine giden bir marangoz neden sadece ona tuhaf geliyordu? En başta şaşırmış görünen annesi bile onları buyur ettikten sonra şaşkınlıktan kurtulmuştu. Neden ondan başka kimsenin bu ziyareti garip karşılamadığı ancak bir süre sonra anlaşıldı.

Meğer annesini Kadinine'den istemeye gelmişler. Meğer Ali Usta annesine talip olan bir damat adayı değil miymiş? Durumu böylece anlayınca kahkahayı basmamak için mutfağa zor atmıştı kendini Gülfidan.

Meselenin bu kadar basit olmadığı az sonra anlaşılacakta. O akşam neler neler öğrendi Gülfidan. Şaşkınlıktan şaşkınlığa düştü. Meğer annesinin eski sevgilisi değil miymiş Ali Usta? Bak sen! Hamide Hanım aşkı bilir miymiş, gençliğinde âşık mı olmuş? Kadinine engel olmuşmuş kavuşmalanna. Yoksa annesi babasını değil, Ali Usta'yı seviyormuş. Kadinine vermemiş, zorla evlendirmiş babasıyla. Önce gülümseyerek, kahkaha atmamak için kendini zorlayarak dinliyordu ama dinledikçe anlatılan öykü tamdık gelmeye başladı. Biraz sonra annesinin öyküsü olmaktan çıktı, kendi öyküsüne dönüştü. Aynı şeyleri yaşamıştı o da. Meğer hayata sandığı şey, annesinin yıllar önce yaşadıklarının aynısıymış. Dinledikçe ayrıntılar netleşti, ayrıntılar netleştikçe benzerlik arttı. Kendi yaşadıklarının annesi tarafından daha önce yaşanmış olduğunu öğrenmek gittikçe koydu Gülfidan'a. Kendi yaşadıklarım kızına acımasızca yaşatırken yüreği hiç mi titrememiş? Gülfidan'm kaç kere camna kıyma noktasma geldiğini hiç mi fark etmemiş? Bu kadar gaddar, bu kadar merhametsiz miymiş annesi? Nasıl olmuş da kendi acılarım kızımn da aynen çekmesine razı olmuş? Razı olmuş ve seyirci kalmış. Hiçbir şey yapmamış kızımn mutsuzluğunu önlemek için. Dinledikçe düşündü, düşündükçe içlendi; bir süre sonra tutamadı kendini. Yusuf Ağa karışırım ağladığım görünce “Neden?” demedi, hiçbir şey sormadı. Yelek cebinden mendilini çıkarıp uzattı. Gülfidan'm imam nikâhı kıyılırkenki hali gözünün önünden hiç gitmemişti ki... Tek eksik bilgi, uğruna gözyaşı dökülenin kimliğiydi. Yoksa bir gönlün dolu olduğunun anlaşılması o kadar da zor değildi.

Annesini "verdi” o gece Kadinine eski aşkına. Kızına “İster misin?” diye sorma gereği duymadı. İsterdi tabii. Yıllarca istemişti. Kadinine'nin bir koşulu vardı: Fazla beklenmeyecekti. Hemen evlenmelerini istiyordu. Ölmeden onlan bir arada görmek en büyük dileğiydi.

"Sizin vaktiniz çok olabilir, benim yok. Her gün biraz daha azalıyor zamanım” dedi.

“Bizim de yok” dedi Ali Usta. “Çok bekledik. Daha fazla beklemeyelim.”

Hasan'a konunun nasıl açılacağı konuşulunca Gülfidan'ın onlan davet etme önerisine Kadinine'nin neden o kadar sert tepki gösterdiği anlaşılmış oldu. Hasan'ın henüz hiçbir şeyden haberi yoktu. Ona kim söyleyecekti peki? Nasıl haber verilecekti?

Yusuf Ağa, “Ben söylerim” dedi ama “Kendim söylemek isterim” diyerek kabul etmedi Hamide Hanım.

Ertesi gün ve sonrasında pek az çocuğun yaşadığı çok özel anlara tanıklık edecek olmak eğlenceli geldi Gülfidan'a. Annesini evlendirmek kaç kıza nasip olmuştu ki! Annesinin onun için yaptığı evlilik hazırlıklarını şimdi o annesi için yapacaktı. Olan bitenin ve olacak olanlann en eğlenceli yanı kesinlikle burasıydı. Annesi hep öyle demiyor muydu; evlenmek ciddi bir işti. O zaman kızı olarak konunun ciddiyetine uygun davranmak üzere duruma el koyması gerekiyordu.

Konuyu baştan ele aldı.

“Gidip evi görelim” dedi.

Şimdi ipler onun elindeydi. Bir güven gelmişti üstüne.

“Cici babam nasıl bir yerde yaşıyor, öğrenelim. Yeri ve evi beğenmezsem annemin o eve gelin gitmesine asla izin vermem, ona göre!”

Bazen şaka yollu söylüyordu bunları, bazen son derece ciddiydi. Bazen özellikle annesinin damarma basmak, onu

kızdırmak, canını yakmak istiyordu, bazen acıyordu haline. Annesinin de aşk acısı çekmiş olduğu gerçeği kimi zaman tuhafına gidiyordu, kimi zaman annesiyle arasında şimdiye kadar hiç olmamış bir yakınlığın oluştuğu duygusuna kapılmasına sebep oluyordu. Kimselere dert yanmadan nasıl katlanmış bu aşk acısma yıllarca? Nasıl içine gömmüş, kendinden bile saklamış aşkını. Kim bilir ne acılar çekmiş.

Gidilip Ali Usta'nın evi kontrolden geçirildi. Denize yukandan bakan, iki katlı bir evdi. Manzarası çok güzeldi. Rumlardan kalan evi belli ki Ali Usta baştan sona yenilemişti. Evin içinde hoş bir taze kereste kokusu vardı. Evde dolaşılırken bir kır ferahlığı, çam ağaçlanyla dolu bir ormanın serin esintisi hissediliyordu. Eksikler vardı tabii. Çoğu mutfak eşyası olmak üzere epeyce eksik bulundu; hepsi teker teker saptandı.

Kızının, “Anneciğim, çeyizinde ne eksik, söyle tamamlayalım” gibi sözlerine önceleri tepki gösterdi Hamide Hanım ama keyfi yerinde olduğunda o da kendi evliliğiyle dalga geçmeye başladı.

Gülfidan, “Gelinliğini Halise Hanım diksin, çok iyi terzidir” dediğinde gülerken “Duvağına tel taktırma. Gelin telin benden” diye şakayı abarttığmda kızma değil de “Senin yüzünden” diyerek annesine kızdı daha çok.

“Ben bir şey yapmadım. Konuşmadım bile Ali'yle” diyordu Feride Hanım ki doğruydu. O, dükkânın adresini nereden, nasıl bulacağını kestirinceye kadar Ali Usta kendisi gelmişti.

Haşan'ın vereceği tepki çok endişelendiriyordu Hamide Hanım'ı. “Evlenmek mi, hem de bu yaştan sonra...” derse yerin dibine geçerdi. “Vay! Annemin aklı meğer evlenmekte miymiş!” diye alay edebilirdi. “Babamı ne çabuk unuttun!” diye sitem edebilirdi. “Benden elin adamını babamın yerine koymamı nasıl istersin!” diye kızabilirdi. “Benim evliliğime erken

diyen annem kendisi için vaktin geç, hem de çok geç olduğunun farkında değil mi?" diye sorabilirdi. Deli gibi merak ediyordu oğlunun nasıl karşılayacağım ama bir o kadar da korkuyordu; bu yüzden durmadan erteliyordu konuşmayı. Sonra aklına başkalanndan öğrenme ihtimali geldi. İşte o hiç olmazdı. Yabanalardan duymamalıydı. Damadma da dediği gibi, gidip kendisi konuşacaktı. Bu onun meselesiydi. Aracı gerektirmezdi. Emine'nin bulunduğu bir ortamda söylemek istemiyordu. Emine bir şey söylemez, hiç renk vermezdi ama bu, daha çok ürkütüyordu onu. Kapalı kutuydu Emine. Ne düşündüğünü anlamak mümkün değildi. Açık açık konuşsun, akimdan ne geçiyorsa söylesin istiyordu; oysa Emine anlayışla gülümsüyordu yalnızca. Tepkisini hep içinde saklıyordu. Yeri geldiğinde bağırsın çağırsm hatta, bu kadar tepkisiz olmasm istiyordu. Onun yanında böyle bir konuyu açamazdı. O yine anlayışla gülümserse kızardı bu sefer. "Sen de söyle fikrini, susma!" diye bağırabilirdi. Böyle bir tepki vermek çok kere içinden geçmişti de güçlükle tutmuştu kendini. Emine olmazdı. Yalnız konuşmalıydı oğluyla. Araya el girmeden. Emine'nin şimdilik haberi olmasmdı. Hattâ oğluna da tembihlese iyi olurdu. Ne zamana kadar gizleyebileceğini bilmiyordu ama kaynanasınm evleneceği haberini öğrenmesini istemiyordu Emine'nin. Gerek gördüğü zamanda kocası olarak Haşan söylesindi karışma. Ama annesinin bulunmadığı bir yerde...

HasanT yalnız yakalayabileceği tek yer, kahvehaneydi. Nihayet karar verdiği gün dosdoğru oraya yollandı. Kadm olarak içeri girmesi söz konusu değildi ama kapının önünde dikilirse Haşan nasıl olsa fark ederdi onu.

Kapısı açıktı kahvenin, orada duramadı. Yolun karşısına geçti, bekledi. Hasan'dan önce Zeko gördü. Koştu, Hasan'a haber verdi.

Haşan annesinin kapının önünde beklediğini görünce telaşla koştu.

“Emine'ye bir şey mi oldu? Hasta mı var? Nedir?” diye arka arkaya soruları sıraladı.

“Kötü bir şey yok, telaşlanma” derken oğlunun herkesten önce karısını sorduğu da dikkatinden kaçmadı.

Nefesini “Oh” diyerek koyverdi Haşan.

“Ne oldu peki? Sen kolay kolay buraya gelmezsin.”

En zor noktaya bu kadar çabuk gelineceğini kestirememişti Hamide Hanım. Bocaladı.

“Şöyle yürüyelim” dedi ve en başından alarak anlattı oğluna her şeyi.

“Hiçbiriniz hesaba katmaz ama ben de gençtim bir zamanlar” diye söze başlayınca, “Hâlâ gençsin” dedi Haşan. Nezaketen söylenmiş bir laftı ama iyi geldi Hamide Hanım'a. Oğlunun karşı çıkmayacağının işareti gibi oldu.

“Senin Emine'ye, daha doğrusu Emine'nin sana sevdalandığı gibi ben de sevdalanmıştım bir zamanlar.”

“Eee...” dedi Haşan gülümseyerek. Bu sefer de “Eyvah, alaya alacak” diye ödü koptu Hamide Hanım'm. “Babandan önce... Tabii ki...”

“Anne, babamla zorla evlendirildiğini biliyorum, kasma kendini.”

“Ali vardı. Çok gençtik oğlum.”

“Ali Usta mı? Bizim Kemal'in karyolasını yapan?”

“Evet, o.”

“Çok iyi adam!” dedi Haşan. Daha uzun anlatmasına gerek kalmadı.

“Evlenmek istiyor benimle”yi en kısık sesiyle söyledi Hamide Hanım.

Sokağın ortasıdır demedi, “Ah, mana mu”[1] diye sarıldı annesine Haşan.

“Bizim Ali Usta... Hiç aklıma gelir miydi?” dedi. “Mutlu olmak elbet senin de haklan. Çok sevindim. Eee, düğün ne zaman?”

“Kuzuli”[2] dedi annesi, hafifçe vurdu koluna.

1 *(Yun.)* “Ah, annem.”
2 (Yun.) “Deli.”

Emine'nin Sessizliği

“Ne yemek yaptın?” sorusuyla karşılaştığında şaşırdı kaldı Emine. Yemek... Mutfak... Annesi yemek yaptırmak bir yana, mutfağa bile sokmazdı ki onu. Mutfakta en son yaşadıklan tam bir maceraydı:

Haşan'ın annesi, “Madem evlenmek istiyorsun elin ekmek tutsun” diye onu iş aramaya zorladığmda önce Ayvalık'ta iş bakmıştı Haşan. Bulamayınca şansını bir de İzmir'de denemek istemiş, Emine'ye “İyi bir iş bulursam oraya yerleşiriz. Zaten çok Giritli var İzmir'de. Hemşerilerimiz yardıma olur, ev tutar, yuvamızı orada kurarız” diyerek gitmişti. İzmir'de yaşamak fikri Emine'ye çok hoş geldi; orada iyi bir iş bulması için dualar bile etti arkasından. İş ararken Girit'ten gelen birinin İzmir'de fotoğrafçılık yaptığım duymuş Haşan. Belki de tanıdıktır, kimlerdendir acaba diye arayıp bulmuş. Adamm adı Hamza Rüstem'miş, dükkâm da İzmir'de açılan ilk fotoğrafhaneymiş. Bulmuş Haşan onu, tamşıp konuşmuşlar. Hamza Rüstem askere gitmek üzere olduğunu ve gitmeden önce evleneceğini öğrenince, “Askere gittiğinde kann özledikçe baksın, hasret gidersin” diyerek fotoğrafını çekmiş. İşte o fotoğrafı vermişti Haşan. “Evlendiğimizde gider seninle de çektiririz” demişti. Sokakta rahat rahat bakamadığı için eve gelir gelmez mutfağa

kapandı o gün Emine. Yer ocağının önüne oturdu, koynundan fotoğrafı çıkarmadan önce, annesi gelirse iş yapıyor görünmek için tencerenin altındaki korları karıştırdı, uçları yanmış ince dallan sürdü tencerenin altına. Sonra sevdiği adamın fotoğrafını çıkardı göğsünden, Hasan'ın kıvırcık saçlarına, pırıl pırıl ela gözlerine daldı gitti. O güzel yüze hayran hayran bakarken annesinin, "Niye harlattın yemeğin altını?" diye bağıran sesiyle irkilince ne yapacağını bilemeyip ocağa fırlatıverdi fotoğrafı. Hasan'ın ailesinin gelip resmen istediği, onların da olumlu ya da olumsuz kararı henüz bildirmediği günlerdi. Annesi tabii ki o isteyen çocukla görüşüp anlaştığım bilmiyordu. Fotoğrafı görür, Hasan'la buluştuğunu anlarsa verecekleri varsa da vermezler, iyice yokuşa sürerlerdi işi. Emine bunları düşünmeden atmıştı elindekini ateşe ama düşünecek olsa yine aym şeyi yapardı. Hasan'ın biricik fotoğrafı amnda parladı, alev alev yanmaya başladı.

"Pişmiş, yemeği tekrar kaynatıyorsun, delirdin mi sen?" diye söylenmeye devam ediyordu annesi.

Emine'nin fısıltı gibi, "Pişmiş olduğunu bilemedim" dediğini de duydu.

"Bilemezsin" diye söylenmeyi sürdürdü. "İş yemeğe geldi mi bilmezsin. Bütün gün sokaklarda fink atmayı bilirsin, yemeğin pişmiş mi, çiğ mi olduğunu bilmezsin."

Gerisini dinlemesine gerek yoktu. "Yarın öbür gün ele gittiğinde hem kendini rezil edeceksin hem beni" diye başlayacak her zamanki nutuklarından birini daha atacaktı. Ocağın önüne çökmüş, tencereyi karıştırmakta olan annesinin arkasına kayarak, suçüstü yakalanmış kedi gibi, usulca sıvıştı mutfaktan.

Misafir odasının kapısı her zamanki gibi kapalıydı. Sadece bayramlarda, bir de haberli misafir geldiğinde açılırdı bu kapı. Hasan'ın annesi ve kız kardeşi ile eniştesi geldiğinde açılmıştı

mesela. Havva Hanım kimseyi sokmadığı bu odayı her **hafta si**ler, süpürür, tertemiz tutardı. Sokağa bakan iki **büyük pencere**nin önünde boydan boya bir sedir vardı. Evin dışa **çıkıntı yapan** cumba bölümünde bulunduğu için iki yanda da **pencereler, o** pencerelerin önünde daha kısa birer sedir yer almaktaydı. Sedirlerin oturma kısmında kenarlan dantelli, renkli kaneviçe işli beyaz yaygılar, sırt dayama yerindeki kıhk yastıklann **üzerinde** de aynı yaygının daha darı örtülü olurdu. Bunlar kimselerin gelmediği, o odaya girilmeyen günlerin örtüleriydi. Bayram öncesi kanaviçeli örtüler çıkarılır, geniş dantelli beyaz **örtüler** serilirdi. Çok gergin durmaları için kolalanıp ütülenirdi her seferinde. Sedir bulunmayan dördüncü duvara dayalı masanın örtüsü de işli, dantelli ve kolalıydı. Masanın üstünde örtülü tabağma ters çevrilerek konmuş su bardağı ve işlemeli örtüsüyle bir sürahi dururdu. Bayram öncesi her şey elden geçirilirdi. Hazırlık en az on-on beş gün önce başlardı. Üst katm bütün tabanı tahta fırçalan ve arapsabunu ile kehribar sarısı bir renk alıncaya kadar fırçalanırdı. Bütün yaygılar, örtüler yıkanır, kömür ütüsüyle ütülenirdi. En küçük bir kınşığı affetmezdi Havva Hanım. Mabet gibi bir yerdi misafir odası. Çocuklann girmesi değil, kapışım açıp içeri bakması bile yasaktı. Kış günlerinde **o** oda dayalı döşeli olarak öylece bomboş dururken çoluk çocuk hep birlikte, pirina mangalıyla bile ısıtılabilen yandaki küçük odaya sığışırdı. Odanın yan duvanndaki pencerenin adı vardı: Koltuk penceresi. Yoldan gelip geçenin en rahat gözlenebildiği yerdi orası. Cumba çıkıntısının yan tarafında kaldığından, başını kaldıran cumbadaki pencerelere baktığı için o küçük pencere gözlerden uzak kalırdı.

Hamide Hanımların geldiği geceyi anımsadığı için bir an duraklamıştı misafir odasının kapısında Emine. O gece kahve ikramını yaptıktan ve boş fincanları topladıktan sonra küçük

odaya geçmiş, bir daha girmemişti misafir odasına. İçeride neler konuşulduğunu deli gibi merak ettiği için arada Aysel'i gönderip ne konuşulduğunu öğrenmeye çalışmıştı ama Aysel'in pek hoşuna gitmemişti bu görev. “Ne konuştukları duyulmuyor” deyip kaçmıştı. Misafir odasının kapalı kapısına bir daha baktı; geceleri yere yatak açılarak yatak odası haline getirilen büyük odaya girdi. Babası ikindiyi kılıyordu. Yarımdaki mindere oturdu, eteğini çekiştirip ayaklarını örttü. Babası namazı bitirip tespihini eline aldığında bir dönüp baktı kızma. Tespih çekmeyi de bitirdikten sonra, seccadenin bir ucunu kıvırdı, tespihini kıvırdığı yerin üstüne koydu. Gözucuyla mutfağı işaret ederek, “Kızdırdın mı?” diye sordu.

Başını salladı Emine.

“Aldırma” dedi babası. “Bana sinirlendi, hıncını senden çıkanyor.”

Defektör mü, detektör mü ne dedikleri bir alet varmış. Annesi nereden duymuşsa öğrenmiş öyle bir aletin varlığmı. Tutturmuş eve getir, altın var mı, bir baktır, diye.

“Evde gömü olabilirmiş. Niye baktırmıyormuşum? İş işten geçtikten sonra aklım başıma geliyormuş. Geldiğimden beri söylenip duruyor. Boş ver.”

Babasınm avutucu sözleriyle biraz sakinlemişti ki annesi girdi odaya. Çok önemli bir konuyu yeni hatırlamış gibi, “Sen bugün geç geldin” dedi. “Nerdeydin?”

“Hiçbir yerde” dedi Emine. “Halise Hanım etek bastırttı, biraz uzadı işim.”

“Elin ağır tabii. Yapıp kıvıramadın zamanında.”

“Yok, ondan değil” dedi Emine. “Tam çıkarken istedi elbisenin eteğini kıvırmamı, etek de kloştu; o yüzden.”

Daha söylenecekti ama “Niye varıyorsun çocuğun üstüne” diye babası müdahale etti. “İşi uzamış, anlattı ya!”

Annesi homurdanarak mutfağına geri döndü. O gün olan. Haşan'm fotoğrafına oldu. Emine o güzel fotoğrafını ocağa atıp yaktığını hâlâ söyleyemedi Hasan'a.

Hasan'la birlikte olmanın hayalini çok kurmuştu da sonrasını meğer pek düşünmemiş. Hep baş başa olacaklar, Haşan hep güzel sözler söyleyecek; gözünün ışığma, kaşırım kavisine, dudağının bükülüşüne iltifatlar edecek; hep diz dize, el ele, göz göze olacaklar sanmış. Elbet yemek yiyip uyuyacaklar, elbet yaşadıkları yeri temiz tutacaklar ama bütün bunları yapanın kim olacağını pek hesaba katmamış. El bebek gül bebek büyütülenlerden değildi. Annesinin evinde eline oyuncak verilip bir köşeye oturtulmadı. "Osman'ın burnunu süsene; bak akıyor çocuğun burnu, görmüyor musun?" diye azarlandı; "Yedirdin mi Aysel'in mamasını. Doymamış çocuk. Biraz daha ver" diye emirler aldı ama işe yarayacak b eceriler edinemedi. Eline süpürge verildi ama "Sü, süpür, güzelce temizle şu odayı" dendikten iki soluk almcaya kadarki bir zaman sonra, "Daha süpürgeyi tutmasını bilmiyorsun. Bırak... Bırak... Süpürge büe yakışmıyor eline" denip verildiğinden daha hızlı alındı elinden süpürge.

Haşan kahvehanede işe başlaymcaya kadar yine de iyüerdi. İşbirliği içinde "Böyle mi soyulur, nasü ayıklanır" diye birbirlerine sorarak sebzeleri pişirilecek duruma getirmeyi, karınlarını • doyuracakları yemeği yapıp kotarmayı başarıyorlardı. Bazen fasulye tanelerinin içinde yavru balıklar gibi dolaştığı, balık avı zevki yaşatan yemekler yaptılar; bazen "Evet, biraz dibi tutmuş ama lezzetinden bir şey kaybetmemiş" diyerek yansı yanmış yemekleri şapır şupur yedÜer. Ama Haşan kahvehane işini üstüne alınca durum değişti. Emine cezalı gibi bir başına kaldı evde. Ne yapacağım, kime damşacağını bilemedi.

Yemek yapmayı deneye yanıla öğrenecekti elbette ama yalnızlıkla nasıl baş edebileceğini öğreten hiç kimse olmayacakta.

Yaşadığı ev gürültülü değilse de her daim kalabalıktı. Amcalar, teyzeler, halalar, onların çocukları... Her an birileri olurdu evde. Kapının kilidine bağlı ipi çeken içeri girer, ya "Huuu" diye yukan bağırır, ya kapınm açıldığmı duyan, "Kim o?" diye seslenirdi aşağıya. Geleni gideni hiç eksik olmayan bir evdi.

Yalnızlığın nasıl yaşanacağını bilmiyor Emine. Hiç yalnız kalmamış o güne kadar. Sessizliğin ürkütücülüğünü fark etti ilkin. Bir böceğin cama çarpması ses olup irkiltir mi insanı; irkiltirmiş. Rüzgârda sallanan daim gölgesi ne hayallere gebeymiş. Hele Haşan bazı geceler geç vakte kadar kahvede kalmaya başlayınca... Bir köşeye büzülüp yiyip içmeden bekledi kocasını. Mahallede hiç kimseyi tanımıyordu. Bahçeye bile çıkmıyordu ki orada yeni evli genç bir kadının yaşadığından haberdar olsun komşular. Adeta gizli gizli yaşıyordu evde.

Kaynanasıyla oturmaya çoktan razıydı. Besbelli annesi gibi bir insan değildi Hamide Hanım. Annesi kadar üzmezdi insanı. Her ne kadar evleneceğini duyan mahalle arkadaşlan "Kaynana ile mi oturacaksın?" deyip ona acımışlarsa da o, hele karanlık ve ıssız gecelerde korku içinde büzülmek yerine kaynanasının yarımda olmasını yüz bin kere tercih ederdi. Hamide Hanım nedense küsmüş gibi davranıyordu. İyice ayağını çekmişti evden. Uğradığında alacağı eşya her ne ise arkasından atlı kovalıyormuş gibi, onu alıp gidiyordu. Yalandan bir hatır sorma, hepsi o! En küçük bir muhabbete zamanı yok. Kendi annesinin küsmesini bekliyordu Emine, buna hazırlıklıydı. Bir süre konuşmayacaktı, kocaya kaçan kızların anaları küser, konuşmazdı, doğaldı bu ama kaynanasının bu küs gibi halleri canını çok sıkıyordu. Hıdırellez ertesi gelip onu evde bulunca nasıl şaşırdığı gözünün önünden gitmiyor. Kendisine yapılmış bir hakaret gibi algıladı adeta. "Madem oğlumu elimden aldın, al ev de senin olsun" der gibi, arkasına bakmadan gitti,

günlerce uğramadı. Bu davranışı nasıl yorumlayacağını bilemedi Emine. Neden dargınmış gibi davranıyor? Danlmışsa neden, neye kızmış?

“Kendi gelen” gelini hor görürlerse diye aklından geçirdiği olmuştu ama pek ihtimal vermemişti. Korktuğu başına mı geldi, o yüzden mi kaynanası yakınlık göstermiyor? İlle de düğün dernekle, davul zurnayla mı gelmesi gerekirdi?

Annen neden bana dargınmış gibi davranıyor demek kaynanasım çekiştirmek sayılacağından Haşan'a bir şey soramıyor, bir şey söyleyemiyordu. Gülfidan'la arası iyiydi ama onun da küçük çocuğu vardı. Ne o sık sık gelebilirdi ne de aklına estiğinde Gülfidan gidebilirdi onun evine. Hele kaynanasımn ve “Kadinine” dedikleri büyükannelerinin orada olduğunu bilerek. Kadinine kızı gibi değildi. Daima güler yüzlüydü Emine'ye karşı, çok sıcak davranıyor, samimiyetle halini hatırını soruyordu. O da mı sessiz bulmaktaydı Emine'yi acaba? Geçen gün “Neden bu kadar sessizsin?” diye tuhaf bir soru sormuştu Gülfidan. “Sessiz miyim?” diyebilmişti cevap olarak o da. Aralarında böyle bir sohbet geçmiş anlaşılan. Emine'nin sessizliğini konuşmuşlar. Sessiz olmak, sessiz kalmak onun seçimi değil ki... Zorunluluk. Huzurun sürmesi için birilerinin sessiz kalması gerektiğinde bu görev hep ona düşmüştü. Galiba öyle yapa yapa içinden konuşur, içinden yaşar olmuştu.

Aysel'e “Gel benimle kal. Okula buradan gidersin. Hem bizim ev okula daha yakın” demişti de annesi, “Çocuk istiyorsa kendi yapsm bir tane” diye haber göndermişti.

Gülünç gelmişti Emine'ye. Bez bebek miydi bu, “Yapsm bir tane” de ne demekti! Zamanı geldiğinde elbet onun da çocuğu olacakta ama şimdi çocuk sahibi olmak, değil derdine derman olmak, daha da arttırırdı yalnızlığını. Kardeşlerini o büyütmüş

sayılırdı ama kimsenin yardımı olmadan, tek başına bir bebek büyütmeyi kolay kolay göze alamazdı.

Bebekten önce yalnızlığını koyultacak bir süreç olarak Hasan'ın askerliği vardı. Onun kahveden dönüşünü beklerken bu kadar korkuyorsa yann askere gittiğinde tek başına ne yapacak? Tek umudu Hamide Hanım'dı. Oğlu askere gidince gelinini yapayalnız bırakmaz, döner evine gelir, ona yoldaş olur diye bir beklenti içindeydi. Bu umut da bir gece önceki haberle birlikte uçtu gitti.

Haşan, "Annemin düğününe hazır mısın?" diye sorduğunda şaka yapıyor sanmış ve gülmüştü.

"Ciddiyim" demişti Haşan. "Annem evleniyor."

"Nasıl yani? Gerçekten mi?" benzeri bir sürü soru doluşmuştu zihnine ama hepsini yutmuştu. Haşan gerekli görürse daha fazla bilgi verirdi zaten. Vermiyorsa bir şey sorması yakışık almazdı.

Verdi Haşan o bilgiyi. Marangozmuş adam. Gençken evlenmelerine Kadinine engel olmuş. Şimdi en çok o istiyormuş evlenmelerini. Ve nikâhlarının bir an önce kıyılması için, kızını kendi yuvasma bir an önce kavuşturmak için acele ediyormuş.

"Öyleyse nikâh yakında..." deyince Emine, Haşan da onu doğrulayarak "Evet, evraklar askıdan iner inmez" demişti.

Bir hafta sonra da nikâha davetliydiler. Hasan'm söylediğine göre Hamide Hanım Girifteyken de çarşaf giymezmiş. Çarşıya pazara gidileceği zaman eşarbını başma takar, mantosunu sırtına geçirir, öyle gidermiş. Nikâhta hem çok şıktı hem de çok güzel görünüyordu. Başında, alnına düşen tülüyle çok şık, minik bir şapka vardı. Bir uğradığında Halise Hanım'ın diktiğini gördüğü lacivert tayyörü giymişti. Etek boyu kısaydı. Dizinin dört parmak aşağısmda bitiyordu. Ayağmda ipek çoraplar, iki üç parmak topuğu olan atkılı bir çift iskarpin... Bu

kıyafeti görse annesinin nasıl ayıplayacağı aklına gelmedi değil Emine'nin. “Gâvur kadınları gibi giyinmiş” derdi. Bu söylediğinin de dünürlerinin yarım gâvur olduğu yolundaki iddiaya kanıt oluşturduğunu düşünürdü. Ama doğrusu çok yakışmıştı Hamide Hanım'a kıyafeti. Zaten giyim kuşamına özen gösterdiği Emine'nin gözünden kaçmamıştı. Bu özel günde her zamankinden de özenli, her zamankinden de güzeldi. Hem görünümüyle hem heyecamyla genç bir kız gibiydi. Çok da mutlu görünüyordu.

Annesi davet edildiği halde gelmemiş miydi, yoksa davet edilmemiş miydi, bunu bilemezdi ve soramazdı Emine. Annesini göremeyince nikâha gelirken düşünmekten kaçmdığı bir umut beslediğini fark etti. Gelmiş olsaydı elini öperdi, belki bu el öpme barışmanm kapışım aralardı. Gerçi elini vermezdi annesi ama hiç değilse kızının banşmak arzusunda olduğunu anlardı.

Unutulma Eşiği

Feride Hanım, Hasan'ı askere yolladıklarının sabahında yatağında ölü bulundu. İnsanların ölecekleri zamanı seçmek gibi bir şansları varsa Feride Hanım, en sevdiği torununa ölüm acısı yaşatmamak için bu şansı kullanmış olabilirdi.

Hamide'yi evlendirip Ali Usta'nm evine gönderdikten sonra, kızını emin ellere teslim etmenin güveniyle üstünden büyük bir yükün kalktığını hissedip hafiflemişti. Hamide için gözü arkada kalmayacaktı. Hasan'ı da Emine'ye teslim ettiğini, Haşan için de gözünün arkada kalmaması gerektiğini düşünüyordu ama bu düşünce onu hissettiği yoksunluk duygusundan kurtarmaya yetmiyordu. Emine'yi sevmişti. İyi bir insandı, Haşan'ın kaçıp gitme isteklerinin, deniz aşkınm önüne dalgakıran gibi bir seti kolayca çekerdi. Üstelik zorbalıkla değil, içinden taşıp gelen bir iyilikle yapardı bunu ama Hasan'la Kadinine arasına çekilmiş bir perde gibiydi de bir yandan. Hasan'ın bir daha Kadinine'nin Hasaniko'su olmasının engeliydi.

Oldu bitti oğlan çocuklarım severdi Feride Hamm. Hüsnü'yü de çok sevmişti zamamnda ama o pek sevdirmezdi kendini. Oysa Haşan, bebekliğinden beri kedi gibi kucağına sokulur, okşanmaya, öpülmeye bayılırdı. Kediden farkı gur gur diye sesler çıkaramıyor olmasıydı sadece. Feride Hanım ne

kardeşlerini ne de kendi çocuklarını sevmişti Hasan'ı sevdiği kadar. Ancak büyüdükçe kendisinden kopacağını, hızla uzaklaşacağını tabii ki biliyordu. Namazda önüne yatan, ayaklarını gıdıklayan çocuk olmaktan nasıl çıktıysa aynı hızla onu kucaklayıp ayaklarını yerden kesen, sevdiği yemekleri yaptığında şapır şupur öpücüklere boğan neşeli delikanlı olmaktan da çıkacaktı. Evlenmeye kalktığında ne olacağı gün gibi ortadaydı. Üstüne aile babası gömleğini geçiren her kim olursa olsun, çocukluktan çıktığı gibi gençlik defterini de kapar, yeni bir yaşama geçerdi. Doğarım kanunuydu bu. Bir kanun daha vardı ki öteki kadar geri dönülemezdi ve ondan daha kesindi. Üstelik son günlerde Kadinine'yi en çok ilgilendiren de oydu. "Eşikteyim" deyip durması bu yüzdendi.

"Ne eşiği anne?" diye soran tek Hamide oluyordu. O da gerisini öğrenmek için değil, laf olsun diye somyordu. "Eşik" diyordu Feride Hanım, *"Katofli"* diyordu. Gülüyordu Hamide. Rumcasını bildiğini göstermek için gülüyordu, annesinin eşikte olmakla ne kastettiğini anladığı için değil.

Hamide'yi evlendirip yeni evine yollamak kendine biçtiği son görevdi. Bu görevi yerine getirdiği anda Yusuf Ağa'nın evinde nasıl bir konumda kalacağım elbette düşünmüştü. Ama bu, onu yapmak istediğinden vazgeçirecek kadar büyük bir engel anlamına gelmiyordu. Yaşayacağı kadar yaşamıştı zaten. Hamide'nin kızım yalmz bırakmaması, bebeğin bakımını neredeyse bütünüyle üstlenmesi Yusuf Ağa'yı ziyadesiyle memnun ederken Hamide'nin gidişinden sonra durum tamamen değişecekti. Yanında annesi ve büyükannesi olduğu sürece ne karısı ne de oğlu için endişeleniyordu Yusuf Ağa. Gönül huzuruyla işine gidiyor, eviyle ilgili hiçbir konuyu dert edinmesi gerekmiyordu. Ama Hamide evlenip gidince Kadinine o evde anlamsız bir ihtiyar olarak kalacaktı ve o zamana kadar varlığı

önemsenmeyen sevimsiz bir sivilce gibi aniden görünürlük kazanacaktı. Hamide "Benimle gel" dedi ama zamanında sevdiğinden ayınp yıllarca perişan ettiği adamın evine mi gidecekti Hamide'yle? Hem de Ali'nin bu yaşa gelip bir yuva kuramamış olmasırun tek sorumlusu olarak kendisini görürken.

Hasan'ın evine de gidemezdi. Yeni evlilerin araşma kara çalı gibi girmeyi yakıştıramazdı kendine. Eşik buydu işte. Bir adım sonrası boşluk!

"Eşikteyim" lafını bunları düşünerek söylemiyordu aslında. "Ne eşiği?" diye biri sorsa cevabını verecekti: Unutulma eşiği-

Kimse daha fazla kurcalamaz, "Ne demek o? Ne demek unutulma eşiği?" diye soran çıkmazdı. Konuşacak olsalar ne saçma sapan yorumlar yapacaklarını da bilmiyor değil. "Yok canım, ne unutulması" derdi Hamide mesela. Gülfidan gülerdi, "Sen unutulmazsın Kadinine. Kim unutabilir ki seni!" diye hafife alırdı. Kadinine de geri kalmaz, o da kendisiyle dalgasını geçerdi. "Eşik canım" derdi. "Anladığınız. Hani kapılarda olur ya... Girişteki alçak basamak. İşte o."

Oysa kendine acımadan biliyor ki bulunduğu hayat basamağı, unutulma denizine itilme eşiğidir. O denize düşen önünde sonunda unutulur. Belki bir ay, belki bir yıl sonra ama mutlaka. Ve hiçbir eşikte uzun süre kalınmadığım da biliyor. Ya girer ya çıkarsınız. Başkalarının da geçmesi için eşiği kısa sürede boşaltmanız gerekir.

Hasan'ı yolcu ederken işte tam o eşikte bulunduğunu, onu bir daha göremeyeceğini çok iyi biliyordu. Hasan'ın askerden dönüşünü bekleyemeyecek kadar yorgundu çünkü.

"Tamam anne, yeter öptüğün, bırak çocuğu artık. Bırak bize de kalsın" demeseydi Hamide, Hasan'ın yanaklarıyla, boynuyla, kulaklarıyla vedalaşmasım kolay kolay bitiremeyecekti.

“Peki” deyip kenara çekildi ve uzaktan baktı onlara. Hamide mutluydu. Mutluluğu yüzünden taşıyor, bedeninin her kıvrımında dalgalanıyordu. Yeniden kadın olmuştu. Hem de umudunu kesmişken sevdiğine kavuşmuş, mutlu bir kadın...

Gülfidan da mutluydu. Onunki de beklenmeyen, umulmayan bir mutluluktu. Gözyaşları içinde vardığı koca, tahminlerinin çok üstünde melek gibi bir adam çıkmıştı. Şimdiye kadar kimseden görmediği ilgiyi, sevgiyi gördüğünün farkındaydı. “Beni o ihtiyara mı layık gördünüz?” diye bağıra bağıra ağladığı adamın, mahallenin olanca kadınının perde aralıklarından hayranlıkla seyrettiği yakışıklı adama nasıl dönüştüğünü hiç anlamamıştı ama ancak o dedikodular kulağına geldikten sonra o da yakışıklı, üstelik de genç bulmaya başlamıştı kocasını. Annesiyle yaşıttı Yusuf Ağa ve annesi işte şimdi yeni bir evlilik yapıyordu. Yüreği Yusuf Ağa'ya ısındıkça Nikos'a karşı suçluluk hissetmeye başlamıştı. Birbirlerine söz vermişlerdi. Ölmeden önce belleri bükük, saçları ağarık da olsa buluşacaklardı. Nikos çıksa ve “Haydi gel, gidelim” deyip elini uzatsa ne yapardı? Kemal'ini babasız bırakabilir miydi? Yusuf Ağa'nın terk edilmiş bir koca olarak kalmasma yüreği elverir miydi? “Ya ben?” diye kendisini de sorguluyordu bu aşamada. Nikos güzel bir hayal olarak geçmişte kalmalı, üstüne kaİmca bir örtü mü çekilmeliydi? Mutlulukların şimdiye kadar tadılmamış olanını vaat eden bir gelecek getireceğini umabilir miydi Nikos'un, umsa bile öyle bir geleceğe kanat açacak cesareti var mıydı? Çok zaman düşüncelerinin böyle bir uç noktasma geldiğinde boşluğa üflüyordu kafasındakileri. “Aman canım” diyordu. “Nikos'un da geleceği yok zaten. Hem kim bilir, belki de çoktan evlenmiştir, belki adımı bile unutmuştur çoktan.”

Ama sandığı gibi olmadı. Nikos çıktı geldi bir gün.

Hasan'ın askere gitmesinden, demek ki Kadinine'nin ölmesinden dört ay kadar sonraydı. Yeni bir bahar geliyordu. Asmanın tazecik yaprakları sabah serinliğini tazelik kokusuyla sunuyordu altından geçenlere. Ayva yeniden çiçeğe durmuş, bembeyaz çiçeklerle şenlendirmişti bahçeyi. Yusuf Ağa'nın evde olduğu bir tatil sabahıydı. Gülfidan'ın içinden geldi.

"Kahvaltıyı bahçede yapalım mı?" dedi ve cevabı beklemeden hazırlığa girişti. Yusuf Ağa da yardıma koştu hemen. Masayı ayvanın altına aldı, sandalyeleri yaklaştırdı masaya, kapıda durup karısının uzattığı her şeyi masaya taşıdı. En son yürüteciyle Kemal bebeği de çıkardı bahçeye.

İlkbaharda doğayla birlikte insanı da tazelendiren, yenileyen bir güç vardı. Ağaçların dal uçlarına kadar yürüyen, orada yeni yapraklar, çiçekler açtıran özsu gibi, insanın damarlarında akan kan da ulaştığı bütün organlara yeni bir hareket, bir canlılık taşıyordu. Heyecanlanıyordu insan. Hayatı daha güzel, daha yaşamaya değer buluyordu.

Yavaş yavaş, her lokmanm tadını çıkararak kahvaltılarını ettiler. Kahvaltı bittikten sonra da içeri girmediler.

"Kahveleri de burada içelim" teklifini sevinerek kabul etti Yusuf Ağa. Kahveler içilirken bahçe kapısı çalmdı.

Komşu kadınlardan biriydi, yarımda genç bir çift vardı.

"Yanılmıyorsam sizi arıyorlar" dedi kadm çifti gösterip.

Kahvaltı sofrası henüz ortadaydı.

"Buyurun" dediler. "Biz de yeni yapıyorduk kahvaltımızı."

Komşu kadm oturmadı; onun görevi bu kadardı, izin isteyip ayrıldı. Gelenler, tok olduklarım söyleyerek kahvaltı teklifini kibarca reddettiler. Yusuf Ağa kim olduklarım açıklar diye kansına baktı ama Gülfidan'ın alı al, moru mordu. Görür görmez tanımıştı Nikos'u. Yusuf Ağa'mn bir açıklama beklediğinin farkındaydı ama dili tutulmuştu sanki, ne diyeceğini, gelenleri

kim diye takdim edeceğini bilemiyordu. Neyse ki Nikos fark etti Gülfidan'daki paniği. Yusuf Ağa'ya kendisini "Hasan'ın Pire'den arkadaşı" diye kendi takdim etti. Yanındaki genç kadının kim olduğuyla ilgili açıklama yapmadan adını söyledi sadece: "Melani."

Yusuf Ağa sandalyeleri masadan hafifçe ayırarak konuklan buyur etti. Gülfidan koştu, içeriden minder getirdi. Girip çıkarken Nikos'un göz takibinde olduğunu bilmek Gülfidan'm elini ayağına dolandınyordu. Her gün defalarca gelip geçtiği kapınm eşiğine iki kere takıldı, sendeledi, düşecek gibi oldu.

Yusuf Ağa için Nikos da, Melani diye tanıtılan yarımdaki hanım da bir şey ifade etmiyordu. Ama kansınm telaşı, paniği, bakışları, yüzünün beyazdan kırmızıya, kırmızıdan aynı hızla beyaza dönüşen rengi, gözündeki ürkek parıltı bir şeyler anlatıyor gibiydi.

"Haşan ne yapıyor, nasıldır?" diye açılışı Nikos yaptı.

Girip çıkarken bir yandan da kahvaltılıkları içeri taşımaya çalışan Gülfidan, Haşan'ın nasıl olduğuyla ilgili cevap vermek yerine, "Nikos... Haşan Ağabey'imin arkadaşı" diye aceleyle bir kez daha takdim etti Nikos'u. "Resmo'dayken bizde kalmıştı" diye ekledi. Nikos da başıyla doğruladı bu bilgiyi. "Resmo'daki ev"in sözü edildiği için olmalı, Hasan'ı sormaktan vazgeçip, "Anne nasıl?" dedi. "Hamide Hanım iyi midir?"

Hamide Hanım'ın yeniden evlendiğini bu yabana adama söylemeye gerek duymadığını bir bakışıyla Gülfidan'a belli ederek, "İyidir" diye Yusuf Ağa geçiştirdi soruyu. "İyidir."

Melani'nin kim olduğuyla ilgili ne soru soruldu ne de bilgi verildi. Onun da ortamla ilgili olduğu pek söylenemezdi zaten. Sonunda kendisi de bunu fark etmiş olmalı, en önemli konu oymuş gibi, yürüteçteki bebeğin kaç aylık olduğunu sordu.

"Sekize yeni girdi" dedi Gülfidan.

Adını sormak neden sonra aklına geldi Melani'nin. “Mustafa Kemal” sözcüklerini duyduğunda irkildi. Nikos'a attığı anlamlı bakış yalnız Gülfidan'ın değil, Yusuf Ağa'mn da gözünden kaçmadı.

Gülfidan yeni gelenlere az şekerli kahvelerini sunarken ellerinin nasıl titrediğini gizlemeye çalışıyordu ama titreyen sadece elleri değildi ki, bütün vücudu titriyordu. Gülfidan'ın uzattığı tepsiden fincanını alırken demin yanıtlanmayan sorusunu bir kez daha sordu Nikos:

“Haşan?” dedi. “Görebilecek miyim onu? Buralarda mıdır?”

Soruyu fırsat bildi Gülfidan. Ne kadar çok konuşursa zamanı o kadar hızlı akıtabilirmiş gibi, Haşan'ın askere gittiğinden başladı, askere gitmeden önce Emine admda bir kızla evlendiğinden, Emine'nin beş aylık hamile olduğundan, Haşan'ın askerliğini Erzurum'da yaptığmdan, mektubunda dediğine göre bir ay daha erken gelmek için izin kullanmaktan vazgeçmeyi düşündüğüne kadar akima gelen her şeyi birbiri ardına anlattı. Yusuf Ağa karışırım konuşkanlığına hayretler içinde bakarken Nikos her söyleneni başıyla onaylıyor, Melani ise bütün bunlann kendisini zerre kadar ilgilendirmediğini apaçık belli edercesine dinlemiyor, üst kat pencerelerine bakıyor, bahçe duvarlarını, yürüteciyle oradan oraya kayarak dolaşan bebeği, ağaçlan, hemen yanlarındaki san ve turuncu kına çiçeklerini inceliyordu.

Gülfidan yorulmuş gibi aniden susunca bir sessizlik bastı ortalığı. Sessizliği bozmayı bu kez Nikos görev edindi:

“Baba, Kadinine, Kerim Dayı...” diye ailenin tanıdığı bütün bireylerini sıraladı. Hepsini, herkesi merak ediyordu. “Hepsi iyilerdir inşallah.”

Son sözcüğü her hecesine baskı yaparak Türkler gibi söylemeye özen göstermişti.

Gülfidan babasının gelirken gemide *kefaliko* olduğunu, yani beyin kanaması geçirdiğini ve vefat ettiğini anlattı. Bir ara ağlayacak gibi oldu ama tuttu kendini. Kadinine'yi maalesef kaybettiklerini, Kerim Dayı'nın kendisine yepyeni bir hayat kurduğunu ve mutlu olduğunu söyledi. Sıra annesine gelince... artık söylememek olmazdı. Annesinin gençlik aşkına kavuştuğunu coşkuyla anlatmaya başladı. Zamanında Kadinine'nin evlenmelerine engel olduğu marangoz Ali Usta ile bu evde nasıl karşılaştıklarından başladı, yıllar sonra hem de hiç ummadıkları bir anda yüz yüze gelmelerinin mucize gibi bir şey olduğunu anlattı; anlattıkça coştu, coştukça anlattı. Uzun zaman birbirlerinin hasretini çektiklerini ama sonunda özledikleri mutluluğa kavuştuklarını anlatırken tam, “Kim derdi ki yıllar sonra birbirlerini bulacaklar, yarım kalan aşklarını...” derken neler söylediğini aniden fark etti. Boğazma bir şey takılmış gibi durdu. Öksürdü. Olmadı. Boğazı düğümlendi, konuşamadı.

Söylenecek bir şey kalmamıştı. Eskisinden de ağır bir sessizlik çöktü ortalığa. Yusuf Ağa gözlerini Nikos'a dikmişti. Nikos bakışlarını kaçırmaya çalışıyor ama beceremiyordu.

Sözle doldurulamayacak derin bir boşluktu. Yusuf Ağa Nikos'un gözlerinin içine bakarak, “Sen o'sun” dedi.

Nikos başını eğdi. Gülfidan bir süre gözden kaybolmak, içeri kaçmak niyetiyle doğrulmuştu ki kocasının söylediğini duyunca arkasındaki sandalyeye bırakıverdi bedenini. Melani konunun sonunda onun istediği noktaya geldiğini fark ettiği için dikkat kesildi.

“Çoktan beri biliyordum, tahmin etmiştim” dedi Yusuf Ağa. Gülfidan'a döndü.

“Nikâhtan beri biliyordum. Hani senin başını kaldırıp ağlamaktan kıpkırmızı olmuş gözlerinle bir kere bile yüzüme bakmadığın imam nikâhı... Babana ne diyeceğimi, durumu

nasıl açıklayacağımı bilsem kalkar giderdim ama yapamadım. Halbuki ayan beyan görünüyordu ki beni istemiyordun. Gönlün başkasındaydı. Sana aylarca neden dokunmadığımı belki merak ettin ama hiç sormadın. Dedim ki eğer gönlünde olana kaçıp gidecekse yolun başındayken gitsin. Ama gitmedin."

"Nasıl gidebilirdim?" demek isterdi Gülfidan. "Nereye gidebilirdim?" Nikos yoktu ki... Ona bir söz verip gitmişti. Hem de nasıl kaçmak isterdi, hemen kaçmak, uzaklaşmak... Ama nereye? Nikos'a bakmak istedi, yapamadı, başını kaldıramıyordu.

"Sen gitmeyince demek ki benimle kalmaya karar verdi diye düşündüm" diye devam etti Yusuf Ağa. "Zaten bütün bu şüpheleri yaşamamış olsaydım bile en son Ali Usta'mn anneni istemeye geldiği gece anlatılanlar seni ağlatınca anlardım her şeyi."

Nikos da, Gülfidan da ne diyeceklerini bilemiyor, birbirlerine bakmaktan kaçınarak ne olduğunu bilmedikleri bir şeyi bekliyorlardı. Bekledikleri çıkış Melani'den geldi. Doğrudan Yusuf Ağa'ya hitaben anlatmaya başladı.

"Bunlar" dedi. Apaçık bir küçümseme vardı sesinde. "Birbirlerine söz vermişler. Bir gün buluşmak üzere ayrılmışlar. Çocuk gibi..."

Güldü ama ondan başka gülen olmadı. Bir süre susuldu. Başka hiç kimsenin konuşmaya niyeti olmadığım görünce Melani fısıldar gibi:

"Nikos'u çok seviyorum ama o 'Söz verdim' deyip duruyor. Bir söz için yıllarca beklenir mi? Çok aptalca değil mi bu? Çocuktunuz ikiniz de... Ne sözü!"

Nikos'a baktı. Nikos, Melani hiç konuşmamış, hiçbir şey söylememiş gibi, gözlerini asmanın kıvrım kıvrım uzamış incecik bir filizinden ayırmadan, "Gülfidan'a söz vermiştim" dedi. "Döneceğimi söylemiştim. Onun iznini almadan Melani'yle bir hayat kuramazdım."

Üç çift göz Gülfidan'a çevrildi.

“Ben...” dedi Gülfidan. Kekelemeden konuşacağına emin olunca devam etti. “Ne yalan söyleyeyim; bugünü bekledim. Hem de yıllardır. Önceleri ümitle, heyecanla, sonra tereddütle, en sonunda da korkuyla. Daha bu sabah 'Ya Nikos gelirse...' diye düşünüyordum.”

Kocasma baktı. Yusuf Ağa 'devam ef anlammda bir baş sallamasıyla cesaret verdi karışma.

“Nikos gelirse ona ne derim diye... Çünkü ben... Kocamı seviyorum Niko. Burada güzel bir hayat kurduk. Başta biraz zorluk çektik ama Girit'ten geldiğimize, her an korku içinde yaşamaktan kurtulduğumuza memnunuz. Burası bizim vatanımız. Girit'e dönebilirsiniz deseler, bilmem ama dönmeyiz herhalde.”

Yusuf Ağa'ya baktı. Başıyla, bakışlarıyla onayladı karısını Yusuf Ağa.

Aradığı cesarete kavuştuğunu gösteren bir güven gelmişti Gülfidan'a.

Doğrudan, “Mert bir delikanlıymışsın” dedi Nikos'a. “Sözünde durduğun için sana çok teşekkür ederim Niko.”

Sonra Yusuf Ağa'ya döndü.

“Her şeyi anladığın halde yüzüme vurmadığm için sana da çok teşekkür ederim.”

Yürüteçle yanlarına kadar gelmiş, kına çiçeklerinden birini yemeye çalışan oğluna baktı.

“Mustafa Kemal... O her şeyi öyle güzel bir düzene oturttu ki...”

Hangi Mustafa Kemal'den söz ettiği belli değildi. Her ikisini de kastetmiş olabilirdi, her ikisi için de doğruydu söylediği.

“Evlenirken çok gözyaşı döktüm. Ama boşunaymış. Babam her şeyi benden iyi görmüş ve benim için en isabetli karan vermiş.”

Yusuf Ağa'ya bakarak söylemişti bunları. Yusuf Ağa da karısının "İşte bu anı bekliyordum" diyerek Nikos'un kendisine uzanan elini tutacağım, eski sevgilisiyle çekip gidebileceğini bir an bile aklından geçirmemişti. Sevildiğini bilmenin güveniyle dinliyordu.

Melani, Gülfidan karabasanından sonunda kurtulacağı ümidi içinde heyecanla beklemekteydi sözün sonunu. Nikos ise verilecek cevabı aşağı yukan tahmin etmişti ama son sözün bizzat Gülfidan'ın ağzından dökülmesini istiyordu.

"Ben kocamla tahmin ettiğimden de büyük bir mutluluğa kavuştum Niko. Sana da mutluluklar dilerim."

Sonra tedirgin bir çiçek dalı gibi duran Melani'ye döndü. Adı kadar güzel bir kızdı. Sapsarı saçları büklüm büklüm omuzlarına dökülüyordu. Nazar boncuğu gibi parıldayan masmavi gözlerinden taşan bir heyecanla mahkeme heyetinin değişmez hükmünü verecek bir yargıcı bekler gibi ağzının içine bakıyordu Gülfidan'ın.

"Sizin de arzu ettiğiniz saadete en kısa zamanda ulaşmanızı, bizimki gibi mutlu bir yuva kurmanızı dilerim" dedi Gülfidan.

Ziyaret resmen bitmiş oluyordu. Bahçe kapısından uğurladılar konuklarını. Yürümeye başladıklarında Melani'nin sevinçten uçtuğu arkalarından bakarken bile anlaşılıyordu. Sokağın ortasmda olduklarına aldırmıyor, zıplayıp zıplayıp Nikos'un yanağına, kulağına öpücükler konduruyordu Melani. Yusuf Ağa da hiç yapmadığı bir şey yaptı. Bahçe kapısını kapatmadan sarıldı karısına. Belinden kavrayıp kucağına aldı, kucağında taşıdı içeri. O zamana kadar pek bir şey söylememişti, yine söylemedi. Konuşmaya gerek yoktu. Gereğinden fazla konuşulmuştu zaten.

Az sonra küçük Mustafa Kemal'in ağzından kına çiçeğinin parçalarım çıkarıp masayı toplamaya giriştiler. O gece *Erotokritos* kitabırun cilt kapağına sakladığı mektupları çıkardı Gülfidan. Hiçbirini okumadan hepsini yırtıp attı. Nikos'u

uğurladıktan sonra mektuplarını saklamanın gereği yoktu. Anılar yeterliydi.

Kerim Dayı'nın “Eşekli Feylesof” olarak şöhreti mahalleden taştı, Ayvalık'a yayıldı; Türkiye'yi kaplamadıysa da İzmir'e kadar ulaştı.

Hamide Hanım, kadınlığın görevlerden ibaret olmadığını öğrendi; kırkından sonra kadınlığın zevkli yanlan da olduğunu keşfetti.

Havva Hanım yeteri kadar bekledikten sonra Emine'nin el öpmeye gelme isteğini kabul etti. Banşmalanndan sonra Hasan'ın askerden dönmesine kadar Aysel'in ablasına yoldaşlık etmesine izin verdi. Emine'nin hamile olduğunu öğrendikten sonra kendisi de gelip gitmeye başladı kızının evine. Doğumunda anne olarak kızının yarımdaydı. Lohusalığmda onun yanından ayrılmadı, daha sonra da ayağını kesmedi kızının evinden, onu yalnız bırakmadı.

Emine'ye kalsa kocası askerden dönmeden doğurmak istemezdi ama karnındakine sözü geçmedi. Karnındaki kız çocuğunun dünyaya bir an önce kavuşmak için acelesi vardı.

HasanTa konuşmuşlar, anlaşmışlardı. Oğlan olursa Hasan'ın arkadaşı gibi Muzaffer koyacaklardı çocuklarının adını; kız olursa Kadinine'nin adını vereceklerdi.

Ad müjdesini kaynanasına kendisi verdi.

“HasanTa konuştuk, anlaştık; eğer siz de uygun görürseniz kızımıza Kadinine'nin adını vermek istiyoruz” dediğinde Hamide Hanım ilk defa gözleri dolu dolu teşekkür etti gelinine, ilk defa öyle gerektiği için değil, içinden geldiği için sarıldı, iki yanağından öptü onu.

Feride Hanım'm öte yanına geçtiği eşikte hayata atılmak üzere bekleyen, onun adıyla yaşayacak, onun adını yaşatacak yepyeni bir Feride vardı şimdi.

"...mübadillerden biri anlatmıştı. Yerleşmek için kapısını açıp içeri girdikleri evde sofrayı kurulu bulmuşlar. Tabaklarda çorbalar bile öylece duruyormuş. 0 sofranın başına oturup ağlamışlar hep birlikte."

Bu romanda anlatılanlar, kaderi bir gecede değişen yüz binlerce insanın hikâyesidir. Bu romanda anlatılanlar, adı ister Yorgo olsun ¡ster Yusuf, ister Eteni olsun ister Emine, kuşaklar boyu vatan diye bildiklen topraklarından yüzlerini hiç görmedikleri birileri tarafından koparılan insanların hikâyesidir. Kimisi kurulu sofrasında bir lokma yiyemeden yola koyuldu, kimisi "yeni" vatanına gidiş yolunda canını verdi, kimisi sağ salim vardığı yeni topraklarda "memleket" özlemiyle yaşadı. Aradan yüz yıl geçti, Yunanistan'dan Türkiye'ye gelenler; Türkiye'den Yunanistan'a gidenler acılarını ve hikâyelerini daima akıllarında tuttular... Bu roman akıllardan hiç silinmeyen mübadeleyi anlatıyor.

Feyza Hepçilingirler. *Zesto Psomi* (Sıcak Ekmek) adlı romanında bütün yakıcılığıyla mübadeleyi yazıyor. Yer yer hüzünlü yer yer neşeli bir dille, Girit'ten Ayvalık'a gelen bir aile üzerinden, bir imzayla hayattan değişip yij? binlerce insanın kaderim anlatıvor Hepçilingirler'den

ustalık eseri

p. ^ 13 k^mnıkedı t om
¿--US Atrmınkedıyayınevi
pMIZIKEoJ S Aimardiklhp
I----------1 O Aırmizikedıyaymevf

KDV muafiyeti uygulanmıştır

ISBN 978-625-418-253-2
9 786254 182532